

ΠΑΝ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ - ΒΑΣ. ΔΟΥΚΛΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΙΜΗΣ ΕΝΕΚΕΝ ΜΕΓΑΤΕΡΑΣ ΕΓΓΑΔΩΣ

ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΙΚΗ Ε.Π.Ε.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ καὶ ΕΜΠΟΡΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ

Ψηφιοποιηθήκε από το Ιαντούριδο Εκπαιδευτικό Πολιτικός 6.045

1000

ΠΑΝ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ — ΒΑΣ. ΔΟΥΚΛΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Διά τούς μαθητάς τῆς ΣΤ' τάξεως τῶν Δημ. Σχολείων

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ

Διά τῆς ύπ' ἀριθμ. 67002/19/6/56 ἀποφάσεως
τοῦ 'Υπουργείου Παιδείας

ΕΚΔΟΣΙΣ 1960

ΤΙΜΗΣ ΕΝΕΚΕΝ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ «ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΙΚΗ» Ε.Π.Ε.
ΑΘΗΝΑΙ — ΟΔΟΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ 10 — ΤΗΛ. 36.045

18547 Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΔΙΣΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

*Αριθ. Πρωτ. 68744

*Ἐν Ἀθήναις τῇ 20—6—56

Π. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΝ—Β. ΔΟΥΚΛΙΑΝ

*Ἐνταῦθα

*Ἀνακοινοῦμεν ὅμιν δτι διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 67002/19/6/56 πράξεως τοῦ *Υπουργείου μετὰ σύμφωνον γνωμοδότησιν τοῦ Κ.Γ.Δ. Σ.Ε. ἐνεργόθη διὰ μίαν διετίαν, ἀρχομένην ἀπὸ τῆς ἐνόρξεως τοῦ προσεχοῦ σχολικοῦ ἔτους 1956—1957, τὸ ὑποβληθὲν εἰς τὸν διενεργηθέντα σχετικὸν διαγωνισμὸν βιβλίον σας ΙΣΤΟΡΙΑΣ ὡς βοηθητικὸν τοῦ μαθήματος τῆς ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΤΡΑΞΙΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ.

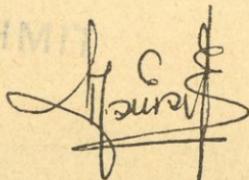
Παρακαλοῦμεν δθεν δπως προβῆτε εἰς τὴν διόρθωσιν τοῦ βιβλίον σας κατὰ τὰς ὑποδείξεις τῶν οἰκείων *Ἐπιτροπῶν καὶ μετὰ τὴν θεώρησιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἀρμόδιον *Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβούλου ἐκτυπώσητε τοῦτο, ἔχοντες ὑπ' ὅψιν δτι ή ἔγκρισις αὕτη παρέχεται ὑπὸ τὸν δρον τῆς διορθώσεως τῶν σφαλμάτων καὶ δύναται νὰ ἀνακληθῇ ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν.

Πᾶν βιβλίον μὴ φέρον αὐτολεξεὶ τὴν παροῦσαν δὲν εἶναι ἐγκεριμένον.

*Ἐντολῇ *Υπουργοῦ

*Ο Διενθυντής
X. ΜΟΥΣΤΡΗΣ

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφὴν ἐνὸς τῶν συγγραφέων.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

1. 'Υποταγή τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Τούρκους, τὸ ἔτος 1453, ἔπαυσε πλέον νὰ ὑπάρχῃ ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία. Εἰς τὴν θέσιν της οἱ Τούρκοι ἴδρυσαν μέγα τουρκικὸν κράτος, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ κράτος αὐτὸν ὠνομάσθη *Τουρκικὴ Αὐτοκρατορία*.

'Ελεύθερα ἀπέμειναν μόνον μικρὰ τμήματα τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ὅπως ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τὸ Δεσποτᾶτον τοῦ Μυστρᾶ τῆς Πελοποννήσου. Ἐπίστης μερικαὶ παράλιοι πόλεις τῆς Πελοποννήσου, ὅπως τὸ Ναύπλιον, ἡ Μεθώνη, ἡ Κορώνη, ἡ Μονεμβασία, τὸ Ναυαρίνον, μὲ μικρὰν περιοχὴν πέριξ αὐτῶν, καθὼς καὶ μερικαὶ νῆσοι, ὅπως ἡ Εὔβοια, ἡ Κρήτη καὶ ἡ Επτάνησος, τὴν ὅποιαν κατεῖχαν οἱ 'Ἐνετοί.

Οἱ Τούρκοι, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ κατόπιν σκληρῶν ἀγώνων, ἐκυρίευσαν τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην καὶ τὰς χώρας αὐτάς, αἱ ὅποιαι ἦσαν ἀκόμη ἐλεύθεραι.

Κατ' ἀρχὰς οἱ Τούρκοι κατέλυσαν τὸ Φραγκικὸν Δουκᾶτον τῶν Ἀθηνῶν καὶ κατέλαβαν τὰς Ἀθήνας, τὰς ὅποιας ἐπεσκέφθη καὶ δὲ Μωάμεθ ὁ Β', καὶ μετέβαλαν τὸν Παρθενῶνα εἰς τζαμί. Ἐπειταὶ κατελήφθη ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος (1461) καὶ ὑπετάγησαν ἡ Ἀλβανία, ἡ Σερβία καὶ αἱ νῆσοι Χίος, Μυτιλήνη καὶ Εὔβοια, τὰς ὅποιας κατεῖχαν οἱ 'Ἐνετοί. Διὰ τὴν κατάκτησιν τῶν χωρῶν αὐτῶν ἔξεστράτευσεν ὡς ἀρχηγὸς τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων ὁ Ἰδιος ὁ Μωάμεθ ὁ Β'.

Τὸ 1460 ὁ Μωάμεθ ὁ Β' ἔξεστράτευσε κατὰ τῆς Πελοποννήσου. Οἱ Δεσπόται τοῦ Μυστρᾶ Δημήτριος καὶ Θωμᾶς, ἀδελφοὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, ἡναγκάσθησαν νὰ ὑποταχθοῦν. Αἱ παράλιοι δύχυραι πόλεις, τὰς ὅποιας κατεῖχαν οἱ Ἑνετοὶ μὲ τὰς περιοχάς των, παρεδόθησαν μετ' ὀλίγα ἔτη διὰ συνθήκης εἰς τοὺς Τούρκους.

“Υστερα ἀπὸ ἀρκετὰ ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωάμεθ Β' οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἐκυρίευσαν δῆλας τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, τὴν Κύπρον, τὰς Κυκλαδας καὶ τὴν Κρήτην, τὰς ὅποιας κατεῖχαν οἱ Ἑνετοί.

Ο πόλεμος διὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Κρήτης διήρκεσεν 25 ὀλόκληρα ἔτη (1644 - 1669). Οἱ Κρητικοὶ ἐπροτίμησαν τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἑνετῶν καὶ ἐπολέμησαν παρὰ τὸ πλευρὸν αὐτῶν. Οἱ Τούρκοι δῆμος κατώρθωσαν νὰ κυριεύσουν τὴν νῆσον καὶ ἡ Κρήτη ἔπαθε τότε μεγάλας καταστροφάς.

Μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Κρήτης καμμία ἑλληνικὴ χώρα δὲν ἔμεινε πλέον ἔλευθέρα. Μόνον ἡ Ἐπτάνησος ἦτο κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Ἑνετῶν.

Κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἡ Τουρκία ἦτο τὸ μεγαλύτερον εἰς ἕκτασιν καὶ τὸ ισχυρότερον κράτος τοῦ κόσμου. Ο πολεμικός της στόλος ἦτο κυρίαρχος ὀλοκλήρου τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ κανὲν εὐρωπαϊκὸν πλοιον δὲν ἐτόλμα νὰ περάσῃ ἀπὸ αὐτήν. Τὰ σύνορά της ἔφθαναν πρὸς Ἀνατολάς ἕως τὴν Ἀραβίαν καὶ τὴν Περσίαν, πρὸς Δυσμὰς ἕως τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν, πρὸς Βορρᾶν ἕως τὸν Εὔζεινον Πόντον, τὴν Αύστριαν καὶ τὴν Πολωνίαν. Εἰς τὸν Νότον δὲ κατεῖχεν ὀλόκληρον τὴν Βόρειον Ἀφρικήν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην.

Ασκήσεις.—Νὰ εὕρετε εἰς τὸν χάρτην τὰς χώρας ποὺ ὑπέταξαν οἱ Τούρκοι καὶ νὰ δίστετε τὴν ἕκτασιν τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας.—Νὰ κάμετε τετράδιον τῆς Ιστορίας, εἰς τὸ διποίον νὰ γράψετε Ιστορικὰ πρόσωπα καὶ ὄντα μετὰ σύντομον βιογραφίαν διὰ τὸ καθένα.

2. Ἡ Ἀναγέννησις τῆς Εὐρώπης

Κατὰ τὸν Μεσαίωνα, αἱ περισσότερον πλούσιαι καὶ πολιτισμέναι χῶραι τοῦ κόσμου ἦσαν αἱ χῶραι τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Εἰς τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης ἐβασίλευαν δυστυχία καὶ βαρβαρότης.

“Οταν ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία ὑπετάγη εἰς τοὺς Τούρκους,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ή χώρα επισυσ σε νά καλλιεργήται καὶ μὲν δενδροφυτεύεται καὶ ἔχασε τὸν οἰκονομικόν της πλοῦτον, τὸ ἐμπόριον καὶ τὰ δάση της.

Πτωχεία καὶ δυστυχία ἐβασίλευαν παντοῦ καὶ καμμία ἀσφάλεια διὰ τὴν αὔριον δὲν ὑπῆρχεν. Ἐρήμωσις καὶ ἐρείπια ὑπῆρχαν εἰς δῆλην τὴν σκλαβωμένην Ἑλλάδα. Ὁ Ἑλληνικός [πολιτισμὸς ἔξη- φανίσθη καὶ τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας ἐσκέπασε τὴν χώραν ποὺ ἔχάρισεν εἰς δλόκληρον τὴν Ἀνθρωπότητα τὰ ὑψηλότερα πνευμα- τικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ δημιουργήματα. Δι’ αὐτὸ δοῖ ήμποροῦσαν νά φύγουν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τὸ ἔθεώρουν εὔτύχημα νά σωθοῦν ἀπὸ τὴν γῆν αὐτὴν τῆς κολάσεως. Ἀπὸ τοὺς μορφωμένους πολλοὶ κατέφυγαν εἰς τὴν Δύσιν, ὅπου συνέχισαν τὴν διάδοσιν τοῦ Ἑλλη- νικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἔβοήθησαν εἰς τὴν λεγομένην **Ἀναγέννησιν* τῆς Εύρωπης.

Οἱ περισσότεροι ὅμως παρέμειναν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς ὑπόδουλοι καὶ ὑπέφεραν ἀφάνταστα μαρτύρια ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Διετήρησαν ἐν τούτοις τὴν γλῶσσαν των καὶ τὴν θρησκείαν των. Μὲ τὰ δημοτικὰ τραγούδια των, ποὺ τοὺς ἐνθύμιζαν τὸ ἔνδοξον παρελθόν, τοὺς θρύ- λους διὰ τὸν Μαρμαρωμένον Βασιλιὰ καὶ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν «ποὺ εἶχε 400 σήμαντρα καὶ 62 καμπάνες», μὲ τοὺς Διδασκάλους τοῦ Γέ- νους καὶ μὲ τὸν Πατριάρχην ἐπὶ κεφαλῆς, διετήρησαν ἀσβεστον τὴν ἔλπιδα ὅτι κάποιαν ἡμέραν, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, θὰ κα- τώρθωναν νά ἐκδιώξουν τοὺς κατακτητὰς καὶ νά ἀποκτήσουν πάλιν τὴν ἐλευθερίαν των.

3. Τὰ κράτη τῆς Εύρωπης

Κατὰ τὸν Μεσαίωνα, αἱ χῶραι τῆς Δύσεως ήσαν μοιρασμέναις εἰς τοὺς φεουδάρχας. Αὐτοί, μὲ τὰ ὄχυρὰ κάστρα των καὶ τὸ ἴπ- πικόν των (*ἱππόται*), ήσαν κυρίαρχοι εἰς τὰς περιφερείας των καὶ πολλάς φοράς δὲν ὑπήκουαν εἰς τοὺς βασιλεῖς. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ὅμως τῆς ἀνακαλύψεως τῆς πυρίτιδος οἱ βασιλεῖς ὥργάνωσαν τοὺς στρατούς των, τοὺς ὕπλισαν μὲ ὄπλα καὶ κανόνια καὶ κατώρ- θωσαν νά θραύσουν τὴν δύναμιν τῶν ἵπποτῶν. Τοιουτοτρόπως οἱ φεουδάρχαι ἔχασαν τὴν δύναμιν των καὶ οἱ βασιλεῖς ἔγιναν κυ- ρίαρχοι εἰς τὰ βασίλειά των.

Ἄπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐδημιουργήθησαν εἰς τὴν Εύρωπην πολλὰ κράτη. Μεταξὺ τῶν κρατῶν αὐτῶν, τὰ δποῖα συνεδέθησαν μὲ τὴν Ἑλληνικὴν ιστορίαν πρὶν ἀπὸ τὴν ὄλωσιν τῆς Κωνσταντι- νουπόλεως καὶ κατόπιν, ήσαν εἰς τὴν ἀρχὴν ἡ Ἐνετία, ἡ Αύστρια καὶ ἡ Ρωσία καὶ ἀργότερα ἡ Ἰσπανία, ἡ Γαλλία, ἡ Ἀγγλία καὶ ἄλλα.

α) Τὸ κράτος τῆς Ἐνετίας

"Ἐν ἀπὸ τὰ κράτη τὰ ὅποια ἐσχηματίσθησαν ἀπὸ τὰ ἔθνη ποὺ ἀνεφέραμεν καὶ ποὺ ἥλθαν εἰς στενωτέραν σχέσιν μὲ τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν πρὶν ἀπὸ τὴν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὑστερα ἀπὸ αὐτὴν εἶναι τὸ **κράτος τῆς Ἐνετίας**.

Ἡ **Ἐνετία** ἦτο μεγάλη πολιτεία κτισμένη ἐπάνω εἰς 120 σχεδὸν μικρὰς νήσους, εἰς τὸ βάθος τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης, ἀπὸ τὸν Ε' μ. Χ. αἰῶνα. Οἱ κάτοικοι της ἡσαν πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, ποὺ ἐγκατεστάθησαν ἐδῶ διὰ νὰ ἀποφύγουν τὰς διαφόρους ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων. Εὔρισκεται πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Πάδου, εἰς τὴν Β. Ἰταλίαν. Χάρις εἰς τὴν θέσιν της ἔγινε πολὺ ἐνωρὶς μία μεγάλη ἐμπορικὴ πόλις, μὲ σπάνιον ἐμπορικὸν πλοῦτον, μὲ ἐμπορικὸν καὶ πολεμικὸν στόλον καὶ μὲ ἔξαρτητα καλλιτεχνήματα. Εἰς τὸν ναύσταθμόν της κατεσκευάζοντο τὰ μεγαλύτερα πολεμικὰ καράβια τῆς ἐποχῆς. Εἶχε 3500 πλοῖα μὲ 35.000 ναύτας. Οἱ ὑπήκοοι της ἔφθασσαν τὰ 8.000.000.

Εἰς τὴν ἀρχὴν ἡ **Ἐνετία** ἦτο ἐπαρχία τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, ὁ δὲ διοικητής της, **Δόγης** ὅπως ἐλέγετο, ἐπληρώνετο ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡτο ἀνώτατος ὑπάλληλος τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, τυπικῶς ἔξελέγετο ἀπὸ τὸν λαὸν καὶ μὲ τὸν καιρὸν ἔγινεν ἴσοβιος ἄρχων.

Οἱ **Ἐνετοί** ως κράτος εἶχαν πολλὰ προνόμια εἰς τὸ Βυζάντιον. "Ἐν τούτοις δὲν ἔδιστασαν πολλάκις νὰ τὸ κτυπήσουν, ἀν καὶ ἡσαν σύμμαχοι. Ούτω κατὰ τὴν Δ' Σταυροφορίαν, ὅπως εἴδαμεν εἰς τὴν Ε' τάξιν, ἔπεισαν τοὺς Σταυροφόρους, διὰ συμφερούτολογικοὺς λόγους, νὰ μεταφοῦν εἰς τοὺς Ἀγίους Τόπους μέσῳ Κωνσταντινούπολεως. Τοιουτοτρόπως ἔγιναν αἵτια νὰ καταστραφῇ ἡ Κωνσταντινούπολις ἀπὸ τὰς πυρκαϊάς καὶ τὴν λεηλασίαν, νὰ χάσῃ τὰ καλύτερα καλλιτεχνήματά της καὶ νὰ ὑποδουλωθῇ ἡ αὐτοκρατορία μας διὰ 57 ἔτη (1204–1261) εἰς τοὺς Φράγκους Σταυροφόρους (**Φραγκοκρατία**). Πολλὰ ψηφιδωτά, εἰκόνες καὶ ἄλλα καλλιτεχνήματα μετεφέρθησαν εἰς τὴν Δύσιν. Δύο χάλκινα ἀλογα ὡραιοτάτης τέχνης, ποὺ εἶναι ἔχων ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Μάρκου εἰς τὴν **Ἐνετίαν**, ἐκλάπησαν ἀπὸ τὸν Ἰππόδρομον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ τέχνη τοῦ Βυζαντίου μετεφέρθη εἰς τὴν **Ἐνετίαν**.

"Οταν οἱ Σταυροφόροι ἐμοίράσσαν τὰς ἐπαρχίας τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, οἱ **Ἐνετοί** ἐπῆραν τὴν ἡμίσειαν Κωνσταντινούπολιν, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Πελοποννήσου, πολλὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, τοῦ Ιονίου, τὴν Κρήτην καὶ τὴν Εύβοιαν.

Μὲ τὴν συνεχῆ ὅμως ἔξαπλωσιν τῶν Τούρκων δλίγον κατ' δλίγον τὸ κράτος τῆς Ἐνετίας, ἡ Ἐνετικὴ δημοκρατία, περιωρίζετο, ἐνώς διου ἔξεπεσε, καὶ ἐμπορικῶς καὶ οἰκονομικῶς, καὶ ἔμεινε μία ἀπλῆ ἐπαρχία τῆς Βορείου Ἰταλίας.

Τὸν καιρὸν τῆς Τουρκοκρατίας οἱ Ἐλληνες, συμμαχοῦντες μὲ κάθε ἔχθρὸν τῶν τυράννων των χάριν τῆς ἐλευθερίας των, συνεμάχησαν πολλάκις καὶ μὲ τοὺς Ἐνετούς καὶ ἐπολέμησαν ἡρωϊκῶς παρὰ τὸ πλευρόν των.

Ἡ ἀκμὴ τῆς Ἐνετίας καὶ ἡ καλλιτεχνικὴ ἀνάπτυξίς της εἶχαν φθάσει εἰς ὑψηλὸν βαθμὸν κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἡ Ἐνετία ἐμιμήθη τὴν βυζαντινὴν τέχνην, ἀλλὰ πολὺ γρήγορα ἐχειραφετήθη ἀπὸ αὐτὴν καὶ ἐδημιούργησεν ἔξαίρετα καλλιτεχνικὰ ἔργα.

Ἄπο τὴν Ἐνετικὴν αὐτὴν σχολὴν τῆς τέχνης ἐδημιούργήθησαν εἰς τὰς δυτικὰς νήσους τῆς Ἐλλάδος ἔργα, ποὺ φανερώνουν καθαρὰ τὴν ἐπιδρασίν της. Εἰναι τὰ ἔργα τῆς λεγομένης «Ιταλοβυζαντινῆς Ἀναγεννήσεως» τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος τὸ Ἐνετικὸν κράτος κατελύθη δριστικῶς ἀπὸ τὸν Μέγαν Ναπολέοντα.

Ἀσκήσεις.—Νὰ εὕρετε εἰς τὸν χάρτην τῆς Εὐρώπης τὴν Ρώμην καὶ τὴν Ἐνετίαν.—Πότε ἡ Ἐνετία ἔξεπεσεν ἐμπορικῶς καὶ οἰκονομικῶς;—Πότε καὶ ἀπὸ ποιὸν κατελύθη ἡ Ἐνετικὴ δημοκρατία;

β) Ἡ Αὔστρια

Τὸ κράτος τὸ ὁποῖον ἀντέδρασε μὲ λύσσαν καὶ μὲ διαφόρους προφάσεις εἰς τὴν Ἐλληνικὴν Ἐπανάστασιν καὶ εἰς τὴν ἔθνικήν μας ἀνεξαρτησίαν ἦτο ἡ Αὔστρια.

Εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους οἱ πρῶτοι κάτοικοί της ἀνῆκαν εἰς μίαν φυλήν, ποὺ ὠνομάζετο **Κελτική**. Μὲ τὰς διαφόρους ἐπιδρομάς ὅμως ἄλλων φυλῶν ἔγινεν, ὅπως εἰδαμεν εἰς τὴν Ε' τάξιν, σιγὰ - σιγὰ χώρα γερμανική. Ὁ Ἀγιος Μᾶρκος καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς ἐκήρυξαν εἰς τὰς χώρας τῆς Αὔστριας μὲ μεγάλην ἐπιτυχίαν τὸ Εὐαγγέλιον.

Τὸ κράτος αὐτὸν ἔφθασεν εἰς τὴν μεγαλυτέραν του ἀκμὴν τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, ὅτε ἔξουσίαζε πολλάς χώρας καὶ ἐσημείωσε μεγάλην πρόσδον τὸν πολιτισμόν. “Οταν οἱ Τούρκοι ἔφθασαν ἔξω ἀπὸ τὴν Βιέννην, οἱ Αὔστριακοι μὲ ἄλλους συμμάχους τοὺς κατεδίωξαν ἐνώς τὸ Βελιγράδιον καὶ ἤλευθέρωσαν τὴν Ούγγαρίαν.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἔγινεν αὐτοκράτωρ τῆς Αὔστριας

δι προοδευτικὸς Ἰωσὴφ ὁ Β', ὁ δόποιος ἐφιλοδόξησε νὰ ἑκδιώξῃ τοὺς Τούρκους ἀπὸ ὅλας τὰς χριστιανικὰς χώρας, τὰς δόποιας ἐμόλυναν μὲ τὴν βάρβαρον κατοχήν των. Δυστυχῶς ἀπέθανε προώρως, καὶ ἡ Εὐρώπη, μαζί της δὲ καὶ ἡ Αὐστρία, ἐνεπλάκη εἰς τοὺς ἀγῶνας πρὸς τὸν Μέγαν Ναπολέοντα. Οὕτω τὸ σχέδιον αὐτὸν ἔμεινεν ἀπραγματοποίητον.

Τὴν ἐποχὴν τοῦ Φραγκίσκου Α', διαδόχου τοῦ Ἰωσῆφ Β', ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἦτο ὁ **Μέττερνιχ**. Αὐτὸς ἦτο αὐταρχικὸς καὶ πολὺ συντηρητικός. Δι' αὐτό, μετὰ τὴν ἥτταν τοῦ Ναπολέοντος, ἔκαμε τὴν **Ιερὰν Συμμαχίαν**, εἰς τὴν δόποιαν ἔλαβε μέρος καὶ ἡ Ρωσία, παρὰ τὴν ἀντίδρασιν τοῦ Ἑλληνος Ἰωάννου. Καποδιστρίου, ποὺ ἦτο ὑπουργός της τῶν Ἐξωτερικῶν, καθὼς καὶ ἡ Πρωσσία, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ὑπερασπίσουν τὴν εἰρήνην.

Κάθε κίνημα λαῶν ποὺ ἔζήτουν τὴν ἑλευθερίαν των καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν των τὸ ἔχαρακτήριζαν ἔχθρικὸν καὶ μὲ κάσε τρόπον ἔφεραν ἐμπόδιον εἰς τὸν ἀγῶνα των. Τοιουτοτρόπως ὁ Μέττερνιχ, ὁ δόποιος ἔμισει πολὺ τοὺς Ἑλληνας, ἔβλαψε πάρα πολὺ τὴν προετοιμασίαν καὶ τὴν ἑκδήλωσιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Τὸν Ρήγαν Φεραίον αὐτὸς παρέδωκεν εἰς τοὺς Τούρκους καὶ τὸν στρατηγὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, ποὺ κατέφυγεν εἰς τὸ αὐτοριακὸν ἔδαφος, τὸν ἐκράτησε φυλακισμένον ἕως τὸ τέλος τῆς Ἐπαναστάσεως. Εἰς τὸ σχέδιο του παρέσυρε καὶ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσίας, ὁ δόποιος ἀπεκήρυξε τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν.

Τὴν μισελληνικήν του αὐτὴν στάσιν ἑκληρονόμησαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μέττερνιχ καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ, μέχρις ὅτου διελύθη ἡ Αὐστριακὴ Αὐτοκρατορία.

Ασκήσεις.—Νὰ εὔρετε εἰς τὸν χάρτην τῆς Εὐρώπης τὴν Γερμανίαν, τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Βιέννην.—Τί γνωρίζετε διὰ τὴν συμπεριφορὰν τῆς Αὐστρίας εἰς τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τοῦ σκλαβωμένου Ἑλληνικοῦ ἔθνους;

γ) Η Ρωσία

‘Η Ρωσία ἤλθεν εἰς στενωτέραν ἐπαφὴν μὲ τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν τὸ 988, διπότε ὁ ἡγεμὼν αὐτῆς Βλαδίμηρος ἐνυμφεύθη τὴν ἀδελφὴν τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου Ἀνναν. Εἰς ἀντάλλαγμα ἐδέχθη νὰ βαπτισθῇ Χριστιανὸς καὶ μαζί του ἐβαπτίσθησαν καὶ χιλιάδες ἄλλοι Ρώσοι εἰς τὸν ποταμὸν Δνείπερον. Οὕτω ἡ Ρωσία εἰσῆλθεν εἰς τὸν δρόμον τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Πολλοὶ λόγιοι, τεχνῖται καὶ οἰκοδόμοι ἤλθαν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰργάσθησαν ἔκει. Ἐπίστις ἤλθαν πολλοὶ ἐπίσκοποι καὶ ἄλλοι κληρικοί, διὰ νὰ ὅργανω-

σουν καὶ διοικήσουν τὴν νέαν μεγάλην Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν.

Ἄπο τὴν ἐποχὴν αὐτὴν χρονολογοῦνται αἱ ἀγαθαὶ σχέσεις τοῦ Βυζαντίου μὲ τὴν χριστιανικὴν Ρωσίαν, ἡ ὅποια ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ Μητροπολίτας ἔπαιρνε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ θυγατέρας τῶν βασιλέων ὡς συζύγους τῶν αὐτοκρατόρων της. Ἡ Ζωή, ἡ ἀνεψιὰ τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, ἔγινε βασίλισσα τῆς Ρωσίας καὶ οἱ Ρῶσοι χρεωστοῦν πολλὰ εἰς τὴν φιλοπρόσοδον αὐτὴν βασίλισσαν.

Ἡ Ρωσία ἔγινε μέγα καὶ ἴσχυρὸν κράτος ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ αὐτοκράτορος **Μεγάλου Πέτρου**, πολλάκις ἐπολέμησε κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἐφιλοδόξησε νὰ καταλύσῃ τὸ Τουρκικὸν κράτος. Ὁταν μάλιστα ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Ρωσίας ἡ Αὐτοκράτειρα **Αικατερίνη ἡ Μεγάλη** ἐσκέφθη νὰ ἰδρύσῃ νέαν αὐτοκρατορίαν μὲ αὐτοκράτορα τὸν ἔγγονόν της Κωνσταντίνον. Δι’ αὐτὸν ἔκαμε πολλοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Τούρκων, κατὰ τοὺς ὅποιους παρεκίνησε καὶ τοὺς ὑποδύλους. Ἐλλήνας νὰ ἐπαναστατήσουν.

Ολαὶ ὅμως αἱ ἐπαναστάσεις τῶν Ἐλλήνων ποὺ ὑπεστηρίχθησαν ἀπὸ τὴν Ρωσίαν κατεπινίγησαν, ὅπως θὰ ἴδωμεν, καὶ οἱ Ἐλληνες ἐγκατελείφθησαν εἰς τὴν τύχην των.

δ) Τὰ ἄλλα εὐρωπαϊκὰ κράτη

Ἄπὸ τὰ ἄλλα εὐρωπαϊκὰ κράτη τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἡ μὲν Ἀγγλία, ἐπειδὴ εὐρίσκετο μακρὰν τῆς Τουρκίας, δὲν συνεκρούσθη ποτὲ μὲ αὐτὴν. Δι’ αὐτὸν καὶ διετήρει ἐμπορικὰς σχέσεις μὲ τοὺς Τούρκους.

Ἡ Γαλλία, ἐπειδὴ δὲν ἔγειτόνευε μὲ τὴν Τουρκίαν, διετήρει ἀγαθὰς σχέσεις μὲ αὐτὴν καὶ μόνον ἐπροστάτευε μὲ κάθε τρόπον τοὺς Καθολικούς, οἱ ὅποιοι ἔζων ἔκει.

Ἡ Ἰσπανία ἥτο κράτος ἴσχυρὸν καὶ ἔστρεψε τὴν προσοχὴν της εἰς τὴν κατάκτησιν τῶν χωρῶν, τὰς ὅποιας ἀνεκάλυψεν ὁ Κολόμβος καὶ οἱ ἄλλοι Ἰσπανοὶ θαλασσοπόροι. Μόνον μίαν φορὰν ἔκαμε συμμαχίαν μὲ τὸν Πάπταν καὶ τοὺς Ἐνετούς καὶ κατέστρεψε κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου τὸν τουρκικὸν στόλον.

Τέλος, ἡ Ἰταλία ἥτο χωρισμένη εἰς πολλὰ μικρὰ κρατίδια καὶ δὲν εἶχε καμμίαν δύναμιν.

Ἀσκήσεις.—Νὰ εύρετε εἰς τὸν χάρτην τὰς ἀλητινικὰς χώρας ποὺ ὑπέταξαν οἱ Τούρκοι μετὰ τὴν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.—Νὰ δείξετε τὰς πόλεις ποὺ ἔμειναν εἰς τὰς χειρας τῶν Ἐνετῶν.—Εἰς τὸν χάρτην τῆς Εύρωπης νὰ δείξετε τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς.—Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τίνος αὐτοκράτορος ἔγινεν ἡ Ρωσία Μεγάλη Δύναμις;

4. Πόλεμοι τῶν Τούρκων πρὸς τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη

Τὰ κράτη τῆς Εύρωπης, ἐφ' ὅσον ὑπῆρχεν ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, δὲν ἔφοιτοῦντο τοὺς Τούρκους. Πρὶν ἀκόμη κυριευθῆ ἡ Κωνσταντινούπολις οἱ Τούρκοι εἶχαν εἰσβάλει εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ εἶχαν συγκρουσθῆ μὲ τοὺς Οὐγγρους, τοὺς ὄποιούς δὲν κατώρθωσαν νὰ ὑποτάξουν. "Οταν ὅμως ἐκυριεύθη ἡ Κωνσταντινούπολις, οἱ Τούρκοι ὑπέταξαν τὴν Σερβίαν καὶ ἐπροχώρησαν κατὰ τῆς Οὐγγαρίας, τὴν ὄποιαν καὶ κατέλαβαν. Κατόπιν ἐστράφησαν πρὸς τὴν Αὔστριαν καὶ ἐποιλιόρκησαν τὴν Βιέννην (1529). Οἱ κάτοικοι ἀπέκρουσαν μὲ γενναιότητα τὰς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων καὶ ἔσωσαν τὴν πόλιν.

'Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Τούρκοι μὲ τὸν στόλον τῶν ἔκαμνων συχνᾶς ἐπιδρομᾶς εἰς τὰ παράλια μέρη τῶν εὐρωπαϊκῶν μεσογειακῶν χωρῶν. Ἐλελάτουν αὐτὰς καὶ ἐπώλουν ὡς δούλους εἰς τὴν Ἀνατολὴν τοὺς αἰχμαλώτους ποὺ συνελάμβαναν.

'Ο Πάπτας τότε, διὰ νὰ περιορίσῃ τὴν πειρατικὴν αὐτὴν δρᾶσιν τῶν Τούρκων καὶ νὰ σώσῃ τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη ἀπὸ τὴν ἐρήμωσιν, κατώρθωσε νὰ συνενώσῃ εἰς συμμαχίαν τὰς ναυτικὰς δυνάμεις τῆς Ἐνετίας, τῆς Ἰσπανίας καὶ τοὺς Ἰττιπότας τοῦ 'Αγίου Ιωάννου, οἱ ὄποιοι κατεῖχαν τὴν νῆσον Μάλταν. 'Ο ἥνωμένος συμμαχικός στόλος κατεναυμάχησε τὸν τουρκικὸν στόλον (7 Ὁκτωβρίου 1571) μέσα εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ τὸν κατέστρεψε σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου. 'Η περίφημος αὐτὴ ναυμαχία, ποὺ ὠνομάσθη **Ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου**, ἐματαίωσε τὴν προσπάθειαν τῶν Τούρκων νὰ κυριαρχήσουν εἰς τὴν Δυτικὴν Εύρωπην.

'Αλλ' ἡ συμμαχία ἐκείνη διελύθη καὶ οἱ "Ἑλληνες ποὺ ἐτόλμησαν νὰ ἐπαναστατήσουν ὑπέστησαν μεγάλας καταστροφάς. Πολλοὶ δάνδρες ἐφονεύθησαν καὶ πολλαὶ γυναῖκες καὶ παιδία ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι.

Οἱ Τούρκοι, μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Κρήτης, ἀνεθάρρησαν. Συνέχισαν τὰς ἐκστρατείας τῶν κατὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν καὶ ἐποιλιόρκησαν διὰ δευτέραν φορὰν τὴν Βιέννην. Εἰς τὴν ἐκστρατείαν ὅμως αὐτὴν οἱ Τούρκοι ἐνικήθησαν κατ' ἐπανάληψιν καὶ ἀπεδείχθη ὅτι ὁ στρατὸς τῶν χριστιανικῶν κρατῶν τῆς Εύρωπης εἶχε καλυτέραν ὀργάνωσιν.

'Ἐνῶ οἱ Τούρκοι ἐπολέμουν μὲ τοὺς Αὐστριακούς, οἱ "Ἐνετοὶ ἐλελάτουν τὰς νήσους τῶν Κυκλαδῶν καὶ ἀλλας παραλίους πόλεις. 'Ο περίφημος Φραγκίσκος Μοροζίνης ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Πελοπόν-

νησον μὲ 8000 στρατιώτας καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων κατοίκων, καὶ προπάντων τῶν Μανιατῶν, ἔξεδίωξε τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον.

Κατόπιν ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἐπολιόρκησε τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Κατὰ τὴν πολιορκίαν ἐκείνην κατεστράφη ὁ Παρθενών, τὸν δόποιον οἱ Τούρκοι εἶχαν μεταβάλει εἰς πυριτιδαποθήκην. Μία βόμβα ἐτρύπησε τὴν στέγην καὶ ἐπεσε μέσα εἰς τὸν Παρθενῶνα. Τότε ἔγινε μεγάλη ἔκρηξις καὶ τὸ ἀριστούργημα αὐτὸ τῆς ἀρχαίας τέχνης ἀνετινάχθη καὶ ἔχωρίσθη εἰς δύο (14 Σεπτεμβρίου 1687). Κατόπιν τούτου οἱ Τούρκοι ἡναγκάσθησαν νὰ παραδοθοῦν.

‘Ο Μοροζίνης προσεπάθησε νὰ καταλάβῃ τὴν Εύβοιαν καὶ τὴν Κρήτην, ὅλλα’ ἀπέτυχε καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου καὶ ἀπέθανε.

‘Ἀργότερα, κατὰ τὸ ἔτος 1717, οἱ Τούρκοι ἀνακατέλαβαν τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'
Η ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

1. Τὰ δεινοπαθήματα τῶν Ἑλλήνων

Μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῶν Ἑλλήνων εἰς τοὺς Τούρκους, ὅλη ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ ἐδοκίμασε τὴν μεγαλυτέραν συμφοράν, τὴν ὅποιαν εἶχε ποτὲ δοκιμάσει κατὰ τὴν μακράν ἴστορίαν τῆς. Οἱ Τούρκοι, λαὸς βάρβαρος καὶ ἀπολίτιστος, μετεχειρίσθησαν κάθε μέσον, καὶ προπάντων τὴν βίαν, διὰ νὰ ἀναγκάσουν τοὺς Ἑλληνας νὰ ἀλλάξουν τὴν πίστιν των καὶ νὰ γίνουν Μωαμεθανοί.

Οἱ Ἑλληνες ἦσαν πλέον εἰς τὴν διάθεσιν τῶν κατακτηῶν, χωρὶς νὰ ἔχουν κανὲν δικαίωμα οὔτε διὰ τὴν ζωὴν των, οὔτε διὰ τὴν τιμήν των, οὔτε διὰ τὴν περιουσίαν των. "Ολοι οἱ κατακτηθέντες λαοὶ ὠνομάζοντο ἀπὸ τοὺς Τούρκους *Ραγιάδες* καὶ ἐθεωροῦντο ὡς τὸ εὐτελέστερον πρᾶγμα τοῦ κόσμου.

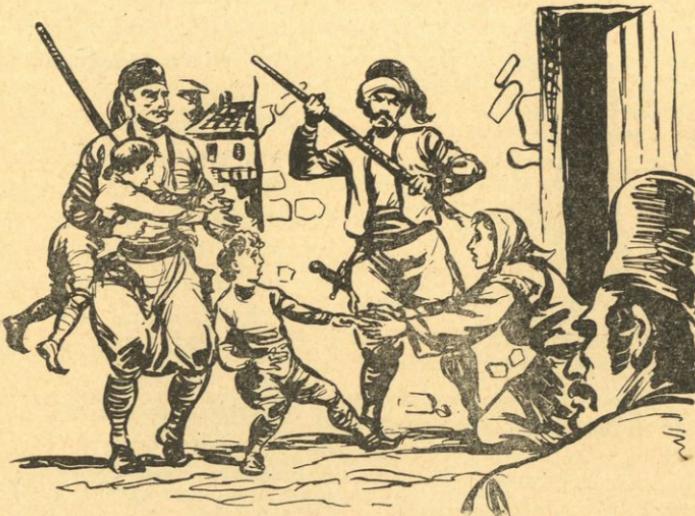
Οἱ Τούρκοι, μόλις κατελάμβαναν μίαν πόλιν ἡ χώραν, προέβαιναν εἰς φοιβεράν σφαγὴν τῶν κατοίκων καὶ λεηλασίαν τῶν περιουσιῶν των. "Ἄλλους ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἔσφαζαν καὶ ἄλλους ἐπώλουν ὡς δούλους. Πολλοί, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὰ δεινὰ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως, ἡναγκάσθησαν νὰ ἐκπατρισθοῦν καὶ νὰ καταφύγουν εἰς ξένας χριστιανικάς χώρας. "Άλλοι ἡναγκάσθησαν νὰ ἀπαρνηθοῦν τὸν ἔθνισμόν των καὶ τὴν θρησκείαν των καὶ νὰ γίνουν Μουσουλμάνοι. Διετήρουν ὅμως συνείδησιν χριστιανικήν καὶ ἐτέλουν μυστικὰ τὰς προσευχάς των καὶ τὰς χριστιανικάς λατρείας καὶ ἐπίστευαν ὅτι ἡ κατάστασις θὰ μετεβάλλετο καὶ θὰ ἡμποροῦσαν νὰ ἐπανέλθουν πάλιν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ ἔθνους των καὶ τῆς θρησκείας των. Αὕτοι είναι γνωστοὶ εἰς τὴν ἴστορίαν μὲ τὸ ὄνομα *Κρεψφοι Χριστιανοὶ* (*Κλωστοί*).

"Ολα τὰ δεινὰ αὐτὰ συνετέλεσαν πολὺ εἰς τὴν ἐλάττωσιν τοῦ πιληθυσμοῦ. "Ιδίως κατεστράφη ἡ τάξις τῶν μορφωμένων Ἑλλήνων, ἀπὸ τοὺς ὅποιους ὅσοι δὲν ἐπρόλαβαν νὰ φύγουν ἐφονεύθησαν καὶ ἄλλοι ἡναγκάσθησαν νὰ ἀλλάξουν ποιητήσουν.

"Ο Σουλτάνος ἤρπασεν ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας τὰ καλύτερα κτήματά των καὶ τὰ ἐμοίρασε εἰς τοὺς διαφόρους πολεμιστάς, ἀξιωματικούς καὶ στρατιώτας Τούρκους, διὰ νὰ ζοῦν ἄνετα ἀπὸ τὰ εἰσοδήματά των. Πολλὰ ἐπίσης εύφορα κτήματα τῶν Χριστιανῶν τὰ ἔδωρησε

εἰς τὰ τζαμιά, διὰ νὰ συντηροῦνται ἀπὸ τὰ εἰσοδήματά των. Τὰ κτήματα αὐτὰ ὠνομάσθησαν *Βακούφια*. Ὁλίγα κτήματα ἀφέθησαν εἰς τοὺς τοῦς "Ελληνας εἰς τὰ ὄρεινά καὶ ἄγονα μέρη, τὰ εἰσοδήματα τῶν ὅποιων δὲν ἦσαν ἀρκετὰ νὰ θρέψουν οὔτε αὐτοὺς τοὺς ίδίους. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα αὐτὰ ἔδιδαν ὡς φόρον εἰς τοὺς Τούρκους διοικητὰς τὸ ἐν πέμπτον.

Οἱ Τούρκοι ἐπῆραν τὰ μοναστήρια μὲ τὰ κτήματα τῶν καὶ τοὺς ωραιοτέρους ναούς, τοὺς ὅποιους μετέβαλαν εἰς *τζαμιά*. Εἰς τοὺς

Παιδομάζωμα.

"*Ἡρπαζαν διὰ τῆς βίας ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῶν μητέρων τῶν τὰ ὁραιότερα καὶ εὐδαιμονιότερα παιδιά...*

σκλάβους ἄφησαν μερικοὺς μικροὺς ναούς καὶ ἀπομεμακρυσμένα ἔξωκλήσια. Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἔχουν καμπάνες καὶ σταυρούς.

"Απὸ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν ἔπαθεν ἀκόμη καὶ ἡ γῆ. Ὁλόκληρα δάση καὶ καλλιέργειαι κατεστράφησαν. Οἱ Τούρκοι κατέστρεψαν καὶ πολλὰ μνημεῖα τῆς Ἀρχαιότητος, τῶν ὅποιων τὰ ἀγάλματα καὶ τὰ μάρμαρα, καθὼς καὶ τοὺς κίονας τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν ναῶν, μετέβαλαν εἰς ἀσβέστην διὰ τὰς οἰκοδομάς τῶν ἥδιὰ νὰ κτίσουν τὰ κάστρα των.

"Εκτὸς τῶν ἄλλων, οἱ Τούρκοι ἐπέβαλαν εἰς τοὺς "Ελληνας καὶ

βαρύτατον φόρον, δ ὁποῖος ἐλέγετο **κεφαλικὸς φόρος ἡ χαράτσι.** Κάθε "Ελλην, ἀπὸ ἡλικίας 16 ἔτῶν καὶ ἄνω, ἢτο ὑποχρεωμένος νὰ πληρώνῃ τὸν φόρον αὐτόν, διὰ νὰ ἔξασφαλίζῃ τὴν ζωήν του δι' ἐν ἔτος. Καὶ πόσους ἄλλους φόρους δὲν ἐπλήρωναν οἱ δυστυχεῖς ραγιάδες! Ἐπλήρωναν ἀκόμη καὶ φόρον διὰ νὰ ἀπαλλάσσωνται ἀπὸ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας εἰς τὸν τουρκικὸν στρατόν.

"Ο βαρύτερος καὶ σκληρότερος ὅμως φόρος ἢτο δ φόρος τοῦ αἵματος ἡ **Παιδομάζωμα.** Τὸν φόρον αὐτὸν ἐπέβαλε πρῶτος δ Σουλτᾶνος Ούρχαλ τὸ 1329.

Κάθε χρόνον ἐγύριζαν τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία Τούρκοι ἀξιωματικοὶ μὲ στρατιώτας καὶ ἥρπαζαν διὰ τῆς βίας ἀπὸ τὰς ὀγκάλας τῶν μητέρων των τὰ ωραιότερα καὶ εὔρωστότερα παιδιά, ἡλικίας 7 μέχρι 15 ἔτῶν. Τὰ παιδιά αὐτὰ ἔζων εἰς ίδιαιτέρους στρατῶνας μὲ μεγάλην σκληραγωγίαν. Ἐκεῖ ἔισιλαμίζοντο καὶ ἀνετρέφοντο στρατιωτικῶς καὶ ἐδιδάσκοντο τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν. Κατοι-

κία των ἢτο δ στρατών, οἰκογένειά των τὸ τάγμα καὶ πατήρ των δ Σουλτᾶνος. Σκοπὸς δὲ τῆς ζωῆς των ἢτο δ πόλεμος ἐναντίον τῶν ἀπίστων, δηλαδὴ τῶν Χριστιανῶν.

Μὲ τὴν ἀνατροφὴν αὐτὴν γρήγορα ἐλησμόνουν τοὺς γονεῖς των, τὴν γλῶσσαν των, τὴν θρησκείαν των καὶ τὴν πατριδα των, καὶ δταν ἐμεγάλωναν ἐσχημάτιζαν τὰ φοιβερὰ διὰ τοὺς "Ελληνας τάγματα τῶν **Γενιτσάρων.** "Ἐν περίπου ἑκατομμύριον "Ελληνόπουλα ἥρπαγησαν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπὸ τὰς ὀγκάλας τῶν μητέρων των.

"Ομοία ἢτο ἡ τύχη καὶ τῶν θηλυκῶν τέκνων τῶν "Ελλήνων, τὰ ὁποῖα ἥρπαζαν οἱ Τούρκοι καὶ τὰ μετέφεραν εἰς τοὺς γυναικωνίτος (χαρέμια) ἢ τὰ ἐπώλουν ὡς δούλας εἰς τὰς πόλεις τῆς "Ανατολῆς.

Γενιτσάρος.

Φοιβερὸς διώκτης τῶν Χριστιανῶν.

Γενικῶς είναι ἀπερίγραπτα τὰ δεινὰ τὰ ὅποια ὑπέφεραν οἱ "Ἐλληνες κατὰ τοὺς μαύρους χρόνους τῆς Δουλείας. Ἡ ζωή, ἡ τιμὴ καὶ ἡ περιουσία των ἡσαν εἰς τὴν διάθεσιν καὶ τοῦ τελευταίου Τούρκου.

Παρ' ὅλα αὐτὰ οἱ "Ἐλληνες οὐδέποτε ἔπαυσαν τὸν ὁγῶνα ἐναντίον τῶν κατακτητῶν καὶ διετήρουν πάντοτε τὴν ἐλπίδα ὅτι μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ θὰ κατώρθωναν νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, περιφρονοῦντες τοὺς κινδύνους καὶ ἀδιαφοροῦντες διὰ τὸν θάνατον.

Ἀσκήσεις.—Ποίας πιέσεις ὑφίσταντο οἱ ὑπόδουλοι "Ἐλληνες ἀπὸ τοὺς Τούρκους;—Ποία μέσα μεταχειρίσθησαν οἱ Τούρκοι διὰ νὰ χάσουν οἱ "Ἐλληνες τὸν ἔθνισμόν των καὶ τὴν θρησκείαν των;—Τί φόρος ἦτο τὸ χαράτσι καὶ τί τὸ Παιδομάζωμα;—Ποίας ὥφελειας ἔδιδε τὸ Παιδομάζωμα εἰς τοὺς Τούρκους καὶ πόσων κακῶν ἦτο πρόξενος διὰ τοὺς "Ἐλληνες;—Ποίαν ἐλπίδα διετήρουν πάντοτε ἀσβεστον οἱ "Ἐλληνες;

2. Τὰ Προνόμια καὶ ἡ ὄργανωσις τοῦ ὑποδούλου 'Ἐλληνισμοῦ

Παρ' ὅλα τὰ δεινὰ τὰ ὅποια ὑπέφεραν οἱ "Ἐλληνες ἀπὸ τοὺς Τούρκους, τὸ 'Ἐλληνικὸν ἔθνος ἐπῆρε καὶ μερικὰ σημαντικὰ **Προνόμια**, μὲ τὰ ὅποια διετήρησε τὴν θρησκείαν του, τὴν γλῶσσαν του καὶ τὸν ἔθνισμόν του, εἰς ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Σκλαβιᾶς. Εἰς τὴν διατήρησιν αὐτὴν τῆς ἔθνικῆς συνειδήσεως ἔβοήθησε πολὺ ἡ 'Εκκλησία μὲ τοὺς Ἱερεῖς καὶ τοὺς ἀνωτέρους κληρικούς.

Μὲ τὰ Προνόμια αὐτὰ οἱ "Ἐλληνες ηὔρων τὴν εὐκαιρίαν νὰ ὄργανωθοῦν, οὕτως ὡστε καὶ τὰ δεινὰ τῆς Δουλείας νὰ περιορίσουν καὶ τὴν ἐλευθερίαν των νὰ προετοιμάσουν. Τὰ Προνόμια αὐτὰ ἡσαν δύο εἰδῶν, ἐκκλησιαστικά καὶ πολιτικά.

α) Ἐκκλησιαστικὰ Προνόμια

"Ο Μωάμεθ ὁ Β' ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς "Ἐλληνας νὰ ἐκτελοῦν ἐλευθέρως τὰ θρησκευτικά των καθήκοντα. Ἡ παροχώρησις αὐτὴ ἦτο σύμφωνος μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κορανίου. Ἄλλὰ καὶ ὅποι πολιτικὸν συμφέρον παρεχώρησεν ὁ Μωάμεθ θρησκευτικὰ Προνόμια εἰς τοὺς "Ἐλληνας. Ἔγνωρίζεν ὅτι ἡ Δυτικὴ Εύρωπη, καὶ ιδίως ὁ Πάπας, ἡδιαφόρουν διὰ τοὺς "Ἐλληνας ἐξ αἰτίας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ Σχίσματος. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ διατηρηθῇ τὸ Σχίσμα, ὡστε νὰ μὴ παρουσιασθῇ ποτὲ εἰς τὸ μέλλον ἡ περίπτωσις νὰ ὑποταχθοῦν θρησκευτικῶς οἱ "Ἐλληνες εἰς τὸν Πάπαν, διὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν σκλαβιάν. Διὰ τῆς παροχώρησεως θρησκευτικῆς ἐλευθερίας

εἰς τοὺς Ἑλληνας ἔξησφάλιζε τὸ Κράτος του ἀπὸ κάθε ἐπέμβασιν τοῦ Πάπα καὶ τῶν ἡγεμόνων τῆς Δύσεως ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων.

Δι’ αὐτὸ δ Μωάμεθ ἐφρόντισε νὰ ἀνεβάσῃ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸν Γεώργιον Σχολάριον, δ ὅποιος ἦτο ἀντίθετο πρὸς τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Εἶχε συγκαλέσει πρὸς τοῦτο Σύνοδον, ἡ ὅποια κατ’ ἐντολὴν του τὸν ἔξελεξεν ὡς Πατριάρχην μὲ τὸ ὄνομα **Γεννάδιος**.

Ο Πατριάρχης Γεννάδιος.

Ο πρῶτος μετὰ τὴν "Ἀλωσιν Πατριάρχης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

νος τοῦ προσέφερε χρυσῆν ποιμαντικὴν ράβδον (πατερίτσαν), στολισμένην μὲ ὀδάμαντας καὶ μαργαριτάρια, ὡς σύμβολον τῆς ἔξουσίας του, ὅπως ἔκαμναν οἱ βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου. Ἐπειτα τὸν συνώδευσεν ἔως τὴν αὐλὴν καὶ τὸν ἐβοήθησε νὰ ἴππεύσῃ εἰς λευκὸν λαμπροστολισμένον ἵππον, τὸν ὅποιον τοῦ ἐδώρησε, καὶ διέταξε ὅλους τοὺς ἄρχοντάς του νὰ τὸν συνοδεύσουν ἔως τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, ὅπου ἔκαμε τὴν πρώτην μετὰ τὴν ἐκλογὴν του λειτουργίαν.

Ἐπειτα δ Μωάμεθ ἔξέδωκε **Βεράτιον** (διάταγμα), ποὺ ἐκανόνιζε τὰ Προνόμια καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ Πατριάρχου. Χάρις εἰς τὰ Προνόμια αὐτὰ δ Πατριάρχης ἀνεγνωρίσθη ὡς θρησκευτικὸς καὶ πολιτικὸς ἀρχηγὸς δλων τῶν σκλαβωμένων χριστιανικῶν λαῶν, τοὺς δποίους εἶχαν ὑποτάξει οἱ Τούρκοι. Διώριζε τοὺς ἐπισκόπους τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοὺς ἐπισκόπους

Ἡ ἐκλογὴ καὶ ἡ ἐνθρόνισις τοῦ νέου Πατριάρχου ἔγιναν εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων μὲ πολλὴν λαμπρότητα, ὅπως καὶ κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν. Κατόπιν δ Σουλτᾶνος τὸν ἐκάλεσεν εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ τοῦ παρέθεσε πολυτελές γεῦμα. Τὸν ὑπεδέχθη δ ἕδιος μὲ μεγάλας τιμὰς καὶ τοῦ ὑπεσχέθη δτὶ θὰ τὸν προστατεύῃ καὶ θὰ τοῦ παρέχῃ ὅλας τὰς ἔξουσίας καὶ τὰ δικαιώματα ποὺ εἶχαν εἰς τὸ παρελθὸν οἱ Πατριάρχαι ἐπὶ τοῦ ποιμνίου των.

Οταν δ Πατριάρχης ἀνεγνώρισεν ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα δ Σουλτᾶ-

τῆς Ρουμανίας, τῆς Βουλγαρίας, τῆς Σερβίας καὶ τῆς Ἀλβανίας. "Ολοὶ οἱ ἐπίσκοποι τῶν χωρῶν αὐτῶν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἥσαν Ἐλληνες. Εἶχεν ἐπίστης τὸ δικαίωμα νὰ χειροτονῇ καὶ νὰ καθαιρῇ τοὺς κληρικούς καὶ νὰ δικάζῃ ὅλας τὰς παρουσιαζομένας μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν διαφοράς. 'Ο Πατριάρχης ἐδίκαζεν ἀκόμη καὶ τὰς ὑποθέσεις τῶν κληρικῶν, οἱ δὲ Τοῦρκοι κανέν δικαίωμα δέν εἶχαν νὰ σύλλαμβάνουν κληρικοὺς χωρὶς τὴν ἀδειαν τοῦ Πατριάρχου. Τὰ δικαιώματά του αὐτὰ ὁ Πατριάρχης παρεχώρησε καὶ εἰς τοὺς ἐπισκόπους, οἱ δόποιοι τοιουτοτρόπως ἀπέκτησαν μεγάλην δύναμιν εἰς τὰς ἐπαρχίας των.

Οὕτω, ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ Πατριαρχεῖον ἔγινε τὸ πνευματικὸν καὶ ἔθνικὸν κέντρον τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ, πρὸς τὸ δόποιον ἐστρέφοντο ὅλαι αἱ ἐλπίδες τοῦ Ἐθνους.

"Η Ἐλληνικὴ Ἔκκλησία μὲ φρόνησιν καὶ μὲ περίσκεψιν ἔχειρισθη τὰ ὀλίγα δικαιώματά της καὶ μὲ τὴν φιλοπατρίαν της ὡφέλησε τὰ μέγιστα τὸ ὑπόδουλον ἔθνος. Πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς θρησκείας, τῆς ἔθνικῆς συνειδήσεως καὶ τῆς γλώσσης. "Οπου αἱ περιστάσεις τὸ ἐπέτρεψαν, ἡ Ἐλληνικὴ Ἔκκλησία συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν ἴδρυσιν πολλῶν σχολείων, διὰ τῶν δόποιων οἱ Ἐλληνες ἐμορφώθησαν πάλιν καὶ προητοίμασαν τὴν ἀπελευθέρωσίν των.

Οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ Ἱερεῖς ἥσαν οἱ προστάται καὶ οἱ ὑπερασπισταὶ τῶν ἀδικουμένων καὶ πολλάκις κατέφυγαν εἰς τοὺς ἰσχύοντας Τούρκους καὶ κατώρθωσαν νὰ σώσουν πολλοὺς Χριστιανούς ἀπὸ τὴν φυλακὴν καὶ τὸν θάνατον. Τὰ ἐπισκοπικὰ δικαστήρια ἀπέκτησαν τόσον μεγάλην ὑπόληψιν, ὡστε εἰς αὐτὰ προσέφευγαν ὅχι μόνον Ἰουδαῖοι ὀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς ἴδιους τῶν δικαστᾶς (τοὺς Καδῆδες).

Αἱ ἐκκλησίαι καὶ τὰ μοναστήρια. — Αἱ μεγάλαι ἐκκλησίαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ πρώτη ἡ Ἀγία Σοφία μετετράπησαν εἰς τζαμιά. Οἱ Χριστιανοὶ διετήρησαν μόνον μερικὰς ἐκκλησίας διὰ νὰ ἐκτελοῦν τὰ θρησκευτικὰ των καθήκοντα. Δὲν εἶχαν ὅμως τὸ δικαίωμα νὰ κτίζουν νέας.

"Ἐπίστης ἄφησαν εἰς τοὺς Χριστιανούς καὶ μερικὰ μοναστήρια. Τὰ μοναστήρια μάλιστα τοῦ Ἀγίου Ὁρους διετήρησαν τὰ προνόμια των.

Αἱ ἐκκλησίαι καὶ τὰ μοναστήρια διετήρησαν τὰς περιουσίας των καὶ ἥσαν ἀφορολόγητοι. Μὲ τὸν πλοῦτον δὲ ποὺ ἀπέκτησαν καὶ μὲ

*Ιστόρια τῆς Νέας Ἐλλάδος

τάς δωρεάς πού ἐκληροδότουν πολλοί Χριστιανοί ἀνεκούφιζαν τοὺς ὑποδούλους Ἐλλήνας.

Εἰς τὰ μοναστήρια δὲν ἔπαισαν ποτὲ νὰ καλλιεργοῦνται τὰ γράμματα καὶ τὸ αἴσθημα τῆς φιλοπατρίας καὶ νὰ διατηρῆται ἀσβεστον τὸ θεῖον πῦρ τῆς ἀπελευθερώσεως.

Δι’ αὐτὸν Πίστις καὶ Πατρὶς ἡσαν στενώτατα συνδεδεμέναν εἰς τὴν συνείδησιν τῶν Ἐλλήνων καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐννοηθῇ ἢ μία χωρὶς τὴν ἄλλην.

• Ασκήσεις.—Διατί ἔδωσε Προνόμια δὲ Σουλτάνος εἰς τοὺς σκλαβωμένους Ἐλλήνας;—Διατί ἐπροτίμησεν ὡς Πατριάρχην τὸν Γεννάδιον;—Ποίας ὑπηρεσίας προσέφεραν ἡ Ἐκκλησία καὶ δὲν κλῆρος εἰς τὸ σκλαβωμένον Γένος;—Νὰ βρῆτε δημοτικὰ τραγούδια πού περιγράφουν τὰ βάσανα τῶν Ἐλλήνων.

β) Πολιτικὰ Προνόμια τῶν Ἐλλήνων

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ θρησκευτικὰ Προνόμια, δὲ Μωάμεθ παρεχώρησεν εἰς τοὺς Ἐλλήνας καὶ μερικὰ πολιτικὰ Προνόμια. Ἐπέτρεψε δηλ. εἰς αὐτοὺς τὴν αὐτοδιοίκησιν πού εἶχαν ἀπὸ τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς.

Κάθε πόλις, καὶ τὸ μικρότερον ἀκόμη χωρίον, ἀπετέλει μίαν Κοινότητα καὶ κάθε Κοινότης εἶχε ἰδιούς της ἀρχοντας, οἱ ὅποιοι ἐφρόντιζαν διὰ τὰ διάφορα τοπικὰ ζητήματα. Τοὺς ἀρχοντας αὐτοὺς ἔξελεγαν οἱ ἴδιοι οἱ Χριστιανοί. Ἐλέγοντο δὲ αὐτοὶ δημογέροντες ἢ προεστοί, καὶ τουρκικὰ κοτσαμπάσηδες.

Οἱ δημογέροντες εἰσέπρατταν τοὺς φόρους, τοὺς ὅποιους ἔπρεπε νὰ πληρώνῃ ἢ Κοινότης εἰς τὸ Τουρκικὸν κράτος. Ἐφρόντιζαν δικόμη διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ἐκκλησιῶν, τὴν συντήρησιν τῶν σχολείων καὶ τὴν μισθοδοσίαν τῶν διδασκάλων καὶ ἐν γένει διὰ τὴν κατασκευὴν κοινοτικῶν ἔργων.

Μὲ τὴν αὐτοδιοίκησιν αἱ Κοινότητες προώδευσαν πολὺ. Μερικαὶ μάλιστα ἔγιναν πολὺ πλούσιαι μὲ τὸ ἐμπόριον, ὅπως ἡ Κοινότης Ἀμπελακίων εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἐλλάδος ὑπῆρχαν Ἑλληνικαὶ Κοινότητες πού προώδευσαν καὶ ὡφέλησαν τὸ σκλαβωμένον Γένος, ὅπως τῶν Ἰωαννίνων, τῶν Ζαγοροχωρίων τῆς Ἡπείρου, τῆς Χαλκιδικῆς, τῶν 24 χωρίων τοῦ Πηλίου, τῆς Λαρίσης, τῆς Δημητσάνας, τῆς Λεβαδείας, τῆς Ὑδρας, τῶν Σπετσῶν, τῶν Ψαρῶν, τῆς Χίου, τῆς Σμύρνης καὶ τῶν Κυδωνιῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Μὲ τὴν ὁργάνωσιν αὐτὴν καὶ αἱ Κοινότητες συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ διατηρηθοῦν ἡ γλῶσσα, ἡ θρησκεία καὶ τὸ ἔθνικὸν φρόνημα τῶν σκλαβωμένων Ἐλλήνων.

Μερικαὶ ἀπὸ τὰς Κοινότητας ποὺ ηύνοήθησαν ἀπὸ ἔξαιρετικὰς περιστάσεις κατώρθωσαν κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα νὰ προσδεύσουν εἰς πολὺ μεγάλον βαθμόν, ὅπως ἡ κοινότης τῶν Ἀμπελακίων, τῶν 24 χωρίων τοῦ Πηλίου, τῶν Ζαγοροχωρίων τῆς Ἡπείρου καὶ μερικαὶ ἄλλαι ἀκόμη.

Εἰς τὰ Ἀμπελάκια οἱ κάτοικοι ἴδρυσαν σπουδαῖον Συνεταιρισμόν, εἰς τὸν δόποιον ἄλλοι κατέθεσαν κεφαλαῖα καὶ ἄλλοι ἔβαλαν τὰ κτήματα καὶ τὴν προσωπικὴν ἔργασίαν των. Μὲ τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος κατεσκεύαζαν ἐκλεκτὰ βαμβακερὰ ύφασματα, τὰ ὅποια ἔβαφαν μὲ ἔξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν, ὥστε νὰ γίνωνται περιζήτητα ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην. Ο Συνεταιρισμὸς εἶχεν ὑποκαταστήματα εἰς πολλὰς μεγάλας πόλεις, Κωνσταντινούπολιν, Ὁδησσόν, Βιέννην, Βουδαπέστην, Λυδίαν, Λονδίνον καὶ ἄλλας καὶ συνεκέντρωνε χρήματα πολλά. Μὲ τὸν πλοῦτον αὐτὸν ἡ Κοινότης ἴδρυσε σχολεῖα καὶ ἐπλήρωνε τοὺς διδασκάλους. Περίφημὸν ἔγινε τὸ σχολεῖον Ἀμπελακίων, εἰς τὸ δόποιον δονομαστοὶ Ἐλληνες διδάσκαλοι ἐδίδαζαν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα. Τὰ φημισμένα Ἀμπελάκια κατέστρεψεν διάραννος τῆς Ἡπείρου Ἀλῆ [Πασᾶς τὸ 1811].

Τὰ 24 χωρία τοῦ Πηλίου ἔκαμαν ἐπίστης σπουδαίαν Κοινότητα, ἡ ὅποια μὲ τὴν καλλιέργειαν τῆς μετάξης καὶ τὴν κατασκευὴν ἐκλεκτῶν μεταξωτῶν καὶ μαλλίνων ύφασμάτων καὶ μὲ τὸ ἐμπόριόν της ἀπέκτησε πλοῦτον, ἀκόμη καὶ πλοῖα, καὶ ἔκτισεν δονομαστὰ σχολεῖα, ὅπου ἐσπούδαζαν τὰ Ἑλληνόπουλα.

Τὸ ᾗδιον ἔγινε καὶ μὲ τὰ *Μαντεμοχώρια* (= Μεταλλοχώρια) τῆς Χαλκιδικῆς, ὅπου οἱ κάτοικοι ἔβγαζαν τὰ μέταλλα καὶ ἰδίως τὸν ἄργυρον, ἔδιδαν ἐν μέρος εἰς τοὺς Τούρκους καὶ τὸ ἄλλο τὸ ἐμπορεύοντο καὶ ἐπλούτιζαν καὶ ἔκαμναν σχολεῖα καὶ κοινωφελῆ ἔργα.

Ἡ Κοινότης τῶν Ζαγοροχωρίων τῆς Ἡπείρου πάλιν, μὲ τὴν ἐργατικότητα καὶ τὴν φιλοπατρίαν τῶν τέκνων της, τὰ ὅποια ἔξεινετο καὶ ἐνίσχυαν μὲ χρήματα τὴν πατρίδα των, προώδευσε πολὺ καὶ ἐπλουτίσθη μὲ ὡραῖα σχολεῖα, βιβλιοθήκας καὶ ἄλλα κοινωφελῆ ἴδρυματα.

Ἐπίστης πολὺ ἐπεδόθησαν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ αἱ Κοινότητες Ἰωαννίνων, Χίου, Λεβαδείας καὶ Ἀθηνῶν. Αἱ Ἀθῆναι κατὰ τὰ χρόνια τῆς σκλαβιᾶς ἦσαν πνευματικὸν κέντρον. Πολλοὶ περιηγηταὶ ἐπεσκέπτοντο κατ' ἔτος τὴν δοξασμένην πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ὅταν ἐπέστρεφαν εἰς τὴν πατρίδα των ἐκαλλιέργουν τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς Ἑλληνας.

γ) Αἱ ἑλληνικαὶ Κοινότητες τοῦ Ἑξωτερικοῦ

Σημαντικαὶ ἐπίσης ὑπῆρχαν καὶ αἱ Κοινότητες τοῦ Ἑξωτερικοῦ, αἱ λεγόμεναι **Παροικίαι**. "Οπως εἴπαμεν προηγουμένως, πολλοὶ Ἐλληνες, πρὸ τῆς Ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ μετά τὴν Ἀλωσιν, ἔφευγαν εἰς τὸ ἔξωτερικόν, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὰ δεινὰ τῆς τουρκικῆς σκλαβιᾶς. Οἱ περισσότεροι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ κυρίως εἰς τὴν Βενετίαν, καὶ ἄλλοι εἰς τὴν Τεργέστην, εἰς τὴν Ὁδησσὸν καὶ εἰς ἄλλα μέρη.

Οἱ Ἐλληνες τῆς Βενετίας ὡργανώθησαν συντόμως εἰς Κοινότητα, διὰ νὰ ἀλληλοβοηθοῦνται καὶ ἀλληλοϋποστηρίζωνται εἰς τὸν ξένον αὐτὸν τόπον. "Οταν ἡ Κοινότης προώδευσεν, ἴδρυσαν ἐκεῖ Ἐλληνικὸν σχολεῖον διὰ νὰ διδάσκωνται τὴν γλῶσσαν των, καὶ τοιουτοτρόπως διετήρησαν τὴν θρησκείαν των καὶ τὴν ἔθνικήν των συνείδησιν.

Ἡ Ἐλληνικὴ Κοινότης τῆς Βενετίας ἴδρυσε καὶ πολλὰ σχολεῖα εἰς τὴν ὑπόδουλον Πατρίδα, ἵδιως ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἔγιναν μαλακώτεροι καὶ ἐπέτρεψαν τὴν ἴδρυσιν Ἐλληνικῶν σχολείων εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς ὑπόδουλου Ἐλλάδος.

Μὲ τὴν βοήθειαν τῆς Κοινότητος τῆς Βενετίας ἴδρυθησαν δύο σχολεῖα, ἐν εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἄλλο εἰς τὰς Ἀθήνας, τὰ ὅποια συνετηροῦντο ἀπὸ κληροδοτήματα πλουσίων Ἐλλήνων τῆς Βενετίας. Ἀργότερα εἰς τὴν Βενετίαν ἴδρυθη Ἐλληνικὸν τυπογραφεῖον, εἰς τὸ ὅποιον ἐτυπώνοντο Ἐλληνικὰ βιβλία, ἵδιως ἐκκλησιαστικά, καὶ πολλὰ συγγράμματα Ἐλλήνων σοφῶν καὶ λογίων, ὅπως τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ, τοῦ Στεφάνου Κομνηνοῦ καὶ ἄλλων, τὰ ὅποια ἀπεστέλλοντο εἰς τὴν ὑπόδουλον Ἐλλάδα.

Αἱ Ἐλληνικαὶ Κοινότητες τοῦ Ἑξωτερικοῦ διετήρησαν δχι μόνον τὸν ἔθνισμόν των, ἀλλὰ καὶ ἔβοήθησαν τὸν Ἀγῶνα τῆς Ἐλευθερίας μὲ μεγάλας χρηματικὰς δωρεάς.

Ἀσκήσεις.—Ποια πολιτικὰ προνομία ἔδωσεν εἰς τοὺς ὑπόδουλους Ἐλληνας ὁ Σουλτάνος;—Ποίας ὑπηρεσίας προσέφερεν εἰς τὸ Ἐθνος ἡ Ἔκκλησία καὶ ποιας αἱ Κοινότητες;—Ποίαις ἡσαν αἱ σπουδαιότεραι Κοινότητες;—Πῶς οἱ Ἐλληνες τοῦ Ἑξωτερικοῦ ἐβοήθησαν τοὺς ὑπόδουλους ἀδελφούς των;—Όνομάστε τὰς σπουδαιότερας Κοινότητας τοῦ Ἑσωτερικοῦ καὶ τοῦ Ἑξωτερικοῦ.

3. Οἱ Φαναριῶται

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας τὸ Πατριαρχεῖον μετεφέρθη εἰς τὴν συνοικίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως **Φανάρι**, πέριξ τοῦ ὅποιου συνεκεντρώθησαν πολλαὶ εὐγενεῖς Ἐλληνικαὶ οἰκογένειαι

καὶ ἀπετέλεσαν τὴν ἀριστοκρατίαν τοῦ ἔθνους. Αὐτοὶ ἐμειναν γνωστοὶ εἰς τὴν ιστορίαν μὲ τὸ ὄνομα **Φαναριώταις**.

Οἱ "Ἐλληνες αὐτοὶ ἔγιναν πλούσιοι μὲ τὴν ἐργασίαν των. Ἡσαν ἔξυπνοι καὶ μορφωμένοι καὶ ἐγνώριζαν πολλάς ξένας γλώσσας. Ἀπὸ τοὺς Φαναριώτας ἔξελέγοντο οἱ ἀνώτατοι κληρικοί, ἐπίσκοποι, ἀρχιεπίσκοποι καὶ πατριάρχαι, οἱ ὅποιοι εἶχαν μεγάλην παιδείαν καὶ μόρφωσιν. Ἡ πατριαρχικὴ Αὐλὴ τοῦ Φαναρίου ἦτο τὸ ἔθνικὸν κέντρον τοῦ Ἐλληνισμοῦ. Ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἤλθαν καὶ ἐγκατεστάθησαν πολλαὶ ἄλλαι Ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι.

Μετὰ τὴν "Αλωσιν" τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἱ Τοῦρκοι ἤλθαν κατ' ἀνάγκην εἰς στενωτέρας σχέσεις μὲ τὰ εύρωπαϊκὰ κράτη. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ἀγράμματοι καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συνενοοῦνται μὲ τοὺς ἀπεσταλμένους καὶ τοὺς πρεσβευτάς τῶν ξένων ἡγεμόνων, ἥναγκάσθησαν νὰ παίρνουν ως διερμηνεῖς "Ἐλληνας γλωσσομαθεῖς.

Οἱ πρῶτοι διερμηνεῖς ἦσαν ἀσήμαντοι ὑπάλληλοι, χωρὶς καμμίαν πολιτικὴν σημασίαν. Ἀργότερα οἱ διερμηνεῖς αὐτοὶ προήρχοντο ἀπὸ τὴν ἀριστοκρατικὴν τάξιν τῶν Ἐλλήνων τοῦ Φαναρίου, οἱ ὅποιοι ἦσαν πολὺ μορφωμένοι καὶ ἐγνώριζαν ξένας γλώσσας καὶ τὰ εύρωπαϊκὰ πράγματα καὶ ἔδιδαν συμβουλάς εἰς τοὺς Σουλτάνους διὰ τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους.

Διὰ τοῦτο οἱ Σουλτᾶνοι ἥναγκάζοντο νὰ στέλλουν ως πρέσβεις εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τοὺς Φαναριώτας καὶ νὰ ἔχουν πλησίον των ως διερμηνεῖς Φαναριώτας. Ἔτσι ἡ θέσις των δλίγον κατ' δλίγον ἔγινε μεγάλη καὶ ἐμπιστεύτικὴ καὶ ἀπὸ τοὺς πρώτους διερμηνεῖς ἐδημιουργήθη τὸ ἀξιωμα τοῦ **Μεγάλου Διερμηνέως**, τὸ ὅποιον ἔδιδετο ἀποκλειστικῶς εἰς "Ἐλληνας Φαναριώτας.

"Ἡ ιστορία ως πρῶτον τοιοῦτον διερμηνέα ἀναφέρει τὸν Παν. Νικούσην, ὁ ὅποιος ἔγινε διερμηνεὺς τῆς Αὔστριακῆς Πρεσβείας καὶ ἐποιτεύθη μὲ μεγάλην δεξιότητα καὶ σωφροσύνην. Δι' αὐτὸ κατόπιν διωρίσθη Μέγας Διερμηνεὺς τῆς "Ψηλῆς Πύλης, ὅπως ἔλέγετο τότε εἰς τὴν διπλωματικὴν γλώσσαν, δλλὰ καὶ ἀργότερα, ἡ σουλτανικὴ κυβέρνησις.

Οἱ Μεγάλοι αὐτοὶ Διερμηνεῖς ἐγνώριζαν δλα τὰ μυστικὰ τοῦ κράτους καὶ παρευρίσκοντο εἰς τὰς συζητήσεις τῶν ξένων πρεσβευτῶν μὲ τὸν Σουλτάνον καὶ τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν. Τοιοῦτοι Μεγάλοι Διερμηνεῖς ἔγιναν πολλοί, ὅπως ὁ Παν. Νικούσης, οἱ Μαυροκορδάτοι, οἱ Σοῦτσοι, οἱ "Ψηλάνται, ὁ Μουρούζης, ὁ Μαυρογένης, ὁ Γκίκας

καὶ ἄλλοι. "Ολοὶ αὐτοὶ οἱ Διερμηνεῖς ἐχρησιμοποίησαν τὴν ἐπιρροήν των διὰ τὴν ἀνακούφισιν τοῦ ὑποδούλου Γένους καὶ πολλάκις πολλοὶ διὰ τὴν παραμικράν αἰτίαν ἔθυσιάσθησαν.

"Αργότερα ἀπὸ αὐτοὺς διωρίζοντο οἱ ἡγεμόνες τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυίας (τῆς σημερινῆς Ρουμανίας). Οἱ "Ελληνες αὐτοὶ ἡγεμόνες ἔπαιρναν μαζὶ τους συγγενεῖς, φίλους καὶ ἐμπίστους Φαναριώτας, εἰς τοὺς ὅποιούς ἔδιδαν διάφορα διοικητικὰ ἀξιώματα. "Η σωματοφυλακή των καὶ ἡ χωροφυλακή ἀπετελεῖτο ἀπὸ "Ελληνας. Ἐπίσημος γλῶσσα εἰς τὰς Αὔλας τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν ἦτο ἡ "Ελληνική. Εἰς τὰς χώρας αὐτὰς οἱ ἡγεμόνες ἰδρυαν Ἑλληνικά σχολεῖα καὶ διέδιδαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ μὲ κάθε τρόπον ἐπροστάτευαν τοὺς "Ελληνας ἐμπόρους ποὺ εἶχαν ἔγκατασταθῆ ἐκεῖ.

Οὕτω οἱ ἡγεμονίαι αὐταὶ ἔγιναν κέντρα Ἑλληνικά, καὶ πρὸ πάντων αἱ πόλεις *'Ιάσιον* καὶ *Βουκουρέστιον*.

Άσκησεις.—Τί ήσαν οἱ Φαναριώται;—Ποῖοι ήσαν οἱ σπουδαιότεροι Φαναριώται;—Τί προσέφεραν εἰς τὸ "Εθνος;—Νὰ χαρακτηρίσετε τοὺς Φαναριώτας.—Νὰ κάμετε μίαν ἔκθεσιν διὰ τοὺς Φαναριώτας.

4. "Ενοπλοι δυνάμεις τοῦ ὑποδούλου 'Ελληνισμοῦ

α) Κλέφτες καὶ ἀρματολοὶ

Μετὰ τὴν "Αλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν ὑποταγὴν τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν εἰς τοὺς Τούρκους πολλοὶ "Ελληνες, καὶ ἴδιως ἀπὸ ἑκίνους ποὺ ἔζων εἰς τὰ πεδινὰ μέρη, ἐπειδὴ δὲν ἡμιτορούσαν νὰ ὑποφέρουν τὸν τουρκικὸν ζυγόν, κατέφευγαν ἐπάνω εἰς τὰ ὑψηλὰ καὶ ἀπόκρημνα ὅρη, ὅπου ἔζων μὲ μεγάλας στερήσεις καὶ κακουχίας καὶ μεγάλους κινδύνους, ἀλλ' εἶχαν ἔξησφαλισμένην τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἐλευθερίαν των.

Εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς "Ελλάδος, ἀπὸ τὸν "Ολυμπιον ἔως τὸ Ταίναρον, ὑπῆρχαν γενναῖοι καὶ φιλοπόλεμοι ἄνδρες, οἱ ὅποιοι ἔξηκολούθουν νὰ ἀγωνίζωνται κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀπὸ τὰ ὅρη κατέβαιναν εἰς τὰς πεδιάδας καὶ ἔξεδικοντο τοὺς Τούρκους, ποὺ ἔβασαν τις τούς Χριστιανούς. Ἡρπαζαν τὰ τρόφιμά των καὶ τὰ ζῶα των καὶ πολλάκις τοὺς ἐφόνευαν ἢ τοὺς ἥχμαλώτιζαν διὰ νὰ πάρουν χρήματα ὡς λύτρα. Οἱ Τούρκοι τοὺς γενναίους αὐτοὺς "Ελληνας τοὺς ἔλεγαν *κλέφτες*.

"Ἀλλὰ τὸ ὄνομα κλέφτης ἦτο πολὺ τιμητικόν. Εἰς ἐν δημοτικὸν τραγούδι βλέπομεν τὸν πόθον ποὺ εἶχαν τότε πολλοὶ "Ελληνες νὰ ζήσουν ἐλεύθεροι :

«Μάνα, σοῦ λέω, δὲν μπορῶ τοὺς Τούρκους νὰ δουλεύω,
δὲν ἡμπορῶ, δὲν δύναμαι, ἐμάλλιασε ἡ καρδιά μου.
Θὰ πάρω τὸ τουφέκι μου νὰ πάω νὰ γίνω κλέφτης,
νὰ κατοικήσω στὰ βουνά καὶ τὶς ψηλές ραχοῦλες».

Οἱ κλέφτες ἔσεβοντο τὰ πράγματα ποὺ ἀνήκαν εἰς τοὺς ναοὺς καὶ τὰ μοναστήρια. Εἶχαν μεγάλην εὐλάβειαν εἰς τὸν Θεόν καὶ τὴν Παναγίαν.

Οἱ κλέφτες εἰς τὰς ἀρχὰς ἥσαν δλίγοι, κατόπιν ὅμως ἔγιναν πολλοὶ καὶ εἰς πολλὰ δρεινὰ μέρη κατήργησαν σχεδὸν τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν.

Οἱ Μανιᾶται, οἱ Σφακιανοὶ καὶ οἱ Σουλιώται δὲν ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Τούρκους, ἀν καὶ πολλάκις ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἡθέλησε νὰ τοὺς ὑποτάξῃ καὶ ἔστειλεν ἐναντίον των τουρκικὸν στρατόν.

Τότε οἱ Τούρκοι ἐσκέφθησαν νὰ συνθηκολογήσουν μαζί των καὶ τοὺς ἐπέτρεψαν νὰ φέρουν ὅπλα καὶ νὰ προστατέουν ὡρισμένας περιοχὰς ἀπὸ ἄλλους κλέφτες. Οἱ κλέφτες αὐτοὶ ὡνομάσθησαν **ἀρματολοὶ** καὶ αἱ περιοχαὶ τὰς ὅποιας εἶχαν εἰς τὴν ἔξουσίαν των ἐλέγοντο **ἀρματολία**. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀρματολῶν, καθὼς καὶ τῶν κλεφτῶν, ἐλέγετο **καπετάνιος**, ὁ ἀνδρείότερος ἀπὸ αὐτούς, δ ὅποιος ἦτο καὶ ὑπαρχηγός, ἐλέγετο **πρωτοπαλλήναρον** καὶ οἱ ἄλλοι σύντροφοί του **παλληνάρια**. Ὁ νεώτερος ἀπὸ τὰ παλληκάρια, δ ὅποιος συνήθως ὑπηρέτει τὸν καπετάνιον, ἐλέγετο **ψυχογιός**.

Οἱ ἀρματολοί, μολονότι ἀνεγνωρίζοντο ἐπισήμως ἀπὸ τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν, δὲν ἥσαν ἔχθροι τῶν κλεφτῶν. Ἀρματολοὶ καὶ κλέφτες συνεδέοντο μὲ τὸ κοινὸν μῆσος ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ἀλλώστε ὅλοι οἱ ἀρματολοὶ προήρχοντο ἀπὸ τὰς τάξεις τῶν κλεφτῶν.

Ἡ προσπάθεια τῶν Τούρκων νὰ στρέψουν τοὺς ἀρματολούς ἐναντίον τῶν κλεφτῶν ἀπέτυχε. Δι’ αὐτὸν πολὺ συντόμως αἱ λέξεις ἀρματολοὶ καὶ κλέφτες κατήντησε νὰ ἔχουν τὴν ίδίαν σημασίαν, ἐσήμαιναν δηλαδὴ τὸν πολεμιστὴν Ἑλληνα, δ ὅποιος ὑπερησπίζετο τὴν ἐλευθερίαν του καὶ τοὺς δμοεθνεῖς του.

Οἱ ἀρματολοὶ καὶ οἱ κλέφτες ἀπετέλουν τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις τοῦ σκλαβωμένου Ἑλληνικοῦ Ἐθνους. Καὶ ὅταν ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως αὐτοὶ ἐσχημάτισαν τὸν πρῶτον Ἑλληνικὸν στρατόν, ποὺ ἐπολέμησε διὰ τὴν ἐλευθερίαν του, μαζὶ μὲ τοὺς Σφακιανούς, τοὺς Μανιᾶτας καὶ τοὺς Σουλιώτας.

Ασκήσεις.—Πῶς ἐδημιουργήθησαν οἱ κλέφτες;—Τί είναι οἱ ἀρματολοὶ καὶ ποίαν σχέσιν εἶχαν μὲ τοὺς κλέφτες;—Ἀναφέρατε κλέφτικα τραγούδια. —Τί ὑπηρεσίας προσέφεραν εἰς τὸ Ἐθνος;—Ποίαι περιοχαὶ τῆς Ἑλλάδος δὲν ὑπετάγησαν ποτὲ εἰς τοὺς Τούρκους;

β) Ό βίος τῶν ἀρματολῶν καὶ τῶν κλεφτῶν

Οἱ ἀρματολοί, ὅπως καὶ οἱ κλέφτες, εἰχαν τὰ στρατόπεδά των εἰς δύσθατα ὅρη, διὸ νὰ προφυλάσσωνται ἀπὸ τὰς αἰφνιδιαστικὰς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων. Τὰ μέρη ὅπου διέμεναν ἐλέγοντο **λημέρια**.

Κάθε καπτετάνιος εἶχε ἴδικήν του σημαίαν, τὸ **φλάμπουρο**, εἰς τὴν ὅποιαν ἦτο ζωγραφισμένος σταυρὸς ἡ εἰκὼν ἀγίου. Οἱ κλέφτες, ὅταν δὲν ἔπολέμουν, ἐγυμνάζοντο εἰς τὰ ὅπλα, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Σπαρτιᾶται.⁶ Ἐρριπταν εἰς τὸ σημάδι μὲ μεγάλην ἀκρίβειαν καὶ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς κατώρθωναν νὰ περάσουν τὴν σφαίραν ἀπὸ ἕνα σακτυλίδι. Ἐγυμνάζοντο εἰς τὸ πήδημα, τὸ λιθάρι, τὴν πάλην καὶ ἄλλα ἀγωνίσματα, καὶ μὲ μεγάλην ἐπίδοσιν. Ήσαν ἀξιοθαύμαστοι εἰς ὅλα τὰ ἀγωνίσματα αὐτά.

Μὲ τὴν ζωὴν πού ἔκαμναν εἰς τὰ λημέρια ἐσκληραγωγοῦντο συνεχῶς καὶ κατώρθωναν νὰ ὑπομένουν ὅλας τὰς κακουχίας καὶ τὰς στερήσεις.

"Οταν συνελαμβάνοντο αἰχμάλωτοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἐφονεύοντο μὲ τὰ φοβερώτερα βασανιστήρια. "Αλλων ἔσπαζαν τὰ ὁστᾶ μὲ τὸ σφυρί, ἄλλους τοὺς ἔγδερναν, ἄλλους τοὺς ἐσούβλιζαν καὶ ἄλλους τοὺς ἔψηναν ζωντανούς. Ἐπειδὴ τοιαύτη ἦτο ἡ τύχη τῶν αἰχμαλώτων, ἐπροτίμων νὰ φονεύωνται ως παλληκάρια εἰς τὴν μάχην, παρὰ νὰ συλλαμβάνωνται ζωντανοί. Διὰ τοῦτο ηὕχοντο πάντοτε ὁ εἰς τὸν ἄλλον «καλὸ μολύβι» ἢ «καλὸ βόλι». Εάν κανεὶς τραυματίας ἔβλεπεν ὅτι θὰ συνελαμβάνετο ἀπὸ τοὺς Τούρκους, παρεκάλει θερμῶς τοὺς συντρόφους του νὰ τοῦ πάρουν τὸ κεφάλι, διότι οἱ κλέφτες ἔθεωρουν ως μεγάλην προσβολὴν τὸ νὰ ἀποκόψουν οἱ Τούρκοι τὴν κεφαλὴν τοῦ νεκροῦ των.

"Αν καὶ ἡσαν ἀμόρφωτοι ἀνθρώποι καὶ ἔζων βίον σκληρόν, εἰχαν ὅμως εὐγενικὰ αἰσθήματα. Εἰχαν μεγάλην εὐλάβειαν εἰς τὸν Θεόν καὶ τὴν Παναγίαν. Ἐπεριποιοῦντο τοὺς ξένους καὶ ἐκράτουν πιστῶς τὸν λόγον των. Κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα ἔώρταζαν μὲ μεγάλην χαρὰν καὶ σεβασμόν. Ἀπὸ τὰς εἰσπράξεις ποὺ ἔκαμναν ἡ τὰ λάφυρα ποὺ ἐλάμβαναν, ἐν μέρος ἔχαριζαν εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ τοὺς πτωχούς. Ήσαν ὑπερήφανοι καὶ οὐδέποτε κατεδέχοντο νὰ κάμνουν πρᾶξιν ἀνάρμοστον ως παλληκάρια ποὺ ἦσαν.

Κλέφτες καὶ ἀρματολοί ἔζησαν εἰς ὅλα τὰ ὅρη τῆς Ἑλλάδος. Τὰ σπουδαιότερα ὅμως λημέρια των ἦσαν εἰς τὰ "Αγραφα καὶ τὸν Ολύμπον.

Σπουδαιότεροι ἀρχηγοὶ κλεφτῶν ἦσαν οἱ **Μπουκούβαλαιοι** τῶν Ἀγράφων, ὁ **Νικοτσάρας** τῆς Ἐλασσόνος, ὁ **Βλαχάβας** τοῦ Ὀλύμπου, οἱ **Κολοκοτρωγαΐοι**, οἱ **Μαυρομιχαλαιοι** καὶ οἱ **Πετμεζαῖοι** τῆς Πελοποννήσου, ὁ **Ανδροῦτσος**, οἱ **Κοντογιανναῖοι**, ὁ **Πανόνδυιας**, ὁ **Διάκος** τῆς **Στερερᾶς**; Ἐλλάδος κ.ἄ.

Δοκήσεις.—Τί γυνωρίζετε διὰ τὸν βίον τῶν κλεφτῶν καὶ ἀρματολῶν;—Πᾶς ἔθεωρει ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς τούς κλέφτες καὶ ἀρματολούς;—Διατί ηὔχοντο πάντοτε ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον «καλὸς βόλιος» ἢ «καλὸς μολύβιος»;—Νὰ κάμετε μίαν ἔκθεσιν περὶ τοῦ βίου τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἀρματολῶν.

γ) Τὰ κλέφτικα τραγούδια

Οἱ κλέφτες καὶ οἱ ἀρματολοὶ ἔθεωροῦντο ἀπὸ τὸν ἐλληνικὸν λαὸν ὡς ἔθνικοὶ ἥρωες καὶ τὰ κατορθώματά των ἐγέννων εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ σκλαβωμένου λαοῦ τὸν θαυμασμόν. Τὴν καλυτέραν εἰκόνα τῆς ζωῆς καὶ τῶν πόθων τῶν κλεφτῶν μᾶς τὴν δίδουν τὰ **κλέφτικα τραγούδια**, πολλὰ ἀπὸ τὰ ὅποια συνέθεταν οἱ ἴδιοι καὶ πολλοὶ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ ποὺ εἶχαν τὸ χάρισμα τῆς ποιήσεως. Διὰ τοῦτο τὰ κλέφτικα τραγούδια λέγονται καὶ **δημοτικά**. Μὲ αὐτὰ περιέγραφαν τὰ ἥρωϊκὰ κατορθώματα διασήμων κλεφτῶν ἢ τὸν ἥρωϊκὸν θάνατον αὐτῶν καὶ τὸν φλογερὸν πόθον των πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος των.

Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ λαός μας ἐδημιούργησεν ὑπέροχα τραγούδια, τὰ ὅποια μετεδίδοντο ἀπὸ στόματος εἰς στόμα καὶ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ ἔφθασαν ἔως τὴν ἐποχήν μας. Ἡ ποίησις αὐτὴ τοῦ λαοῦ μας μᾶς συγκινεῖ καὶ μᾶς ἐνθουσιάζει. Εἰς τὰ τραγούδια των αὐτὰ ἔψαλλαν τὸν πόνον των διὰ τὴν δουλείαν, τὸ μῆσος ἐναντίον τῶν τυράννων καὶ τὴν ἀγάπην διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Ἰδοὺ μερικά δείγματα τοιούτων τραγουδιῶν:

Τῆς ζωῆς τῶν κλεφτῶν

Μαύρη ζωὴ ποὺ κάνομε ἐμεῖς οἱ μαῦροι κλέφτες,
ποτέ μας δὲν ὀλλάζουμε καὶ δὲν ἀσπροφοροῦμε·
ὅλημερὶς στὸν πόλεμο, τὸ βράδυ καραούλι.
Δώδεκα χρόνια ἔκαμα στοὺς κλέφτες καππετάνιος.
Ζεστὸ ψωμὶ δὲν ἔφαγα, δὲν πλάγιασσα σὲ στρῶμα,
τὸν ὑπνον δὲν ἔχόρτασσα, τοῦ ὑπνου τῇ γλυκάδα,
τὸ χέρι μου προσκέφαλο καὶ τὸ σπαθί μου στρῶμα,
καὶ σύντροφο στὴν ἀγκαλιὰ τὸ ἔρμο καριοφίλι.

Τοῦ πόθου τῶν κλέφτῶν

Σαράντα χρόνια ἀρματολὸς κι εἴκοσι ἔχω κλέφτης
καὶ τώρα μ' ἥρθε θάνατος καὶ θέλω νὰ πεθάνω.
Κάμετε τὸ κιβούρι μου πλατύ, ψηλὸν νὰ γένη,
νὰ στέκ' ὅρθος νὰ πολεμῶ καὶ δίπλα νὰ γεμίζω.
Καὶ στὴ δεξιά μου τὴ μεριά ἀφῆστε παραθύρι,
τὰ χελιδόνια νᾶρχωνται, τὴν ἄνοιξη νὰ φέρουν
καὶ τὰ ἀηδόνια τὸν καλὸ Μάη νὰ μὲ μαθαίνουν.

· Ο πόθος τοῦ σκλάβου

Νάμουν τὸ Μάη πιστικός, τὸν Αὔγουστο δραγάτης
καὶ στοῦ χειμώνα τὴν καρδιὰ νάμουνα κρασοποῦλος.
Μὰ πιὸ καλά 'ταν νάμουνα ἀρματολὸς καὶ κλέφτης,
νᾶχω τὰ βράχια ἀδέλφια μου, τὰ δέντρα συγγενάδια,
νὰ μὲ κοιμίζουν πέρδικες, νὰ μὲ ξυπνοῦν ἀηδόνια,
καὶ στὴν κορφὴ τῆς Λιάκουρας νὰ κάνω τὸ σταυρό μου.
Νὰ κόβω τούρκικα κορμιά, σκλάβο νὰ μὴ μὲ λένε.

· Ο πληγωμένος κλέφτης

Σὰ δέντρο ἐρραγίστηκε, σὰν κυπαρίσσι πέφτει,
ψιλὴ φωνούλα ἔβαλε σὰν παλληκάρι ποὺ ἥταν :
—«Ποῦ εἶσαι καλέ μου ἀδελφὲ καὶ πολυαγαπημένε !
γύρισε πίσω, πάρε με, πάρε μου τὸ κεφάλι,
νὰ μὴν τὸ πάρη ἡ παγανιά καὶ δ Γιουσούφ 'Αράπης
καὶ μοῦ τὸ πάτη στὰ Γιάννενα, τ' Ἀλῆ Πασᾶ τοῦ σκύλου».

Τὰ κλέφτικα τραγούδια είναι πολλά. Πολλοί νέοι παρεκινοῦντο
ἀπ' οὔτα, ἔγκατέλειπαν τὴν οἰκογένειάν των καὶ ἐπήγαιναν εἰς τὰ
βουνά διὰ νὰ γίνουν κλέφτες.

Ἐνα κλέφτικο τραγούδι, π. χ., λέγει :

—Βασίλη, κάτσε φρόνιμα νὰ γίνης νοικοκύρης
καὶ ν' ἀποκτήσης πρόβατα, ζευγάρια κι ὀγελάδες,
χωριά κι ὀμπελοχώραφα, κοπέλια νὰ δουλεύουν.
—Μάνα μου, ἔγὼ δὲν κάθομαι νὰ γίνω νοικοκύρης...
Θὰ πάρω τὸ τουφέκι μου νὰ πάω νὰ γίνω κλέφτης.

· Αλλὰ καὶ αἱ γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια λαχταροῦν τὴν ζωὴν τῶν
κλέφτῶν καὶ τραγουδοῦν τὰ κατορθώματά των καὶ μοιρολογοῦν
τὴν δυστυχίαν καὶ τὸν θάνατόν των. Τοιουτοτρόπως οἱ κλέφτες

διαρκῶς ἐγίνοντο περισσότεροι καὶ ἀπετέλεσαν τὰς πρώτας πολεμικάς δυνάμεις τοῦ Ἐθνους, ὅταν ἥρχισεν ἡ Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις.

***Ἀσκήσεις.**—Νὰ εὕρετε ὅσα περισσότερα ἡμπορεῖτε κλέφτικα τραγούδια καὶ νὰ τὰ διαβάσετε, διὰ νὰ καταλάβετε τὴν ἀξίαν των.

δ) Σουλιώται—Μανιάται—Σφακιανοί

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀρματολούς καὶ κλέφτες, οἱ ὄποιοι δὲν ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Τούρκους, ὑπῆρχαν καὶ μερικαὶ ὀρειναὶ ἐπαρχίαι ποὺ ποτὲ δὲν ἐγνώρισαν τὴν τουρκικὴν σκλαβιάν, διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν οἱ κάτοικοι τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν ὑπερήσπιζαν μὲ γενναιότητα τὴν πατρίδα των καὶ ἀφ' ἐτέρου ὅλαι αἱ περιοχαὶ αὐταὶ ἦσαν φυσικῶς δχυραί.

Αἱ ἐπαρχίαι αὐταὶ ἦσαν τὸ **Σουύλι** εἰς τὴν Ἡπειρον, ἡ **Μάνη** εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰ **Σφακιά** εἰς τὴν Κρήτην.

Πολλάκις οἱ Τούρκοι ἐδοκίμασαν νὰ ὑποτάξουν τὰς ἐπαρχίας αὐτάς, ἀλλὰ πάντοτε ἀπέτυχαν, ἀφοῦ ὑπέστησαν μεγάλας καταστροφάς. Ἀκόμη καὶ αἱ γυναῖκες των, ἴδιως αἱ **Σουλιώτισσαι**, ἔπαιρναν τὸ καριοφίλι καὶ ἐπολέμουν εἰς τὸ πλευρὸν τῶν ἀνδρῶν ἡ τῶν ἀδελφῶν των.

Οἱ Τούρκοι, ἀφοῦ εἶδαν ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τοὺς ὑποτάξουν, ἤναγκάσθηκαν εἰς τὸ τέλος νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν καὶ ἐλάμβαναν μόνον ἕνα μικρὸν φόρον ὡς σύμβολον τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας.

Εἰς τὰ μέρη αὐτὰ εὑρισκαν καταφύγιον ὅσοι Ἑλληνες τῶν ἀλλων περιοχῶν κατεδιώκοντο ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Μὲ τὸν πόλεμον ποὺ ἔχαν σχεδὸν διαρκῶς μὲ τοὺς Τούρκους, οἱ κάτοικοι τῶν περιοχῶν αὐτῶν ἔγιναν περίφημοι πολεμισταί, καὶ ὅταν ἀντήχησε τὸ σάλπισμα τῆς Μεγάλης Ἐπαναστάσεως, πρῶτοι αὐτοὶ ἐπετέθησαν ἐνσατίον τῶν Τούρκων διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος μας.

Τὰ δημοτικὰ τραγούδια περιγράφουν μὲ ὡραίους στίχους τὴν ἀνδρείαν τῶν Μανιάτων καὶ τῶν Σουλιωτῶν.

“Ἐνα ἀπ’ αὐτὰ καλεῖ τοὺς γενναίους αὐτοὺς νὰ ἀγωνισθοῦν διὰ τὴν ἐλευθερίαν:

Γιὰ τὴν ἐλευθερία νὰ ζώσωμε σπαθί,
πώς εἴμαστε ἀνδρειώμένοι παντοῦ νὰ ξακουσθῇ.
Σουλιώτες καὶ Μανιάτες, λιοντάρια ξακουστά,
ώς πότε στὶς σπηλιές σας κοιμᾶστε σφαλιχτά;

5. Ὁργάνωσις τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τῶν Ἑλλήνων

Ἡ Ἑλλάς, λόγω τῆς γεωγραφικῆς της θέσεως, εἶναι χώρα πού βρέχεται σχεδὸν διλόγυρα ἀπὸ θάλασσαν. Δι’ αὐτὸν οἱ Ἑλληνες, ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους, ήσαν λαὸς θαλασσινὸς καὶ ἐμπορικὸς καὶ ἀνεδείχθησαν τολμηροὶ ναυτικοί.

Οἱ κάτοικοι τῶν παραλίων καὶ τῶν νήσων καὶ μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἐλλάδος ἔξηκολούθουν νὰ ταξιδεύουν μὲ τὰ πλοῖα τους εἰς ὅλας τὰς θαλάσσας καὶ νὰ ἐμπορεύωνται. Δι’ αὐτὸν ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον εὐρίσκοντο πάντοτε εἰς ἀκμήν.

Ολίγον κατ’ ὀλίγον οἱ Ἑλληνες ναυτικοί ἤρχισαν γὰρ κατασκεύαζουν μικρὰ πλοῖα, μὲ τὰ δποῖα ἐταξίδευαν καὶ ἔκαμναν ἐμπόριον εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ τὸν Εὔξεινον.

Ἀπὸ τοὺς νησιώτας καὶ τοὺς κατοίκους τῶν παραλίων οἱ Τούρκοι ἐστρατολόγουν βιαίως τοὺς ναύτας τῶν πλοίων των, πολλοὶ δὲ ἀπὸ αὐτοὺς ἔχρησιμοποιήθησαν καὶ ὡς πληρώματα πολλῶν εύρωπαϊκῶν στόλων. Ἀλλὰ ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰώνος οἱ Ἑλληνες ναυτικοί, προστατεύομένοι καὶ ἀπὸ τὴν μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας ἐμπορικὴν σύμβασιν, κατεσκεύασαν μεγαλύτερα καὶ περισσότερα πλοῖα, μὲ τὰ δποῖα ἐταξίδευαν μὲ ρωσικὴν σημασίαν εἰς τὰ παράλια τοῦ Εὔξεινου Πόντου, τοῦ Αιγαίου καὶ εἰς ὅλην τὴν Μεσόγειον καὶ συνεστρέψαν εἰς τὰς πτωχὰς νήσους των ἀπίστευτα πλούτη. Τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα μὲ ρωσικὴν σημασίαν ἐταξίδευαν ἐλεύθερα καὶ οὕτω ἀπέφευγαν τὰς καταπλίεσις τῶν Τούρκων καὶ ἔμεναν ἀφορολόγητα.

Μὲ τὴν βοήθειαν τῆς Ἑλληνικῆς ναυτιλίας ἀναζωγονεῖται καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἐμπόριον, αἱ δὲ Ἑλληνικαὶ παροικίαι τῆς Ὀδησσοῦ, τῆς Τεργέστης καὶ τῆς Βενετίας ἔφθασαν εἰς μεγάλην ἀκμήν.

Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον ὅλων εἶναι ὅτι ἡ Ἑλλάς ἀπέκτησε στόλον πολεμικὸν καὶ οἱ Ἑλληνες ναῦται ἔγιναν τολμηροὶ θαλασσομάχοι ἀπὸ τὴν ἔξῆς αἵτίαν: Ἡ Μεσόγειος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐμαστίζετο ἀπὸ τοὺς Ἀλγερινοὺς πειρατάς, οἱ δποῖοι, μὲ ἔξωπλισμένα πλοῖα, ἐπετίθεντο ἐναντίον τῶν ἐμπορικῶν πλοίων τὰ δποῖα συνήντων. Καὶ τὰ μὲν πλοῖα τὰ συνελάμβαναν καὶ τὰ φορτία των τὰ διήρπαζαν, τοὺς δὲ ναύτας ἔφόνευαν ἢ ἐπώλουν ὡς δούλους, εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς.

Διὰ τοῦτο τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ἔξωπλίσθησαν καὶ αὕτα μὲ κανόνια, διὰ νὰ ἀμύνωνται κατὰ τῶν πειρατῶν. Πολλάκις ἔγινοντο σκληραὶ ναυμαχίαι μὲ τοὺς φοβεροὺς πειρατάς, χάρις εἰς τὰς δποῖας

οἱ Ἑλληνες ναυτικοὶ ἀπέκτησαν μεγάλην πεῖραν, τόλμην καὶ ἵκανότητα εἰς τὸν ναυτικὸν πόλεμον.

Τοιουτοτρόπως παρουσιάζεται πάλιν μία νέα ἀξιόλογος ναυτικὴ δύναμις, εἰς τὴν ὅποιαν πρωτοστατοῦν οἱ κάτοικοι τῶν μικρῶν νήσων *Υδρας, Σπεισῶν καὶ Ψαρῶν*, οἱ ὅποιοι εἶχαν τὰ περισσότερα καὶ τὰ μεγαλύτερα πλοῖα καὶ τῶν ὅποιών οἱ κάτοικοι ἔγιναν πλουσιώτατοι.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀνεπτύχθη τὸ ἐλληνικὸν πολεμικὸν ναυτικὸν καὶ τὰ πλοῖα αὐτά, μὲ τὰ ἐμπειροπόλεμα πληρώματά των, ὡς θὰ ᾖωμεν κατωτέρω, ἀπετέλεσαν τὰς ναυτικὰς δυνάμεις τοῦ Ἐθνους, αἱ ὅποιαι κατὰ τὸν μεγάλον Ἀγῶνα τοῦ Ἐθνους ἔθριαμβευσαν καὶ προεκάλεσαν τὸν θάυμασμὸν τῶν ξένων χωρῶν.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος τὰ ἐλληνικὰ πλοῖα συνεποσύντο, σύμφωνα μὲ μερικοὺς ὑπολογισμούς, εἰς 700 περίπου. Τὰ πληρώματά των ἀνήρχοντο εἰς 18.000 ἐμπειροπολέμους καὶ τολμηροὺς ναυτικοὺς καὶ ἥσαν ὠπλισμένα μὲ 6.000 περίπου κανόνια.

Τὰ πλοῖα αὐτὰ ἔφεραν ὄνόματα ἀρχαίων ἥρωών, ἡμιθέων καὶ θεῶν (Λεωνίδας, Θεμιστοκλῆς, Ποσειδῶν, Ἀρης) ἢ ὄνόματα τὰ ὅποια ἔσυμβολίζαν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος (Ἐλλάς, Ἐλευθερία) ἢ ἀγίων καὶ μαρτύρων τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἀσκήσεις. — Πῶς οἱ Ἑλληνες ἐδημιούργησαν ναυτικὸν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Δουλείας; — Διὰ ποίαν αἰτίαν ὁ ἐμπορικὸς αὐτὸς στόλος ἔγινε πολεμικός; — Ποῖαι νῆσοι ἐδημιούργησαν ἀξιόλογον ναυτικὴν δύναμιν; — Νὰ γράψετε εἰς τὸ τετράδιον τῆς Ἰστορίας τὰ ὄνόματα τῶν ναυτικῶν νήσων.

6. Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας. — Κρυφὰ Σχολειὰ

Μετὰ τὴν Ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινούπολεως ὅλοι οἱ μορφωμένοι Ἐλληνες καὶ Διδάσκαλοι τοῦ Ἐθνους, ὅσοι ἡμπόρεσαν, κατέφυγαν εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην. “Ολαι αἱ βιβλιοθῆκαι κατεστράφησαν καὶ τὰ σχολεῖα ἔκλεισαν.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ Τούρκοι δὲν ἐπέτρεπαν εἰς τοὺς Ἑλληνας νὰ διατηροῦν ἐλληνικὰ σχολεῖα, ἐπὶ 200 σχεδὸν χρόνια, ἐπεκράτησεν εἰς ὅλην τὴν χώραν ἡ ἀμάθεια καὶ βαθὺ σκότος ἐσκέπασε τὴν σκλαβωμένην Ἐλλάδα, τὴν μητέρα τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Οἱ μόνοι Ἑλληνες, οἱ ὅποιοι ἐγνώριζαν ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, ἥσαν οἱ ἰερεῖς καὶ δλίγοι καλόγηροι. Αὔτοὶ μὲ μυρίους κινδύνους συνήθροιζαν τὰ Ἑλληνόπουλα εἰς τοὺς νάρθηκας τῶν ἐκκλησιῶν ἢ εἰς μο-

ναστήρια, κατά τὴν νύκτα, καὶ κάτω ἀπὸ τὸ ἀδύνατον φῶς τῆς κανδήλας τὰ ἐδίδασκαν ὀλίγα γράμματα καὶ γραφήν. Διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν αὐτὴν οἱ Ἱερεῖς καὶ οἱ καλόγηροι ἔχρησιμοποίουν τὰ ἑκκλησιαστικὰ βιβλία, τὸ Ψαλτήριον, τὸ Ὁρολόγιον καὶ τὴν Ὀκτώηχον.

Τὸ Κρυφὸ Σχολειό.

Κάτω ἀπὸ τὸ ἀδύνατον φῶς τῆς κανδήλας οἱ καλόγηροι ἐδίδασκαν γράμματα καὶ γραφὴν εἰς τὰ Ἑλληνόπουλα.

Εἰς αὐτὴν τὴν ἐποχὴν τῆς Σκλαβιᾶς ἀναφέρεται καὶ τὸ γνωστὸν δημοτικὸ τραγούδι τῶν μικρῶν σκλάβων :

Φεγγαράκι μου λαμπρὸ
φέγγε μου νὰ περπατῶ...
νὰ πηγαίνω στὸ σχολειό
νὰ μαθαίνω γράμματα...

Ἐκεῖ οἱ Ἱερεῖς καὶ οἱ καλόγηροι ἐκαλλιέργουν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν Ἑλληνοπαίδων τὴν ὀγκήν πρὸς τὴν Θρησκείαν, τὴν Πατρίδα καὶ τὴν Ἐλευθερίαν. Αὐτὰ ἡσαν τὰ περίφημα *Κρυφὰ Σχολειά*.

Ἄργότερα, ὅμως, μετὰ τὸ 1600, ἡ κατάστασις ἤρχισε νὰ κα-

λυτερεύη. Οἱ Τοῦρκοι ἥρχισαν νὰ συμπεριφέρωνται μαλακώτερα πρὸς τοὺς «ραγιάδες» καὶ τοὺς ἐπέτρεπταν νὰ ἴδρυουν καὶ σχολεῖα εἰς διάφορα μέρη.

Τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν σχολεῖον, ὅπως γνωρίζομεν, ἴδρυθη εἰς τὴν Βενετίαν. ‘Ἡ πλουσίᾳ αὐτὴ ἑλληνικὴ Κοινότης ἔβοήθησε καὶ ἴδρυθησαν καὶ εἰς τὴν ὑπόδουλον Ἑλλάδα τὰ πρῶτα δύο σχολεῖα, ἐν εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἄλλο εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀργότερα ἴδρυθησαν καὶ εἰς ἄλλας πόλεις. Πρώτη ἀπὸ ὅλας τὰς σχολὰς αὐτὰς ἦτο ἡ **Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολὴ** ἢ Πατριαρχικὴ Σχολὴ, ποὺ ἴδρυθη εἰς τὸ Φανάρι τῆς Κωνσταντινούπολεως, καὶ κατὰ τὸ ὑπόδειγμα αὐτῆς ἴδρυθησαν παρόμοιαι σχολαὶ εἰς τὰς Κυδωνίας, εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, εἰς τὴν Κρήτην, τὴν Πάτμον, τὴν Κέρκυραν, τὴν Δημητσάναν καὶ εἰς ἄλλα μέρη. Τὸν Ἡ' αἰῶνα ἴδρυθη σπουδαῖα σχολὴ καὶ εἰς τὸ Ἱερόν Όρος, ἢ Ἀθωνιάς, καὶ τὸ περίφημον «Φροντιστήριον» τῆς **Τραπεζοῦντος**, εἰς τὸν Πόντον.

Τὰ σχολεῖα αὐτὰ ἦσαν ἀνώτεραι σχολαί, ὅπου ἐδιδάσκοντο τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικά, ἢ Φιλολογία, ἢ Θεολογία, αἱ Φυσικαὶ ἐπιστῆμαι, ἢ Γεωγραφία καὶ ἡ Ἰστορία.

Εἰς τὰ ἀνώτερα αὐτὰ σχολεῖα ἐδίδαξαν πολλοὶ σοφοὶ καὶ ὄνομαστοι ἄνδρες, ποὺ ὠνομάσθησαν Διδάσκαλοι τοῦ Γένους. Οἱ σπουδαιότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν ὁ Ἡλίας Μηνιάτης, ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις, ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης, ὁ Λάμπτρος Φωτιάδης, ὁ Ἰωάννης Πέζαρος, ὁ Γρηγόριος Κωνσταντῖς, ὁ Κωνσταντίνος Κούμας, ὁ Κωνσταντίνος Οἰκονόμος, ὁ Νεόφυτος Βάμβας, ὁ Γεώργιος Γεννάδιος, ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης καὶ ἄλλοι πολλοί. Ἐξέχουσαν θέσιν μεταξὺ αὐτῶν κατείχαν ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις, ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης καὶ ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς.

Οἱ διδάσκαλοι αὐτοί, μὲ τὴν σοφὴν διδασκαλίαν των, συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παιδείας, ἐκαλλιέργησαν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν Ἑλληνοπαίδων τὴν ἀγάπην των πρὸς τὴν θρησκείαν, τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ διετήρησαν ἀσβεστον τὸν πόθον των διὰ τὴν ἀποτίναξιν τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ.

Ασκήσεις.—Τί ἦτο τὸ Κρυφό Σχολεῖο;—Νὰ μελετήσετε τὸ ποίημα τοῦ Ἰωάννου Πολέμη «Τὸ Κρυφό Σχολεῖο».—Ποῖοι ἦσαν οἱ σπουδαιότεροι Διδάσκαλοι τοῦ Γένους;

α) Ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς

‘Ο Ἀδαμάντιος Κοραῆς ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην τὸ 1748. Ο πατήρ του κατήγετο ἀπὸ τὴν Χίον καὶ ἡ μητέρα του ἀπὸ τὴν Σμύρνην. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν Σχολὴν

τῆς Σμύρνης καὶ ἀπὸ μικρὸς ἔμαθε τὴν γαλλικήν καὶ τὴν ἵταλικήν γλῶσσαν, ἀργότερα δὲ καὶ τὴν ἀγγλικήν καὶ τὴν λατινικήν. Τὸ 1772 ὁ πατέρης του τὸν ἔστειλεν εἰς τὸ Ἀμστελλόδαμον τῆς Ὀλλανδίας διὰ τὰς ἐμπορικάς του ὑποθέσεις.

Μὲ τὴν συγκατάθεσιν τῶν γονέων του μετέβη εἰς τὸ Μομπελ-λιέ τῆς Γαλλίας διὰ νὰ σπουδάσῃ. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν

του ἔλαβε τὸ δίπλωμα τοῦ ιατροῦ καὶ τὸ 1788 ἐγκατεστάθη μονίμως εἰς τὴν γαλλικήν πρωτεύουσαν καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων.

Οταν ὁ Κοραῆς ἔζη εἰς Παρισίους ἔγινε ἡ Γαλλική Ἐπανάστασις. Ἡ ἐπανάστασις αὐτὴ ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Κοραῆ, καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐργασθῇ εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ Ἐθνους του καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν του ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν.

Μὲ τὰ σοφά του συγγράμματα κατώρθωσε νὰ δεῖξῃ εἰς τοὺς Ἑλληνας ὅτι ἡσαν ἀπόγονοι μεγάλων προγόνων. Τοὺς ἔδίδαξε νὰ ἔχουν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ἑαυτόν των καὶ ἐκαλλιέργησεν εἰς τὴν ψυχὴν

των τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡσαν ἰκανοὶ διὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν.

Τότε ἀπεφάσισε νὰ ἐκδώσῃ τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων. Τὴν δαπάνην τῆς ἐκδόσεως ἀνέλαβαν πολλοὶ πλούσιοι Ἑλληνες καὶ ἴδιως οἱ ἀδελφοὶ Ζωσιμάδαι. Μὲ τὰ σοφά του συγγράμματα καὶ μὲ τὰς διάφορους του ἐπιστολὰς πρὸς ἔχοντας Ἑλληνας καὶ σοφοὺς τῆς Εὐρώπης, συνετέλεσε περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον εἰς τὴν πνευματικήν ἀναγέννησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὴν διαμόρφωσιν τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἐβοήθησε πολὺ διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Γένους μας ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν.

Ο Κοραῆς εἶχε τὴν εὐτυχίαν εἰς τὰ τέλευταίᾳ ἔτη τῆς ζωῆς του νὰ ἴδῃ ἐν μικρὸν τμῆμα τῆς πατριδός μας ἐλεύθερον. Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 85 ἔτῶν τὸ 1833 καὶ ἐτάφη εἰς Παρισίους.

Άδαμαντιός Κοραῆς.

Ἐνας ἀπὸ τὸν σοφωτέρους Διδα-
σκάλους τοῦ Γένους.

‘Η ἀπελευθερωθεῖσα πατρὶς ἀπὸ εὐγνωμοσύνην ἔστησε τὸν ἀνδριάντα του ἔμπροσθεν τῶν προπυλαίων τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Ἀσκήσεις.—Διὰ ποιὸν λόγον πηγαίνομεν εἰς τὴν Εύρωπην καὶ τὴν Ἀμερικὴν διὰ νὰ μορφωθῶμεν καλύτερον;—Ποιὸν ἦτο τὸ ἔργον τοῦ Κοραῆ;—Τί προσέφερεν εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲ Κοραῆ;—Νὰ διαβάσετε τὰς Ἐπιστολὰς τοῦ Κοραῆ.

β) Ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ ἐξεπαιδεύθη εἰς τὸ σχολεῖον Ἰωαννίνων. Ἐγίνε μοναχὸς καὶ ἐδίδαξεν εἰς τὰ σχολεῖα τοῦ Ἀγ. Ὁρους, τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀργότερα ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ρωσίαν. Εἰς τὴν Ρωσίαν ἔχειροτονήθη ἐπίσκοπος Χερσῶνος. Συνέγραψε πλείστα συγγράμματα καί, κατὰ τὸν Κοραῆν, ἀνεδείχθη εἰς ἀπὸ ἑκείνους ποὺ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἡθικὴν ἀνάστασιν τοῦ Ἐλληνισμοῦ.

γ) Ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κέρκυραν. Ἐσπούδασεν εἰς ἵταλικὰ πανεπιστήμια Φιλοσοφίαν καὶ Μαθηματικά. Διεκρίθη ὡς διδάσκαλος τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς καὶ τῶν Μαθηματικῶν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀργότερα ἔγινε διευθυντὴς τῆς σχολῆς τοῦ Ἰασίου (Ρουμανία). Συνέγραψε πολλὰ ἐπιστημονικὰ καὶ θεολογικὰ ἔργα, ἐκ τῶν ὅποιών γνωστότατον είναι τὸ *Κυριακοδρόμιον*, τὸ ὅποιον ἔρμηνει καὶ ἀναπτύσσει τὰ εἰς τὰς Ἐκκλησίας ἀναγινωσκόμενα Εὐαγγέλια κατὰ τὰς Κυριακάς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

1. Τοπικαὶ ἔξεγέρσεις

Οἱ "Ἐλληνες, ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἥρχισαν νὰ σκέπτωνται καὶ νὰ κινοῦνται διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν των. Εἰς τὴν ψυχήν των εἶχε στερεωθῆ ἡ πίστις ὅτι ἡ ὑποδούλωσίς των ἦτο προσωρινή. Τὸ ἐφανέρωναν αὐτὸς εἰς τοὺς θρύλους ποὺ ἔπλασαν διὰ τὸν τελευταῖον βασιλέα (τὸν Μαρμαρώμενον Βασιλιά), ποὺ θὰ ξαναζωντάνε μίαν ἡμέραν διὰ νὰ βασιλεύσῃ πάλιν. Ἐπίσης τὸ ἐφανέρωναν μὲ τὸν θρῦλον διὰ τὴν τελευταῖαν λειτουργίαν τῆς Ἀγίας Σοφίας, ποὺ ἔμεινεν εἰς τὸ μέσον καὶ μίαν ἡμέραν θὰ συνεχίζετο πάλιν, καὶ διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ποὺ εἰς τὸν θλιβερὸν θρῆνον της κατέληγαν μὲ τοὺς στίχους:

Σώπασε, κυρὰ Δέσποινα, καὶ μὴ πολυδακρύζεις,
πάλιν μὲ χρόνια μὲ καιρούς, πάλιν δικά μας θάναι.

Πολυάριθμα εἶναι τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα τὰ ὄποια φλογεροὶ πατριῶται, ἐπίσκοποι καὶ ἀρματολοὶ ἔκαμαν κατὰ τόπους εἰς τὸ μακρὸν διάστημα τῆς μαρτυρικῆς Σκλαβιᾶς. Ἐγίνοντο ὅμως περιωρισμένα, εἰς μίαν περιφέρειαν, καὶ γρήγορα τὰ κατέπνιγαν οἱ Τούρκοι.

Τὰ περισσότερα κινήματα ἔγίνοντο ὅταν οἱ Τούρκοι εύρισκοντο εἰς τόλεμον μὲ ἔνα εὐρωπαϊκὸν κράτος. Τότε οἱ "Ἐλληνες, εἴτε μόνοι των εἴτε μὲ παρακίνησιν τῶν ξένων, οἱ ὄποιοι τοὺς ὑπέσχοντο πολλά, ἔξεστηκώνοντο ἐναντίον τῶν κατακτητῶν καὶ ἡγωνίζοντο διὰ τὴν ἐλευθερίαν των. Δυστυχῶς ὅμως αἱ ἔξεγέρσεις αὐταὶ δὲν ἤσαν γενικαὶ καὶ δὲν ὠργανώνοντο ὅπως ἐπρεπε, δι' αὐτὸς καὶ κατεπνίγοντο ἕκόλως.

Τὸ σπουδαιότερον εἶναι ὅτι ποτὲ κανεὶς ἀπὸ τοὺς ξένους δὲν ἐσύλλογίζετο τοὺς "Ἐλληνας, ὅταν ἐσυνθηκολόγει μὲ τοὺς Τούρκους. Τοὺς ἄφηναν εἰς τὴν τύχην των, καὶ τότε ἔξεσπων ἐπάνω των ὅλος ὁ θυμὸς καὶ ἡ μανία τῶν Τούρκων, οἱ δποῖοι ἔκαμαν φοβερὰς σφραγίδας καὶ καταστροφὰς εἰς τὰ μέρη ὅπου εἶχαν ἐπαναστατήσει.

Παρ' ὅλας ὅμως τὰς ἀποτυχίας των αὐτάς, οἱ "Ἐλληνες, ἐκ φύσεως φιλελεύθερος λαός, δὲν ἔπαισαν νὰ ἀγωνίζωνται διὰ τίν ἀνάκτησιν

τῆς ἐλευθερίας των, καὶ ἀφοῦ ἐπείσθησαν ὅτι οἱ Εύρωπαῖοι δὲν ἤμποροῦσαν νὰ τοὺς βοηθήσουν, ἐστράφησαν πρὸς τὴν Ὀρθόδοξην Ρωσίαν.

2. Ὁ Μέγας Πέτρος τῆς Ρωσίας ὑποκινεῖ τοὺς "Ελληνας εἰς ἐπανάστασιν

Κατὰ τὸ ἔτος 1711 ὁ Τσάρος τῆς Ρωσίας Πέτρος ὁ Μέγας, ὁ ὅποιος ὀνειρεύθη νὰ δημιουργήσῃ ἀπέραντον καὶ ισχυρὸν Ρωσικὸν κράτος ποὺ νὰ φθάνῃ ἔως κάτω εἰς τὴν Μεσόγειον, ἐκήρυξε πόλεμον ἐναντίον τῆς Τουρκίας μὲ τὸν σκοπὸν νὰ διαλύσῃ τὴν Τουρκικὴν Αὐτοκρατορίαν.

Συγχρόνως ἐκάλεσε τοὺς "Ελληνας νὰ ἐπαναστατήσουν διὰ νὰ ἐπανακτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των. Ὁ πραγματικὸς σκοπὸς τοῦ Μεγάλου Πέτρου ἦτο νὰ κυριεύσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ "Ελληνες ἐπίστευσαν εἰς τὸν Μέγαν Πέτρον καὶ ἐπανεστάθησαν. Πολλοὶ μάλιστα ἔφυγαν εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ κατετάχθησαν εἰς τὸν ρωσικὸν στρατὸν ἢ διωρίσθησαν εἰς δημοσίας θέσεις.

Αἱ ἐλπίδες ὅμως τῶν "Ελλήνων διεψεύσθησαν. Ὁ ρωσικὸς στρατὸς ἐνικήθη, οἱ δὲ "Ελληνες ἐπλήρωσαν μὲ σφαγάς ἐκ μέρους τῶν Τούρκων τὴν ἔξεγερσίν των.

3. Ἡ αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας Αἰκατερίνη καὶ ἡ μεγάλη ἐπανάστασις τοῦ 1770

Κατὰ τὸ 1762 ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον τῆς Ρωσίας ἡ Αἰκατερίνη Β', ἡ ὅποια ἀπεφάσισε νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ φιλόδοξα σχέδια τοῦ Μεγάλου Πέτρου.

Εἰς τὴν ἀρχὴν ἔστειλεν εἰς ὄλας τὰς σκλαβωμένας χώρας μυστικοὺς πράκτορας, διὰ νὰ παρακινήσουν τοὺς Χριστιανοὺς εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τῶν Τούρκων, ὅταν ἡ Ρωσία θὰ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον των. Τὸ 1765 ἔστειλεν εἰς τὴν Ἐλλάδα τὸν Γεώργιον Παπάζωλην, ὁ ὅποιος κατήγετο ἀπὸ τὴν Σιάτισταν καὶ ὑπηρέτει ὡς λοχαγὸς εἰς τὸν ρωσικὸν στρατόν.

Ο Παπάζωλης ἤλθεν εἰς τὴν Ἡπειρον, τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ τὴν Πελοπόννησον καὶ ἤρχισε νὰ συνεννοῦται μὲ κληρικούς καὶ λαϊκούς, μὲ τοὺς Δημογέροντας, ἀκόμη καὶ μὲ τοὺς Μαυρομιχαλαίους, ποὺ εἶχαν τὴν ἔξουσίαν εἰς τὴν Μάνην. Οἱ "Ελληνες ἐδέχθησαν μὲ ἐνθουσιασμὸν τὰς προτάσεις του. Ἐπειδὴ ὅμως εἶχαν κακὴν πεῖραν ἀπὸ τὰς προηγουμένας ἐπαναστάσεις, κατὰ τὰς ὅπερας; ἀργήνοντο μόνοι

εις τὴν διάθεσιν τῶν Τούρκων, ἐζήτησαν νὰ τοὺς σταλῇ στρατιωτικὴ βοήθεια. Μόνον μὲ τὴν προϋπόθεσιν αὐτὴν ὑπεσχέθησαν εἰς τὸν Παπάζωλην ὅτι θὰ ἔτοιμάσουν 100.000 ἄνδρας, ἢν ἡ Ρωσία ἔστελνε τὰ ἀναγκαῖα ὅπλα καὶ πολεμεφόδια καὶ παρουσιάζετο ρωσικὸς στόλος εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου.

Τὸ 1768 πράγματι ἐκηρύχθη ὁ μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας πόλεμος. Μετὰ δύο ἔτη, τὸ 1770, κατέπλευσεν εἰς τὸ Οἴτυλον ρωσικὸς στόλος ἀπὸ 15 πλοῖα, μὲ ναύαρχον τὸν Θεόδωρον Ὁρλώφ, καὶ ἀπεβίβασεν εἰς τὴν ξηρὰν ὁλίγους Ρώσους στρατιώτας καὶ μερικοὺς Μαυροβουνίους.

*Ἀν καὶ ἡ βοήθεια αὐτὴ ἦτο πολὺ μικροτέρᾳ ἐκείνης τὴν ὅποιαν ὑπεσχέθη ὁ Παπάζωλης, οἱ Πελοποννήσιοι ἐπῆραν θάρρος καὶ ἐπανεστάτησαν. Συγχρόνως ἐπανεστάτησαν ἡ Στερεά Ἑλλάς, ἡ Θεσσαλία, ἡ Κρήτη καὶ οἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου.

Εἰς τὴν ἀρχὴν οἱ ἐπαναστάται εἶχαν μερικὰς ἐπιτυχίας. Κατόπιν ὅμως ὁ Σουλτᾶνος ἔστειλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον 15.000 Ἀλβανούς, οἱ ὅποιοι ἐνίκησαν τοὺς ἐπαναστάτας. Ἡ Αἰκατερίνη ὑπέγραψε συνθήκην μὲ τοὺς Τούρκους, ὁ ρωσικὸς στόλος ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ οἱ "Ελληνες ἀφέθησαν εἰς τὴν τύχην των.

Οἱ Ἀλβανοί, οἱ ὅποιοι εἶχαν σταλῆ διὰ νὰ καταπνίξουν τὴν ἐπανάστασιν, ἥρχισαν τότε συστηματικὴν καταστροφὴν καὶ φοβερὰς σφαγὰς εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τρεῖς χιλιάδες κάτοικοι τῶν Πατρῶν μαζὶ μὲ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον ἐσφάγησαν.

*Ο Σουλτᾶνος ἀπεφάσισε νὰ ἀφήσῃ τοὺς Ἀλβανούς εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ ἀφανίσουν τελείως τοὺς "Ελληνας. *Ο Τούρκος ὅμως ναύαρχος Χασάν Πασᾶς τὸν ἡμπόδισε. Τοῦ παρέστησεν ὅτι δὲν συνέφερεν εἰς τοὺς Τούρκους νὰ ἔξαφανισθοῦν οἱ ραγιάδες, διότι θὰ ἔχαναν τὸ χαράτσι καὶ ὅλα τὰ κτήματα τῶν ἐπισήμων Τούρκων θὰ ἔμεναν ἀκαλλιέργητα. Τότε δ Σουλτᾶνος ἔδωσεν ἐντολὴν εἰς τὸν Χασάν νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Ἀλβανούς ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον.

*Ο Χασάν μὲ ἰσχυρὸν στρατὸν ἥλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ἀρματολῶν καὶ τῶν κλεφτῶν κατώρθωσε νὰ ἔξιντωσῃ τοὺς Ἀλβανούς καὶ νὰ σώσῃ τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τὴν τελείων καταστροφὴν. Κατόπιν ὅμως ἐστράφη καὶ κατὰ τῶν συμμάχων του κλεφτῶν καὶ ἔξωντωσε τοὺς περισσοτέρους ἀπὸ αὐτούς, μεταξὺ τῶν ὅποιων καὶ τὸν *Κωνσταντῖνον Κολοκοτρώνην*, πατέρα τοῦ Θεοδώρου.

Οὔτως ἀπέτευχεν ἡ ἐπανάστασις τῆς Πελοποννήσου κατά τὸ ἔτος 1770, ποὺ ἦτο ἡ σοβαρωτέρα ἔξέγερσις τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν

Τούρκων, καὶ οἱ Ἔλληνες διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν ἐπλήρωσαν μὲ τὸ αἷμα τῶν τὸν πόθον τῶν διὰ τὴν ἑλευθερίαν.

Ἀσκήσεις.—Απὸ ποίους ἐδιδάχθησαν οἱ Ρώσοι τὸν Χριστιανισμόν;—Τί γνωρίζετε διὰ τὴν Αἰκατερίνην;—Νὰ χαρακτηρίσετε τὴν διαγωγὴν τῶν Ρώσων ἀπέναντι τῶν Ἐλλήνων.

4. Νέος Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος.

Λάμπρος Κατσώνης καὶ Γεώργιος Ἀνδροῦτσος

Ἡ αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας δὲν ἔγκατέλειψε τὰ σχέδιά της. Τὸ ὄνειρόν της ἦτο νὰ καταλάβῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ ἀνασυστήσῃ τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν μὲ αὐτοκράτορα τὸν ἔγγονόν της Κωνσταντίνον καὶ μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Δι’ αὐτὸ τὸ 1778 ἐκήρυξεν ἐκ νέου τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας.

Οἱ Ἔλληνες, χωρὶς νὰ σκεφθοῦν τὰ ὅσα ἔπαθαν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770 ἔξι αἰτίας τῶν Ρώσων, ἐπανεστάτησαν καὶ πάλιν ἐναντίον τῶν τυράννων. Οἱ κλέφτες καὶ οἱ ἀρματολοὶ μαζὶ μὲ τοὺς Σουλιώτας ἐπολέμησαν καὶ ἐνίκησαν τὸν Ἀλῆ πασᾶν.

Τότε εἰς τολμηρὸς Ἐλλην, ὁ Λάμπρος Κατσώνης, ἀνεπτέρωσε τὸ ἔθνικὸν φρόνημα τῶν Ἐλλήνων καὶ μὲ τὰ ἡρωϊκά του κατορθώματα ἐξέπληξεν ὅλον τὸν κόσμον.

Ο Κατσώνης ἐγεννήθη εἰς τὴν Λεβάδειαν τῆς Βοιωτίας κατὰ τὸ ἔτος 1752. Ἐλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770 καὶ ἐπολέμησε γενναιότατα. Μετὰ τὴν εἰρήνην τῆς Ρωσίας μὲ τὴν Τουρκίαν, ὁ Κατσώνης κατέφυγεν εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ κατετάχθη εἰς τὸν ρωσικὸν στρατόν. Διεκρίθη εἰς πολλὰς μάχας καὶ διὰ τὴν ἀνδρείαν του ἐπροβιβάσθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ. Τὸ ὄνειρόν του ἦτο νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα του καὶ νὰ τὴν ἑλευθερώσῃ ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν.

Μόλις ἐκηρύχθη ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος ἥλθε μὲ τὴν ἄδειαν τῆς αὐτοκρατείρας εἰς τὴν Τεργέστην. Οἱ Ἔλληνες πλούσιοι τῆς Κοινότητος τῆς Τεργέστης τοῦ ἔδωσαν τρία πλοῖα (ἐν ἐκ τῶν ὅποιων τὴν ἡγοράσθη εἰς τὴν Ἀμερικήν). Ο Κατσώνης ἐξώπλισε τὰ πλοῖα καὶ ἐπλευσεν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσσας. Ἐκεῖ κατώρθωσε μέσα εἰς δλίγον χρόνον νὰ κυριεύσῃ 12 τουρκικὰ πλοῖα καὶ νὰ αὐξήσῃ τὸν στόλον του εἰς 15 πολεμικὰ πλοῖα.

Μὲ τὰ πλοῖα αὐτὰ ὁ Κατσώνης ἐταξίδευσεν εἰς ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσσας καὶ ἔφθασε καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον. Γρήγορα ἔγινε ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν Τούρκων, τῶν ὅποιων ὁ στόλος δὲν ἐτόλμα καὶ

έμφανισθή εἰς κανέν μέρος. Ἐπί δύο ἔτη ὁ Κατσώνης ἦτο κυρίαρχος εἰς τὴν θάλασσαν. Ὡς βάσιν τοῦ στόλου του εἶχε τὸ Καστελλόριζον.

Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐφοβήθη καὶ ἐζήτησε νὰ περιποιηθῇ τὸν Κατσώνην. Τοῦ ἔστειλε μὲ τὸν Μέγαν Διερμηνέα ἐπιστολήν, εἰς τὴν ὅποιαν τὸν ὡνόμαζεν ἀνδρειότατον ἥρωα καὶ τοῦ ὑπεσχέθη νὰ τὸν

Λάμπρος Κατσώνης.

·Ο τολμηρὸς καὶ γενναιὸς ναυτικός.

διορίσῃ ἡγεμόνα εἰς μίαν νῆσον τοῦ Ἰκαρίου πελάγους καὶ νὰ τοῦ χορηγήσῃ καὶ γενναῖαν χρηματικὴν ἐπιχορήγησιν. Ὁ Κατσώνης ὅμως ἀπέρριψε μὲ περιφρόνησιν τὰς προτάσεις τοῦ Σουλτάνου καὶ ἔξηκολούθησε τὸν πόλεμον.

Κατὰ τὸ ἔτος 1789 ὁ Κατσώνης συνήντησε πλησίον τῶν ἀλβανικῶν παραλίων τὸν τουρκικὸν στόλον. Τὸν ἐνίκησε καὶ ἐκυρίευσε 7 πλοῖα. Ἀπὸ ἐκεῖ ἥλθεν εἰς τὴν νῆσον Κέαν.

Τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1790 ὁ Λάμπρος ἐπῆρε μαζὶ του τὸν περίφημον ἄρματολὸν τῆς Λοκρίδος Γεώργιον Ἀνδροῦτσον μὲ 500 παλληκάρια καὶ ἔξηκολούθησε τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Εἰς τὰς 6 Ἀπριλίου 1790 ὁ Λάμπρος εὐρίσκετο μὲ 9 μόνον πλοῖα εἰς τὸν λιμένα τῆς Κέας. Ἐκεῖ ἐπληροφορήθη ὅτι εἰς τὸ στενὸν τοῦ Καφρέως, μεταξὺ Ἀνδρου καὶ Εύβοίας, ἐνεφανίσθη τουρκικὸς στόλος ἀπὸ 15 μεγάλα πλοῖα. Ὁ Λάμπρος, χωρὶς νὰ διστάσῃ καθόλου, ὠρμησε μὲ τὰ πλοῖα του ἐναντίον τῶν ἔχθρῶν καὶ κατόπιν σφοδροτάτης ναυμαχίας τοὺς ἔτρεψεν εἰς φυγὴν καὶ τοὺς κατεδίωξεν ἔως ὅτου ἐνύκτωσε.

Τὴν ἐπομένην ὅμως ἡμέραν ἔφθασαν 12 ἀλγερινὰ πλοῖα, τὰ ὅποια συνηνώθησαν μὲ τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ ἐπροκάλεσαν τοὺς Ἑλληνας εἰς νέον ἀγῶνα.

·Ο Λάμπρος τότε μὲ 7 μόνον πλοῖα ὠρμησε ἐναντίον των. Ἐπηκολούθησε σφοδροτάτη ναυμαχία, κατὰ τὴν ὅποιαν οἱ Ἑλληνες ἐπόλεμησαν μὲ ἀφάνταστον γενναιότητα καὶ ἐπροξένησαν μεγάλην κατα-

στροφήν εις τοὺς ἔχθρούς ἐφονεύθησαν ἢ ἐπνίγησαν περισσότεροι ἀπὸ 3.000. Ἀλλὰ κατὰ τὴν γιγαντομαχίαν αὐτὴν ἐπληγώθη καὶ ὁ ἴδιος ὁ Λάμπρος εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ ἔχασε 5 πλοῖα καὶ 650 παλληκάρια. Ὁ Λάμπρος, μὲ τὰ 2 πλοῖα πού τοῦ ἔμειναν, κατώρθωσε νὰ σωθῇ εἰς τὴν Μῆλον, ὅπου ἐκυρίευσε 2 τουρκικὰ πλοῖα καὶ ἔξικολούθησε τοὺς ἀγῶνας του.

Εἰς δλίγον χρονικὸν διάστημα ἔκαμε νέον στόλον ἀπὸ 24 πλοῖα καὶ ἐσχεδίαζε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ νὰ καταστρέψῃ ἐκεῖ τὸν τουρκικὸν στόλον. Ἐνῷ λοιπὸν ἦτο ἔτοιμος νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν σχεδίων του, ἡ Αἰκατερίνη ἔκλεισεν εἰρήνην μὲ τοὺς Τούρκους τὸ 1792 καὶ διέταξε τὸν Λάμπρον νὰ σταματήσῃ τὰς ἔχθροπραξίας.

Ο Λάμπρος ἡρόηθη νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν διαταγὴν τῆς αὐτοκρατείρας καὶ ἀπήντησεν : «"Αν ἡ αὐτοκράτειρα ἔκαμε εἰρήνην μὲ τοὺς Τούρκους ὁ Λάμπρος δὲν ὑπέγραψεν ὄκομη τὴν ἴδικήν του». Ὁ Λάμπρος τότε, μαζὶ μὲ τὸν Ἀνδροῦτσον, ἐπῆγεν εἰς τὸ Ταίναρον, διὰ νὰ ὑποκινήσῃ τοὺς Μανιάτας εἰς ἐπανάστασιν.

Ἄλλ' οἱ Τούρκοι τοὺς κατεδίωξαν ἐκεῖ μὲ πολυάριθμον στόλον, καὶ διὰ Κατσώνης, ἀφοῦ ἐπολέμησε γενναιότατα, κατώρθωσε νὰ φύγῃ μὲ ἐν πλοϊον εἰς τὴν Ἰθάκην καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ρωσίαν, ὅπου ἀπέθανε τὸ 1804.

Ο Ἀνδροῦτσος μὲ τὰ παλληκάρια πού τοῦ ἔμειναν διέσχισε δλόκληρον τὴν Πελοπόννησον καὶ συνεχῶς ἐπολέμει κατὰ τῶν Τούρκων, οἱ ὅποιοι τὸν κατεδίωκαν καὶ ἀπὸ τοὺς ὅποιους ἐφόνευσε 1500, αὐτὸς δὲ ἔχασε 97 παλληκάρια. Τέλος, χάρις εἰς τὴν συνδρομὴν τῶν ἐντοπίων ἀρματολῶν, κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὸ Ρίον. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπέρασεν εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Ἐπτάνησον. Ἐκεῖ ὅμως τὸν συνέλαβαν οἱ Ἐνετοὶ καὶ τὸν παρέδωσαν εἰς τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι τὸν ἔστειλαν σιδηροδέσμιον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τὸν ἔθανάτωσαν μὲ φρικτὰ βασανιστήρια.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν καὶ τῶν ἐπαναστάσεων τὰς ὅποιας ἔκαμε μὲ τὴν ὑποκίνησιν τῆς Ρωσίας, διὰ Ἑλληνικὸς λαὸς ἔπαισε νὰ ἔχῃ ἐμπιποτοσύνην καὶ εἰς τοὺς Ρώσους. Ἐδιδάχθησαν ὅλοι ὅτι οἱ Μεγάλοι τοὺς χρειάζονται τότε μόνον, ὅταν πρόκειται νὰ ἐπιτύχουν τοὺς ἴδικούς των σκοπούς. "Ολοι οἱ ἀρματολοί, οἱ πρόσκριτοι καὶ οἱ μορφωμένοι Ἑλληνες ἡννόησαν ὅτι μόνον μὲ τὴν κατάλληλον δργάνωσιν τῶν ἴδικῶν των δυνάμεων θὰ δυνηθοῦν νὰ ἀποτινάξουν τὸν τουρκικὸν ζυγόν.

Τήν ίδεαν αύτήν τῶν Ἑλλήνων ἐνίσχυσε πολὺ καὶ ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις, ἡ ὅποια ἔξερράγη ἐκείνην τὴν ἐποχήν.

Ἀσκήσεις. — Τί γνωρίζετε διὰ τὸν Κατσώνην καὶ τὸν Γεώργιον Ἀνδροῦτσον; — Πῶς κατέληξε τὸ κίνημα τοῦ Κατσώνη; — Τί ἀπέγινε ὁ Ἀνδροῦτσος; Νὰ χαρακτηρίσετε τὸ ἔργον τοῦ Κατσώνη. — Νὰ διαβάσετε διάφορα δημοτικὰ τραγούδια διὰ τὸν Κατσώνην καὶ τὸν Ἀνδροῦτσον.

5. Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις καὶ οἱ Ἑλληνες

Ἐνῷοι οἱ Ἑλληνες ἔβασαν ζόντο εἰς τὴν Σκλαβιάν καὶ προσεπάθουν νὰ ἀναπτυχθοῦν καὶ νὰ ὀργανώσουν τὸν ἄγῶνα διὰ νὰ ἀποτινάξουν τὸν τουρκικὸν ζυγόν, οἱ λαοὶ τῆς Εύρωπης προώδευσαν πολὺ εἰς τὸν πολιτισμόν, ίδιως μὲ τὰς ἔφευρέσεις καὶ τὰς ἀνακαλύψεις νέων χωρῶν. Μὲ τὸ ἐμπόριον, τὴν ναυτιλίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν ἐπλούτισαν, καὶ μὲ τὰς τέχνας ἐμορφώθησαν πολὺ καὶ ἐκαλυτέρευσαν τὴν ζωήν των. Νέαι ίδεαι τότε διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἀνθρώπων ἥρχισαν ν' ἀναπτύσσωνται.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀνεφάνησαν ἀνδρες σοφοί, πιού ἔκαμαν σπουδαίας ἔφευρέσεις καὶ ἔγραψαν ἔξαίρετα βιβλία, ὅπως ὁ Βάττ, ὁ Βολταῖρος, ὁ Ρουσώ καὶ ἄλλοι. Οἱ ἀνθρωποι ἐπαυσαν νὰ πιστεύουν ὅτι ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ εὐγενεῖς εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ κυβερνοῦν τὸν λαὸν ὡς ἀπόλυτοι κύριοι καὶ ἡννόησαν ὅτι ἡ ἔξουσία ἀνήκει εἰς τὸν λαὸν καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ κυβερνῇ ὁ λαός.

Πρώτη ἡ Ἀγγλία κατώρθωσε νὰ καταργήσῃ τὸ ἀπολυταρχικὸν πολίτευμα καὶ ἔγινε βασιλεία συνταγματική, δηλαδὴ ὁ βασιλεὺς ἐκυβέρνα συμφώνως μὲ τοὺς νόμους ποὺ ἐψήφιζαν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ. Ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν ἀργότερα ἐπαραδειγματίσθησαν καὶ οἱ ἄλλοι λαοί. Τὸ πολίτευμα αὐτὸν τὸ ὀνόμασαν **Κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα**.

Ἄπὸ ὅλα τὰ κράτη τῆς Εύρωπης χειροτέρα ἦτο ἡ κατάστασις εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅταν ἔγινεν αὐτοκράτωρ ὁ Λουδοβίκος ΙΕ'. Τότε ἀπὸ τὰς μεγάλας σπατάλας καὶ τὰς καταχρήσεις τοῦ δημοσίου πλούτου, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ γεωργία ἐνεκρώθησαν καὶ ὁ λαὸς ἥρχισε νὰ γογγύζῃ. Ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ εὐγενεῖς ἐκυβέρνων τὴν χώραν ὥπως αὐτοὶ ἥθελαν, χωρὶς νὰ λαμβάνουν ὑπ' ὅψιν των τὰ συμφέροντα τοῦ Γαλλικοῦ λαοῦ.

Τὴν κατάστασιν αὐτὴν ἡθέλησε νὰ διορθώσῃ, ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ὁ Λουδοβίκος ΙΣΤ'. Εἰς τὰ 1789 ἐκάλεσεν εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Βερσαλλιῶν εἰς συνέλευσιν ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ, τῶν

εύγενῶν καὶ τοῦ κλήρου, διὰ νὰ σκεφθοῦν πῶς νὰ διορθώσουν τὴν κατάστασιν. Ἡ σύσκεψις αὐτὴ δὲν κατώρθωσε τίποτε, διότι οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ διεφώνησαν μὲ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ἄλλων τάξεων.

Τότε ὁ λαὸς τῶν Παρισίων ἐπανεστάτησε καὶ ἤναγκασε τὸν βασιλέα νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν Συνέλευσιν τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ ὡς **κυρίαρχον σῶμα**.

Ἡ **Συντακτικὴ Συνέλευσις**, ὅπως ὠνομάσθη, περιώρισε τὰ δικαιώματα τοῦ βασιλέως καὶ κατήργησε ὅλα τὰ δικαιώματα τῶν εὐγενῶν. Κατόπιν συνέταξε τὸ Σύνταγμα. Διεκήρυξε συγχρόνως ὅτι ὅλοι οἱ ἀνθρώποι εἶναι ἔλευθεροι καὶ ἔχουν ὅλοι τὰ ἴδια δικαιώματα εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὰς ἴδιας ὑποχρεώσεις. “Οτι ὅλοι εἶναι ἵσοι ἀπέναντι τοῦ νόμου καὶ δὲν ἔχει κανεὶς ἔξουσίαν εἰς βάρος τῶν ἄλλων. “Οτι τὸν νόμον ψηφίζει ὁ κυρίαρχος λαὸς μὲ τοὺς ἀντιπροσώπους του καὶ ὅτι ἡ Κυβέρνησις τοῦ κράτους πρέπει νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν ἔξυπηρέτησιν τῶν συμφερόντων τοῦ λαοῦ. Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου συνοψίζονται εἰς τὰς τρεῖς ἔννοιας : **Ἐλευθερία, Ισότης, Αδελφότης.**

Ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς ἦρνήθη νὰ ἐπικυρώσῃ τὰς ἀποφάσεις αὐτὰς τοῦ λαοῦ ὁ λαὸς ἐπανεστάτησε πάλιν, κατήργησε τὴν Βασιλείαν τὸ 1792 καὶ ἀνεκήρυξε τὴν Δημοκρατίαν. Δυστυχῶς οἱ ἐπαναστάται ἔκαμαν πολλὰ ἔγκλήματα καὶ τέλος ἔθανάτωσαν καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα.

Ο θάνατος τοῦ Λουδοβίκου ἔξωργισε πολὺ τοὺς ἄλλους βασιλεῖς τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Καὶ ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο μήπως καὶ οἱ ἴδιοι των λαοὶ μιμηθοῦν τὸν γαλλικὸν λαόν, ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας.

Εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ἔσωσε τὴν Γαλλίαν ὁ Μέγας Ναπολέων, ὁ ὅπιος ἔγινεν αὐτοκράτωρ καὶ κατώρθωσε νὰ νικήσῃ ὅλους τοὺς ἔχθροὺς τῆς Γαλλίας καὶ νὰ σώσῃ τὴν πατρίδα του. Εἰς τὸ τέλος ὅμως ἐνικήθη καὶ αὐτὸς εἰς τὸ Βατερλώ καὶ ἀπέθανεν ἔξοριστος εἰς τὴν νῆσον Ἀγίαν Ἐλένην τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Ἡ Δημοκρατία τότε κατηργήθη καὶ ἐπανῆλθεν ἡ βασιλεία. Ο βασιλεὺς ὅμως ἐκυβέρνονα μὲ κυβέρνησιν ἀπὸ ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ, μὲ Βουλὴν καὶ Γερουσίαν. Αἱ ἴδεαι τῆς ισότητος καὶ τῆς δικαιοσύνης διετηρήθησαν.

Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις καὶ ἡ Διακήρυξις τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου ἔκαμαν ἐντύπωσιν εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ συνεκίνησαν βαθύτατα τὰς φιλελευθέρας καρδίας τῆς ἀνθρωπότητος. Αἱ ἴδεαι αὐταὶ τῆς ισότητος καὶ τῆς ἐλευθερίας συνεκίνησαν ἰδιαιτέρως τὰς ψυχὰς τῶν Ἐλλήνων. Ο ἴδιος ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἔλεγεν

ὅτι ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις τοῦ ἥνοιχε τὰ μάτια καὶ τὰ κηρύγματά της περὶ ἐλευθερίας τὰ ἥκουσεν ώσάν τὴν σάλπιγγα τῆς Δευτέρας Παρουσίας.

Οἱ Ἑλληνες εἶχαν πιστεύσει ὅτι ὁ Μέγας Ναπολέων θὰ τοὺς ἔβοήθει νὰ ἐλευθερώθοιν ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, διότι τὸ 1796 κατέλαβε τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου πελάγους, τὰς ὁποίας κατεῖχαν οἱ Ἐνετοί.

Περισσότερον ὅμως ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἑλληνας συνεκινήθη ὁ **Ρήγας Φεραίος**.

Ἀσκήσεις. —Πῶς προεκλήθη ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις; —Διατί ἡ Διακήρυξις τῶν Δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ἔκαμεν ἐντύπωσιν εἰς δλον τὸν κόσμον; —Διατί οἱ Ἑλληνες συνεκινήθησαν περισσότερον; —Κατὰ τί διαφέρει ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν; —Τί γνωρίζετε διὰ τὸν Ναπολέοντα;

6. Ρήγας Φεραίος

Ο Ρήγας Φεραίος ἐγεννήθη τὸ 1743 εἰς τὸ Βελεστίνον, τὰς ἀρχαίας Φεράς. Δι’ αὐτὸ καὶ ἐπωνομάσθη **Βελεστινλῆς**.

Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθεν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Ζαγορᾶς τοῦ Πηλίου. Ἀργότερα, ὅταν ἐμεγάλωσε, διετέλεσε καὶ ὁ ἕιδος διδάσκαλος εἰς τὸ χωρίον τοῦ Πηλίου **Κισσόν**.

Τὸ Πήλιον, μὲ τὰ 24 χωριά του, εἰς τοὺς προεπαναστατικοὺς χρόνους ἦτο ἑστία ἔθνική καὶ πνευματική. Ἡ ὁμορφιὰ καὶ ὁ πλοῦτος τῶν χωρίων αὐτῶν τὰ ἔφεραν εἰς ἑξάρτησιν ἀπὸ τὴν βασιλομήτορα τοῦ Σουλτάνου, δηλ. εἰς θέσιν προνομιακήν αὐτοδιοικήσεως.

Ο Ρήγας ἦτο ἀθλητικὸς εἰς τὸ σῶμα καὶ πνεῦμα φιλελεύθερον καὶ ἀτρόμητον. Ἐπειδὴ δὲν ἤμπτορούσε νὰ ζήσῃ εἰς τὴν σκλαβωμένην πατρίδα ἐπῆγεν εἰς τὸν Ὀλυμπὸν καὶ ἔγινε κλέφτης. Ἀργότερα ἐπῆγεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸ 1786 προσελήφθη ἀπὸ τὸν ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας Νικόλαον Μαυρογένην ως γραμματεὺς αὐτοῦ καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ Βουκουρέστιον. Ἐκεῖ ἥκουσεν ἀνώτερα μαθήματα καὶ ἔμαθε ξένας γλώσσας, ἀπέκτησε δὲ φήμην λογίου.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀκριβῶς, 1789, εἶχεν ἐκραγῆ ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις. Οἱ ὄγδονες τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ συνεκίνησαν τὴν εὐάσθητον ψυχήν του. Ἀπὸ τότε δὲν ἐσκέπτετο τίποτε ἄλλο παρὰ πῶς νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος του καὶ ὅλων τῶν Χριστιανῶν τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν.

Διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σχεδίου του αὐτοῦ ἤρχισε νὰ συνενοῖται καὶ μὲ τοὺς προύχοντας, τοὺς ἐπισκόπους, τοὺς κλέφτας καὶ τοὺς ἀρματολούς, καὶ μὲ Τούρκους ἀκόμη δυστρεστημένους κατά

τοῦ Σουλτάνου. Δ' αὐτὸς φεύγει ἀπὸ τὸ Βουκουρέστιον καὶ πηγαίνει εἰς τὴν Βιέννην. "Ηρχισε συγχρόνως νὰ τυπώνῃ διάφορα ἐνθουσιώδη καὶ πατριωτικὰ ποιήματα, διὰ νὰ ἀφυπνίσῃ καὶ ἀναπτερώσῃ τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων, τὰ διόποια ἔστελλεν εἰς ὅλους μὲ ὄσους· εἶχε τακτικὴν ἀλληλογραφίαν.

"Επύπωσε καὶ χάρτην τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, δ ὅποιος περιελάμβανεν ὅλας τὰς χώρας τῆς

Ο τραγουδιστής τῆς Ἐλευθερίας Ρήγας Φεραίος εἰς τὴν φυλακήν.

Βαλκανικῆς χερσονήσου καὶ τῆς Μ. Ἀσίας. Ἀντίτυπα ὅλων αὐτῶν τῶν ἔργων ἔστειλεν εἰς ὅλα τὰ μέρη, ὅπου αἱ καρδίαι τῶν Ἑλλήνων ἐφλέγοντο ἀπὸ τὸν πόθον τῆς ἀπελευθερώσεώς των ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Τὰ πατριωτικά του ποιήματα τὰ ἑτραγουδοῦσαν ὅλοι οἱ Ἑλληνες καὶ εἰς τὴν ψυχήν των ἤναττεν δ πόθος πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Γνωστότερον ὀπὸ δόλα τὰ ποιήματά του είναι τὸ περίφημον:

"Ως πότε παλληκάρια νὰ ζῶμεν στὰ στενά...
μονάχοι σὰν λιοντάρια, στὶς ράχες, τὰ βουνά..."

Διὰ νὰ ἑκτυπώνῃ τὰ βιβλία του εύκολώτερα ἔφυγε τὸ 1796 ἀπὸ τὴν Βιέννην καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Τεργέστην. Εἰς τὴν Τεργέστην συνεδέθη στενώτατα μὲ δλους τοὺς ἑγκατεστημένους ἐκεῖ ὁμογενεῖς καὶ ἐσκέπτετο νὰ ταξιδεύσῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν, διὰ νὰ συναντήσῃ τὸν Μ. Ναπολέοντα καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομήν του, διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἐλλάδος, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ κατέληθη εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου θὰ ἔδιδε τὸ σύνθημα τῆς ἐπαναστάσεως.

‘Η ἀστυνομία ὅμως τῆς Αὐστρίας τὸν συνέλαβε μὲ ὅλους 7 συντρόφους του καὶ τὸν παρέδωσεν εἰς τὴν Τουρκικὴν Πρεσβείαν τῆς Βιέννης. Μετεφέρθη εἰς τὸ Βελιγράδιον, ὅπου παρεδόθη εἰς τὸν Πασᾶν τοῦ Βελιγραδίου διὰ νὰ τὸν στείλῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Πασᾶς ὅμως τοῦ Βελιγραδίου ἐφοβήθη μήπως τὸν ἔλευθερώσῃ ὁ Πασᾶς τοῦ Βιδινίου Πασβάνογλου, ὁ δόποιος ἦτο στενὸς φίλος τοῦ Ρήγα, καὶ ἀπεφάσισε νὰ τὸν θανατώσῃ ἐκεῖ.

Τοὺς συντρόφους τοῦ Ρήγα τοὺς ἔρριψαν εἰς τὸν Δούναβιν ποταμὸν καὶ ἐπνίγησαν, τὸν δὲ Ρήγαν τὸν ἐστραγγάλισαν. Ὁλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ὁ Ρήγας ἐφώναξε πρὸς τοὺς δημίους του :

—«Ἐτσι πεθαίνουν τὰ παλληκάρια. Ἀρκετὸν σπόρον ἔσπειρα καὶ γρήγορα θὰ βλαστήσῃ καὶ τὸν γλυκὸν καρπόν του θὰ θερίσῃ τὸ ἔθνος μου».

‘Ο Ρήγας είργασθη πραγματικὰ μὲ πίστιν διὰ τὴν ‘Ελληνικὴν Ἐπανάστασιν. Τὰ πατριωτικά του τραγούδια καὶ ὁ ἡρωϊκός του θάνατος ἐνεδυνάμωσαν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ‘Ελλήνων τὸν πόθον πρὸς τὴν ἔλευθερίαν. Δι’ αὐτὸ πολὺ ὁρθῶς ὁ Ρήγας θεωρεῖται ὡς ὁ πρωτεργάτης καὶ ὁ πρωτομάρτυς τῆς ‘Ελληνικῆς ἐπαναστάσεως. ‘Η Πατρίς μας μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν της, διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην της, ἔστησε τὸν ἀνδριάντα του ἐμπρὸς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν.

Ἀσκήσεις.—Νὰ χαρακτηρίσετε τὴν διαγωγὴν τῶν Αὐστριακῶν ἔναντι τῶν Χριστιανῶν ‘Ελλήνων.—Διατί οἱ Αὐστριακοὶ ἥθελαν νὰ είναι οἱ “Ελληνες ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν;—Ποιον είναι τὸ ἔργον τοῦ Ρήγα;—Πῶς είργασθη ὁ Ρήγας διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος;—Νὰ κάμετε μίαν ἔκθεσιν περὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ρήγα.

7. Ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ

Εἰς τὰ ἀπρόσιτα ὅρη τῆς Τσαμουριᾶς τῆς Ἡπείρου ὀλίγοι γενναῖοι καὶ ἀνυπότακτοι πατριῶται Ἡπειρῶται, οἱ δόποιοι δὲν ἡμποροῦσαν νὰ ὑποφέρουν τὴν τουρκικὴν σκλαβιάν, κατέφυγαν ἐκεῖ καὶ ἔκτισαν κατ’ ἄρχας τέσσαρα χωρία, τὸ **Σούλι**, τὴν **Κιάφαν**, τὸν **Ἄβαρίκον** καὶ τὴν **Σαμονίβαν**, καὶ κατόπιν τὰ ηὕξησαν εἰς ἔνδεκα

Τὰ χωρία αὐτά, ἐπειδὴ τὸ σπουδαιότερον ἦτο τὸ Σούλι, ὡνομάσθησαν μὲ κοινὸν ὄνομα χωρία τοῦ Σουλίου ἢ **Σούλι**.

Οἱ Σουλιώται εἰς τὰ ἀπόκρημνα αὐτὰ ὅρη ἔζων σχεδὸν ἀνέξαρτητοι, διότι ποτὲ οἱ Τούρκοι δὲν ἐτόλμησαν νὰ τοὺς ἐνοχλήσουν. Κατεγίνοντο εἰς τὴν κτηνοτροφίαν καὶ ἐπλήρωναν εἰς τοὺς Τούρκους μόνον ἔνα μικρὸν φόρον, ὡς σημεῖον ὑποταγῆς.

Τὰ χωρία τοῦ Σουλίου δὲν τὰ ἐπροστάτευε μόνον ἡ φυσικὴ τοποθεσία των, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνδρεία καὶ ὁ ἡρωϊσμὸς τῶν κατοίκων. Κάθε Σουλιώτης ἔγυμνάζετο εἰς τὰ ὅπλα ἀπὸ μικρός, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Σπαρτιᾶται, καὶ δὲν τὰ ἀπεχωρίζετο ποτέ. Καὶ αἱ γυναῖκες ἀκόμη ἔξευραν νὰ μεταχειρίζωνται τὰ ὅπλα καὶ εἰς τὸν πόλεμον ἐβοήθουν τοὺς ἄνδρας των.

Οἱ Σουλιώται ἥσαν χωρισμένοι εἰς γένη (**φάρας**) καὶ κάθε φάρα εἶχε τὸν ἀρχηγόν της. Σπουδαιότεραι οἰκογένειαι ἥσαν οἱ **Τζαβελλαῖοι**, οἱ **Μποτσαραῖοι**, οἱ **Κουτσονικαῖοι** κ.ἄ. Οἱ ἀρχηγοὶ ἀπετέλουν ἔνα γενικὸν Συμβούλιον, τὸ δόποιον ἐφρόντιζε διὰ τὰ γενικὰ ζητήματα τοῦ Σουλίου.

Εἰς τὰ ἀπόκρημνα αὐτὰ ὅρη ἔζων οἱ Σουλιώται ἥσυχοι καὶ σχεδὸν ἔλεύθεροι, μέχρι τῆς ἐποχῆς ποὺ ἔγινε πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων ὁ αἵμοβόρος καὶ παμπόνηρος **Άλη πασᾶς**.

α) Πρώτη ἐκστρατεία τοῦ **Άλη πασᾶ** κατὰ τοῦ Σουλίου

“Ο **Άλη πασᾶς** ἦτο **Άλβανὸς** καὶ ἐγεννήθη τὸ 1744 εἰς τὸ Τεπέλενι τῆς Βορείου **Ηπείρου**. Εἰς μικρὰν ἡλικίαν ἔμεινεν ὄρφανὸς πατρός. “Οταν ἐμεγάλωσεν ἔγινε ληστὴς καὶ κατώρθωσε μὲ τὴν δολιότητα καὶ τὴν πανουργίαν του νὰ ἀποκτήσῃ μεγάλην δύναμιν. **Ήτο αἵμοβόρος**, θηριώδης καὶ πανοῦργος. Μὲ τὴν δολιότητα καὶ τὴν πανουργίαν ποὺ τὸν διέκριναν κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὰ **Ιωάννινα** καὶ νὰ ἀναγνωρισθῇ ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον ὡς **Πασᾶς Ιωάννινων**. Μὲ δό-

Σουλιώτης πολεμιστής.

λον ἔξωλόθρευσε ὄλόκληρα χωρία καὶ ἔθανάτωσε πολλοὺς Ἀλβανούς καὶ Ἑλληνας, τῶν δποίων ἐσφετερίσθη τὰς περιουσίας.

Ἄργοτερα, μὲ πανουργίαν καὶ δολιότητα κατώρθωσε νὰ προσαρτήσῃ εἰς τὸ πασαλίκι του ὄλόκληρον τὴν Ἡπειρον, τὴν Αίτωλοακαρνανίαν, τὴν Θεσσαλίαν καὶ μέρος τῆς Μακεδονίας ἔως τὸν Ἀλιάκμονα ποταμὸν καὶ ἔγινε πανίσχυρος.

Αλῆ πασᾶς ὁ Τεπελενλῆς.

Ο φοβερὸς τύραννος τῆς Ἡπείρου.

ταπεινωμένος. Τὸ ἀτύχημα αὐτὸ δὲν ἀπεθάρρυνε τὸν Ἀλῆν, τουναντίον τὸν ἔξωργισε καὶ ἀπεφάσισε μὲ κάθε τρόπον νὰ ὑποτάξῃ τοὺς Σουλιώτας.

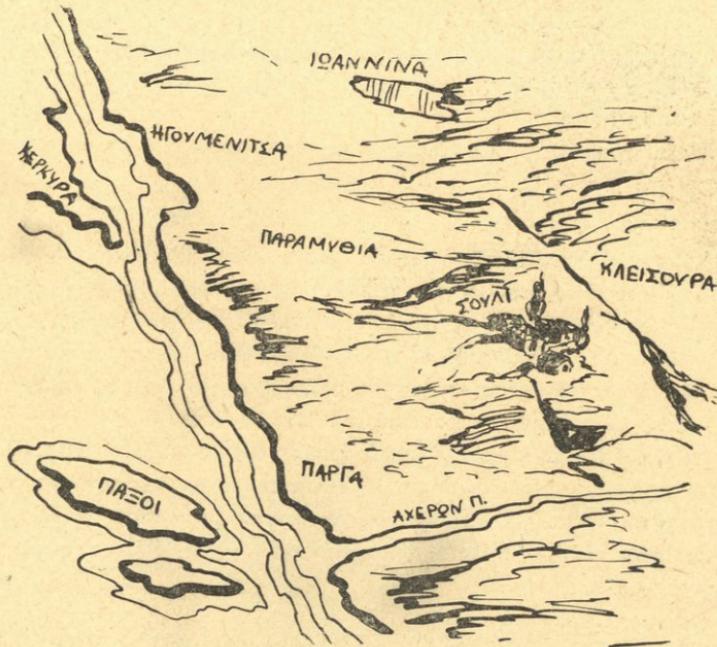
β) Δευτέρα ἐκστρατεία τοῦ Ἀλῆ ἐναντίον τῶν Σουλιωτῶν

Μετὰ δύο ἔτη, τὸ 1792, ὁ Ἀλῆς ἦτοι μασσε νέον στρατὸν ἀπὸ 10.000 Ἀλβανούς διὰ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Σουλίου. Ἐπειδὴ ὅμως ἀντελήφθη ὅτι ἔξ ἐφόδου ἦτο δύσκολον νὰ κυριεύσῃ τὸ Σουλί, προσεπάθησε νὰ ἔξαπατήσῃ τοὺς Σουλιώτας μὲ πονηρίαν, ὅπως συνήθιζε. Διέδωσε λοιπὸν ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ ἔζήτησε μάλιστα τὴν βοήθειαν τῶν Σουλιωτῶν. Ἐγραψε δὲ καὶ κολακευτικάς ἐπιστολὰς εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς καὶ τοὺς ὑπεσχέθη μεγάλας ἀμοιβάς, ἐὰν τὸν ἔβοήθουν εἰς τὴν ἐκστρατείαν του.

Οἱ Σουλιώται ὑπωψιάσθησαν τὸν δόλον τοῦ Ἀλῆ καὶ οἱ περισσότεροι ἡρούμενοι νὰ τοῦ στείλουν βοήθειαν. Ο Λάμπρος Τζαβέλλας ὅμως μὲ 70 παλληκάρια καὶ μαζὶ μὲ τὸν δωδεκαετῆ γενίον του Φῶτον ἐπῆγε νὰ βοηθήσῃ τὸν Ἀλῆν. "Ολος ὁ στρατὸς τότε μαζὶ μὲ τοὺς Σουλιώτας ἔξεκίνησε διὰ τὸ Ἀργυρόκαστρον. Εἰς τὸν δρόμον ἐστα-

μάτησαν διὰ νὰ ξεκουρασθοῦν καὶ οἱ Σουλιῶται, κατὰ τὴν συνήθειάν των, ἄφησαν παράμερα κατὰ γῆς τὰ ὅπλα των καὶ ἥρχισαν νὰ γυμνάζωνται εἰς τὸ πῆδημα καὶ τὸ λιθάρι.

Τότε ὁ πανοῦργος Ἀλῆς ἔδωσε διαταγὴν εἰς τοὺς στρατιώτας του νὰ συλλάβουν τοὺς Σουλιώτας καὶ νὰ τοὺς μεταφέρουν εἰς τὰ

Σχεδιάγραμμα τοῦ ἡρωικοῦ Σουλίου.

*Ιωάννινα. Μόνον ἔνας Σουλιώτης διέφυγε τὴν σύλληψιν, ὁ ὅποιος ἔτρεξεν εἰς τὸ Σούλι καὶ ἀνήγγειλε τὴν προδοσίαν.

Ο Ἀλῆς τότε ἐκάλεσε τὸν Λάμπρον Τζαβέλλαν καὶ τοῦ ὑπεσχέθη μεγάλας ἀμοιβάς καὶ ὀξιώματα, ἃν τὸν βοηθήσῃ νὰ καταλάβῃ τὸ Σούλι. Ο Τζαβέλλας τοῦ ὑπεσχέθη νὰ τὸ πράξῃ αὐτό, ἃν τὸν ἄφηνε ἐλεύθερον νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ Σούλι διὰ νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς ἄλλους ἀρχηγούς.

Ο Ἀλῆς ἔδέχθη καὶ τὸν ἄφησεν ἐλεύθερον, ἐκράτησεν ὅμως ὡς διμηρόν του τὸν μικρὸν Φῶτον. Ο Τζαβέλλας, ὅταν ἐφθασε εἰς τὸ Σούλι, συνεβούλευσε τοὺς συμπατριώτας του νὰ ἀντισταθοῦν ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ μὲ ὅλας των τὰς δυνάμεις, εἰς δὲ τὸν Ἀλῆν ἔγραψε τὴν ἔξῆς περιφρονητικὴν ἐπιστολήν:

«Βεζύρη Αλῆ Πασᾶ.

Χαίρομαι δποὺ ἐγέλασα ἔνα δόλιον. Είμαι ἐδῶ νὰ διαφεντεύσω τὴν πατρίδα μου ἐναντίον εἰς ἔνα κλέφτην σὰν καὶ σένα. Ὁ νίός μου θέλει ἀποθάνει, ἐγὼ ὅμως ἐλπίζω ὅτι θέλω τὸν ἐκδικηθῶ πρὶν ἀποθάνω. Κάποιοι Τοῦρκοι σὰν καὶ σένα θὰ είποῦν πώς είμαι ὁσπλαγχνος πατέρας, μὲ τὸ νὰ θυσιάσω τὸν υἱόν μου μὲ τὸν ἴδικόν μου λυτρωμόν. Ἐὰν ὁ νίός μου, νέος καθὼς εἶναι, δὲν μένη εὐχαριστημένος νὰ ἀποθάνη διὰ τὴν πατρίδα του, αὐτὸς δὲν εἶναι ὅξιος νὰ ζῇ καὶ νὰ γνωρίζεται ὡς νίός μου.

Ἐτσι προχώρησε λοιπόν, ἄπιστε, είμαι ἀνυπόμονος νὰ ἐκδικηθῶ, νὰ πιῶ τὸ αἷμα σου. Ἔγώ, δὲν μένη εὐχαριστημένος ἐχθρός σου.

Καπετάν Λάμπρος Τζαβέλλας.

Ο Ἀλῆς, ὅταν ἔλαβε τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν καὶ εἶδεν ὅτι ἐξηπατήθη, ἔγινεν ἔξω φρενῶν ἀπὸ τὸν θυμόν του καὶ διέταξε νὰ φέρουν ἐμπρός του τὸν Φῶτον, εἰς τὸν δποῖον εἶπε μὲ δργήν:

— «Ἐτοιμάσου, διότι θὰ σὲ ψήσω ζωντανόν».

Ο Φῶτος τότε τοῦ ἀπήντησε μὲ θάρρος καὶ ὑπερηφάνειαν:

— «Δὲν σὲ φοβᾶμαι, δὲ πατέρας μου θὰ μ' ἐκδικήσῃ».

Η ἡρωϊκὴ καὶ θαρραλέα αὐτὴ ἀπάντησις τοῦ Φῶτου ἐπροξένησε τόσην ἐντύπωσιν εἰς τὸν θηριώδη Ἀλῆν, ώστε τοῦ ἔχαρισε τὴν ζωήν. Κατόπιν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ του ἐπετέθη ἐναντίον τοῦ Σουλίου. "Ολαι ὅμως αἱ προσπάθειαὶ του ἀπέτυχαν καὶ δὲν ἔχασε περισσοτέρους ἀπὸ 2000 ἄνδρας, ἡναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ περίτρομος καὶ ταπεινωμένος εἰς τὰ Ιωάννινα.

Οι Σουλιώται ἐπολέμησαν ὡς λέοντες καὶ μαζὶ μὲ τοὺς ἄνδρας ἐπολέμησαν καὶ αἱ Σουλιώτισσαι μὲ ἀφάνταστον ἄνδρειαν. Ἐπὶ κεφαλῆς των ἦτο ἡ σύζυγος τοῦ Λάμπρου Τζαβέλλα Μόσχω καὶ ἡ κόρη του Σόφω.

Ο Ἀλῆς ἡναγκάσθη τότε νὰ κάμη εἰρήνην μὲ τοὺς Σουλιώτας, νὰ ἔλευθερώσῃ τὸν Φῶτον καὶ τὰ ἄλλα παλληκάρια ποὺ εἶχε συλλάβει μὲ προδοσίαν καὶ ἐπλήρωσε λύτρα διὰ τοὺς αἰχμαλώτους, ποὺ εἶχαν συλλάβει οἱ Σουλιώται.

γ) Τρίτη ἐκστρατεία κατὰ τοῦ Σουλίου καὶ ὑποταγὴ αὐτοῦ

Ἐπὶ 8 χρόνια ὁ Ἀλῆς δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐνοχλήσῃ τοὺς Σουλιώτας. Κατὰ τὸ 1800 ὅμως ἡτοίμασε νέον στρατὸν ἀπὸ 10.000 Ἀλβανοὺς καὶ ἐπετέθη αἱφνιδιαστικὰ κατὰ τοῦ Σουλίου. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀπέτυχε.

Οἱ Σουλιῶται, μὲ ἀρχηγὸν τὸν εἰκοσαετῆ Φῶτον Τζαβέλλαν, ἀντεστάθησαν μὲ γενναιότητα. Τότε δὲ Ἀλῆς ἀπεφάσισε νὰ πολιορκήσῃ στενῶς τὸ Σούλι, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι, μὲ τὸν ἀποκλεισμὸν καὶ μὲ τὴν πεῖναν, θὰ ἡμποροῦσε νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπόν του. Ἡ πολιορκία διήρκεσε τρία χρόνια.

Οἱ ἡρωϊσμὸς τῶν Σουλιωτῶν ἔκαμε καὶ τοὺς ἔχθρους των ἀκόμη νὰ τοὺς θαυμάζουν. Μερικοὶ ὀπλαρχηγοὶ "Ἐλληνες προσεπάθησαν νὰ τοὺς βοηθήσουν, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσαν, καὶ οἱ Σουλιῶται ἔμειναν τελείως ἀβοήθητοι.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς πολιορκίας ὑπέφεραν πολὺ ἀπὸ τὴν πεῖναν καὶ τὸ ψυχὸς. Τὰ τρόφιμά των ἐτελείωσαν καὶ προσεπάθουν νὰ τραφοῦν μὲ χόρτα καὶ μὲ ρίζας. Τὰ πολεμεφόδιά των ὠλιγόστευσαν καὶ ὑπέφεραν φοβερὰ ἀπὸ τὴν δύψαν, διότι δὲ Ἀλῆς κατώρθωσε νὰ τοὺς ἀποκόψῃ καὶ τὸ ὄδωρ. Ἀπὸ τὰς πολλὰς στερήσεις καὶ τὴν ἀδυναμίαν οἱ Σουλιῶται εἶχαν κατανήσει ὡς φαντάσματα, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄνδρες καὶ αἱ γυναῖκες προετίμων νὰ ἀποθάνουν παρὰ νὰ παραδοθοῦν.

Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὄποιον δὲν ἐπέτυχεν δὲ Ἀλῆς μὲ τὰ ὄπλα, τὸ ἐπέτυχε μὲ τὴν προδοσίαν.

Προδοσία τοῦ Πήλιου Γούση. Κάποιος Σουλιώτης, ὀνομαζόμενος Πήλιος Γούσης, εἰς μίαν μάχην ἔδειξε δειλίαν καὶ οἱ συμπατριῶται του τὸν περιεφρόνουν. Ἀπὸ τότε δὲ Γούσης, διὰ νὰ τοὺς ἐκδικηθῇ ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ πάρῃ χρήματα, παρουσιάσθη εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Ἀλῆ, τὸν Βελῆν, δὲ ὄποιος διηγόταν τὴν πολιορκίαν, καὶ τοῦ ἐπρότεινε νὰ δόηγήσῃ τοὺς Τούρκους εἰς τὸ Σούλι.

Μίαν σκοτεινὴν νύκτα δὲ Πήλιος Γούσης ὡδήγησεν ἀπὸ μυστικὴν διάβασιν πολλοὺς Τουρκαλβανούς, οἱ δόποιοι τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Σουλιωτῶν ἀπὸ τὰ νῶτα (26 Σεπτεμβρίου 1803), ἐνῷ συγχρόνως δὲ Ἀλῆς διέταξε γενικήν ἔφοδον. Οἱ Σουλιῶται ἐπολέμησαν ὡς λέοντες καὶ εἰς τὸ τέλος ὑπεχώρησαν εἰς τοὺς ἀποκρήμνους βράχους τῆς Αγίας Παρασκευῆς, τὸ Κιούγκι, καὶ ἔξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα.

Οἱ Ἀλῆς, γεμάτος θαυμασμὸν διὰ τὸν ἡρωϊσμὸν τῶν Σουλιωτῶν, τοὺς ἐπρότεινε νὰ φύγουν μὲ τὰ ὄπλα των ὅπου ἤθελαν. Οἱ δυστυχεῖς Σουλιῶται ἥναγκάσθησαν νὰ δεχθοῦν.

Ἐχωρίσθησαν τότε εἰς τρία σώματα καὶ ἔξεκίνησαν πρὸς διαφόρους διευθύνσεις. Τὸ ἐν, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Φῶτον Τζαβέλλαν, ἐπρο-Ιστορία τῆς Νέας Ελλάδος

χώρησε πρὸς τὴν Πάργαν, τὸ ἄλλο, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κουτσονίκαν, ἐπροχώρησε πρὸς τὸ Ζάλογγον καὶ τὸ τρίτον, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κίτσον Μπότσαρην, διησθύνθη πρὸς τὸ Βουλγαρέλι. Εἰς τὸ Κιούγκι ἔμεινε μόνον ὁ καλόγηρος Σαμουήλ μὲ πέντε συντρόφους διὰ νὰ παραδώσῃ τὰ πολεμεφόδια καὶ νὰ λάβῃ τὰ χρήματα ποὺ εἶχαν συμφωνήσει.

Ο γραμματεὺς καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἀλῆ, ἀφοῦ ἐπλήρωσε τὸ συμφωνηθὲν πρὸσὸν εἰς τὸν Σαμουήλ, τοῦ εἶπε: «Τώρα ποὺ τόσον ἀνοήτως παρεδόθης εἰς τὸν Βεζύρην, σὲ περιμένει φοβερὰ τιμωρία». «Καμμία» ἀπήντησεν ὁ Σαμουήλ. Καὶ ἀμέσως ἐπυροβόλησεν εἰς ἐν βαρέλιον γεμάτον πυρίτιδα. Τρομερὰ ἔκρηξις ἐπηκολούθησε τότε καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἐτάφησαν ὅλοι κάτω ἀπὸ τὰ ἑρείπια, πλὴν ἐνὸς Σουλιώτου, ὁ ὅποιος ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος.

Ο Ἀλῆ πασᾶς τὴν πρᾶξιν αὐτὴν τοῦ Σαμουήλ τὴν ἔχαρακτήρισεν ως παράβασιν τῆς συμφωνίας καὶ κατεδίωξε μὲ λύσσαν τοὺς Σουλιώτας.

Τὸ πρῶτον σῶμα, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Τζαβέλλαν, κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Πάργαν χωρὶς νὰ πάθῃ τίποτε. Τὸ δεύτερον ὅμως σῶμα περιεκκλώθη ἀπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς εἰς τὸ μικρὸν χωρίον Ζάλογγον, ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἐνὸς ἀποκρήμνου βουνοῦ. Οἱ Σουλιώται ἐπὶ δύο ήμέρας ἀπέκρουαν μὲ ἀφάνταστον ἥρωϊσμὸν τὰς ἐπιθέσεις τοῦ Ἀλῆ. Εἰς τὸ τέλος ὅμως ἡ θέσις των κατέστη ἀπελπιστική, ὅταν ἐτελείωσαν αἱ τροφαὶ καὶ τὰ πολεμεφόδια των.

Αἱ γυναῖκες, ὅταν εἶδαν ὅτι κάθε ἀντίστασις ἦτο ματαία καὶ ἐκινδύνευαν νὰ αἰχμαλωτισθοῦν ἀπὸ τοὺς Τουρκαλβανούς, ἀνέβησαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βράχου «Στεφάνι». Ἐκεῖ ἐφίλησαν τὰ τέκνα των διὰ τελευταίαν φορὰν καὶ τὰ ἔκρημνισαν εἰς τὴν ὄβυσσον. Ἔπειτα ἐπιάσθησαν εἰς κύκλον καὶ χορεύουσαι κατεκρημνίσθησαν ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην εἰς τὴν ὄβυσσον.

Τὸν ἥρωϊκὸν αὐτὸν θάνατον τῶν Σουλιωτισσῶν περιγράφει τὸ γνωστὸν τραγούδι τοῦ χοροῦ:

Ἐχε γειά, κατημένε κόσμε, ἔχε γειά, γλυκειά ζωή,
καὶ σύ, δύστυχη πατρίδα, ἔχε γειά παντοτεινή.

Ἐχετε γειά, βρυσοῦλες, λόγγοι, βουνά, ραχοῦλες...

Αὐτὸς εἶναι ὁ περιφήμος **Χορὸς τοῦ Ζαλόγγου**.

Οἱ ἄνδρες τὴν νύκτα ἐπεχείρησαν ἥρωϊκὴν ἔξοδον, διὰ μέσου τῶν ἔχθρῶν. Ἀπὸ τοὺς 800 ποὺ ἦσαν μόνον 160 κατώρθωσαν νὰ

σωθιοῦν εἰς τὴν Πάργαν, τὴν δόποίαν κατεῖχαν τότε οἱ Ἀγγλοι.

Τὸ τρίτον σῶμα κατέφυγεν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σέλτσου, δπου ἀπεκλείσθη ἀπὸ τὸν Ἀλῆν. Ἀπὸ τὸ σῶμα αὐτὸν μόνον 45 Σουλιῶται κατώρθωσαν νὰ σωθοῦν καὶ νὰ φθάσουν εἰς τὴν Πάργαν καὶ ἀπὸ ἑκεῖ εἰς τὴν Κέρκυραν, ἀπὸ τὴν δόποίαν μὲ αἰματωμένην τὴν καρδίαν ἔβλεπον τὰ βουνὰ τῆς ἀγαπημένης πατρίδος των.

Ἡ πρωτάκουστος ἡρωϊκὴ θυσία τῶν Σουλιωτισσῶν καὶ ὁ ἀφάνταστος ἡρωϊσμὸς τῶν Σουλιωτῶν κατέστησαν ἀθάνατον τὸ Σούλι, ποὺ θὰ προκαλῇ αἰωνίως τὸν θαυμασμὸν δλου τοῦ κόσμου.

Ἀσκήσεις.—Πῶς κατεστράφη τὸ Σούλι;—Νὰ διαβάσετε δημοτικά τραγούδια, ποὺ ύμνοῦν τὸν ἡρωϊσμὸν τῶν Σουλιωτῶν καὶ θρηνοῦν τὴν καταστροφὴν των.—Νὰ χαρακτηρίσετε τὴν διαγωγὴν τοῦ προδότου Πήλιου Γούση;—Πῶς σᾶς φαίνεται ἡ πρᾶξις τοῦ Σαμουήλ;—Νὰ κάμετε μίαν ἔκθεσιν διὰ τὴν ζωήν, τοὺς ἡρωϊσμοὺς καὶ τοὺς ἀγῶνας τῶν Σουλιωτῶν.—Πῶς σᾶς φαίνεται ἡ πρωτάκουστος θυσία τῶν Σουλιωτισσῶν εἰς τὸν Χορὸν τοῦ Ζαΐζγου;—Νὰ διαβάσετε τὸ ποίημα τοῦ Βαλαωρίτου «Σαμουήλ».

δ) Τὸ οἰκτρὸν τέλος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ

Μετὰ τὴν ὑποταγὴν τοῦ Σουλίου δὲ Σουλτάνος ὠνόμασε τὸν Ἀλῆν Βαλῆν τῆς Ρούμελης. ‘Ο Ἀλῆς ἥρχισε σκληρὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἀρματολῶν. Μὲ τὸ ἄφθονον χρῆμα πού διέθετε καὶ μὲ τὴν πανουργίαν του κατώρθωσεν ἄλλους νὰ συλλάβῃ, ἄλλους νὰ ἔχοντάσῃ καὶ μὲ ἄλλους νὰ συνθηκολογήσῃ.

‘Αφοῦ δὲ Ἀλῆς ἥσύχασε ἀπὸ τοὺς κλέφτες καὶ τοὺς ἀρματολοὺς ἐστράφη ἐναντίον τοῦ Δελβίνου καὶ τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ κατώρθωσε νὰ τὰ ὑποτάξῃ. Τότε ἐσκέφθη νὰ ιδρύσῃ ἴδικόν του κράτος ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον.

Τὰ σχέδιά του αὐτὰ τὰ ἀντείθη δὲ Σουλτᾶνος καὶ τὸν ἐκάλεσεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ ἀπολογηθῇ. ‘Ο Ἀλῆς δῆμας ἥρνήθη νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν διαταγὴν του καὶ δὲ Σουλτᾶνος διώρισε πασᾶν τῶν Ἰωαννίνων τὸν ἀσπονδὸν ἔχθρὸν τοῦ Ἀλῆ Ἰσμαήλ Πασόμπεην. Τότε δὲ Ἀλῆς ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Σουλτάνου.

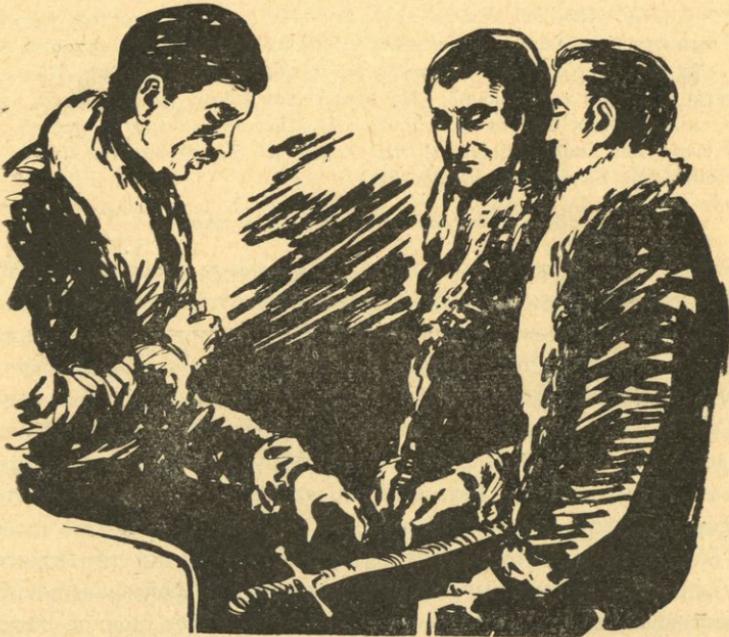
Εἰς τὸ τέλος δὲ Σουλτᾶνος ἔστειλεν ἐναντίον του τὸν πασᾶν τῆς Πελοποννήσου Χουρσίτ, δὲ ὅποιος κατώρθωσε νὰ τὸν ἀποκλείσῃ εἰς τὸ μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος, τὸ δποῖον εύρισκεται εἰς τὴν μικρὰν νῆσον τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων. Ἐκεῖ τὸν ἐφόνευσεν δὲ ὑπασπιστής τοῦ Χουρσίτ εἰς τὰς 26 Ἰανουαρίου 1822.

Εἰς τὸν πόλεμον αὐτὸν οἱ Σουλιῶται εὔρον εύκαιρίαν νὰ καταλάβουν τὸ Σούλι: καὶ νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν ἔνδοξον καὶ ἀγαπημένην πατρίδα των.

8. Η Φιλική Έταιρεία

Κατά τὸ ἔτος 1814 τρεῖς τολμηροὶ καὶ φιλοπάτριδες "Ελληνες ἐμποροὶ, ὁ **Νικόλαος Σκουφᾶς** ἀπὸ τὴν Ἀρταν, ὁ **Αθανάσιος Τσακάλωφ** ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα καὶ ὁ **Εμμανουὴλ Ξάνθος** ἀπὸ τὴν Πάτμου, ἰδρυσαν εἰς τὴν Ὁδησσὸν τῆς Ρωσίας μίαν μυστικὴν ἑταίρειαν, τὴν ὅποιαν ὠνόμασαν **Φιλικὴν Έταιρείαν**.

Σκοπὸς τῆς ἑταίρειας αὐτῆς ἦτο ἡ συνένωσις ὀλων τῶν ἔθνικῶν δυνάμεων τοῦ ὑποδούλου Ἐλληνισμοῦ καὶ ἡ προετοιμασία διὰ τὸν

Oἱ τρεῖς μεγάλοι Φιλικοί : Ξάνθος, Σκουφᾶς, Τσακάλωφ.

μεγάλον ἀγῶνα πρὸς ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Ἀπὸ τοὺς πρώτους ποὺ ἔγιναν μέλη τῆς Φιλικῆς Έταιρείας (Φιλικοὶ) ἦσαν ὁ Παναγιώτης Σέκκερης ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, μὲ δύο ἀκόμη ἀδελφούς του, ὁ Ἀντώνιος Κομιζόπουλος ἀπὸ τὴν Φιλιππούπολιν, ὁ Ἀνθίμιος Γαζῆς ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν, ὁ Λεβέντης ἀπὸ τὴν Κυνουρίαν, ὁ Νικόλαος Παξιμάδης ἀπὸ τὴν Τήνον, ὁ Παναγιώτης Ἀναγνωστόπουλος ἀπὸ τὴν Τρίπολιν κ.ἄ.

Μέλη τῆς Έταιρείας ἔγίνοντο μόνον ἄνδρες ἐμπιστοσύνης, οἱ ὅποιοι

ώρκιζοντο ότι θὰ είργαζοντο μὲ πίστιν καὶ ἐνθουσιασμὸν διὰ τὸν σκοπὸν τῆς Ἐταιρείας, θὰ ἐτήρουν μυστικότητα καὶ θὰ ύπήκουον εἰς τὸν Ἀρχηγόν.

Ἐπὶ τέσσαρα ἔτη οἱ Φιλικοὶ δὲν ἔπαισαν νὰ κατηχοῦν μὲ ζῆλον καὶ ἐνθουσιασμὸν τοὺς ἐπισημοτέρους Ἐλληνας εἰς τὸν σκοπὸν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Ἀκόμη ἔστειλαν καὶ ἔμπιστα μέλη τῆς εἰς ὅλα τὰ μέρη ὅπου ύπηρχαν Ἐλληνες, διὰ νὰ τοὺς κατηχήσουν καὶ νὰ δργανώσουν τὴν ἔπανάστασιν.

Εἰς μικρὸν χρονικὸν διάστημα ἔγιναν μέλη τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἐπίσκοποι, Ἱερεῖς, καλόγυροι, διδάσκαλοι, ἔμποροι, ἀρματολοί, κλέφτες, ναυτικοί, καὶ γενικῶς ὅσοι ἤμπορούσαν νὰ προσφέρουν τὰς ύπηρεσίας των εἰς τὸν Ἱερὸν σκοπὸν τῆς Ἐταιρείας.

Τοιουτοτρόπως, μετ' ὀλίγα ἔτη, ἡ Ἐταιρεία ἔξηπλωθη εἰς ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ἀπὸ τὰς ἡγεμονίας τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαύιας μέχρι τῆς Κρήτης καὶ ἀπὸ τὸ Ἰόνιον πέλαγος μέχρι τῆς Μικρᾶς Ασίας. Ἀπὸ τὸ 1818 ἡ ἔδρα τῆς Ἐταιρείας μετεφέρθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰ μέλη της διαφῆσαν ἔγινοντο περισσότερα.

Τὰ μέλη τῆς Ἐταιρείας ἦσαν χωρισμένα εἰς ἑπτὰ τάξεις ἢ βαθμούς καὶ εἶχαν μεταξύ των μεγάλην ἀφοσίωσιν καὶ μυστικότητα.

Οἱοι παρουσίαζαν τὸν ἑαυτόν των ὡς ἀντιπρόσωπον κάποιας μυστικῆς ἀρχῆς καὶ ὅλοι ἀφηναν νὰ ἐννοηθῇ ότι ἡ μυστικὴ αὐτὴ ἀρχὴ ἦτο ὁ παντοδύναμος αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας.

Τοιουτοτρόπως, ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία κατέκτα περισσότερον τὴν ἔμπιστοσύνην τοῦ Ἐθνους καὶ συμπεριέλαβεν ὡς συνεργοὺς πολλοὺς ἔχοντας ἄνδρας, ὅπως τοὺς Ὑψηλάντας, τὸν Μιχαὴλ Σοῦτσον, ἡγεμόνα τῆς Μολδαύιας, τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκωρδᾶτον, τὸν Πετρόμπεην Μαυρομιχάλην, ἡγεμόνα τῆς Μάνης, καὶ ἄλλους. Γνῶσιν τῶν σχεδίων τῆς εἶχαν καὶ ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε' καὶ ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, ὁ ὅποιος ἦτο Ὑπουργὸς εἰς τὴν Ρωσίαν.

Οὐλίγον πρὸ τῆς ἔπαναστάσεως ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία εἶχε λάβει μεγάλην ἔξαπλωσιν καὶ εἶχαν γίνει ὅλαι σὶ προετοιμασίαι διὰ τὴν ἐναρξίν της, ὑπὸ τὴν ἔπιβλεψιν σημαιινόντων μελῶν, ποὺ ἐλέγοντο **"Ἐφοροι."**

'Ο Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης Ἀρχηγὸς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας

Τὰ μέλη τῆς Ἐταιρείας, καὶ μάλιστα τὰ ἐπισημότερα, ἀπαιτοῦν πλέον νὰ μάθουν φανερὰ ποία ἦτο ἡ ἀνωτάτη ἀρχὴ ἔξι δύναματος τῆς δυποίας ἐνήργουν οἱ ίδρυται τῆς Ἐταιρείας, ἀφοῦ ὅλωστε εἶχε γίνει κάθε προετοιμασία διὰ νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἔπανάστασις. Διὰ νὰ ἐνισχυθῇ

δὲ ἡ ἐπικρατοῦσα ἔλπις ὅτι τὸ κίνημα ἐνηργεῖτο ἐν γνώσει τῆς Ρωσίας καὶ ὅτι εἰς κατάλληλον εὔκαιρίαν ὁ Τσάρος τῆς Ρωσίας θὰ ἐβοήθει αὐτό, οἱ Φιλικοὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἀναθέσουν τὴν γενικήν ἀρχηγίαν εἰς ἄνδρα τοιοῦτον ώστε νὰ πιστευθῇ αὐτὸς ἀπὸ τὸ ὑπόδουλον Γένος.

*Ἐστάλη λοιπὸν τότε εἰς τὴν Πετρούπολιν, πρωτεύουσαν τῆς Ρωσίας, ὁ Ἐμμανουὴλ Ξάνθος, ὁ ὄποιος ἐπρότεινεν εἰς τὸν "Ἐλληνα

*Αλέξανδρος *Υψηλάντης.

*Ο Ἀρχηγὸς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας.

πρίγκιπος καὶ ὑπασπιστής τοῦ Τσάρου.

*Ο *Υψηλάντης ἐδέχθη μὲν ἐνθουσιασμὸν τὴν πρότασιν τοῦ Ξάνθου καὶ ἀνεκηρύχθη τὴν 12 Ἀπριλίου 1820 Γενικὸς Ἐφορος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. "Οταν οἱ Ἑλληνες ἐπληροφορήθησαν ὅτι Ἀρχηγὸς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἔγινεν ὁ *Υψηλάντης ἐχάρησαν καὶ ἐνεθουσιάσθησαν ἔξαιρετικὰ καὶ ἐπίστευσαν ὅτι πραγματικῶς ἦτο ὁ αντιπρόσωπος τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας. /

*Ἀσκήσεις.—Τί ἦτο ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία;—Ποιοι ἴδρυσαν τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν;—Πῶς ειργάσθη ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τῆς;—Πῶς ἔξηγεῖτε τὴν στάσιν τοῦ Καποδιστρίου;—Τί ἦτο ὁ *Αλέξανδρος *Υψηλάντης;

*Υπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας Ἰωάννην Καποδίστριαν ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν. Ο Καποδίστριας ὅμως ἥρνήθη, διότι εὗρισκε τὴν περιστασιν ἀκατάλληλον δι' ἐπανάστασιν. Εἰς τὴν ἐπιμονὴν δὲ τοῦ Ξάνθου καὶ ἀπὸ ὀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα του συνέστησε νὰ ἀνατεθῇ ἡ ἀρχηγία εἰς στρατιωτικόν, αὐτὸς δὲ ὡς πολιτικὸς θὰ προσέφερε περισσότερας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα.

*Ο Ξάνθος τότε ἐπρότεινε τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον *Υψηλάντην, ὁ ὄποιος ἦτο ἀνώτατος ἀξιωματικὸς τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ μὲ τὸν τίτλον τοῦ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

1. Η ἐπανάστασις εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν

Ο Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἐζήτησε καὶ ἔλαβεν ἀπεριόριστον ἄδειαν διὰ λόγους ὑγείας ἀπὸ τὸν Τσάρον καὶ ἦλθεν ἀπὸ τὴν Πετρούπολιν εἰς τὴν Ὁδησσόν. Ἐκεῖ, ἀφοῦ ἡτοιμάσθη, ἐπέρασε τὸν Φεβρουάριον 1821 τὸν ποταμὸν Προῦθον καὶ εἰσῆλθε μὲ 200 ἄνδρας εἰς τὸ Ἰάσιον τῆς Μολδαυίας, ὅπου ἦσαν πολλοὶ Ἕλληνες. Ο λαός, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἡγεμόνα Μιχαὴλ Σοῦτσον, ὑπεδέχθη τὸν Ἀρχηγὸν μὲ ἀκράτητον ἐνθουσιασμόν. Τὴν 22 Φεβρουαρίου 1821 ὁ Ὑψηλάντης ὑψώσε τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως. Συγχρόνως ἔξέδωκε θερμήν Προκήρυξιν πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν καὶ ὅλους τοὺς σκλαβωμένους χριστιανικούς λαούς καὶ τοὺς ἑκάλεσε νὰ πάρουν τὰ ὅπλα διὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὸν τύραννον.

Ολοὶ οἱ Ἕλληνες ἔδεχθησαν μὲ ἐνθουσιασμὸν τὴν Προκήρυξιν τοῦ Ἀρχηγοῦ. Χιλιάδες τότε Ἕλληνες, Σέρβοι καὶ Βούλγαροι, μὲ ἐμπειρούς ἀρχηγούς, τὸν Γεώργιον Ὀλύμπιον, τὸν Ἀθανάσιον Καρπενησιώτην, τὸν Φαρμάκην, τὸν Σάββαν καὶ τὸν Θεόδωρον Βλαδιμηρέσκου ἀπὸ τὴν Ρουμανίαν, ἔτρεξαν μὲ ἐνθουσιασμὸν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Ὑψηλάντου.

Εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Ὑψηλάντου ἦλθαν καὶ κατετάχθησαν καὶ 500 μαθηταὶ τῶν Γυμνασίων καὶ φοιτηταὶ τῶν Πανεπιστημίων. Οὗτοι ἐσχημάτισαν τὸν Ἱερὸν Λόχον, κατὰ μίμησιν τοῦ Ἱεροῦ Λόχου τῶν ἀρχαίων Θηβαίων, καὶ ὠρκίσθησαν νὰ πολεμήσουν διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἥ νὰ νικήσουν ἥ νὰ ἀποθάνουν.

Εἰς τὸ τέλος Μαρτίου ὁ Ὑψηλάντης ἔφθασεν εἰς τὸ Βουκουρέστιον. Ἐκεῖ ἔμαθε μὲ λύπην του ὅτι ὁ Πατριάρχης τὸν ἀφώρισεν, δὲ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας τὸν ἀπεκήρυξε καὶ τὸν διέγραψεν ἀπὸ τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ. Ἐπίσης οἱ ἐντόπιοι καμμίαν βοήθειαν δὲν ἔδωσαν εἰς τὸν Ὑψηλάντην, οἱ δὲ δύο ἀρχηγοὶ τῶν δλίγων ἐπαναστατῶν Σάββας καὶ Βλαδιμηρέσκου ἐλίποτακτησαν εἰς τοὺς Τούρκους.

Ο Σουλτάνος τότε ἔστειλεν ἐναντίον τοῦ Ὑψηλάντου τρεῖς στρατιὰς μὲ 15.000 στρατὸν διὰ νὰ πνίξουν τὴν ἐπανάστασιν τῆς Μολδοβλαχίας. Ο Ὑψηλάντης ἐμπρὸς εἰς τὰς ὑπερτέρας αὐτὰς δυνάμεις ἔχασε τὸ θάρρος του καὶ ἡναγκάσθη νὰ ἀποσυρθῇ εἰς τὰ Καρπάθια ὅρη.

‘Η πρώτη σύγκρουσις μεταξύ των ἐπαναστατῶν μὲν ἀρχηγούς τὸν Ἀθανάσιον Καρπενησιώτην καὶ τὸν Καραβίαν ἔγινε πλησίον τοῦ Γαλατσίου, ὅπου οἱ Ἑλλήνες δλην τὴν ἡμέραν ἀπέκρουσαν τὰς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων. Τὴν νύκτα μὲν τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας ἐπέρασαν διὰ μέσου τῶν ἔχθρῶν καὶ ἐσώθησαν.

‘Ο ‘Ψυγλάντης τότε ἀπεφάσισε νὰ ὑποχωρήσῃ. Καὶ διὰ νὰ διευκολύνῃ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ στρατοῦ διέταξε νὰ καταληφθοῦν μερικαὶ ὄχυραι θέσεις πλησίον εἰς τὸ μικρὸν χωρίον τῆς Βλαχίας Δραγατσάνι. Ἐκεῖ ἔγινε φοβερὰ μάχη μεταξύ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Τούρκων καὶ ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς ἔπαθε μεγάλην καταστροφήν. Οἱ Ἱερολοχῖται ἐπολέμησαν μὲν γενναιότητα, ἀλλὰ ἔπεσαν οἱ περισσότεροι καὶ μόνον 100 κατώρθωσε νὰ σώσῃ ὁ Γεωργάκης Ὁλύμπιος.

‘Ο ‘Ψυγλάντης τότε ἔχασε τελείως τὸ θάρρος του, ἔγκατέλειψε τὸν ἄγῶνα καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Αὐστρίαν. Ἄλλ’ ἡ φιλοτουρκικὴ αὐστριακὴ κυβέρνησις τὸν συνέλαβε καὶ τὸν ἐφύλακισεν. Εἰς τὰς φυλακὰς ἔμεινεν ὁ ‘Ψυγλάντης ἔως τὸ 1827, ὅτε μὲ τὴν μεσολάβησιν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας ἀπεφυλακίσθη, ἀλλὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἀπέθανεν ἀπὸ τὰς κακουχίας καὶ τὴν λύπην του. Ηὗτυχησεν ὅμως εἰς τὰς τελευταίας του στιγμὰς νὰ πληροφορηθῇ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος. Οἱ συμπολεμισταὶ τοῦ ‘Ψυγλάντου ἔξηκολούθησαν μὲν ἥρωϊσμὸν τὸν ἄγῶνα καὶ ἐδόξασαν τὰ ἐλληνικὰ διπλα.

‘Ο Ἀθανάσιος Καρπενησιώτης ὑπεχώρησε μὲ τοὺς συντρόφους του πρὸς τὸν Προῦθον ποταμόν. Ἐκεῖ ὡχυρώθη εἰς τὸν λόφον τοῦ Σκουλενίου καὶ κατόπιν σκληροῦ ἄγῶνος ἐφονεύθη, καθὼς καὶ 300 ἀπὸ τοὺς συντρόφους του, ἀφοῦ ἔξωντωσε 1000 ἔχθρούς. Οἱ ὑπόλοιποι σύντροφοί του κατέφυγαν εἰς τὴν Βεσσαραβίαν, τὴν ὁποίαν κατεῖχε τότε ἡ Ρωσία.

‘Ο Γεωργάκης Ὁλύμπιος καὶ ὁ Φαρμάκης συνώδευσαν τὸν ‘Ψυγλάντην ἔως τὰ σύνορα τῆς Αὐστρίας καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Βλαχίαν. Ἐκεῖ ἐπροδόθησαν ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους καὶ ἡναγκάσθησαν μὲ 350 συντρόφους τῶν νὰ καταφύγουν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σέκκου. Οἱ ἔχθροί τοὺς ἐκάλεσαν νὰ παραδοθοῦν.

— ‘Ἄλλ’ ὁ μὲν Ὁλύμπιος μὲ 11 συντρόφους του κατέλαβε τὸ κωδωνοστάσιον καὶ ἡρνήθη νὰ παραδοθῇ, διότι καμμίαν ἐμπιστοσύνην δὲν εἶχεν εἰς τοὺς Τούρκους. ‘Οταν δὲ οἱ Τούρκοι εἰσώρμησαν εἰς τὸ κωδωνοστάσιον διὰ νὰ τὸν συλλάβουν, ἔβαλε πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ ἐτάφησαν ὅλοι κάτω ἀπὸ τὰ ἐρείπια του, καθὼς καὶ πολλοὶ ἔχθροι.

‘Ο Φαρμάκης ὅμως, ἀφοῦ ἐπὶ 11 ἡμέρας ἀπέκρουσε τὰς ἐπιθέσεις

τῶν Τούρκων, ἡναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ τὴν μεσολάβησιν καὶ ἐγγύησιν τοῦ Αὐστριακοῦ Προξένου. "Οταν ὅμως ἔξηλθαν ἀπὸ τὴν μονήν, οἱ Τούρκοι παρέβησαν τὴν συμφωνίαν, ὅπως συνήθωσ, καὶ τοὺς μὲν συντρόφους του ἐφόνευσαν, τὸν ἴδιον δὲ συνέλαβαν καὶ τὸν ἀπέστειλαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὑπέστη μαρτυρίκὸν θάνατον.

"Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Βλαχίαν καὶ τὴν Μολδαυίαν ἀπέτυχε. Παρὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ὅμως ἐβοήθησε πολὺ τὴν Ἑλληνικήν Ἐπανάστασιν, ἡ ὁποία ἥρχισεν εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, διότι οἱ Τούρκοι ἔστειλαν πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο μεγάλας δυνάμεις, ἐπειδὴ ὑπωψιάζοντο δτὶ ἡ Ρωσία παρεκίνει τοὺς Ἑλληνας εἰς ἐπανάστασιν. Οὕτω ὅταν ἥρχισεν ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, δὲν ὑπῆρχεν ἐκεῖ πολὺς τουρκικὸς στρατός, διὰ νὰ τὴν καταπνίξῃ.

Ἀσκήσεις.—Διατί δ Τσάρος ἀπεκήρυξε τὸν "Ψυγλάντην;—Πῶς ἔξηγεῖτε τὴν στάσιν τοῦ Πατριάρχου ἀπέναντι τοῦ κινήματος;—Τί συνέβη εἰς τὸ Δραγατσάνι;—Πῶς σᾶς φαίνεται ἡ θυσία τῶν Ἱερολοχιτῶν;—Διατί ἀπέτυχε τὸ κίνημα τοῦ "Ψυγλάντου;—Ποία ἦτο ἡ τύχη τοῦ "Ψυγλάντου καὶ τῶν ἄλλων δπλαρχηγῶν;—Σχεδιάστε τὸν χάρτην τῆς Μολδοβλαχίας.

2. Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα

α) Ἔκρηξις τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Πελοπόννησον

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν ἡ ἐπανάστασις ἔξερράγη εἰς τὴν Πελοπόννησον μὲ περισσοτέραν ὄρμην καὶ συγχρόνως ἔξηπλώθη εἰς ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Ἡ κατάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον ἦτο πολὺ εύνοϊκή διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀγῶνος. Διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν αὐτῇ εύρισκετο μακρὰν ἀπὸ τὰς τουρκικὰ κέντρα καὶ ἡ ἀποστολὴ στρατοῦ καὶ ἐφοδίων, εἴτε διὰ ξηρᾶς εἴτε διὰ θαλάσσης, θὰ συνήντα πολλὰς δυσκολίας καὶ θὰ ἔχρειάζετο πολὺν χρόνον. Ἀφ' ἐτέρου δὲ εἶχεν ἀρκετὸν Ἑλληνικὸν πληθυσμὸν καὶ δρεινὰ μέρη κατάλληλα διὰ τὸν ἐπαναστατικὸν ἀγῶνα.

"Ἐξ ἄλλου, διὰ πασᾶς τῆς Πελοποννήσου Χουρσίτ ἔλαβε διαταγὴν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ, ποὺ ἐποιιόρκει τὸν Ἀλῆ πασᾶν. Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἔφθασεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ "Ψυγλάντου, διὰ ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαῖος ἢ Παπαφλέσσας. Οὕτος ἥρχισε νὰ διαδίδῃ δτὶ μεγάλαι ρωσικαὶ δυνάμεις στρατοῦ καὶ στόλου ἥσαν ἔτοιμοι νὰ ἐλθουν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς Ἑλληνας, καὶ παρεκίνει τὸν λαὸν νὰ ἐπαναστατήσῃ.

Μὲ τὰς διηγήσεις του αύτάς ἡρέθιζε τὴν φαντασίαν τοῦ λαοῦ καὶ ὁ λαὸς τῆς Πελοποννήσου κατελήφθη ἀπὸ ἐπαναστατικὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ ἐπερίμενε τὴν ἡμέραν ποὺ θὰ ἥρπαζε τὰ ὅπλα καὶ θὰ ἐπετίθετο ἐναντίον τοῦ τυράννου.

Εἰς τὸ μεταξύ ἥρχισαν νὰ συγκεντρώνωνται εἰς τὴν Πελοπόννησον διάφοροι ὄπλαρχηγοί, ἀπὸ τοὺς ὅποιους ὁ σπουδαιότερος

ἥτο ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ὁ ὅποιος ἔως τότε εύρισκετο εἰς τὴν Ἐπτάνησον, ὑπηρετῶν ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν.

Ἡ παρουσία τοῦ Κολοκοτρώνη εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὁ ὅποιος ἥτο μία ἀπὸ τὰς ἔξοχωτέρας μορφὰς τοῦ 1821, κατετάραξε τοὺς Τούρκους. Οἱ Ἑλληνες ἀνεθάρρησαν καὶ ἐπεισθῆσαν ὅτι πλησιάζει ἡ ἡμέρα τῆς ἀπολυτρώσεως των ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Τὴν 16 Μαρτίου ὁ κλέφτης Νικόλαος Σουλιώτης, παρακινηθεὶς ἀπὸ τὸν Παπαφλέσσαν, ἐπετέθη μὲ δλίγα παλληκάρια του εἰς τὸ Ἀγρίδι τῶν Καλαβρύτων ἐναντίον ὀκτὼ Τούρκων εἰς πρακτόρων, τοὺς ὅποιους ἔφονευσεν.

‘Ο Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός.

Εἰς τὰς 18 Μαρτίου ὁ Χονδρογιάννης καὶ ὁ Πετσιώτης ἐπετέθησαν, μὲ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ προκρίτου τῶν Καλαβρύτων **Ἀσημάκη Ζαΐμη**, ἐναντίον τοῦ Τούρκου ὑπαλλήλου **Σεϊδή Δαλιώτη**, ποὺ μετέφερε χρήματα τοῦ Δημοσίου εἰς τὴν Τρίπολιν. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας οἱ καπεταναῖοι τῶν Καλαβρύτων Χονδρογιάννης, Χαραλάμπης Ζαΐμης, Φωτήλας καὶ Πετμεζᾶς ἐπολιόρκησαν τὸν διοικητὴν τῶν Καλαβρύτων **Ἀρναούτογλου**, ὁ ὅποιος μὲ ἄλλους Τούρκους εἶχε κλεισθῆ εἰς τρεῖς πύργους, καὶ τοὺς ἡνάγκασαν νὰ παραδοθοῦν (21 Μαρτίου).

Τὰ μικρὰ αὐτὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα κατετρόμαξαν τοὺς Τούρκους, οἵ ὅποιοι ἐγκατέλειψαν τὰ χωρία καὶ κατέφυγαν εἰς τὰς μεγάλας καὶ ὡχυρωμένας πόλεις. Οἱ Ἑλληνες τότε ἀνεθάρρησαν καὶ

ξένηγέρθησαν ὅλοι ὡσάν εἰς ἄνθρωποις, ἀποφασισμένοι νὰ ἀποτινάξουν τὸν ζυγὸν καὶ νὰ ἐκδικηθοῦν διὰ τὰ δεινὰ 400 χρόνων.

Εἰς τὰς 22 Μαρτίου 2.000 Μανιᾶται, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Πετρόμπετην Μαυρομιχάλην, τὸν Κολοκοτρώνην, τὸν Παπαφλέσσαν καὶ ἄλλους, ἐπολιόρκησαν τὰς Καλάμας. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἡ πόλις παρεδόθη. Ἐκεῖ ἴδρυθη τότε ἡ «Μεσσηνιακὴ Γερουσία» ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Πετρόμπετη, διὰ νὰ φροντίζῃ διὰ τὸν Ἀγῶνα. Ὡς πρῶτον τῆς χρέος ἔθεωρησε νὰ ἐκδώσῃ μίαν Προκήρυξιν πρὸς τοὺς Εύρωπαίους καὶ νὰ ἔξηγῇ ποιᾶ εἶναι τὰ αἴτια καὶ ποῖοι οἱ σκοποὶ τοῦ Ἀγῶνος.

Τὴν ἴδιαν ἡμέραν ποὺ οἱ Μανιᾶται ἐκυρίευσαν τὰς Καλάμας, ὁ Ἐπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, μὲ τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην, τὸν Λόντον, τὸν Βενιζέλον Ρούφον καὶ ἄλλους ὀπλαρχηγούς, ἀφοῦ προηγουμένως ἐλειτούργησεν εἰς τὴν μονὴν τῆς Ἀγίας Λαύρας, ὑψωσεν ὡς σημαίαν του τὸ Παραπέτασμα τῆς Θραίκης Πύλης, ἐκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν, ηὔλογησε τὰ ἄρματα τῶν παλληκαριῶν καὶ τοὺς ὥρκισεν «Ἐλευθερίαν ἢ Θάνατον». Ἦλθε κατόπιν εἰς τὰς Πάτρας καὶ ἐκεῖ ὁ θαρρολέος ἱεράρχης ὑψώσει τὸ περιφήμον Λάβαρον τῆς Ἀγίας Λαύρας εἰς τὴν Πλατεῖαν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου. Οἱ ἐπαναστάται καὶ δλος ὁ λαός ἔτρεξαν μὲ συγκίνησιν καὶ ἐνθουσιασμὸν κάτω ἀπὸ τὴν σημαίαν καὶ ὥρκισθησαν νὰ ἀγωνισθοῦν διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Ἀμέσως ἐπολιόρκησαν τοὺς Τούρκους εἰς τὰς Πάτρας καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη τῆς Πελοποννήσου. Ἡ ἐπανάστασις εἶχε πλέον ἀρχίσει καὶ δλόκληρος ἢ Πελοπόννησος ἐφέλεγετο ἀπὸ ἐνθουσιασμόν.

Ἀσκήσεις.—Τί γνωρίζετε διὰ τὴν ἀλωσιν τῶν Καλαμῶν;—Νὰ χαρακτηρίσετε τὸν Ἐπίσκοπον Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανόν.

β) Σφαγαὶ τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοὺς Τούρκους

Οἱ Τοῦρκοι, μόλις ἔμαθαν τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν καὶ τὰς ἐλληνικὰς χώρας τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ἔγιναν ἔξω φρενῶν. Ἀπὸ μανίαν ἐκδικήσεως ἔξεσπασαν τότε εἰς φοβεράς σφαγαὶ ἐναντίον τῶν ἀστόλων Χριστιανῶν.

Οἱ Ἑλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦσαν εἰς τὸ ἔλεος τῶν Τούρκων. Οἱ Τοῦρκοι στρατιῶται, ἐνωθέντες μὲ τὸν ὄχλον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, περιέτρεχαν τοὺς δρόμους καὶ τὰς ἐλληνικὰς συνοικίας καὶ προέβαιναν εἰς γενικὴν σφαγὴν καὶ λεηλασίαν. Αἱ περιουσίαι τῶν Ἑλλήνων διηρπάζοντο, αἱ οἰκίαι των ἐπυρπολοῦντο, οἱ ναοὶ των ἐκρημνίζοντο ἀπὸ τὰ θεμέλια. «Υπολογίζεται ὅτι μόνον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐσφάγησαν τότε περισσότεροι ἀπὸ 10.000 Ἑλληνες. Παρόμοιαι σφαγαὶ ἔγιναν καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας πόλεις,

τὴν Σμύρνην, τὴν Ἀδριανούπολιν, τὰς Κυδωνίας, τὴν Κρήτην, τὴν Κύπρον καὶ ἄλλοι.

Διὰ νὰ τρομοκρατήσῃ μάλιστα ὁ Σουλτάνος τοὺς Ἑλληνας, διέταξε καὶ ἔθανατώθησαν πολλοὶ ἐπίσκοποι καὶ Φαναριῶται καὶ ἄλλοι πρόκριτοι. Ὁ Μέγας Διερμηνεὺς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης Κωνσταντίνος Μουρούζης ἀπεκεφαλίσθη ἔμπροσθεν εἰς τὰ ἀνάκτορα. Τὴν ιδίαν τύχην εἶχαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι σεβάσμιοι ὀρχιερεῖς καὶ ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ἑ'. Ἀπὸ τὰ μέτρα αὐτὰ οἱ Ἑλληνες ὅχι μόνον δὲν ἐτρομοκρατήθησαν καὶ δὲν ἀπεθαρρύνθησαν ἀλλὰ τούναντίον ἡγανάκτησαν ἀπὸ τὰς σφαγὰς καὶ λεηλασίας τῶν δόμοεθνῶν των. Ἀπεφάσισαν δὲ νὰ κατέλθουν ὅλοι εἰς τὸν ἀγῶνα, διὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸν ζυγὸν τοιούτων ἀπανθρώπων τυράννων.

γ) Ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου

Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὅποιον ἐφανέρωσεν εἰς ὅλον τὸν κόσμον τὴν βαρβαρότητα τῶν Τούρκων καὶ ἐπροξένησε μεγάλην λύπην ὅχι μόνον εἰς τοὺς Ἑλληνας, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλους τοὺς πολιτισμένους ἀνθρώπους, ἥτο δὲ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ἑ'.

Ο Πατριάρχης Γρηγόριος Ἑ' κατήγετο ἀπὸ τὴν Δημητσάναν τῆς Ἀρκαδίας. Νεώτατος ἀκόμη περιεβλήθη τὸ ἱερατικὸν ἀξιώματα καὶ μὲ τὴν ἐπιμέλειάν του καὶ τὴν ἀρετήν του διεκρίθη ταχέως καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα τῆς Ἐκκλησίας.

Εἰς τὴν Πάτμον ἐσπούδασε θεολογίαν καὶ φιλοσοφίαν. Τὸ 1784 ἔγινε Μητροπολίτης Σμύρνης καὶ τὸ 1798 Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν σκοπόν του κατὰ τοῦ Πατριάρχου ὁ Σουλτάνος ἔξελεξε τὴν ἐπισημοτέραν ἡμέραν τῆς Χριστιανωσύνης, τὸ Πάσχα, ἡ ὅποια ἥτο τὴν 10 Ἀπριλίου 1821. Τὴν νύκτα τοῦ Πάσχα μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ὁ Διερμηνεὺς Πύλης ἀνέγνωσεν εἰς τοὺς Ἀρχιερεῖς σουλτανικὸν φερμάνι (διαταγὴν) ποὺ ἐκήρυξε τὸν Γρηγόριον ἔκπτωτον τοῦ θρόνου ὡς ἀχάριστον, ἀπιστον καὶ ραδιούργον. Μὲ δεύτερον δὲ φερμάνι ἐκάλει αὐτοὺς νὰ ἑκλέξουν Πατριάρχην. Κατόπιν συνέλαβαν τὸν σεβάσμιον Ἱεράρχην, τὸν ὅποιον, ἀφοῦ ἐκακοποίησαν, ἐκρέμασαν ἔξω ἀπὸ τὴν μεσαίαν Πύλην τῶν Πατριαρχείων.

Τρεῖς ἡμέρας ἔμεινε τὸ σεβαστὸν λείψανον τοῦ Πατριάρχου κρεμασμένον. Εἰς τὸ διάστημα αὐτὸν πολλοὶ φανατικοὶ Τούρκοι ἔπιπτον καὶ ὑβρίζον τὸν νεκρὸν Ἱεράρχην. Τὴν τετάρτην ἡμέραν τὸ παρέδωσαν εἰς χειρας συμμορίας φαύλων Ἐβραίων, οἱ ὅποιοι τὸ ἔσυραν εἰς τοὺς δρόμους τοῦ Φαναρίου καὶ τὸ ἔφεραν ἔως τὴν θάλασσαν. Ἐκεῖ παρέ-

λαβε γυμνὸν πλέον ὁ δῆμιος τὸ λείψανον, τοῦ ἔδεσε βαρεῖς λίθους καὶ τὸ ἔρριψε μακρὰν τῆς παραλίας, εἰς τὴν θάλασσαν. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας τὸ σεπτὸν λείψανον ἀνήλθεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ κατὰ τύχην ἀντελήφθη αὐτὸ δὲ Κεφαλληνίας πλοίαρχος Σκλάβος. Οὗτος μόλις ἀνεγνώρισε τὸ λείψανον τοῦ Πατριάρχου τὸ ἀνέσυρε τὴν νῦντα εἰς τὸ πλοῖον, τὸ περιετύλιξεν εὐλάβῶς μὲ καθαρὰς σινδόνας καὶ ἀπέπλευσεν ἀμέσως διὰ τὴν Ὁδησσόν, ὅπου κατὰ διαταγὴν τοῦ Τσάρου τὸ ἐκήδευσαν μὲ βασιλικὰς τιμάς.

Τὴν κηδείαν τοῦ μάρτυρος νεκροῦ παρηκολούθησαν πολλοὶ "Ελληνες καὶ ἄλλοι Χριστιανοὶ ἀπὸ δλητην τὴν Ρωσίαν καὶ αἱ στρατιωτικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἀρχαί. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἐλλάδος, τὰ δοτᾶ τοῦ Πατριάρχου μετεφέρθησαν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐτοποθετήθησαν μέσα εἰς μαρμαρίνην θήκην εἰς τὸν ναὸν τῆς Μητροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν.

"Η πατρίς, ὅταν ἡλευθερώθη, ἀπὸ εὐλάβειαν καὶ εὐγνωμοσύνην ἔστησε τὸν ἀνδριάντα του εἰς τὰ προπύλαια τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. 'Ο θάνατος τοῦ μάρτυρος Πατριάρχου προεκάλεσε τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὸν ἀποτροπιασμὸν ὅλου τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου.

Τὰ τρομοκρατικὰ αὐτὰ μέτρα τῶν Τούρκων ἔφεραν ἀντίθετα ἀποτελέσματα ἀπὸ ἕκεīνα ποὺ ἐπερίμεναν οἱ Τούρκοι. Τὰ ἀποτρόπαια αὐτὰ ἐγκλήματα ἔχαλύβδωσαν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν Ἐλλήνων τὴν ἀπόφασίν των νὰ πολεμήσουν μέχρι θανάτου, διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν των. 'Ο ἀγῶνας πλέον ἐπῆρε καὶ χαρακτῆρα θρησκευτικὸν καὶ ἥτοι ἀγῶνα διὰ τὴν Πίστιν καὶ διὰ τὴν Πατρίδα.

Ἀσκήσεις.—Διατί δὲ Σουλτάνος διέταξε τὴν σφαγὴν τῶν Χριστιανῶν;—Τί γνωρίζετε διὰ τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ε';—'Ο ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου ἔφερε τὰ ἀποτελέσματα ποὺ ἐφαντάζετο δὲ Σουλτάνος;—Διατί δὲ Πατριάρχης Γρηγόριος δὲ Ε' ὀνομάσθη 'Εθνομάρτυς;

3. Ἀγῶνες εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης

Εἶδαμεν δὲτι ἡ Ἐλληνικὴ Ἐπανάστασις ἔξηπλῶθη ταχέως εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ δὲτι ὀλόκληρος δὲ Ἐλληνισμός, μὲ ἐνθουσιασμὸν καὶ μὲ ἀποφασιστικότητα, ἀνέλαβεν ἔργον τεράστιον καὶ δυσκολώτατον. 'Ο ἀγῶνας ὅμως τῶν Ἐλλήνων, παρὰ τὰς μεγίστας δυσκολίας, ἥτοι Ἱερὸς ἀγῶνας ὑπέρ Πίστεως καὶ Πατρίδος καὶ εἴναι ἀξιον θαυμασμοῦ πᾶς κατώρθωσε τὸ "Εθνος νὰ ἀνθέξῃ εἰς τόσον σκληρὸν ἀγῶνα. "Επρεπε νὰ πολεμήσουν ἐναντίον τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας,

ή δόποία ήτο κράτος ώργανωμένον, μὲ πολυάριθμον στρατόν, ισχυρὸν πυροβολικὸν καὶ ισχυρὸν πολεμικὸν στόλον.

Οἱ Ἑλλῆνες δὲν εἶχαν στρατὸν ώργανωμένον, οὔτε καθαρῶς πολεμικὸν στόλον, εἰμὴ μόνον σώματα πολεμιστῶν. Δὲν εἶχαν οὔτε τροφάς, οὔτε χρήματα, παρὰ μόνον δλίγα ὅπλα. Οἱ πολεμισταὶ μας ὅμως ἡσαν γενναῖοι καὶ οἱ ἀρχηγοὶ των ἀτρόμητοι. ‘Η ἄλωσις τῶν Καλαμῶν καὶ ἡ πολιορκία τῶν Πατρῶν καὶ πρὸ παντὸς ὁ μεγάλος φόβος τῶν Τούρκων ἔδωσαν θάρρος εἰς τοὺς Ἑλληνας, οἱ δόποιοι μὲ προθυμίαν ἔτρεξαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς διαφόρων ὅπλαρχηγῶν, νὰ πολεμήσουν διὰ τὴν Ἐλευθερίαν, τὴν Πίστιν καὶ τὴν Πατρίδα.

Οἱ περισσότεροι ὅμως ἀπὸ αὐτούς δὲν εἶχαν ὅπλα, παρὰ μόνον μαχαίρας, σφενδόνας καὶ ρόπαλα, καὶ καμμίαν ἵδεαν δὲν εἶχαν περὶ πολέμου. ‘Ο ἀσύντακτος καὶ ἀπειθάρχητος ἐκεῖνος ὄχλος μόλις παρουσάζετο τουρκικὸς στρατὸς διεσκορπίζετο [καὶ οἱ ἀρχηγοὶ ἔμεναν ἐντελῶς μόνοι]. Παρὰ τὰς φοβερὰς αὐτὰς δυσκολίας οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐπαναστάσεως, μὲ τὴν μεγάλην των ὑπομονὴν καὶ γενναιότητα, κατώρθωσαν νὰ μεταβάλουν τὸν ἀσύντακτον [αὐτὸν ὄχλον] εἰς ἀληθινὸν ἐπαναστατικὸν στρατόν. Διὰ τοῦτο ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐπεκράτησε καὶ ἔθριαμβευσε. Χάρις εἰς τὴν γενναιότητα καὶ τὸν ἡρωϊσμὸν τῶν πολεμιστῶν μας ἦλευθερώθημεν καὶ τὸ ἔθνος ἡμῶν ὁφείλει ἀπειρον εὐγνωμοσύνην εἰς αὐτούς. Οἱ σπουδαιότεροι ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Πελοπόννησον ἡσαν ὁ **Θεόδωρος Κολοκοτρώνης** καὶ ὁ **Πετρόμπενης**.

‘Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἦτο μία ἀπὸ τὰς ἔξοχωτέρας στρατιωτικὰς μορφὰς τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. ‘Ητο υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου Κολοκοτρώνη καὶ ἔγεννήθη τὸ 1770 κάτω ἀπὸ ἓν δένδρον εἰς τὸ ὅρος τῆς Μεσσηνίας Ραμαβούνι, ὅταν [ῇ] οἰκογένειά του κατεδιώκετο ἀπὸ τοὺς Τούρκους. ‘Η καταγωγὴ τῶν Κολοκοτρωνίων, ποὺ ἡσαν περίφημοι εἰς τὴν ιστορίαν τῆς νεωτέρας Ελλάδος, ἦτο ἀπὸ τὸ Λεοντάρι τῆς Γορτυνίας.

‘Ο Κολοκοτρώνης εἶχε ρωμαλέον τὸ σῶμα καὶ μεγάλην κεφαλὴν μὲ μεγάλους δόφθαλμούς. ‘Εφοροῦσε πάντοτε περικεφαλαίαν καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς του ἀνέμιζαν ὡσὰν ἡ χαίτη τοῦ ἀλόγου καὶ ἡ φωνὴ του ἦτο βρούντερά. Εἰς ηλικίαν 9 ἐτῶν ἔμεινεν ὀρφανὸς πατέρος, διότι οἱ ἔχθροι τὸν ἐφόνευσαν. ‘Απὸ τοῦ 1762 μέχρι τοῦ 1806 ἔβδομήντα Κολοκοτρώναῖοι ἐφονεύθησαν ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς τῆς πατρίδος. Τὰ θαυμάσια δημωτικὰ τραγούδια ἔξύμνησαν τὴν ἀνδρείαν καὶ τὰς φυσίας τῶν Κολοκοτρωνίων: κατὰ τῶν ἔχθρῶν τῆς πατρίδος.

‘Ο Κολοκοτρώνης νεαρώτατος εἶχε καταφύγει εἰς τὸ ὅρη, ἔγινε

κλέφτης καὶ ἐπολέμει πάντοτε ἐναντίον τῶν Τούρκων. Οἱ Τοῦρκοι διαρκῶς τὸν κατεδίωκαν καὶ, διὰ νὰ σώσῃ τὴν ζωήν του, κατέφυγεν εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ ἀργότερα κατετάγη εἰς τὸν ἄγγλικὸν στρατὸν καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν βαθὺν τοῦ ταγματάρχου. Εἰς τὴν Ζάκυνθον ἐγνωρίσθη μὲ πολλοὺς ὁπλαρχηγούς ποὺ εἶχαν καταφύγει ἐκεῖ καὶ ἐμοήθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν. «Οταν ἐμαθεν ὅτι ἀπεφασίσθη ἡ ἐναρξις τῆς Ἐπαναστάσεως ἐφυγεν ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰανουαρίου 1821 ἔφθασεν εἰς τὴν Μάνην. Ο Κολοκοτρώνης, ἐκτὸς τῶν ἄλλων χαρισμάτων, εἶχε καὶ τὸ σπουδαιότερον, τὴν ἀκλόνητον πίστιν του εἰς τὸν Θεόν καὶ τὸ μέλλον τοῦ Ἐθνους του. Ἐσυνήθιζε νὰ λέγῃ ὅτι «ὁ Θεός ἔχει δώσει τὴν ὑπογραφή του διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ δὲν ἥτο δυνατὸν νὰ τὴν πάρῃ πίσω».

«Οταν ὁ Κολοκοτρώνης ἔφθασεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἔγέμισε χαρὰν καὶ ἐνθουσιασμὸν καὶ ἀνεπτέρωσε τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων.

«Ἡ πολεμικὴ πείρα τοῦ Κολοκοτρώνη ἀπὸ τοὺς μακροὺς ὀγῶνας κατὰ τῶν Τούρκων συνετέλεσεν, ὡστε ὅχι μόνον οἱ πολεμισταὶ νὰ ἔχουν ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτόν, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ οἱ ἄλλοι ἀρχηγοί. «Ο λαὸς ὡνόμαζε μὲ θαυμασμὸν τὸν Κολοκοτρώνην «Ο Γέρος τοῦ Μοριᾶ».

Ασκήσεις.—Νὰ σχεδιάσετε τὸν χάρτην τῆς Πελοποννήσου.—Νὰ συγκρίνετε τὰς πολεμικὰς δυνάμεις τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἑλλήνων.—Ποιας ἀρετᾶς εἶχαν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων;—Τί γνωρίζετε διὰ τὸν Κολοκοτρώνην;—Νὰ εὔρετε εἰς τὸν χάρτην τὴν θέσιν ποὺ κατεῖχεν ἡ Τρίπολις.

α) Πολεμικὸν σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη

«Ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ στρατηγικὴ εὐφυΐα τοῦ Κολοκοτρώνη ἐφάνησαν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῶν Καλαμῶν. Ἀπεφάσισεν ἀμέσως νὰ κατευθύνῃ τὸν ὀγῶνα ἐναντίον τῆς Τριπόλεως, ἡ ὅποια ἥτο ἔδρα τοῦ Πασᾶ καὶ ἔφρουρεῖτο ἀπὸ ἵσχυρὰν τουρκικὴν δύναμιν. Παρέλαβε μετὰ τὴν ἄλωσιν τῶν Καλαμῶν 300 Μανιάτας καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἀρκαδίαν. Ἐκεῖ, πλησίον τῆς Καρυταίνης, κατέλαβε τὰ στενά τοῦ Ἀγίου Αθανασίου καὶ ἔξωλόθρευσε τουρκικὸν ἀπόσπασμα. Μετὰ τὸ κατόρθωμα αὐτὸ ἔτρεξαν ὑπὸ τὴν σημαίαν του 600 περίπου παλληκάρια μὲ τὸν Πετρόμπεην, τὸν Παπαφλέσσαν καὶ ἄλλους ὁπλαρχηγούς, ἀπὸ τοὺς ὅποιους ἐλάχιστοι εἶχαν ὅπλα, καὶ ὅλοι μαζὶ ἐποιόρκησαν τὴν Καρύταιναν.

Μόλις ἐφάνη τουρκικὸς στρατός, ποὺ ἥρχετο ἀπὸ τὴν Τρίπολιν εἰς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων, τὸ ἀσύντακτον ἐκεῖνο σχεδὸν ἀσπλον πλῆθος διεσκορπίσθη. Οἱ ὁπλαρχηγοὶ τότε, ἀφοῦ ἐμειναν

χωρὶς στρατιώτας, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Μεσσηνίαν.
Ο Κολοκοτρώνης ὅμως ἡρνήθη νὰ ἔγκαταλείψῃ τὴν στρατηγικὴν
θέσιν καὶ ἀπεφάσισε νὰ μείνῃ μόνος. Συμφώνως μὲ τὸ σχέδιόν του
ἐπρεπε μὲ κάθε τρόπον νὰ κυριευθῇ ἡ Τρίπολις, προτοῦ φθά-
σουν ἐνισχύσεις εἰς αὐτήν, διὰ νὰ στερεωθῇ ἡ Ἐπανάστασις. Οἱ

‘Ο Γέρος τοῦ Μοριᾶ.
Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

θροισε 300 ἄνδρας. Ἐπανῆλθαν δὲ καὶ οἱ Μαυρομιχαλαῖοι, ὁ Πλα-
πούτας, ὁ Νικήτας καὶ ἄλλοι ὀπλαρχηγοί. Τέλος μὲ τὴν ἐπιμόνην
τοῦ Κολοκοτρώνη ἀπεφάσισαν νὰ παραδεχθοῦν τὸ σχέδιόν του καὶ νὰ
ἀποκλείσουν τὴν Τρίπολιν.

β) Πολιορκία τῆς Τριπόλεως

Συμφώνως μὲ τὸ σχέδιόν τοῦ Κολοκοτρώνη ἐπρεπε νὰ κυριευθῇ
μὲ κάθε θυσίαν ἡ Τρίπολις. Ο πασᾶς τῆς Τριπόλεως Χουρσίτ εύρι-
σκετο τότε εἰς τὴν “Ηπειρον, πολεμῶν ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.
Ἐπρότεινε λοιπὸν ὁ Κολοκοτρώνης νὰ καταληφθοῦν ὅλαι αἱ Ἰσχυραὶ
θέσεις καὶ τὰ ύψωματα γύρω ἀπὸ τὴν Τρίπολιν καὶ νὰ ἀποκοποῦν

ἄλλοι ὅμως ἀρχηγοί δὲν ἦσαν σύμφωνοι καὶ ἀπεφάσισαν νὰ φύ-
γουν. Τότε ὁ Παπαφλέσσας πα-
ρεκίνει τὸν Κολοκοτρώνην νὰ φύ-
γῃ. Ο Κολοκοτρώνης ὅμως ἡρ-
νήθη καὶ τοῦ ἀπήντησε:

—«Δὲν πηγαίνω πουθενά. Ἄν
θέλετε σεῖς τραβᾶτε. Ἐγὼ θὰ
μείνω ἔδω ὅπου καὶ τὰ βουνά
καὶ τὰ πουλιά μὲ γνωρίζουν, καὶ
ἄν χαθῶ, κάλλιο νὰ μὲ φᾶνε τὰ
πουλιά τοῦ τόπου».

Ο Κολοκοτρώνης ἔμεινε μό-
νος. “Οταν ἐνύκτωσεν εἰσῆλθεν
εἰς ἐν παρεκκλήσιον καὶ προσηυ-
χήθη ἐμπρὸς εἰς τὴν εἰκόνα τῆς
Παναγίας. Αἴφνης τοῦ ἐφάνη ὅτι
ἡ Παναγία τοῦ ἔδωσε θάρρος καὶ
τοῦ εἶπεν, ὅτι ἡ ἐλευθερία τῆς
‘Ελλάδος ἔχει ἀποφασισθῆ ἀπὸ
τὸν Θεόν.

Μετ’ ὀλίγας ἡμέρας συνή-

καὶ ὄλαι αἱ συγκοινωνίαι, ὡστε οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὰς στερήσεις νὰ ἀναγκασθοῦν νὰ παραδοθοῦν.

Ἄφοῦ συνεφώνησαν καὶ οἱ ἄλλοι ὅπλαρχηγοί, ἀπεφάσισαν νὰ θέσουν εἰς ἐφαρμογὴν τὸ σχέδιόν του. Οἱ μὲν Κολοκοτρώνης μὲ τοὺς Μαυρομιχαλαίους κατέλαβε τὸ Βαλτέτσι, ὁ Πλαπούτας τὴν Πιάνα, ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης τὴν Ἀλωνίσταιναν, ὁ Νικ. Δεληγιάννης τὰ Βέρβαινα καὶ ὁ Χαραλάμπης μὲ τὸν Πετμεζᾶν καὶ τὸν Στρυφόμπολαν τὸ Λεβίδι.

γ) Νικαι τῶν Ἐλλήνων εἰς τὸ Βαλτέτσι καὶ τὰ Δολιανά

Οἱ πασᾶς τῆς Πελοποννήσου Χουρσίτ, δταν ἔμαθε τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως, ἐφοβήθη διὰ τὴν οἰκογένειάν του, ποὺ εύρισκετο εἰς τὴν Τρίπολιν, καὶ ἔστειλε τὸν Μουσταφάμπηην μὲ 3500 Ἀλβανούς διὰ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ καταστείλῃ τὴν ἐπανάστασιν.

Οἱ Μουσταφάμπηης ἔφθασεν ἀνενόχλητος εἰς τὸ Μεσολόγγιον καὶ μὲ πλοϊα ἐπέρασεν εἰς τὰς Πάτρας. Ἀπὸ τὰς Πάτρας ἐπροχώρησε διὰ τῆς παραλίας τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν Ἀκροκόρινθον, ὃπου διεσκόρπισε τοὺς Ἐλληνας, ποὺ τὸν ἐπολιόρκουν, καὶ ἐπροχώρησεν ἀνενόχλητος εἰς τὸ Ἀργος. Ἐλυσε τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου καὶ εἰς τὰς 6 Μαΐου ἔφθασεν εἰς τὴν Τρίπολιν.

Εἰς τὰς 12 Μαΐου ὁ Μουσταφάμπηης μὲ 8000 πεζούς καὶ ἵππεῖς ἐπετέθη ἐναντίον 850 Ἐλλήνων, ποὺ ἦσαν ὡχυρωμένοι εἰς τὸ Βαλτέτσι μὲ ἀρχηγούς τὸν Ἡλίαν καὶ τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην. Οἱ Κολοκοτρώνης ἐκείνην τὴν ἡμέραν εύρισκετο εἰς τὸ Χρυσοβίτσι. Οἱ Ἐλληνες ἀντεστάθησαν μὲ γενναιότητα καὶ ἐπολέμουν ὡς λέοντες. Τότε ἔφθασε καὶ ὁ Κολοκοτρώνης μὲ 700 ἀνδρας ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτσι καὶ ὁ Πλαπούτας μὲ 800 ἀπὸ τὴν Πιάναν καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Τούρκων ἀπὸ τὰ νῶτα. Ἡ μάχη διήρκεσεν ὅλην τὴν ἡμέραν μὲ πεῖσμα καὶ ἐσυνεχίσθη τὴν ἐπομένην. Οἱ Ἐλληνες ἔλαβαν θάρρος καὶ ἐπετέθησαν μὲ μεγαλυτέρων ὅρμην ἐναντίον τῶν Ἀλβανῶν καὶ τῶν Τούρκων καὶ τοὺς ἔτρεψαν εἰς ἄτακτον φυγήν.

Εἰς τὰς χείρας τῶν Ἐλλήνων ἔπεσαν δύο τηλεβόλα, πολλαὶ σημαῖαι καὶ ἄφθονα σπόλα. Οἱ Μουσταφάμπηης κατεντροπιασμένος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Τρίπολιν. Ἡ πρώτη νίκη τῶν Ἐλλήνων εἰς τὸ Βαλτέτσι τοὺς ἔδωσε μέγα θάρρος. Δι' αὐτὸ ἡ μάχη αὕτη θεωρεῖται ὡς τὸ θεμέλιον τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Πελοποννήσου.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ Μουσταφάμπηης ἐπετέθη ἐναντίον τῶν Ἐλλήνων ποὺ εύρισκοντο εἰς τὰ Βέρβαινα καὶ τὰ Δολιανά. Εἰς τὰς Ἰστορίας τῆς Νέας Ἐλλάδος

Δολιανά ό τουρκικός στρατός συνήντησε τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Κολοκοτρώνη Νικήταν Σταματελόπουλον ἢ *Νικηταράν* μὲ 150 ἄνδρας. Οἱ δλίγοι ἀλλὰ γενναῖοι αὐτοὶ ἄνδρες κατώρθωσαν ἐπὶ 11 ὥρας νὰ ἀποκρούσουν τὰς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων. Τέλος οἱ Ἐλληνες, ποὺ ἤσαν εἰς τὰ Βέρβαινα, ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους καὶ ἔτρεξαν εἰς βοήθειάν του. Οἱ Τούρκοι ἐνικήθησαν καὶ ἔτράπησαν εἰς ἀτακτὸν φυγήν.

Οἱ Ἐλληνες τοὺς κατεδίωξαν καὶ ἐφόνευσαν πολλούς. Ἰδιαιτέρως διεκρίθη ὁ Νικήτας, ὁ δόποιος ἡτο πολὺ ταχύς, καὶ ἐφόνευσε τόσους πολλούς, ὡστε ἀπὸ τότε ὠνομάσθη *Τουρκοφάγος*. Ἡ νίκη τῶν Ἐλλήνων εἰς τὸ Βαλτέτσι καὶ τὰ Δολιανά τοὺς ἔδωσε μέγα θάρρος καὶ ἡ πολιορκία τῆς Τριπόλεως ἔγινε στενωτέρα.

8) "Αλωσις τῆς Τριπόλεως

Ἡ κατάστασις τῶν πολιορκουμένων ἡμέραν μὲ τὴν ἡμέραν ἔχειροτέρευεν ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν ὕδατος καὶ τροφίμων. Ὁσάκις ἔκαμναν ἔξόδους εἰς τὴν πεδιάδα διὰ νὰ εὔρουν τροφάς, οἱ Ἐλληνες ἐπειτίθεντο ἐναντίον των καὶ τοὺς ἡνάγκαζαν νὰ ἐπανέλθουν πάλιν εἰς τὴν πόλιν. Εἰς τὸ μεταξὺ ἥρχοντο εἰς συνεννόησιν μὲ τοὺς Ἀλβανούς, νὰ παραδοθοῦν. Οἱ Τούρκοι ἀπηλπίσθησαν τότε καὶ ἀπεφάσισαν νὰ παραδοθοῦν.

Μίαν ἡμέραν μερικοὶ Ἐλληνες κατώρθωσαν ν' ἀνέλθουν εἰς τὸ τείχος τῆς Τριπόλεως. Ἐπάτησαν ὁ εἰς εἰς τὸν ὅμον τοῦ ἀλλού καὶ ἀνέβησαν ἐπάνω. Ἐπειτα κατέβησαν μέσα εἰς τὴν πόλιν καὶ ἤνοιξαν μίαν πύλην. Τότε δῆλος ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ὥρμησεν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἤρχισε τὴν σφαγήν, πλούσια δὲ λάφυρα περιῆλθαν εἰς χεῖρας τῶν Ἐλλήνων. Ὁ Κολοκοτρώνης μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του κατώρθωσε νὰ σώσῃ πολλούς Τούρκους.

Ο Γέρος τοῦ Μοριᾶ ἐφέρθη γενναιοφρόνως εἰς τοὺς ἔχθρούς. Μὲ τὴν ἔγκαιρον ἐπέμβασίν του ἔσωσε τὴν οἰκογένειαν τοῦ Χουρσίτ πασᾶ καὶ πολλούς προκρίτους καὶ αὐτὸν τὸν Μουσταφάμπεην. Ὅσον διὰ τοὺς Ἀλβανούς ἐκράτησε τὴν συμφωνίαν ποὺ εἶχαν κάμει πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπόλεως, καὶ τοὺς ἀφησε νὰ φύγουν ἀνενόχλητοι.

Μὲ τὴν ἀλωσιν τῆς Τριπόλεως (23 Σεπτεμβρίου 1821) ἐθριάμβευσε τὸ πολεμικὸν πνεῦμα τοῦ Κολοκοτρώνη. Ο στρατὸς ἀπέκτησε θάρρος καὶ ὡπλίσθη μὲ τὰ ὅπλα ποὺ ἐπῆραν ὡς λάφυρα καὶ ἤσθάνοντο τώρα ὅτι εἶναι πραγματικοὶ στρατιῶται. Ἡ ἀλωσις τῆς Τριπόλεως ἐμεγάλωσε τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν Ἐλλήνων εἰς τοὺς ἀρχηγούς των καὶ ἴδιως εἰς τὸν Κολοκοτρώνην, τοῦ δόποιου τὸ πολεμικὸν σχέδιον.

έπετυχε ἀπολύτως καὶ ἐστερέωσε τὴν ἐπανάστασιν^τ εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον.

Ασκήσεις.—Εἰς ποίας ἐνεργείας προέβη ὁ Χουρσίτ, δταν ἔμαθε τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου;—Τί γνωρίζετε διὰ τὴν πορείαν τοῦ Μουσταφάμπεη ἀπὸ Ἰωάννινα εἰς Τρίπολιν;—Νὰ περιγράψετε τὴν νίκην τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ Δολιανά καὶ τὸ Βαλτέτσι;.—Διὰ ποίους λόγους ἐπέτυχεν ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον;—Νὰ χαρακτηρίσετε τὴν στρατηγικὴν μεγαλοφύταν τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τὸ ἥθος του.

4. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα

Ολίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου ἐπανεστάτησε καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Στερεά Ἑλλάς. Εἰς τὰς 24 Μαΐου 1821 ὁ ἀρματολὸς τῶν Σαλώνων Πανουργιᾶς, μὲ πολλοὺς ἄλλους ἀρματολοὺς καὶ προκρίτους, ὑψώσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς^τ τὸ Μοναστήριον τοῦ Προφήτου Ἡλία καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιτεθοῦν^τ κατὰ τῶν Τούρκων τῆς Ἀμφίστης. Οἱ Τούρκοι ἐκλείσθησαν εἰς τὸ^τ φρούριον, ὃπου οἱ "Ελληνες τοὺς ἐπολιόρκησαν καὶ τοὺς ἡνάγκασαν^τ νὰ παραδοθοῦν.

Συγχρόνως καὶ ὁ ὀπλαρχηγὸς τοῦ Λιδωρικίου Δῆμος^τ Σκαλτσᾶς ὑψώσε καὶ αὐτὸς τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ^τ ἡνάγκασε τοὺς Τούρκους τῆς κωμοπόλεως νὰ παραδοθοῦν. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐπανεστάτησε καὶ ἡ Λεβάδεια μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἀθανάσιον Διάκονο, ποὺ ἡνάγκασε καὶ αὐτὸς τοὺς Τούρκους νὰ παραδοθοῦν. Τέλος ἐπανεστάτησε καὶ ἡ Βουδουνίτσα τῆς ἐπαρχίας Λοκρίδος μὲ^τ ἀρχηγὸν τὸν Δυοβουνιώτην.

Όταν ὁ Χουρσίτ ἔμαθε τὴν ἐπανάστασιν τῆς Στερεᾶς, ἔστειλε τὸν Ὁμέρ Βρυώνην καὶ τὸν Κιοσὲ Μεχμέτ μὲ 9000 πεζοὺς καὶ 500 ἵππεις διὰ νὰ τὴν καταστείλουν καὶ ἀπὸ ἐκεὶ νὰ προχωρήσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον, διὰ νὰ καθυποτάξουν καὶ αὐτούς. Εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα ὑπῆρχον ἀρχηγοὶ γενναιότατοι, οἱ ὄποιοι κατενόησαν τὸν κίνδυνον ποὺ ἦπειλε τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἀπεφάσισαν νὸς ἀντισταθοῦν μὲ κάθε θυσίαν. Οἱ τρεῖς ὀπλαρχηγοὶ Πανουργιᾶς, Δυοβουνιώτης καὶ Ἀθανάσιος Διάκος, ὅταν εἰς^τ τὰς 18 Ἀπριλίου διατουρκικὸς στρατὸς ἐφάνη εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Λαμίας, ἀπεφάσισαν μὲ τὰ παλληκάρια των νὰ ἀντισταθοῦν μέχρι θανάτου^τ εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν δύναμιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ.

Ο Πανουργιᾶς, μὲ τὸν ἐπίσκοπον τῶν Σαλώνων Ἡσαΐαν, κατέλαβε τότε τὴν Χαλκομάταν, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Τούρκους^τ νὰ κατέλαθουν εἰς τὴν Φωκίδα, διὰ τοῦ Ναού Βουνιώτης τὴν γέφυραν τοῦ Γοργο-

ποτάμου καὶ ὁ Ἀθανάσιος Διάκος τὴν γέφυραν τοῦ Σπερχειοῦ ('Αλαμάνα) διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Τούρκους νὰ κατέλθουν διὰ τῶν Θερμοπυλῶν εἰς τὴν Βοιωτίαν.

Προτοῦ ὅμως δύχυρωθιοῦν, ὁ Ὁμέρος Βρυώνης ὡρμησεν ἐναντίον τοῦ Πανουργιάτη καὶ τοῦ Δυοβουνιώτη, οἱ ὅποιοι δὲν ἤμπόρεσαν νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τὴν ἐπίθεσιν τοῦ τουρκικοῦ ἵππικοῦ καὶ ὑπεχώρησαν ἀμυνόμενοι. Εἰς τὸν δρόμον ἐσφάγη ἀπὸ τὸν τουρκικὸν στρατὸν ὁ Ἐπίσκοπος Ἡσαΐας. "Υστερα ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐπετέθη κατὰ τοῦ Ἀθανάσιου Διάκου εἰς τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας.

α) Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος

Ο Ἀθανάσιος Διάκος ἦτο νέος, ὡραῖος καὶ ἀτρόμητος ἥρως. Κατήγετο ἀπὸ δοξασμένην ἀρματολικὴν οἰκογένειαν καὶ δὲν ἦτο ἀπὸ ἑκείνους, οἱ ὅποιοι νικῶνται εὐκόλως ἢ φεύγουν ἐμπρὸς εἰς τὸν ἔχθρον. Τὰ παλληκάρια του ὅμως, πιον ἐκράτουν τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας, ὑπεχώρησαν. Μόνον ὁ Διάκος ἔμεινε μὲ 48 πιστὰ παλληκάρια του καὶ μὲ τὸν ἀδελφόν του Μῆτρον καὶ ὅλοι ἐπολέμησαν ὡς λέοντες. Μερικοὶ ἐπρότειναν εἰς τὸν Διάκονον νὰ φύγῃ μὲ ταχὺν ἵππον, διὰ νὰ σωθῇ καὶ νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἄλλην περίστασιν διὰ τὴν πατρίδα.

Ο Διάκος τοὺς ἀπήγνητος:

—«Ο Διάκος δὲν φεύγει. Δὲν πιστεύω νὰ ἔχαθησαν ἄδικα ἐδῶ κοντά οἱ 300 Σπαρτιάται μὲ τὸν Λεωνίδαν».

Ἀθανάσιος Διάκος.

Ο ωραῖος καὶ ἀτρόμητος ἥρως ποὺ
ἐνθυμίζει τὸν Λεωνίδαν.

Τέλος ἀφοῦ ὅλοι οἱ σύντροφοί του ἐφονεύθησαν καὶ ὁ ἴδιος ἐπληγώθη εἰς τὸν δεξιὸν ὄμον, περιεκκλώθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ συνέλήφθη αἰχμάλωτος.

Τὸ λαϊκὸ τραγούνδι λέγει:

Σχίστηκε τὸ τουφέκι του καὶ γίνηκε κομμάτια
καὶ τὸ σπαθί του ἔσυρε καὶ στὴ φωτιά ἐμβῆκε !

Ἐκοψε Τούρκους ἀπειρους...

Πλὴν τὸ σπαθί του ἔσπασεν ἀπάνω ἀπὸ πήν χούφταν.

Κι' ἐπεσε δὲ Διάκος ζωντανὸς εἰς τῶν ἔχθρῶν τὰ χέρια.

Οἱ Τοῦρκοι ἔφεραν τὸν Διάκον εἰς τὴν Λαμίαν καὶ τὸν παρουσίασαν εἰς τὸν Ὁμέρο Βρυώνην. Ὁ πασᾶς ἐθαύμασε τὸ παράστημά του καὶ τὴν λεβεντιά του καὶ τοῦ ἐπρότεινε νὰ τοῦ χαρίσῃ τὴν ζωήν, ἀν δέδεχτο νὰ ἀλλάξῃ τὴν πίστιν του καὶ νὰ ὑποταχθῇ. Ὁ Διάκος ὅμως τοῦ ἀπήντησε μὲ ὑπερηφάνειαν:

Ἐγὼ Ἑλλην ἐγενήθηκα
καὶ Ἑλλην θὰ πεθάνω.

Ὁ Ὁμέρος Βρυώνης διέταξε τότε νὰ τὸν σουβλίσουν ζωντανὸν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς πόλεως. Ὁ Διάκος ὑπέμεινε τὸ φοβερὸν αὐτὸ μαρτύριον τὴν 24 Ἀπριλίου ἡμέραν Κυριακήν, χωρὶς καθόλου νὰ δακρύσῃ καὶ χωρὶς νὰ ἀναστενάξῃ. Μόνον τὴν ὥραν ποὺ οἱ Τοῦρκοι τὸν ὀδήγουν διὰ νὰ τὸν σουβλίσουν, ἐγύρισε τὸ βλέμμα ὅλογυρα καὶ καθὼς εἶδε τὴν καταπράσινον φύσιν εἶπε:

Γιὰ δὲς καιρὸ ποὺ διάλ? εξε ὁ χάρος νὰ μὲ πάρη
τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαριά καὶ βγάζει ἡ γῆ χορτάρι.

Αὐτὸ τὸ μαρτυρικὸν τέλος ἔλαβεν ὁ ὠραιότερος τῶν ἡρώων τῆς Ἐπαναστάσεως Ἀθανάσιος Διάκος. Ὁ ἀριθμὸς τῶν νεκρῶν τῆς μάχης ἐκείνης ὑπελογίσθη εἰς τριακοσίους. Οὕτω ἀνενέῳθη ἡ μεγαλειώδης θυσία τοῦ Λεωνίδα μὲ τοὺς τριακοσίους Σπαρτιάτας ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια.

Ἀργότερα ἡ ἐλευθερωθεῖσα πατρὶς ἀπὸ εὐγνωμοσύνην ἔστησε τὸν ἀνδριάντα τοῦ Διάκου εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Λαμίας, ὅπου ἐμαρτύρησεν.

Ἀσκήσεις.—Ποῖοι ὁπλαρχῆγοι τῆς Στερεᾶς ἀπεφάσισαν νὰ ἐμποδίσουν τὴν κάθιδον τῶν Τούρκων εἰς τὴν Πελοπόννησον;—Νὰ χαρακτηρίσετε τὰς δρετὰς τοῦ Διάκου.—Ποῦ ὠχυρώθη ὁ Διάκος;—Πῶς συνελήφθη ὁ Διάκος καὶ πειονήτη τὸ τέλος του;

β) Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος. Τὸ Χάνι τῆς Γραβιᾶς

Ο Ὁμέρος Βρυώνης, ὕστερα ἀπὸ ὀλίγας ἡμέρας, ἀπεφάσισε νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὰ Σάλωνα. Εἰς τὸν δρόμον ἀπὸ τὸν ὄποιον θάλασσαν διήρχετο διατραστός του εύρισκετο ἐν μικρὸν πλινθόκτιστον χάνι, τὸ Χάνι τῆς Γραβιᾶς. Ἐκεῖ τὸν ἐπερίμενεν ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ φίλου του Ἀθανασίου Διάκου.

Ο Ὀδυσσεὺς ἦτο νίδιος τοῦ περιφήμου ἀρματολοῦ Γεωργίου

*Ανδρούτσου, πού έπολέμησε μαζί μὲ τὸν Λάμπρον Κατσώνην. *Έγεν-
νήθη τὸ 1788 εἰς τὴν Ἰθάκην, ὅπου εἶχε καταφύγει ἡ οἰκογένειά του
διὰ νὰ σωθῇ. *Ο πατέρος του κατήγετο ἀπὸ τοὺς Λιβανάτες τῆς Λο-
κρίδος. *Ητο μᾶλλον κοντὸς τὸ ἀνάστημα, ὀλλὰ μὲ σῶμα δυνατόν,
μὲ μεγάλους μύστακας καὶ μὲ φρύδια πυκνά. *Ωμίλει μὲ δυσκολίαν,

Tὸ περίφημον Χάνι τῆς Γραβιᾶς.

ἥτο ὄμως ἔξυπνος καὶ πολὺ ἀνδρεῖος. *Ο *Οδυσσεὺς *Ανδρούτσος ἥτο
δ ἀνθρωπὸς πού ἐσυμβόλιζε τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀνδρειωμένην ψυχὴν
τῆς Ρούμελης.

*Όταν ἡ Τουρκία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ ἸΑλῆ πασᾶ, δ *Ανδρούτσος ἐπῆγεν εἰς τὴν Ἡπειρὸν διὰ νὰ πολεμήσῃ ὑπὲρ τοῦ *Ἀλῆ ἐναντίον τῶν Τούρκων. *Απὸ τὰ Ἰωάννινα μετέβη εἰς τὴν Ἐπτά-
νησον, ὅπου συνεννοήθη μὲ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ μὲ τοὺς ὄλλους ἀρχηγούς διὰ τὴν ἐπανάστασιν. *Απὸ ἕκεῖ ἐπέρασεν εἰς τὴν Στερεάν διὰ νὰ ἔχεγειρῃ τὴν Εύρυτανίαν καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν. *Ἐκεῖ ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ φίλου του Ἀθανασίου Διάκου. *Ηλθε λοιπὸν μὲ τὰ παλ-
ληκάρια του καὶ ἡνώθη μὲ τὸν Δυοβουνιώτην καὶ τὸν Πανουργιάν.

Εἰς τὸ Συμβούλιον τῶν Ἰτριῶν ἀρχηγῶν ἀπεφασίσθη δ μὲν *Ανδρού-
τσος νὰ κλεισθῇ εἰς τὸ Χάνι τῆς Γραβιᾶς, οἱ δὲ ὄλλοι δύο νὰ καταλά-
βουν τὰ γύρω ὑψώματα διὰ νὰ κτυπήσουν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὰ
πλάγια.

Τότε δ *Ανδρούτσος εἶπεν εἰς τὰ παλληκάρια του :

—«Παιδιά, όποιος θέλει νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ εἰς τὸ Χάνι, ἀς πιασθῆ
εἰς τὸν χορόν».

’Αμέσως 118 παλληκάρια τὸν ἡκολούθησαν καὶ ἐκλείσθησαν
εἰς τὸ Χάνι. Ἔκλεισαν μὲ λίθους τὴν θύραν καὶ τὰ παράθυρα καὶ ἤνοι-
ξαν πολεμίστρας. Εἰς τὰς 8 Μαΐου ἐφάνη ὁ τουρκικὸς στρατός. Οἱ
Τοῦρκοι ἐπετέθησαν ἐναντίον
τῶν Ἐλλήνων, οἵ ὅποιοι κατεῖ-
χαν τὰ γύρω νψώματα, καὶ
τοὺς διεσκόρπισαν. Κατόπιν
ἐπροχώρησαν ἐναντίον τοῦ Χα-
νίου. Ἐμπρὸς ἐπήγαινεν ἔφιπ-
πος εἰς δερβίστης. Ὁ Ἀνδροῦ-
τος τὸν ἐφώναξεν εἰς τὴν ἀλ-
βανικήν γλῶσσαν καὶ τὸν ἥρω-
τησε ποὺ πηγαίνει.

—«Νὰ σφάξω τοὺς ἔχθροὺς
τοῦ Προφήτου» ἀπήντησεν ὁ
δερβίστης.

’Αλλὰ μία σφαῖρα τοῦ Ὁ-
δυσσεώς τὸν ἔρριψε νεκρὸν εἰς
τὴν γῆν ἀπὸ τὸ ἄλογόν του.
Οἱ Τοῦρκοι ὡρμησαν τότε ὡρ-
γισμένοι κατὰ τῶν Ἐλλήνων
ποὺ ὑπερήσπιζαν τὸ Χάνι. Οἱ Ἐλληνες ἀτάραχοι ἐπυροβόλουν
ἐναντίον των καὶ ἐπροξένουν μεγάλην καταστροφὴν εἰς αὐτούς. Οἱ
Τοῦρκοι ἔξηκολούθησαν τὰς ἐπιθέσεις των ὅλην τὴν ἡμέραν, ἀλλὰ
ὅλαι ἀπεκρούθησαν. Ἐπὶ τέλους ἐνύκτωσε καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀπηλ-
πισμένοι ἐσταμάτησαν τὰς ἐπιθέσεις.

Τότε ὁ Ὁμέρος Βρυώνης ἔστειλεν εἰς τὴν Λαμίαν νὰ τοῦ φέρουν κανό-
νια διὰ νὰ κρημνίσῃ τὸ Χάνι. Ὁλοκλήρους σωροὺς ἔσχημάτισαν γύρω
ἀπὸ τὸ Χάνι τὰ πτώματα τῶν ἔχθρῶν. Τὴν νύκτα, ποὺ οἱ ἔχθροι
κατάκοποι εἶχαν βυθισθῆ ἐπὶ τὸν ὑπνον, ὁ Ὁδυσσεὺς μὲ τὰ παλλη-
κάρια του ἔξηλθαν ἀπὸ τὸ Χάνι, χωρὶς νὰ τοὺς ἀντιληφθοῦν, καὶ
διέφυγαν. Ἀπὸ τὰ παλληκάρια του μόνον [δύο εἶχαν φονευθῆ καὶ
δύο ἦσαν πληγωμένοι.

Μετὰ τὴν μάχην τῆς Γραβιᾶς ὁ Ἀνδροῦτος ἀνεγνωρίσθη ἀρχι-
στράτηγος τῆς Ἀνατολικῆς Στερεάς Ἐλλάδος.

γ) Ἡ μάχη τῶν Βασιλικῶν

‘Ο ’Ομέρ Βρυώνης, μετὰ τὴν καταστροφὴν ποὺ ὑπέστη ὁ στρατός του εἰς τὴν Γραβιάν, δὲν ἐτόλμησε νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Ἀμφισσαν.’ Ήλλαξε τὸ σχέδιόν του καὶ ἐστράφη κατὰ τῆς Λεβαδείας, τὴν ὅποιαν ἔκυρίευσε καὶ ἔκαυσε. Κατόπιν ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Εὔβοιαν, ἐνικήθη ὅμως ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας καὶ ὑπεχώρησε πρὸς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐκεῖ ἐσταμάτησε καὶ δὲν ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, διότι πολλοὶ Πελοποννήσιοι ὅπλαρχηγοὶ εἶχαν μαζευθῆ εἰς τὸν Ἰσθμόν, διὰ νὰ τὸν ἐμποδίσουν νὰ προχωρήσῃ. Ἀκόμη ἐφοβεῖτο ὅτι καὶ οἱ ὅπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς, ἃν ἐπροχώρει πρὸς τὴν Πελοπόννησον, θὰ τοῦ ἀπέκοπταν τὰς συγκοινωνίας καὶ θὰ τὸν ἔφεραν εἰς πολὺ δύσκολον θέοιν. Ἐμεινε λοιπὸν εἰς τὴν Στερεάν καὶ ἐπερίμενεν ἐπικουρίας.

Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1821 ἔφθασεν εἰς τὴν Λαμίαν νέος τουρκικὸς στρατὸς ἀπὸ 8000 ἄνδρας μὲ ἀρχηγὸν τὸν Μπαϊράμ πασᾶν. Ὁ στρατὸς αὐτὸς θὰ ἡνῶντο μὲ τὸν στρατὸν τοῦ ’Ομέρ καὶ θὰ ἐπροχώρουν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Οἱ ὅπλαρχηγοὶ Δυοβουνιώτης, Πανουργιᾶς καὶ Γκούρας, πρωτοπαλλήκαρα τοῦ ’Οδυσσέως Ἀνδρούτσου, διὰ νὰ ἀποτρέψουν τὸν μεγάλον αὐτὸν κίνδυνον, ἀπεφάσισαν νὰ τὸν ἀποκρούσουν μὲ κάθε θυσίαν. Κατέλαβαν μὲ τὰ παλληκάρια τῶν τὴν κοιλάδα τῶν Βασιλικῶν, ἡ ὅποια ὄδηγε ἀπὸ τὴν Λαμίαν πρὸς τὴν Ἀταλάντην, διότι ἦσαν βέβαιοι ὅτι τόσον πολυάριθμος στρατὸς μόνον ἀπὸ τὴν κοιλάδα αὐτὴν ἡμποροῦσε νὰ κινηθῇ μὲ εύκολίαν.

Εἰς τὰς 25 Αὔγουστου ἐφάνη ὁ τουρκικὸς στρατὸς καὶ τὸ τουρκικὸν ἵππικὸν ὥρμησεν ἐναντίον τῶν 1600 Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι ὑπερήσπιζαν αὐτήν. Οἱ Ἑλληνες ἐπολέμησαν μὲ μεγάλον ἐνθουσιασμὸν καὶ γενναιότητα καὶ ἐπροξένησαν μεγάλην φθορὰν εἰς τὸν ἔχθρόν. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν ὁ Μπαϊράμ πασᾶς ἐπετέθη μὲ ὄλον τὸν στρατὸν του ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Γκούρας τότε μὲ θαυμασίαν κυκλωτικὴν κίνησιν τοὺς ἐπετέθη ἀπὸ τὰ νῦτα¹ καὶ ἐπροξένησεν εἰς αὐτοὺς μεγάλην καταστροφήν. Οἱ Τούρκοι ἐπολέμησαν μὲ πεῖσμα, ἐνικήθησαν ὅμως καὶ ἦναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν μὲ μεγάλην ἀταξίαν εἰς τὴν Λαμίαν. Τόσος φόβος τοὺς ἔκυρίευσε, ὡστε κατὰ τὴν ὑποχώρησίν των, ἔκοψαν τὴν γέφυραν τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν καταδίωξιν τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ Τούρκοι φεύγοντες ἀφησαν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης 2.000 νεκρούς καὶ τραυματίας, 800 ἵππους, πολλὰς σημαίας, ἀφθονα τρόφιμα· καὶ πολλὰ πολεμεφόδια καὶ ὅπλα.

Μετά τὴν μάχην τῶν Βασιλικῶν ὁ Ὁμέρος Βρυώνης καὶ ὁ Κιοσὲ^ε Μεχμέτ ἡναγκάσθησαν νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν Λαμίαν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν Ἡπειρον.

Αἱ τρεῖς αὐταὶ μεγάλαι μάχαι, τῆς Ἀλαμάνας, τῆς Γραβιᾶς καὶ τῶν Βασιλικῶν ἔδειξαν, ὅχι μόνον τὴν γενναιότητα τῶν Ἐλλήνων, ἀλλὰ κυρίως συνεκράτησαν τὸν τουρκικὸν στρατὸν καὶ δὲν τὸν ὄφησαν νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὡστε ἔδωσαν καιρὸν εἰς τοὺς ἀγωνιστὰς τῆς Πελοποννήσου νὰ κυριεύσουν τὴν Τρίπολιν καὶ νὰ στερεώσουν τὸν Ἀγῶνα.

Ἀσκήσεις.—Τί γνωρίζετε διὰ τὸν Ὁδυσσέα Ἀνδροῦτσον;—Νὰ χαρακτηρίσετε τὰς ἀρετὰς τοῦ Ἀνδροῦτσου.—Πῶς ἔξεδικήθη τὸν θάνατον τοῦ Διάκου;—Ποίαν σημασίαν ἔχει ἡ συντριβὴ τοῦ Ὁμέρος Βρυώνης διὰ τὸν Ἀγῶνα;

5. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Δυτικὴν Στερεάν Ἑλλάδα, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Κρήτην

Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Δυτικὴν Στερεάν Ἑλλάδα ἔξερράγη πολὺ ἀργότερα ἀπὸ τὰς ἄλλας περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος. Ἡ περιοχὴ αὐτὴ ἔγειτόνευε μὲ τὴν περιοχὴν τῆς Ἡπείρου, ὅπου εύρισκετο πολυάριθμος τουρκικὸς στρατός, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Χουρσίτ πασᾶ, διὰ νὰ καταβάλῃ τὸ κίνημα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὅπως εἴδαμεν, καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν οἱ ὄπλαρχηγοὶ τῆς περιοχῆς αὐτῆς εἰς τὰς ἀρχὰς ἥσαν διστακτικοί.

“Οταν ὅμως τὸν Μάϊον ἔφθασε ἐμπρὸς εἰς τὸ Μεσολόγγι ἐλληνικὸς στόλος, οἱ κάτοικοι τοῦ Μεσολογγίου ἀνεθάρρησαν καὶ ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως.

Συγχρόνως ἐπανεστάτησε καὶ ὁ ὄπλαρχηγὸς τοῦ Ζυγοῦ Μακρῆς καὶ οἱ Ἑλληνες ἔξεδιωξαν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὸ Μεσολόγγιον, τὸ Αἰτωλικόν, τὸ Μακρυνόρος καὶ τὸ Καρπενήσιον. Ἔπειτα ἐπετέθησαν ἐναντίον τοῦ Ἀγρινίου, ὅπου εύρισκετο πολυάριθμος τουρκικὸς στρατός, καὶ κατόπιν σκληροῦ ἀγῶνος κατέλαβαν τὴν πόλιν. Ὁ Χουρσίτ ἔστειλεν ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν τὸν Ἰσμαήλ πασᾶν, ἀλλ’ οἱ Ἑλληνες ἀντεστάθησαν εἰς τὸ Μακρυνόρος καὶ ἡναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ.

Εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἔγινε μικρὰ ἐπανάστασις εἰς τὸ Πήλιον, ἀλλ’ ἐστάλη ἀπὸ τὸν Σουλτάνον πολυάριθμος τουρκικὸς στρατὸς καὶ ἦ ἐπανάστασις ἐπνίγη εἰς τὸ αἷμα. Οἱ ἐπαναστάται κατέφυγαν εἰς τὴν Εὔβοιαν.

Τελευταία ἐπανεστάτησε καὶ ἡ Κρήτη. Οἱ Κρήτες, ἀν καὶ ὑπῆρχαν ἐκεῖ πολλοὶ Τούρκοι, δὲν ἔδιστασαν νὰ λάβουν τὰ ὄπλα κατὰ τῶν

τυράννων. Οι Τούρκοι προέβησαν εἰς φοβεράς σφαγάς διὰ νὰ καταπνίξουν τὴν ἐπανάστασιν, ἀλλ᾽ ὅπετυχαν. Εἰς τὸ τέλος ἡ ναγκάσθησαν νὰ περιορισθοῦν εἰς τὰ φρούρια τῆς νήσου. Οἱ γενναῖοι Σφακιανοὶ καὶ οἱ κάτοικοι τῶν ὁρεινῶν μερῶν ἔμειναν ἐλεύθεροι καὶ μόνον οἱ Ἐλληνες τῶν πεδινῶν μερῶν παρέμειναν ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν.

Άσκησις.—Τί γνωρίζετε διὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Δυτ. Στερεᾶς Ἐλλάδος;—Διατί ἔξερράγη ὀργότερα ἀπὸ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν χωρῶν;—Τί γνωρίζετε διὰ τὸν ἀρματολὸν Μακρῆν;

6. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Μακεδονίαν

Ἡ Μακεδονία, χώρα καθαρῶς Ἑλληνικὴ καὶ πλουσία, ποὺ τὸ χῶμα τῆς ἀπὸ τὴν ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἔως σήμερον εἶναι ζυμωμένον μὲ αἷμα Ἑλληνικόν, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μείνῃ ἔξω ἀπὸ τὴν δρᾶσιν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Δι᾽ αὐτό, ἂν καὶ εὐρίσκετο πλησιέστερον πρὸς τὰ σπουδαιότερα στρατιωτικὰ κέντρα τοῦ Μοναστηρίου, τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Κωνσταντινούπολεως, ἐν τούτοις ἀπὸ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως πρώτη ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς Ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα καὶ πρώτη ἐδέχθη τὴν ἐπίθεσιν τῶν Τούρκων καὶ προσεφέρθη, ὡς Ἱερὰ θυσία, διὰ τὸ μετέπειτα κέρδος τοῦ Ἀγῶνος.

α) Πῶς οἱ Μακεδόνες ἀγωνισταὶ ὑποβοηθοῦν τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821

“Οταν ἐδόθη τὸ σύνθημα ἀπὸ τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν διὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ μεγάλου Ἀγῶνος, καὶ διὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας μας, πρῶτοι μεταξὺ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἐκινήθησαν καὶ οἱ Μακεδόνες πολεμισταί. Αὐτοὶ πρῶτοι ἐπάλαισαν ἐναντίον τοῦ κυρίου ὅγκου τῶν ἔχθρικῶν δυνάμεων, ποὺ ὅπετελεῖτο ἀπὸ πενήντα χιλιάδας καλῶς ὡργανωμένου τουρκικοῦ στρατοῦ, τὸν ὅποιον ἐπὶ 15 μῆνας ἀπησχόλουν καὶ κατέστρεφαν. Διὰ τὴν ὅπελευθέρωσίν μας πολὺ συνετέλεσαν καὶ οἱ Μακεδόνες ἀρματολοὶ καὶ κλέφτες.

“Ολόκληρος ἡ Μακεδονία εἶχε γεμίσει ἀπὸ τὰ ἄτακτα στίφη τοῦ Λαμπτούτ, τοῦ Χουρσίτ καὶ τοῦ Μπαμπτᾶ. “Ολα τὰ πολεμικά της κέντρα εἶχαν καταστραφῆ καὶ οἱ περισσότεροι πολεμισταὶ εἶχαν θυσιασθῆ ὡς τίμια Ἑλληνικὰ παλληκάρια. Αἱ φυλακαὶ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Βεροίας εἶχαν γεμίσει ἀπὸ Ἐλληνας, αἱ περιουσίαι των εἶχαν ἀρπαγῆ καὶ παντοῦ ἐβασίλευεν ὁ φόβος τοῦ θανάτου εἰς δλόκληρον τὴν Μακεδονίαν.

Οἱ ἀδιάκοποι αὐτοὶ ἀγῶνες εἰς τὴν Μακεδονίαν, αἱ καταστροφαὶ καὶ αἱ θυσίαι, τὰς ὅποιας προσέφεραν οἱ Μακεδόνες εἰς τὸν ὅπελευθε-

φρωτικὸν ἀγῶνα, ἔδωσαν καιρὸν εἰς τὴν κάτω τοῦ Ὀλύμπου χώραν,
καὶ ἴδιαιτέρως εἰς τὴν Πελοπόννησον, νὰ ὁργανώσουν καὶ συστήμα-
τοποίησουν τὸν Ἀγῶνα.

Ἄλλα καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν μακεδονικὴν γῆν, ἡ θυσία τῶν ἑξακοσίων
Μακεδόνων εἰς τὴν ἥρωϊκὴν νῆσον τῶν Ψαρῶν καὶ ἡ θυσία τοῦ Γεωρ-
γάκη Ὀλυμπίου καὶ τόσων ἄλλων ἥρώων, ἀποτελοῦν ζωντανὸν
παράδειγμα αὐτοθυσίας τοῦ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὸν ὑπέρ
τῆς Ἀνεξαρτησίας ἱερὸν Ἀγῶνα.

β) Οἱ Μακεδόνες διπλαρχηγοί, Ἱερεῖς καὶ διδάσκαλοι

Μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Μακεδονίας εἰς τοὺς Τούρκους, πολλοὶ
Ἐλληνες τῶν ὁρειῶν περιοχῶν τῆς Κεντρικῆς καὶ Δυτικῆς Μακεδονίας
κατέφυγον εἰς τὰ ἀπρόσβλητα δρη τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Βερμίου, τῆς
Πίνδου καὶ ἄλλων καὶ ποτὲ δὲν ὑπέκυψαν εἰς τὸν τουρκικὸν ζυγόν.
Ἄπο ἐκεῖ οἱ ἐνθουσιώδεις αὐτοὶ πατριῶται κατέβαιναν εἰς τοὺς κάμ-
πους καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς πολιτείας καὶ ἐλήστευαν τοὺς Τούρκους.

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς γενναίους αὐτοὺς ὑπερασπιστὰς τῆς πατρίδος
μας, ὑπῆρχαν καὶ ἄλλοι ἀφανεῖς ἥρωες, Ἱερεῖς καὶ διδάσκαλοι, οἱ ὅποιοι
εἰς τὰ χρόνια τῆς σκλαβιᾶς ἔχέθρεψαν καὶ διετήρησαν εἰς τὰς ψυχὰς
τῶν Ἐλλήνων ἀσβεστον τὴν φλόγα τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα
καὶ τὸν πόθον διὰ τὴν ἐλευθερίαν.

γ) Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν

Ἡ Μακεδονία, ἔξαιτίας τῆς γεωγραφικῆς της θέσεως, ἔδοκίμασε τὰ
περισσότερα μαρτύρια ἀπὸ τὴν τουρκικὴν τυραννίαν. Εἰς τὰ εὔφορα
μέρη οἱ ραγιάδες εἰργάζοντο καὶ οἱ κατακτηταὶ ἀπελάμβαναν τοὺς
καρπούς. Παρ' ὅλα ὅμως αὐτά, δὲν ἡμποδίσθησαν οἱ Μακεδόνες νὰ
ίδρυσουν ἐλληνικὰ κέντρα, ὅπου ἥκμαζε τὸ ἐμπόριον καὶ ἐκαλλιερ-
γοῦντο τὰ ἐλληνικὰ γράμματα. Οὕτω οἱ "Ἐλληνες διετήρησαν ἀσβε-
στον τὴν φλόγα τῆς ἀγάπης" πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὸν πόθον διὰ
τὴν ἐλευθερίαν.

Τὰ σπουδαιότερα ἐλληνικὰ κέντρα τὰ ὅποια ἥκμασαν κατὰ τοὺς
χρόνους τῆς σκλαβιᾶς εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἔδειξαν τὴν ἐλληνικὴν
των ζωτικότητα ἡσαν ἡ Θεσσαλονίκη, οἱ Σέρραι, ὁ Πολύγυρος τῆς
Χαλκιδικῆς, ἡ Νάουσα, ἡ Κοζάνη, ἡ Σιάτιστα καὶ ὄλλαι πόλεις τῆς
Δυτικῆς Μακεδονίας. Τοιουτοτρόπως ἡ Φιλικὴ "Ἐταιρεία εύρηκε ἐκεῖ
σημαντικὰ καὶ δραστήρια στελέχη διὰ τὸν ὑπέρ τῆς Ἀνεξαρτησίας
ἀγῶνα. Καὶ ἡ μὲν Δυτικὴ Μακεδονία ὑπῆρχε τὸ δρυμητήριον τῶν
ἄρματολῶν καὶ τῶν κλεφτῶν, ἡ δὲ Ἀνατολικὴ Μακεδονία, μὲ τὰς

πλουσίας πεδιάδας της, τὰ μικρὰ ἀστικά της κέντρα καὶ τὸ ἐμπόριόν της, ύπεβοήθησε τὸν ὄγωνα διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν.

Ἐκεῖνος ποὺ διεκρίθη ἦτο ὁ μεγαλέμπορος **Ἐμμανουὴλ Παπᾶς**, ἀπὸ τὰς Σέρρας, ὁ ὄποιος μὲ τὴν χρηστότητα τοῦ χαρακτῆρος του, τὰ ἀνθρωπιστικά του αἰσθήματα καὶ τὴν φιλοπατρίαν του, ἀπέκτησε ὅχι μόνον τὴν ὄγαπην τῶν συμπολιτῶν του, ἀλλὰ καὶ τῶν τουρκιῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχῶν. Ἀργότερα κατεδιώχθη ἀπὸ τὸν στρατιωτικὸν διοικητὴν Σερρῶν καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔγινε μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ὁ φιλειρηνικὸς ἐκεῖνος μεγαλέμπορος καὶ τραπεζίτης μετεβλήθη εἰς φλογερὸν ἐπαναστάτην καὶ διέθεσεν ὅλα του τὰ πλούτη, τὸ σῶμα του καὶ τὴν ψυχήν του διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος μας.

8) Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Χαλκιδικήν μὲ ἀρχηγὸν
τὸν Ἐμμανουὴλ Παπᾶν

“Οταν ἀπεφασίσθη ἡ ἔκρηξις τῆς ἐπαναστάσεως, ἐκρίθη σκόπιμον νὰ δημιουργηθῇ ἀντιπερισπασμὸς εἰς τοὺς Τούρκους μὲ τὴν δημιουργίαν ἐπαναστατικοῦ κινήματος εἰς τὴν Χαλκιδικήν. Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν τὸ μόνον κατάλληλον πρόσωπον, εἰς τὸ ὄποιον ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία εἶχεν ἐμπιστοσύνην, ἦτο ὁ Ἐμμανουὴλ Παπᾶς, ὁ ὄποιος εἶχε καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν καλογήρων τοῦ Ἀγίου Ὁρού. Συμφώνως μὲ τὰς ὁδηγίας τὰς ὄποιας ἔλαβεν ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐπαναστάσεως Ἀλέξανδρον “Ψηλάντην” ἐπῆγεν εἰς τὸ Ἀγιον Ὁρος. Ἔκει οἱ Ἀγιορεῖται τὸν ὑπερέχθησαν μὲ ἐνθουσιασμὸν καὶ μὲ τὰς εὔλογίας τῶν ἡγουμένων τῶν Μονῶν αὐτὸς ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ κινήματος.

‘Αμέσως ἔξέδωκε φλογερὰν πατριωτικὴν Προκήρυξιν. ‘Ολοι δὲ οἱ κάτοικοι τῶν γύρω χωρίων προσῆλθον καὶ κατετάχθησαν, διὰ νὰ πολεμήσουν. ‘Ο Παπᾶς ὅμως ἐπερίμενε τὴν προέλασιν τοῦ “Ψηλάντου πρὸς Νότον καὶ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τῆς Στερεᾶς πρὸς Βορρᾶν, διὰ νὰ διασπασθοῦν αἱ τουρκικαὶ δυνάμεις. Εἰς τὰ μέσα Μαΐου 1821 ἐπανεστάτησαν μὲ γενικὴν ἐπιστράτευσιν ὁ Πολύγυρος, τὰ Βασιλικά, ἡ Κασσάνδρα καὶ αἱ Καρυαί. Οἱ Τούρκοι τότε ἔστειλαν μεγάλας δυνάμεις ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἔπνιξαν ἀμέσως τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὸ αἷμα. Εἰς ὅλα τὰ μέρη ἐσκόρπισαν τὴν φωτιάν καὶ τὸν θάνατον. ‘Ο Παπᾶς μόλις κατώρθωσε νὰ σωθῇ καὶ κατέφυγεν εἰς ἐν πλοϊον, ἐνῶ ὅμως

τοῦτο ἔπλεε πρὸς τὴν "Υδραν, ἀπέθανεν ὁ ἥρως αὐτὸς ἀπὸ τὴν μεγάλην του λύπην καὶ ὁ νεκρός του μετεφέρθη καὶ ἐτάφη μὲ μεγάλας τιμὰς εἰς τὴν "Υδραν.

Ασκήσεις.—Τί γνώριζετε διὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Μακεδονίας;—Τί προσέφεραν εἰς τὸν ἄγῶνα οἱ Μακεδόνες ὅπλαρχηγοί, ιερεῖς καὶ διδάσκαλοι;—Τί γνώριζετε διὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας;—Νὰ χαρακτηρίσετε τὰς ἀρετὰς τοῦ Ἐμμ. Παπᾶ.—Τί γνώριζετε διὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Χαλκιδικῆς;—Διατί ἀπέτυχεν ἐκεī ἡ ἐπανάστασις;

7. Ἡ ἐπανάστασις τῶν νήσων.

Ναυτικὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων

Μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἐπανάστασιν προσέφερε καὶ ὁ ἐλληνικὸς στόλος καὶ ἴδιως ὁ στόλος τῶν τριῶν νήσων Σπετσῶν, "Υδρας καὶ Ψαρῶν. Αἱ τρεῖς αὐταὶ νῆσοι εἶχαν περὶ τὰ 160 ἐμπορικὰ πλοῖα μὲ 10.000 ναύτας. Τὰ πλοῖα αὐτά, διὰ τὸν φόβον τῶν πειρατῶν, εἶχαν ἔξοπλισθη μὲ κανόνια καὶ εἶχαν ἔξασκηθῆ εἰς τὸν ναυτικὸν πόλεμον.

"Οταν ἔξερράγη ἡ ἐπανάστασις, αἱ τρεῖς αὐταὶ νῆσοι ὑψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐκ τούτων πρῶται ἐπανεστάτησαν αἱ Σπέτσαι, ὀλίγον ἀργότερα τὰ Ψαρὰ καὶ τελευταίᾳ ἡ "Υδρα. "Εξοχὸν παράδειγμα φιλοπατρίας ἔδωκε τότε ἡ χήρα Σπετσιώτισσα **Μπουνπουλίνα**, ἡ ὁποία ἔξωπλισεν ἰδιαίτερον στολίσκον μὲ ἴδικά της χρήματα καὶ ὑπὸ τὴν διοίκησίν της ἀπέκλεισε τὸν κόλπον τοῦ Ναυπλίου.

Τὸ παράδειγμα τῶν τριῶν νήσων ἔμιμήθησαν ἐντὸς ὀλίγου ἡ Σάμος, αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου παλάγους, τὰ Δωδεκάνησα καὶ ἄλλαι ἐκτὸς τῆς Ρόδου.

Εἰς τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου τὰ πλοῖα τῶν Σπετσῶν ἡχμαλώτισαν εἰς τὸν λιμένα τῆς Μήλου 3 τουρκικὰ πλοῖα. Οἱ Ψαριανοὶ ἔστειλαν 7 πλοῖα μὲ τὸν ναύαρχον Ν. Ἀποστόλην εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐκεī τὰ πλοῖα αὐτὰ ἡχμαλώτισαν τέσσαρα τουρκικὰ μεταγωγικὰ μὲ στρατὸν καὶ πολεμεφόδια καὶ ἐβύθισαν ἐν τουρκικὸν πολεμικόν. Οἱ Τούρκοι, τρομοκρατηθέντες, ἐματαίωσαν τὴν μεταφορὰν ἀστιακῶν στρατευμάτων εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Τὴν μεγαλυτέραν ὅμως ὑπηρεσίαν εἰς τὸν Ἀγῶνα προσέφεραν αἱ τρεῖς νῆσοι "Υδρα, Σπέτσαι καὶ Ψαρά, διότι ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πλοῖα των, οἱ κάτοικοι τῶν νήσων ἔδωσαν καὶ τὰ ἀπαραίτητα χρήματα διὰ τὴν ἀγορὰν τροφίμων, πολεμεφοδίων καὶ διὰ τοὺς μισθοὺς τῶν ναυτῶν. Κάθε μία ἀπὸ τὰς τρεῖς αὐτὰς νήσους εἶχε τὸν ναύαρ-

χόν της. Ἐπειδὴ δὲ ἡ "Υδρα εἶχε τὸν περισσότερον στόλον καὶ ἦτο·
ἡ πλουσιωτέρα νῆσος, τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀγῶνος ἀνέθεσαν εἰς

τὸν **Δάξαρον Κουντουριώτην**. Ὁ Κουντουριώτης ἔξωδευσεν ὅλην
του τὴν περιουσίαν διὰ τὴν ἀπε·
λευθέρωσιν τῆς πατρίδος μας. Ἡτο·
ἄνθρωπος φρόνιμος, μεγαλόψυχος
ἀποφασιστικὸς εἰς τοὺς κινδύνους
καὶ μετριόφρων. Δι᾽ αὐτὸν καὶ
ἐπρότεινεν ὡς ἀρχηγὸν τοῦ στό·
λου τὸν **Ἀνδρέαν Μιαούλην**.

Ο **Ἀνδρέας Μιαούλης**.

ἄλλων νήσων ἀνεγνώρισαν τὴν ἀξίαν του καὶ ὑπήκουαν μὲν προ·
θυμίαν εἰς τὰς διαταγὰς του.

Τὸ πρῶτον κατόρθωμα τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Μαΐου 1821 ὁ Μιαούλης ἔμαθεν ὅτι ὁ τουρκι·
κὸς στόλος ἔτοιμάζεται νὰ ἔξελθῃ ἀπὸ τὸν Ἐλλήσποντον, διὰ νὰ
προστατεύσῃ τὴν μεταφορὰν τουρκικῶν στρατευμάτων ἀπὸ τὴν
Ἀσίαν εἰς τὴν Ἐλλάδα. Ἀμέσως ὁ ἥνωμένος στόλος τῶν τριῶν
νήσων ἔπλευσε πρὸς τὸ Αίγαον, διὰ νὰ συναντήσῃ τὸν ἔχθρον.
Οἱ Ἐλληνες εἶδαν ἀπὸ μακρὰν μίαν μεγάλην τουρκικὴν φρεγάταν
μὲ 48 κανόνια, ἡ ὅποια ἀπετέλει τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν τοῦ τουρκι·
κοῦ στόλου, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ τῆς ἐπιτεθοῦν. Τὴν ἐπλησίασαν
καὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον της, ἀλλὰ δὲν ἤμπορεσαν μὲ τὰ μικρὰ κα·
νόνια τους νὰ τὴν βλάψουν. Τὸ ἔχθρικὸν τότε πλοῖον κατέφυγεν
εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἐρεσσοῦ τῆς Μυτιλήνης, ὅπου ὁ πλοιάρχος
διὰ μεγαλυτέρων ἀσφάλειαν ἐπεβίβασεν εἰς τὸ πλοῖον πολλοὺς
στρατιώτας ἀπὸ τὴν ξηράν.

Οἱ ὄπλαρχηγοὶ τῶν ἐλληνικῶν πλοίων ἀπεφάσισαν νὰ τοῦ

ἐπιτεθοῦν μὲ πυρπολικά, ἀλλὰ δὲν ἔγνωριζαν πῶς κατασκευάζονται. Τότε κάποιος Ψαριανὸς ὀνομαζόμενος Ἰωάννης Πάργιος, γνωστὸς μὲ τὸ παρώνυμον Παπατοῦκος, διδάσκαλος τῆς ναυτικῆς τέχνης, ἀνέλαβε νὰ κατασκεύασῃ τοιαῦτα πυρπολικά πλοϊα. Ὁ Παπατοῦκος ἐγέμισε δύο μικρὰ πλοϊα μὲ πυρίτιδα, θεῖον, ρητίνην, οἰνόπνευμα· καὶ ἄλλας εὐφλέκτους οὐσίας κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ὅταν ἔβαζαν φωτιὰ νὰ ἀναφλέγεται ἀμέσως. Τὰ δύο αὐτὰ πυρπολικά· ἀνέλαβαν νὰ χρησιμοποιήσουν δύο τολμηροὶ καὶ ριψοκίνδυνοι Ψαριανοί, ὁ Καλαφάτης καὶ ὁ Παπανικολῆς. Τὴν νύκτα τῆς 24 Μαΐου· οἱ δύο γενναῖοι αὐτοὶ ἄνδρες ἐπλησίασαν τὸ τουρκικὸν πλοϊον.

Τὸ πυρπολικὸν τοῦ Καλαφάτη ἀπέτυχεν εἰς τὸν σκοπόν του. Ὁ Παπανικολῆς ὅμως προχωρεῖ μὲ θάρρος, παρὰ τὸ σφοδρὸν πῦρ· τῶν ἐπὶ τοῦ πλοίου στρατιωτῶν, καὶ προσδένει τὸ πυρπολικόν του εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ τουρκικοῦ πλοίου. Τοῦτο ἤναψεν ἀμέσως· καὶ μετέδωσε τὸ πῦρ εἰς τὴν τουρκικήν φρεγάταν, ἡ δποία ἐσκεπάσθη ἀπὸ τὰς φλόγας. Γρήγορα ἡ φωτιὰ ἐφθασεν εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ ἡ φρεγάτα ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα μὲ φοβερὸν κρότον. Ἀπὸ τοὺς 1100 ναύτας τοῦ πληρώματος μόνον 8 ἐσώθησαν. Ὁ Παπανικολῆς μὲ τοὺς συντρόφους του ἐπέστρεψαν εἰς τὰ Ψαρά· καὶ ἔκαμαν εὐχαριστήριον δοξολογίαν εἰς τὸν Θεόν.

Μετὰ τὸ κατόρθωμα τοῦτο τοῦ Παπανικολῆ, ὁ τουρκικὸς στόλος· κατατρομαγμένος ἔτρεξε νὰ κρυφθῇ εἰς τὸν Ἑλλήσποντον.

Τὸ πρῶτον αὐτὸν κατόρθωμα τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἔδωσε πολὺ θάρρος εἰς τοὺς "Ἐλληνας ναυτικούς καὶ ὡφέλησε πολὺ εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς Ἐπαναστάσεως.

Οἱ Τοῦρκοι, ἐκδικούμενοι διὰ τὴν καταστροφὴν ποὺ ἔπαθαν, ἔσφαξαν ὀγρίως τοὺς κατοίκους τῆς Μυτιλήνης καὶ τῶν Κυδωνιῶν, τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Κύπρου.

Ἀσκήσεις.—Πῶς ἔξικονόμησεν ἡ Ἐπανάστασις πολεμικὸν στόλον; — Ποῖαι νῆσοι διέθεσαν τὰ περισσότερα πλοϊα; — Πῶς χαρακτηρίζετε τὸν Λάζαρον Κουντουριώτην; — Τί ἦσαν τὰ πυρπολικά; — Ποῖον ἦτο τὸ πρῶτον ναυτικὸν κατόρθωμα; — Τί ἀποτελέσματα εἶχε; — Τί χρησιμοποιεῖται σήμερον ἀντὶ τῶν πυρπολικῶν;

8. 'Η πρώτη 'Εθνικὴ Συνέλευσις τῶν 'Ελλήνων εἰς τὴν Ἐπίδαυρον

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Καλαμῶν καὶ τὴν νίκην τοῦ Βαλτετού οἱ ὀπλαρχηγοὶ καὶ ἄλλοι ἀρχοντες ἀπεφάσισαν νὰ ἴδρυσουν μίαν ἐπιτροπὴν ἀπὸ ἐντοπίους προκρίτους, τὴν ὅποιαν ὡνόμασαν

Μεσσηνιακὴν Γερουσίαν. Ἡ πρώτη φροντὶς τῆς Γερουσίας ἦτο νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς τὰ ξένα κράτη τὴν ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν καὶ ν' ἀναθέσῃ τὴν ἀρχιστρατηγίαν εἰς τὸν Πετρόμπετεν.

Εἰς τὰς 26 Μαΐου συνῆλθον εἰς τὸ μοναστήριον τῶν Καλτεζῶν τῆς περιοχῆς Τριπόλεως διάφοροι πρόκριτοι καὶ ὅπλαρχηγοι ὅλης τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐσχημάτισαν τὴν **Πελοποννησιακὴν Γερουσίαν**, μὲ πρόεδρον τὸν Πετρόμπετεν, διὰ νὰ φροντίζῃ διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἀγῶνος. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἥλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ **Δημήτριος Υψηλάντης**, νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὸν ὅποιον οἱ Ἑλληνες ἐδέχθησαν μὲ χαράν, καὶ ἔξ ὀνόματος τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἀνέλαβε τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν ὅλου τοῦ Ἀγῶνος, παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τῶν προκρίτων. Οὐ Υψηλάντης μὲ τὴν γενναιότητά του καὶ τὴν φιλοπατρίαν του κατώρθωσε νὰ γίνη εἰς ὅλους σεβαστός.

Τὴν ἴδιαν ἐποχήν, κατόπιν προσκλήσεως τοῦ Υψηλάντου, ἥλθαν εἰς τὴν Ἑλλάδα δύο Φαναριῶται πολιτικοί, ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδᾶτος καὶ ὁ Θεόδωρος Νέγρης, διὰ νὰ ὄργανωσουν πολιτικῶς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα. Αὔτοί εἶχαν σπουδάσει εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἔγνωριζαν τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν καὶ ἡσαν ἰκανοὶ διπλωμάται, εὐγενεῖς τοὺς τρόπους καὶ δυνατοὶ ρήτορες. Καὶ ὁ μὲν Μαυροκορδᾶτος ἴδρυσε Γερουσίαν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, ἡ ὅποια διώρισε δεκαμέλὲς συμβούλιον, ὁ δὲ Νέγρης ἴδρυσεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα τὸν **"Ἀρειον Πάγον** (Πολιτικὸν συμβούλιον) μὲ δώδεκα μέλη. Εἰς τὰ δύο αὐτὰ σώματα ἀνέθεσε τὴν διαχείριστιν τῆς στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς ἔξουσίας.

Οὐ Υψηλάντης ἦτο φιλόπατρις, εὐγενής, τίμιος καὶ εἰλικρινής. Ἐδημιουργήθησαν ὅμως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως διάφοροι ἀντιζηλίαι μεταξύ τῶν προκρίτων καὶ τῶν πολιτικῶν πρὸς τοὺς στρατιωτικούς καὶ τὸν Υψηλάντην. Διὰ νὰ ἐκλείψουν αἱ ἀντιζηλίαι ἐξέδωκε Διάγγελμα, διὰ τοῦ ὅποιου ἐκάλει τὸν λαὸν νὰ ἐκλέξῃ ἀντιπροσώπους, διὰ νὰ συγκροτήσουν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν καὶ ἐκλεγῇ κεντρικὴ κυβέρνησις ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις συνῆλθεν εἰς τὸ **"Αργος** τὴν 14 Δεκεμβρίου καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι ὠρκίσθησαν πίστιν πρὸς τὴν πατρίδα. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὥρισαν ὡς τόπον τῶν συνεδριάσεων τὴν Ἐπίδαυρον. Τὴν 1 Ἰανουαρίου 1822 ἥρχισαν αἱ ἐργασίαι τῆς Συνέλευσεως, ἡ ὅποια ὀνομάσθη **«Πρώτη Εθνικὴ Συνέλευσις τῶν Ελλήνων»**. Τὴν ἴδιαν ἡμέραν ἐξέδωκε Διακήρυξιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐκανόνισε τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος, διὰ τοῦ ὅποιου ἀνεγνω-

ρίζετο ως θρησκεία τοῦ κράτους ἡ Ὀρθόδοξος. Συμφώνως μὲ τὸ πολίτευμα ὅλοι οἱ Ἑλληνες ἡσαν ἵσοι ἀπέναντι τοῦ νόμου καὶ εἶχαν τὰ ἴδια δικαιώματα νὰ ἐκλέγουν καὶ νὰ ἐκλέγωνται ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ. Τὴν ἀνωτάτην ἔξουσίαν εἶχε τὸ *Bouleutikón σῶμα*, δῆλος. οἱ βουλευταί, ποὺ ἐψήφιζαν τοὺς νόμους. Τὴν ἐκτέλεσιν τῶν νόμων εἶχε τὸ *Έκτελεστικὸν σῶμα*, δηλαδὴ ἡ Κυβέρνησις, τὴν ὅποιαν ἔξελεγεν ἡ *Bouλή*. Πρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ ἔγινεν ὁ Υψηλάντης καὶ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ὁ Μαυροκορδάτος.

Ἡ πρώτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις ὡρίσεν ως ἐλληνικὴν σημαίαν τοῦ κράτους τὴν *κνανόλευκον*. Ἡ νέα σημαία ὑψώθη εἰς τὸν Ἀκροκόρινθον, δ ὅποιος ἦλευθερώθη ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Ὅψηλάντην εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἱανουαρίου 1822. Πρώτη πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους ὡρίσθη ἡ Κόρινθος. Πρὶν διαλυθῆ, 16 Ἱανουαρίου τοῦ 1822, ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἔξεδωκε Διακήρυξιν διὰ τὰ δικαιώματα τῶν Ἑλλήνων καὶ στὶ σκοπὸς τοῦ πολέμου, ποὺ ἀνέλαβαν, δὲν ἦτο ἄλλος ἀπὸ τοῦ νὰ ἀνακτήσουν τὸ δικαίωμα τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἰδιοκτησίας των.

Τὸ ἔργον τῆς Συνέλευσεως ἦτο πραγματικῶς ἀξιόλογον. Παρ' ὅλας ὅμως τὰς προσπαθείας δὲν κατωρθώθη νὰ γίνη ἰσχυρὰ κυβέρνησις ἔνεκα ἀντιζηλιῶν καὶ φιλονικιῶν μεταξὺ τῶν προκρίτων καὶ τῶν στρατιωτικῶν. Ἡ ἕρις αὐτὴ ἔφερε ταραχὴν εἰς τὴν χώραν καὶ ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ ἀδυνατίσῃ δ ὄγών ἐν μέσῳ φοβερῶν κινδύνων. Διὰ τοῦτο ἐσχηματίσθησαν ἐντὸς ὀλίγου δύο ἀντίθετα κόμματα, τὸ στρατιωτικὸν καὶ τὸ πολιτικόν, τὰ ὅποια, ως θά ἴδωμεν, προεκάλεσαν μακρὸν καὶ δλέθριον ἐμφύλιον πόλεμον.

Άσκήσεις.—Ποῦ ἔγινεν ἡ Α' Ἐθνικὴ Συνέλευσις;—*Ποια ἡσαν τὰ ἔργα τοῦ Βουλευτικοῦ καὶ ποια τοῦ Έκτελεστικοῦ σώματος;*—*Ἔχομεν σήμερον ὅμοια σώματα;*—*Τί σημασίαν ἔχει τὸ ἔθνικόν μας σύμβολον, ἡ Σημαία μας;*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1822 – 1824

1. 'Υποταγὴ τοῦ Σουλίου. Καταστροφὴ τῶν Ἐλλήνων
εἰς τὸ Πέτα

Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1822 ἡ Ἐλληνικὴ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ βοηθήσῃ τοὺς Σουλιώτας, ποὺ τοὺς ἐποιλιόρκει ὁ Ὁμέρ Βρυώνης καὶ εἶχαν ζητήσει βοήθειαν. Οἱ Σουλιῶται ἐποιλέμουν μὲ θάρρος, δὲν εἶχαν ὅμως οὕτε τρόφιμα, οὕτε πολεμεφόδια. Ὁ Μαυροκορδᾶτος ἀνέλαβε τότε νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ ἴδιος, διὰ νὰ βοηθήσῃ τὸ Σουλί. Εἰς τὴν ἐκστρατείαν αὐτὴν ἔλαβαν μέρος καὶ πολλοὶ φιλέλληνες, ὅπως ὁ Γερμανὸς στρατηγὸς Νόρμαν, ὁ Πολωνὸς Μερζεύσκη, ὁ Ἐλβετὸς Σεβαλιέ, ὁ Γάλλος Μινιάκ, οἱ Ἰταλοὶ Ταρέλλας καὶ Δάνιας καὶ ἄλλοι. Ἀνεχώρησαν τότε ἀπὸ τὴν Κόρινθον καὶ ἔφθασαν εἰς τὰς Πάτρας, ὅπου ἔφθασαν καὶ 1500 ἀκόμη Πελοποννήσιοι, μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην, τὸν Κανέλλον Δεληγιάννην καὶ τὸν Γιατράκον καὶ διεπεραιώθησαν εἰς τὸ Μεσολόγγιον. Ἐκεῖ ἔλαβε καὶ νέας ἐνισχύσεις, ὥστε ὅλος ὁ στρατός του ἀνῆλθεν εἰς 4.000 ἄνδρας. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Σουλιώτης Μᾶρκος Μπότσαρης μὲ δλίγους συμπατριώτας του.

Ὁ Μαυροκορδᾶτος ἔκαμε τὸ σφάλμα νὰ μὴ χρησιμοποιήσῃ ἡνωμένην τὴν στρατιωτικήν του αὐτὴν δύναμιν. Ἐστειλεν ἀπὸ τὸ Μεσολόγγιον μὲ πλοϊα 500 Μανιάτας μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἡπείρου Φανάρι, διὰ νὰ φέρουν τροφάς καὶ πολεμεφόδια εἰς τοὺς πολιορκούμενους Σουλιώτας. Μόλις ὅμως ἀπεβιβάσθησαν ἐκεῖ περιεκυλώθησαν ἀπὸ 4.000 Τούρκους. Ἐγινε τότε φοβερὰ μάχη, εἰς τὴν ὅποιαν ὁ Μαυρομιχάλης ἐφονεύθη μὲ τὰ περισσότερα παλληκάρια του. Ὁ νεκρός του μετεκομίσθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον καὶ ἐτάφη μὲ μεγάλας τιμάς.

Μὲ τὸν ὑπόλοιπον στρατόν του ὁ Μαυροκορδᾶτος ἐπροχώρησεν ἀπὸ τὸ Μεσολόγγιον καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ Κομπότι τῆς Ἀρτης, ὅπου οἱ φιλέλληνες ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τμῆμα τοῦ τουρκικοῦ ἵππικοῦ.

Ἀντὶ ὅμως νὰ προχωρήσῃ κατὰ τῆς Ἀρτης, ἐμοίρασε πάλιν τὸν στρατόν του εἰς τρία μέρη. Καὶ τὸν μὲν Μᾶρκον Μπότσαρην ἐστειλε πρὸς τὴν Κιάφαν διὰ τῶν Πέντε Πηγαδίων, τὸ δὲ μεγαλύτερον

τμῆμα· τοῦ στρατοῦ του μὲ τὸν Νόρμαν ἔστειλεν εἰς τὸ χωρίον Πέτα, εὐρισκόμενον πλησίον τῆς "Αρτης, καὶ μικρὸν τμῆμα τοῦ στρατοῦ ἀφῆκεν εἰς τὸ Κομπότι. 'Ο Μάρκος Μπότσαρης," δύταν ἔφθασεν εἰς τὰ Πέντε Πηγάδια, συνήντησε πολυάριθμον τουρκικὸν στρατὸν καὶ, διὰ νὰ μὴ περικυκλωθῇ, ἡναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ Πέτα.

'Η ἐν Πέτα μάχη

Εἰς τὴν "Αρταν ὑπῆρχεν ἀρκετὸς τουρκικὸς στρατὸς μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ρεσίτ Πασᾶν ἢ Κιουταχῆν, δ ὅποιος ἦτο ἀπὸ τοὺς δραστηριώτερους Τούρκους ἀρχηγούς. Τὴν νύκτα τῆς 3 πρὸς τὴν 4 Ἰουλίου δ Κιουταχῆς ἐπετέθη ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ Πέτα ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη μὲ 6.000 ἄνδρας.

Οἱ ὑπερασπισταὶ τοῦ Πέτα ἐπολέμησαν μὲ γενναιότητα ἀφάνταστον. 'Η μάχη διήρκεσε τρεῖς ὥρας. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς φιλέλληνας ἐφονεύθησαν, καθὼς καὶ ὁ Δάνιας. Τὸ ἴδιον ἔπαθαν καὶ οἱ περισσότεροι "Ελληνες καὶ μόνον ἀπὸ τοὺς 200 περίπου φιλέλληνας ἐσώθησαν 25 μὲ τὸν Νόρμαν βαρέως πληγωμένον. "Ολον τὸ στρατόπεδον μὲ τὰς τροφάς καὶ τὰ πολεμεφόδια περιῆλθαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων. 'Ο Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Μπότσαρης μὲ δλίγους ἄνδρας ἐγύρισαν τότε εἰς τὸ Μεσολόγγιον.

"Η καταστροφὴ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ Πέτα ἦτο φιβερὰ καὶ εἶχε δυσάρεστα ἀποτελέσματα. Οἱ Σουλιῶται ἔμειναν ἀβοήθητοι καὶ ἡναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν μὲ τὸν Ὁμέρ Βρυώνην καὶ νὰ καταφύγουν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους. 'Ο τουρκικὸς στρατὸς τώρας ἦτο ἔλευθερος νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Δυτικὴν Στερεάν Ἑλλάδα.

Ἀσκήσεις.—Ποια σφάλματα ὡδήγησαν εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Πέτα;—Νὰ εὑρετε εἰς τὸν χάρτην τὴν "Αρταν, τὸ Πέτα καὶ τὸ Κομπότι.—Τί γνωρίζετε διὰ τὸν Κιουταχῆν;

2. Πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ Πέτα καὶ τὴν παράδοσιν τοῦ Σουλίου ὁ Χουρσίτ παταᾶς ἔφυγε διὰ τὴν Λάρισαν. 'Ο Ὁμέρ Βρυώνης τότε καὶ ὁ Κιουταχῆς ἐπροχώρησαν ἀνενόχλητος εἰς τὸ Μεσολόγγιον καὶ τὸ ἐπολιόρκησαν, συγχρόνως καὶ ὁ Γιουσούφ πασᾶς μὲ τὸν τουρκικὸν στόλον τὸ ἐπολιόρκησεν ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

"Η θέσις τοῦ Μεσολογγίου ἦτο στρατηγική. 'Ο Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Μπότσαρης ἀπεφάσισαν νὰ παραμείνουν εἰς τὸ Μεσολόγγιον μὲ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ τοῦ Πέτα καὶ νὰ ἀντιτάξουν ἐκεῖ ἀπεγνωσμένην ἀμυναν, διὰ νὰ περισώσουν τὴν ἐπανάστασιν τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Τὸ Μεσολόγγιον ἐπροστατεύετο ἀπὸ ἐν-

χαμηλὸν περιτείχισμα, μὲ δέκα τέσσαρα κανόνια καὶ ἕνα χάνδακα βάθους ἐνὸς καὶ ἡμίσεος μέτρου. Αἱ τροφαὶ καὶ τὰ πολεμεφόδια μόλις ἔφθαναν δι’ ἕνα μῆνα. Ἡ δὲ στρατιωτική τους δύναμις δὲν ὑπερέβαινε τοὺς 300 ἄνδρας.

Οἱ πολιορκούμενοι ἥρχισαν νὰ ἔρχωνται εἰς δύσκολον θέσιν διότι αἱ τροφαὶ καὶ τὰ πολεμεφόδια ἐτελείωναν. Προσεποιήθησαν τότε ὅτι θέλουν νὰ παραδώσουν τὴν πόλιν καὶ ἥρχισαν συνεννοήσεις μὲ τοὺς πασάδες, αἱ ὁποῖαι παρετείνοντο ἐπιτηδείως. Αἴφνης ὅμως ἐφάνη [ό] ἐλληνικὸς στάλος, ποὺ διαλύει τὴν πολιορκίαν τοῦ Γιουσούφ πασᾶ καὶ ἐφοδιάζει τὸ Μεσολόγγιον μὲ τροφάς καὶ πολεμεφόδια. Ἐφερε δὲ [καὶ στρατὸν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Τοιουτοτρόπιας αἱ δυνάμεις τοῦ Μεσολογγίου ἔφθασαν εἰς 2.500 ἄνδρας.

Τότε οἱ Ἑλληνες διέκοψαν τὰς συνεννοήσεις καὶ παρήγγειλαν εἰς τὸν Ὁμέρο Βρυώνην: «Ἄν θέλετε τὸ Μεσολόγγι, ἔλατε νὰ τὸ πάρετε». Οἱ Τούρκοι ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῆς πόλεως τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων (24-25 Δεκεμβρίου 1822), ὅτε οἱ Ἑλληνες θὰ εὐρίσκοντο εἰς τὰς ἐκκλησίας. Τὸ θάρρος ὅμως τῶν Τούρκων εἶχε πολὺ καταπέσει, ἐπειδὴ ἔφθασεν ἡ εἰδησις τῆς καταστροφῆς τοῦ Δράμαλη εἰς [τὴν Πελοπόννησον, ώς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Τὸ σχέδιον τῶν Τούρκων ἐπροδόθη εἰς τοὺς Ἑλληνας ἀπὸ τὸν χριστιανὸν Ἰωάννην Γούναρην, κυνηγὸν τοῦ Ὁμέρο Βρυώνη, καὶ τοιουτοτρόπως ἔλαβαν τὰ κατάλληλα μέτρα. Κατὰ τὰ ξημερώματα, ὅταν οἱ Τούρκοι ἥρχισαν τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς πόλεως, οἱ Ἑλληνες τοὺς ὑπεδέχθησαν μὲ σφοδρότατον πῦρ. Οὕτω ἡναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν, ἀφοῦ ἀφησαν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης περισσοτέρους ἀπὸ 500 νεκροὺς καὶ 12 σημαίας. Οἱ Ἑλληνες τότε τοὺς κατεδίωξαν καὶ τοὺς ἐπροξένησαν μεγάλην φθοράν. «Ολον δὲ τὸ στρατόπεδον τῶν Τούρκων μὲ τὰς τροφὰς καὶ τὰ πολεμεφόδια περιῆλθεν εἰς χεῖρας [τῶν Ἑλλήνων.

Πολλοὶ Τούρκοι κατὰ τὴν ὑποχώρησιν ἐπνίγησαν εἰς τὸν Ἀχελώον ποταμόν, ὁ ὁποῖος εἶχε πλημμυρήσει ἀπὸ τὰς πολλὰς βροχάς. «Οσοι κατώρθωσαν νὰ σωθοῦν ἔφθασαν πανικόβλητοι χωρὶς ὅπλα εἰς τὸν ἀθλίαν κατάστασιν εἰς τὴν Ἀμφιλοχίαν (Καρβασαρᾶν).» Εκεῖθεν μὲ πλοϊα διεπεραιώθησαν εἰς τὴν Πρέβεζαν τὴν 27 Φεβρουαρίου 1823. Ἀπὸ τὰς 11.000 ποὺ εἶχαν εἰσβάλει εἰς τὴν Στερεάν «Ελλάδα» ἐσώθησαν δλίγοι. Αἱ ἀπώλειαι τῶν Ἑλλήνων ἦσαν 2 ψεκροί καὶ 2 τραυματίαι.

Ἀσκήσεις.—Πῶς [έσωθη τὸ Μεσολόγγιον ἀπὸ τὴν πρώτην πολιορκίαν;— Ποία ἦτο ἡ σημασία τῆς νίκης τῶν Ἑλλήνων;

3. Ἐκστρατεία καὶ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη

Μετὰ τὴν ἔξοντωσιν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ὁ Σουλτᾶνος διέταξε τὸν Μαχιμύτ πασᾶν τῆς Δράμας, τὸν ὅποιον οἱ Ἑλληνες ὀνόμαζαν Δράμαλην, νὰ ὑποτάξῃ τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Δράμαλης, μὲ 20.000 πεζοὺς καὶ 6.000 ἵππεις καὶ μὲ ἀρκετὸν πυροβολικόν, ἔξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Λάρισαν, κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου, καὶ ἀνενόχλητος ἐπέρασε τὴν Φθιώτιδα καὶ τὴν Ἀττικοβοιωτίαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς Ἐλλάδος, κατατρομαγμένοι ἀπὸ τὴν μεγάλην αὐτὴν δύναμιν τοῦ στρατοῦ τοῦ Δράμαλη, δὲν ἐτόλμησαν ν' ἀντισταθοῦν. Ἀπὸ ἑκεῖ ἐπροχώρησεν, ἐκυρίευσε τὸν Ἀκροκόρινθον καὶ ἀπὸ τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀργολικὴν πεδιάδα.

Πρὸ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ὅγκου τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων φόβος καὶ τρόμος κατέλαβε τοὺς Ἑλληνας. Ἄλλοι κατέφυγαν εἰς τὰς ὅρη καὶ ἄλλοι εἰς τὰ παράλια, διὰ νὰ σωθοῦν. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἔγκατέλειψε τὸ Ἀργος καὶ κατέφυγεν εἰς ἓν πλοιον ποὺ εύρισκετο εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον.

Εἰς τὴν δεινὴν αὐτὴν περίστασιν ἀνεδείχθησαν δύο ἄνδρες: Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης μὲ τὴν φρόνησίν του καὶ ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης μὲ τὴν στρατηγικὴν μεγαλοφυΐαν του. Καὶ δῆμὲν Δημήτριος Ὑψηλάντης μὲ 700 ἄνδρας ἐκλείσθη εἰς τὸ Φρούριον τοῦ Ἀργους, διὰ νὰ ἀναγκάσῃ τὸν Δράμαλην νὰ σταματήσῃ ἑκεῖ, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης κατώρθωσε νὰ συναθροίσῃ ἀρκετὸν στρατὸν καὶ νὰ δώσῃ θάρρος εἰς τοὺς Ἑλληνας.

Ο Δράμαλης τότε ἐσταμάτησε τὴν πορείαν του καὶ ἐπετέθη κατὰ τῆς Ἀκροπόλεως τοῦ Ἀργους, τὴν ὅποιαν ὅμως δὲν κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ. Ο Κολοκοτρώνης μὲ τὸν στρατὸν του ἔγκατεστάθη εἰς τοὺς Μύλους τῆς Λέρνης, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν προέλασιν τοῦ Δράμαλη πρὸς τὴν Τρίπολιν. Ἐκεῖ κατέφθασαν καὶ οἱ ἄλλοι Πελοποννήσιοι ἀρχηγοὶ μὲ τὰ στρατεύματά των καὶ συνεκεντρώθη δύναμις δέκα περίπου χιλιάδων. Ο Ὑψηλάντης τότε ἔγκατέλειψε τὴν Ἀκρόπολιν τοῦ Ἀργους καὶ ἔφθασεν εἰς τοὺς Μύλους.

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ Κολοκοτρώνης διέταξε νὰ μεταφέρουν τὰ σιτηρά καὶ νὰ κάψουν τὰ χόρτα. Ο στρατὸς τοῦ Δράμαλη ἥρχισε νὰ ὑποφέρῃ ἀπὸ πεῖναν, οἱ δὲ ἵπποι καὶ τὰ φορτηγά ζῶα ἀπέθησκαν κατὰ σωρούς ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν τροφῆς. Ἡ θέσις τοῦ Δράμαλη ἦτο δεινή. Ἐσκέφθη λοιπὸν νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὴν Κόρινθον. Διὰ νὰ ἔξαπατήσῃ δὲ τοὺς Ἑλληνας ἔστειλεν εἰς τὸ στρατόπεδον τὸν χριστιανὸν

γραμματέα του και ἐπρότεινεν εἰς αὐτοὺς γενικήν ἀμνηστίαν, ἵνα
ἔδεχοντο νὰ καταθέσουν τὰ ὅπλα. Οἱ Ἑλληνες ἐγέλασαν ὅταν ἤκουσαν
τὴν πρότασιν. Τότε ὁ γραμματεὺς συνεβούλευσε τοὺς Ἑλληνας, δῆθεν
ἐμπιστευτικῶς, ὡς χριστιανὸς ποὺ ἦτο, ὅτι ὁ Δράμαλης ἐσκέπτετο
νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Τρίπολιν καὶ νὰ λάβουν τὰ μέτρα τῶν.

Οἱ περισσότεροι ὀπλαρχηγοὶ τὸν ἐπίστευσαν καὶ μόνον ὁ Κολο-
κοτρώνης ἀντελήθη τοὺς πραγματικοὺς σκοποὺς τοῦ Δράμαλη.
Εἰς τὸ πολεμικὸν συμβούλιον, ποὺ ἔκαμαν ἀμέσως, ὁ Κολοκοτρώνης
ἐπρότεινεν εἰς τοὺς ἄλλους ἀρχηγοὺς νὰ σπεύσουν ἀμέσως νὰ κατα-
λάβουν τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων καὶ νὰ ἀποκόψουν τὴν ὑποχώ-
ρησιν τῶν Τούρκων πρὸς τὴν Κόρινθον. 'Αλλ' αὐτοὶ δὲν ἤθελαν νὰ
τὸν ἀκούσουν, ἃν καὶ ἐπέμεινε πολύ. 'Ο Κολοκοτρώνης τότε παρέ-
λαβε 2.500 πιστούς του φίλους καὶ κατέλαβε τὰ στενὰ τῶν Δερβε-
νακίων, χωρὶς νὰ γίνη ἀντιληπτὸς ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Μὲ τὴν γνώ-
μην τοῦ Κολοκοτρώνη συνεφώνησαν καὶ ὁ Νικήτας, ὁ 'Υψηλάντης καὶ
ὁ Παπαφλέσσας, οἵ διποῖοι κατέλαβαν γειτονικοὺς λόφους καὶ χαρά-
δρας, ἀπὸ ὅπου θὰ διήρχοντο οἱ Τοῦρκοι.

Εἰς τὰς 26 Ιουλίου 1822 ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ Δράμαλη ἔξεκί-
νησε διὰ τὴν Κόρινθον. 'Οταν οἱ Τοῦρκοι εἰσῆλθαν εἰς τὰ στενὰ τῶν
Δερβενακίων, οἱ Ἑλληνες ἐπετέθησαν ἐναντίον τους, ἐπροξένησαν εἰς
αὐτοὺς φοβεράς καταστροφάς καὶ τοὺς ἡνάγκασαν νὰ διασκορπι-
σθοῦν καὶ νὰ καταφύγουν πρὸς τὰ ὑψώματα τοῦ 'Αγίου Σώστη. 'Εκεῖ
ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ἐπετέθησαν οἱ Ἑλληνες ἐναντίον των καὶ συνεπλή-
ρωσαν την καταστροφήν. Περισσότεροι ἀπὸ 4.000 νεκροὶ ἐσκέπα-
σαν τὰς χαράδρας καὶ τὰ ὑψώματα τῶν Δερβενακίων καὶ ἀπειρα
λάφυρα περιήλθαν εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν.

Μετὰ δύο ἡμέρας ἔξεκίνησε τὸ κύριον σῶμα τοῦ Δράμαλη ἀπὸ τὸν
δρόμον τοῦ Ἀγιονορίου. 'Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Κολοκοτρώνης εἶχεν εἰδο-
ποίησει τοὺς ἄλλους ἀρχηγούς, ποὺ παρέμειναν εἰς τοὺς Μύλους, νὰ
καταλάβουν τὸ Χαρβάτι καὶ νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον τῶν Τούρκων ἐκ
τῶν ὅπισθεν. Δυστυχῶς ὅμως δὲν τὸν ἤκουσαν. 'Αν ἐγίνετο αὐτό,
πολλοὶ ὀλίγοι Τοῦρκοι θὰ κατώρθωναν νὰ σωθοῦν.

Τοιουτοτρόπως ὁ Δράμαλης ὑπέστη μὲν καὶ αὐτὸς μεγάλην φθοράν
ἀπὸ τὸν στρατὸν τοῦ Κολοκοτρώνη, κατώρθωσεν ὅμως νὰ φθάσῃ
μὲ τὸν ὑπόλοιπον στρατὸν του ταπεινωμένος εἰς τὴν Κόρινθον. 'Αλλὰ
καὶ ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν Κόρινθον ὁ Κολοκοτρώνης τὸν ἀπέκλεισεν
ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, ἐπεισε δὲ καὶ τὸν 'Οδυσσέα νὰ καταλάβῃ τὴν Μεγα-
ρίδα, ὡστε νὰ μὴ δυνηθῇ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Ἀττικήν. 'Ο στρατὸς
τοῦ Δράμαλη ὑπέφερε πολὺ ἀπὸ τὴν πεῖναν καὶ τὰς ὀσθενείας. 'Ο δὲ

Δράμαλης περὶ τὰ τέλη Ὁκτωβρίου ἀπέθανεν ἀπὸ τὰς κακουχίας καὶ τὴν λύπην του.

Οἱ ύπόλοιποι Τοῦρκοι προσεπάθησαν νὰ προχωρήσουν εἰς τὰς Πάτρας. Πλησίον ὅμως τῆς Ἀκράτας ἐπετέθησαν ἐναντίον τῶν οἱ ὁπλαρχηγοὶ τῶν Καλαβρύτων καὶ τοὺς ἔξωλόθρευσαν, ἐλάχιστοι δὲ μόνον ἐσώθησαν ἀπὸ τὸν στόλον τοῦ Γιουσούφ πασᾶ.

Τοιοῦτον οἰκτρὸν τέλος εἶχεν ἡ ἑκστρατεία τοῦ Δράμαλη, χάρις εἰς τὴν σωφροσύνην καὶ γενναιότητα τοῦ Ὑψηλάντη καὶ τὴν στρατηγικὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Κολοκοτρώνη.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Νοεμβρίου οἱ Ἐλληνες ἐκυρίευσαν τὸ Παλαμήδιον τοῦ Ναυπλίου καὶ διὰ συνθήκης παρεδόθη ἡ πόλις τοῦ Ναυπλίου καὶ ἡ Ἀκροναυπλία. Ἡ Ἐλληνικὴ Κυβέρνησις τότε, ἀναγνωρίζουσα τὴν στρατηγικὴν ἰκανότητα τοῦ Κολοκοτρώνη, διώρισεν αὐτὸν Ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου.

Ἀσκήσεις.—Ποῦ διείλεται ἡ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη;—Τί θὰ ἐγίνετο, ἂν δὲν ὑπῆρχεν ὁ Κολοκοτρώνης;—Τί ἀποτελέσματα είχεν ἡ νίκη τῶν Δερβενακίων;

4. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Μακεδονίαν (1822)

Μετὰ τὴν κατάπνιξιν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Χαλκιδικὴν τὸ 1821, ὅπως εἴδαμεν, ἐπανεστάτησε καὶ ἡ ύπόλοιπος Μακεδονία τὸ 1822. Ἡ Δυτικὴ Μακεδονία, ποὺ δὲν εἶχε κινηθῆ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος τοῦ πρώτου ἔτους, ἡναγκάσθη τώρα εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1822 νὰ ἀναλάβῃ σκληρὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Τούρκων. Τὴν ἐπανάστασιν αὐτὴν ἐκήρυξαν ὁ πρόκριτος τῆς Ναούστης **Ζαφειράκης**, ὁ **Καρατάσος** τῆς Βεροίας καὶ ὁ Ἀγγελῆς **Γάτσιος** ἀπὸ τὰ Βοδενά. Οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἄνδρες, ποὺ ἥσαν γενναῖοι καὶ ἀποφασιστικοί, κατέστρωσαν σχέδιον, συμφώνως μὲ τὸ δόποιον ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιτεθοῦν πρῶτον κατὰ τῆς Βεροίας, ὅπου ύπηρχαν ἴσχυραὶ τουρκικαὶ δυνάμεις.

Εἰς τὰς 22 Φεβρουαρίου ὁ Καρατάσος καὶ ὁ Γάτσιος ἐκυρίευσαν τὴν Νάουσαν καὶ ἐπροχώρησαν ἐναντίον τῆς Βεροίας, ὅπου οἱ γενναῖοι καὶ ἀτρόμητοι αὐτοὶ ἀρχηγοὶ ἐπροξένησαν μεγάλας καταστροφὰς εἰς τοὺς Τούρκους. Ἔκεī ἐπληροφορήθησαν ὅτι πολυάριθμος τουρκικὸς στρατὸς θὰ ἤρχετο πρὸς βοήθειαν τῶν Τούρκων καί, διὰ νὰ μὴ περικυκλωθοῦν, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Νάουσαν. Ἀπεφάσισαν δὲ νὰ καταλάβουν ὄχυράς θέσεις πέριξ τῆς Ναούστης διὰ νὰ ἀποκρούσσουν τοὺς Τούρκους ποὺ θὰ ἤρχοντο νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον τῆς Ναούστης καὶ εἰδοποίησαν τὸν Ζαφειράκην διὰ τὰ ἀποφασισθέντα. Καὶ ὁ μὲν Καρατάσος κατέλαβε τὸν ναὸν τῆς Παναγίας Δοθρᾶ, ὁ δὲ Γάτσιος τὸ Ἀρκουδοχώριον.

Τὴν πρωῖαν τῆς 12 Μαρτίου ὁ Κεχαγιάμπεης μὲ 4.000 πεζοὺς καὶ ἵππικὸν ἐπετέθη ἐναντίον τῆς μονῆς Δοβρᾶ, διὰ νὰ διαλύσῃ τοὺς ἐπαναστάτας καὶ νὰ προχωρήσῃ νὰ τιμωρήσῃ τὴν Νάουσαν. Οἱ ὀλίγοι ὅμως ἔκει Ἑλληνες ἡνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ ὑποχωρήσουν μὲ πολλὰς ἀπωλείας. Μετὰ μικρὰν ὅμως ὀνάπταυσιν ἐπετέθησαν καὶ πάλιν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων μὲ μεγάλην ὄρμὴν καὶ κατώρθωσαν νὰ πλησιάσουν τὸ περιτείχισμα τῆς μονῆς. Οἱ γενναῖοι ὑπερασπισταὶ τῆς μονῆς δὲν ἔχασαν οὔτε μίαν στιγμὴν τὸ θάρρος των καὶ μὲ ἀφάνταστον γενναιότητα ἀπέκρουσαν τὰς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων.

Τὴν στιγμὴν ἔκεινην ἔφθασε πρὸς βοήθειαν τοῦ Καρατάσου καὶ ὁ Γάτσιος μὲ τὸν Θεοδωράκτην καὶ ἔθεσαν τοὺς Τούρκους μεταξὺ δύο πυρῶν. Ἐπειταὶ ἀπὸ ἀπεγνωσμένην πάλην οἱ Τοῦρκοι ἡναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν πρὸς τὴν Βέροιαν, ἀφήσαντες εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης 1500 νεκρούς. Ἀπὸ τοὺς Μακεδόνας ἐφονεύθησαν μόνον τέσσαρες καὶ ἀφοῦ ηύχαριστησαν τὴν Θεοτόκον διὰ τὴν περίλαμπρον νίκην ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Νάουσαν.

Ἐκστρατεία τοῦ Ἀμπούλ Ἀβούδ κατὰ τῆς Ναούσης

Οἱ Ἀμπούλ Ἀβούδ ὅταν ἐπληροφορήθη τὴν περίλαμπρον νίκην τῶν Ἑλλήνων ἡτοίμασε πολυάριθμον στρατὸν καὶ ἀνεχώρησε διὰ τὴν Βέροιαν. Ἀφοῦ δὲ ἀνεπαύθη ὁ στρατός του ἐπὶ δύο ἡμέρας ἔξεστράτευσεν ἐναντίον τῆς Ναούσης μὲ 16.000 ἄνδρας καὶ 12 κανόνια καὶ μὲ ἀρκετὸν ἵππικὸν καὶ ἐποιλόρκησε τὴν πόλιν. Τὸν ἡκολούθησαν δὲ πολλοὶ Ἐβραῖοι καὶ Ἀθίγγανοι. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔφθασε καὶ ὁ Κεχαγιάμπεης μὲ ἄλλο σῶμα στρατοῦ. Οἱ λεοντόκαρδοι Ἑλληνες ἀπέκρουσαν τὰς λυσσώδεις ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων μὲ ἀφάνταστον γενναιότητα.

Ἡ πολιορκία διήρκεσεν ἔνα μῆνα. Πρὸ τῶν ὑπερτέρων ὅμως δυνάμεων τῶν Τούρκων, οἱ γενναῖοι ὑπερασπισταὶ τῆς Ναούσης δὲν ἥμπορεσαν νὰ ἀνέξουν περισσότερον καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν. Γενικὴ σφαγὴ ἐπηκολούθησε τότε καὶ ὅσοι ἐσώθησαν ἀπὸ τὴν σφαγὴν ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι. Πολλὰ γυναικόπαιδα, διὰ νὰ μὴ πέσουν, εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἀνέβησαν εἰς ἓν ὑψωμα καὶ ἐπροτίμησαν νὰ ριφθοῦν εἰς τὰ ὄρμητικά ὕδατα τοῦ ποταμοῦ καὶ νὰ πνιγοῦν παρὰ νὰ παραδοθοῦν. Ἐκεῖ διεδραματίσθη ἡ δμαδικὴ αὐτοκτονία ἡρωϊδῶν τοῦ Σουλίου εἰς τὸ Ζάλογγον.

Οἱ Ζαφειράκης καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Καρατάσου ἀπεκεφαλίσθησαν καὶ αἱ κεφαλαί των ἐστάλησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ δὲ Καρατάσος καὶ

δ Γάτσιος μὲ δλίγα παλληκάρια, κατόπιν πολλῶν περιπετειῶν, κατώρθωσαν νὰ φθάσουν εἰς τὸ Μεσολόγγιον, διὰ νὰ ἔξακολουθήσουν τὸν ἀγῶνα.

Οὕτω μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ναούστης ἐλήξεν ὁ ἐπαναστατικὸς ἄγων τῆς Μακεδονίας.

***Ἀσκήσεις.**—Ποιοὶ ὅπλαρχηγοὶ ἐπεχείρησαν τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Δ. Μακεδονίαν;—Πῶς κατεστάλη ἡ ἐπανάστασις ἑκεῖ?—Ωφέλησεν αὐτῇ τὴν ἐπανάστασιν τῆς κυρίως Ἑλλάδος καὶ πῶς;

5. Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου

Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Χίου ἦσαν λαὸς ἐμπορικός, φιλήσυχος καὶ φίλεργος. Ἡ νήσος τῶν ἐφημίζετο διὰ τὸ ὥραῖον κλῖμα καὶ τὰ περιβόλια τῆς καὶ ὁ Σουλτᾶνος εἶχε δώσει πολλὰ προνόμια εἰς αὐτούς, ἐπειδὴ ἐπρομήθευαν τὴν καλυτέραν μαστίχαν εἰς τὴν οἰκογένειάν του. Διὶ αὐτὸι οἱ κάτοικοι τῆς δὲν ἐπανεστάτησαν μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους Ἑλληνας. Εἰς τὰς ἀρχὰς ὅμως Μαρτίου τοῦ 1822 ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Σάμου **Δυκοῦρος Δογοθέτης** ὀπεβίβασθη εἰς τὴν Χίον μὲ 2.500 ἄνδρας, ἐπανεστάτησε τὴν νήσον καὶ ἤναγκασε τὴν τουρκικὴν φρουρὰν νὰ κλεισθῇ εἰς τὸ φρούριον.

Ο Σουλτᾶνος, ὅταν ἔμαθε τὴν ἐπανάστασιν τῆς Χίου, ὡργίσθη πολύ, διότι ἔθεώρησε τὴν ἐπανάστασιν ως προσωπικὴν προσβολήν. Διέταξε τότε νὰ φυλακισθοῦν ὅλοι οἱ ἔγκατεστημένοι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν Χίοι ἐμποροι, ἀπὸ τοὺς ὅποιους ἔξήντα ἐσφάγησαν. Συγχρόνως διέταξε τὸν ναύαρχον Καρᾶ Ἀλῆν νὰ πλεύσῃ ἀμέσως εἰς τὴν Χίον καὶ νὰ τιμωρήσῃ παραδειγματικῶς τοὺς Χίους.

Τὴν 30 Μαρτίου δι Καρᾶ Ἀλῆς μὲ 46 πολεμικὰ πλοιαῖα ἔφθασεν εἰς τὴν Χίον καὶ ἤρχισε νὰ βομβαρδίζῃ τὴν πόλιν, συγχρόνως δὲ ἀπεβίβασεν εἰς τὴν νήσον 7.000 ἄνδρας, οἱ ὅποιοι, ἐνωθέντες μὲ τὴν τουρκικὴν φρουρὰν πού ἔβγηκεν ἀπὸ τὸ φρούριον καὶ μὲ τὰ ἀτακτα στίφη τὰ ὅποια ἔφθασαν ἑκεῖ ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν, διεσκόρπισαν τοὺς ἐπαναστάτας καὶ ἤναγκασαν τοὺς Σαμίους νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν νήσον.

Οἱ Τοῦρκοι ἔκαυσαν τότε τὴν πόλιν καὶ τὰ περίχωρα καὶ προέβησαν εἰς φοβεράς σφαγὰς καὶ λεηλασίας. Ἀπὸ τοὺς 100.000 κατοίκους τῆς νήσου περισσότεροι ἀπὸ 30 000 περίπου ἐσφάγησαν, 50.000 ἐπωλήθησαν ως δοῦλοι εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ἀφρικῆς καὶ πολλοὶ ἐσώθησαν μὲ πλοῖα, μεταφερθέντες εἰς ὄλλα μέρη, 2.000 δὲ περίπου παρέμειναν εἰς τὴν νήσον διὰ νὰ καλλιεργοῦν τὰ μαστιχόδενδρα.

Ἡ ἀγρία αὐτὴ σφαγὴ τῶν κατοίκων τῆς Χίου συνεκίνησε τοὺς

εύρωπαϊκούς λαούς, πιού ήρχισαν νὰ σχηματίζουν τὴν γνώμην ὅτι δὲ Ἑλληνικὸς λαὸς ἔπρεπε νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν βαρβαρότητα τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ.

6. Πυρπόλησις τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος καὶ θρίαμβος τοῦ Κανάρη

“Οταν ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐπιληροφορήθη ὅτι δὲ τουρκικὸς στόλος ἔξηλθεν ἀπὸ τὸν Ἐλλήσποντον καὶ ἔπλεε πρὸς τὸ Αἴγαστον, διέταξε τὸν Ἑλληνικὸν στόλον, μὲ ναύαρχον τὸν Ἀνδρέαν Μιαούλην, καὶ δύο ὄλλους ναύαρχους, νὰ τρέξῃ πρὸς βοήθειαν τῆς Χίου. “Οταν δῆμος ἔφθασεν ἔκει δὲ στόλος ἡ καταστροφὴ εἶχε γίνει καὶ μόνον κατώρθωσαν νὰ περισώσουν μερικούς πρόσφυγας.

“Ο Ἑλληνικὸς στόλος προσεπάθησε νὰ εἰσπλεύσῃ εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου, ὀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσεν, ἔξαιτις τῶν ἐναντίων ὀνέμων. Ἐπέστρεψε λοιπὸν εἰς τὰ Ψαρά, δῆπου οἱ Ἑλληνες ναύαρχοι ἀπεφάσισαν νὰ κάμουν χρῆσιν τῶν πυρπολικῶν. Τὸ ἔργον αὐτὸ τὸ ἀνέλαβαν δύο ἀτρόμητοι πλοιάρχοι, δὲ Ὑδραῖος Ἀνδρέας Πιπίνος καὶ δὲ Ψαριανὸς Κωνσταντίνος Κανάρης. Οὗτοι ἀφοῦ ἐκοινώνησαν τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων ὀνεχώρησαν μὲ τὰ πυρπολικὰ καὶ 40 ναύτας.

Τὴν νύκτα τῆς 6-7 Ιουνίου κατώρθωσαν νὰ πλησιάσουν τὸν τουρκικὸν στόλον χωρὶς νὰ τοὺς ἀντιληφθοῦν οἱ Τούρκοι, διότι ἡ νὺξ ἦτο τελείως ἀσέληνος. Ἡτο ἡ τελευταία νὺξ ποὺ ἐώρταζαν τὸ Ραμαζάνι, δηλαδὴ τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς νηστείας των, καὶ ἡ ἐπομένη ἡμέρα ἦτο ἡ μεγάλη ἑορτή των, τὸ Μπαΐράμι. Κατὰ τὴν νύκτα αὐτὴν δὲ Καρᾶ Ἀλῆς εἶχε καλέσει τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ στόλου εἰς τὴν ναυαρχίδα καὶ διεσκέδαζαν. Ἡ ναυαρχὶς ἦτο φωταγωγημένη μὲ πολύχρωμα φῶτα καὶ δὲ λιμὴν ἀντίχει ἀπὸ μουσικὰ ὅργανα, φωνάς καὶ ἄσματα. Τὸ πυρπολικὸν τοῦ Πιπίνου ἐπροχώρησε πρὸς τὴν ὑποναυαρχίδα καὶ τοῦ Κανάρη πρὸς τὴν ναυαρχίδα. Τὸ πυρπολικὸν τοῦ Πιπίνου ἀπέτυχε καὶ ἐκάτη χωρὶς νὰ προξενήσῃ καμμίαν ζημίαν εἰς τὸν ἔχθρον.

“Ο Κανάρης, ὅταν ἐπλεύρισεν εἰς τὰ πλάγια τῆς ναυαρχίδος, προσέδεσε στερεῶς τὸ πυρπολικόν του καὶ μόνος του ἔβαλε φωτιὰ εἰς τὰς εὐφλέκτους ὕλας του καὶ ἀμέσως ἐπῆδησεν εἰς τὴν λέμβον καὶ ἀπεμακρύνθη μὲ τοὺς συντρόφους του. Αἱ φλόγες περιεκύλωσαν τὴν ναυαρχίδα καὶ οἱ Τούρκοι ἀξιωματικοὶ καὶ ναῦται ἔτρεχαν νὰ σωθοῦν. Πολλοὶ ἐπῆδησαν εἰς τὰς λέμβους, αἱ δυοῖς δὲ ὅμως ἀνετρέποντο, καὶ ἐπνίγησαν.

“Ο Καρᾶ Ἀλῆς ἐπῆδησεν εἰς μίαν λέμβον διὰ νὰ σωθῇ εἰς τὴν

ξηράν. Ἐκείνην τὴν στιγμὴ ἔπεσε μία φλεγομένη κεραία καὶ τὸν ἐκτύπησε θανασίμως καὶ μόλις ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν ξηρὰν ἔξεπνευσεν. Ὅταν αἱ φλόγες ἔφθασαν εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην τὸ πλοῖον ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἄέρα. Ἀπὸ τοὺς 3000 περίπου Τούρκους ἐλάχιστοι ἐσώθησαν.

Ο τουρκικὸς στόλος μετὰ τὸ πάθημά του ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Δαρδανέλλια καὶ δὲν ἐτόλμησε πλέον νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν ἄλλων νήσων.

Ἀργότερα ἐδοκίμασε νὰ ἐξέλθῃ πρὸς τὸ Αἴγαϊον, ὅλλα' ὁ Κανάρης, μὲ τὸ πυρπολικόν του, κατώρθωσε νὰ ἀνατινάξῃ πλησίον τῆς Τενέδου τὴν ὑποναυαρχίδα τῶν Τούρκων, τῆς ὁποίας τὸ πλήρωμα ἀπὸ 800 ἀνδρας ἀπωλέσθη. Ο τουρκικὸς στόλος ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὰ Δαρδανέλλια καὶ οἱ "Ελληνες ἐμειναν κύριοι τῆς θαλάσσης.

Οἱ δύο γενναῖοι πυρποληταὶ ἐπανῆλθαν εἰς τὰ Ψαρὰ καὶ δλος ὁ λαὸς τοὺς ὑπεδέχθη μὲ χαράν. Ἀμέσως ἀνυπόδητοι καὶ ἀσκεπεῖς διησθύνθησαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐδοξολόγησαν τὸν Θεὸν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν των.

Κανάρης ὁ Πυρπολητής.

7. Ο Κωνσταντῖνος Κανάρης

Ο Κανάρης πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἦτο πλοιάρχος μικροῦ ἐμπορικοῦ πλοίου. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως ἔλαβε μέρος ἀπὸ τοὺς πρώτους. Τὸν διέκρινε πάντοτε ἡ τόλμη καὶ τὸ θάρρος καὶ ἐπίστευεν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ Ἀγῶνος. Διὰ τὰ μεγάλα του κατορθώματα ἔγινε πασίγνωστος. Ἡτο πάντοτε ταπεινὸς καὶ ποτὲ δὲν ὑπερηφανεύθη διὰ τὰ κατορθώματά του. Ἡ πατρίς μας μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν της τὸν ἐτίμησε μὲ δῆλα τὰ ἀνωτέρω ἀξιώματα. Ἔγινε καὶ πρωθυπουργός. Ἀπέθανεν εἰς βαθὺ γῆρας τὸ ἔτος 1877 εἰς τὴν Κυψέλην τῶν Ἀθηνῶν.

***Ασκήσεις.**—Διατί ἡ Χίος δὲν ἐπανεστάτησεν ἀμέσως;—Ποῖος τὴν ἐπανεστάτησε;—Πῶς θὰ ἐπρολαμβάνετο ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου;—Τί ἐπίδρασιν εἶχεν ἡ

καταστροφή ἐκείνη;—Πῶς ἔξειδικήθησαν οἱ Ἑλληνες;—Χαρακτηρίσατε τὸν Κανάρην ὡς πολεμιστὴν καὶ ὡς χριστιανόν.—Νὰ εὔρετε τὸ ποιηματόκι «Τὸ τάμα τοῦ Κανάρη».

8. Ἐκστρατεία τῶν Τούρκων τὸ 1823

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας τῶν Τούρκων κατὰ τὸ ἔτος 1822, ὁ Σουλτᾶνος ἡτοίμασε δύο νέους στρατούς, τοὺς ὅποιούς ἔστειλεν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος 1823. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἀπριλίου 1823 μία πολύαριθμος τουρκικὴ στρατιὰ μὲ ἀρχηγὸν τὸν Γιουσούφ πασᾶν ἔζεκίνησεν ἀπὸ τὴν Λάρισαν καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἀλλή στρατιά, μὲ 14.000 ἐμπειροπολέμους Ἀλβανούς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μουσταῆ πασᾶ τῆς Σκόδρας καὶ τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη, ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα.

Ἡ στρατιὰ τοῦ Γιουσούφ πασᾶ ἀνενόχλητος εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Ἐν τῷμα στρατοῦ ἔστειλεν ὁ Γιουσούφ πασᾶς πρὸς τὴν Φωκίδα καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Ἀμφισσαν καὶ μὲ τὸν ὑπόλοιπον στρατόν του εἰσῆλθεν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὰς Θήβας. Καὶ αἱ δύο αὐτὰ περιοχαὶ ὑπέστησαν μεγάλας καταστροφάς.

Ο Γιουσούφ πασᾶς ἀπὸ τὰς Θήβας εἰσέβαλεν εἰς τὴν Εύβοιαν, τὴν ὅποιαν ὑπέταξε καὶ ἔμεινεν εἰς τὴν Κάρυστον. Ἐστειλεν ὅμως τὸν Σαλήχ πασᾶν τῆς Ἀδριανούπολεως ἐναντίον τῆς Ἀττικῆς. Ο Σαλήχ κατέστρεψε τὴν Ἀττικήν, δὲν ἡμπόρεσε ὅμως νὰ κυριεύσῃ τὴν Ἀκρόπολιν, τὴν δόποιαν ὑπερήσπιζεν ὁ Γκούρας μὲ 200 παλληκάρια. Ἐπειδὴ ὅμως ἐπλησίαζεν ὁ χειμὼν καὶ ἥλαττώθη ἡ ἀρχικὴ δύναμις τοῦ στρατοῦ του ἀπὸ τὰς πολλὰς ἐπιδημίας, ὑπεχώρησε πρὸς τὴν Λαμίαν.

Ἡ ἐκστρατεία κατὰ τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἦτο σπουδαιότερα, διότι ἐκεῖ ἐπεκράτει τότε δεινὴ ἀναρχία καὶ ὁ κίνδυνος διὰ τοὺς Ἑλληνας ἦτο μέγας. Οἱ ὄπλαρχηγοὶ ἐφίλονίκουν μεταξύ των διὰ τὴν ἀρχηγίαν καὶ ὁ στρατὸς εὐρίσκετο εἰς μεγάλην παραλυσίαν.

9. Μᾶρκος Μπότσαρης

Εἰς τὴν δεινὴν αὐτὴν περίστασιν ἀνεδείχθη μέγας πατριώτης ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης, ὁ ὅποιος μὲ τὴν γενναιότητά του καὶ τὸν ἥρωισμόν του ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν σύνεσίν του καὶ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν πατρίδα ἔσωσε τὴν κατάστασιν. Ἡ κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσόλογγού, ἀναγνωρίζουσα τὰς ὑπηρεσίας τὰς

όποίας προσέφερεν ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης εἰς τὴν πατρίδα, διώρισεν αὐτὸν ἀρχιστράτηγον τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Ο Μᾶρκος, ὁ ὄποιος ἦτο ἀνθρωπος συνετός καὶ οὐδέποτε ὑπερηφανεύθη διὰ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας του, ὅταν εἶδεν ὅτι οἱ ἄλλοι συναρχηγοί του δυστηρεστήθησαν διὰ τὴν διάκρισιν αὐτήν, ἐφίλησε τὸ δίπλωμα διορισμοῦ ἀπὸ σεβασμὸν καὶ κατόπιν τὸ ἔσχισε καὶ εἶπεν εἰς τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς: «Οποιος εἴναι ἀξιος, παίρνει μόνος του τὸ δίπλωμα ἐμπρὸς εἰς τὸν ἔχθρον».

Ο Μουσταῆς ἀπὸ τὰ "Αγραφα εἰσῆλθεν εἰς τὴν Αἴτωλίαν καὶ ὁ Ὁμέρος Βρυώνης εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν. Η ἐμπροσθοφυλακή, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Τσελαλεδίν μπέην καὶ μὲ 400 ἄνδρας, ἐστρατοπέδευσε πλησίον εἰς τὸ Καρπενήσιον. Ο Μᾶρκος μὲ 530 μόνον Σουλιώτας ἀπεφάσισε νὰ ἐπιτεθῇ μόνος.

Τὴν νύκτα τῆς 9 Αὐγούστου κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον καὶ ἐπετέθη αἰφνιδιαστικῶς ἐναντίον του, ἐνῷ οἱ ἔχθροι ἐκοιμῶντο, καὶ ἐπροξένησεν εἰς αὐτοὺς μεγάλην καταστροφήν. Περίτρομοι τότε οἱ Ἀλβανοὶ ἔτρεχαν εἰς τὰ ὅρη διὰ νὰ σωθοῦν, ἔγκαταλείψαντες εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν τὰς τροφάς των καὶ τὰ πολεμεφόδιά των. Ο Μᾶρκος, ἀν καὶ ἦτο πληγωμένος εἰς τὸν μηρόν, ἐπροχώρησεν εἰς τὴν κατασκήνωσιν τοῦ Τσελαλεδίν μπέη, ἡ ὅποια εύρισκετο μέσα εἰς μίαν μάνδραν, διὰ νὰ τὸν συλλάβῃ ζωντανόν. Αἰφνιδίως ὅμως ἐνῷ παρετήρει ἀπὸ ποιὸν μέρος νὰ εἰσέλθῃ ἔχθρικὴ σφαῖρα τὸν ἐκτύπησεν εἰς τὸ μέτωπον καὶ ἐπεσε νεκρός.

Οι Σουλιώται, περίλυποι τότε διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀρχηγοῦ των, παρέλαβαν τὸ λείψανόν του καὶ τὰ πτλούσια λάφυρα καὶ ἐπανῆλθαν εἰς τὸ Μεσολόγγιον. Ἐκεῖ τὸν ἔθαψαν μὲ μεγάλας τιμάς πλησίον τοῦ τάφου τοῦ Κυριακούλη Μαυρομιχάλη καὶ ὅλη ἡ Ἑλλὰς ἐθρήνησε τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρείου ἥρωος.

Οι Τουρκαλβανοὶ ἐπροχώρησαν καὶ ἐποιιόρκησαν τὸ Αίτωλικὸν μαζὶ μὲ τὸν ἄλλον στρατόν. Παρ' ὅλας ὅμως τὰς προσπαθείας των,

Ο Μᾶρκος Μπότσαρης.

δὲν ἡδυνήθησαν νὰ κυριεύσουν τὴν πόλιν καὶ ἡναγκάσθησαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Ἡπειρον.

Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσώθη ἡ Δυτικὴ Στερεά Ἑλλάς. ‘Ο Μαυροκορδᾶτος τότε ἐφρόντισε νὰ ὀδχυρωθῇ τὸ Μεσολόγγι, τὸ δποῖον θὰ ἔχρησίμευεν ὡς προπύργιον τῆς Ἑλλάδος.

Ἀσκήσεις.—Ποιοι πασάδες ἔξεστράτευσαν κατὰ τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος τὸ 1823;—Διατί δὲν ἐπέτυχαν τοῦ σκοποῦ τῶν;—Χαρακτηρίσατε τὸν Μάρκον Μπότσαρην.—Νὰ εὕρετε ποιήματα καὶ δημοτικὰ τραγούδια δι’ αὐτόν.

10. Ὁ Φιλελληνισμὸς εἰς τὴν Εύρωπην. Λόρδος Βύρων

Τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων καὶ αἱ σφαγαὶ τῶν Τούρκων εἰς βάρος τῶν ἀόπλων Χριστιανῶν προεκάλουν τὸν θαυμασμὸν πολλῶν ξένων καὶ ἀφύπνισαν τὴν συμπάθειαν τῶν Εύρωπαίων πρὸς τοὺς Ἑλλήνας καὶ τὸν ἀποτροπιασμὸν πρὸς τοὺς Τούρκους. Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εύρωπης καὶ Ἀμερικῆς ίδρυθησαν φιλελληνικαὶ Ἐταιρεῖαι, διὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὸν ἔλληνικὸν ἄγῶνα μὲ χρήματα, ὅπλα καὶ ἄλλα ἐφόδια. Οἱ δημοσιογράφοι ἔγραφαν ὥραϊα ἄρθρα διὰ τὰ κατορθώματα καὶ τὰ διενοπαθήματα τῶν Ἑλλήνων καὶ πολλοὶ συγγραφεῖς καὶ σπουδαῖοι ποιηταὶ ἔγραφαν ἐπίστης ἐνθουσιώδη ποιήματα διὰ τὸν ἔλληνικὸν ἄγῶνα.

Τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθη εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Εύρωπης ἐνρεῦμα φιλελληνισμοῦ καὶ ἐζήτουν οὗτοι ὅπο τὰς Κυβερνήσεις των νὰ ἐνδιαφερθοῦν διὰ τὸν ἄγῶνα τῶν Ἑλλήνων. Πολλοὶ δὲ Φιλέλληνες ὀπεφάσισαν νὰ κατέλθουν εἰς τὴν Ἑλλάδα, νὰ πολεμήσουν καὶ νὰ χύσουν τὸ αἷμα των ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας της. Καὶ ὅπως εἴδομεν, εἰς τὴν μάχην τοῦ Πέτα πολλοὶ φιλέλληνες ἐπολέμησαν παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Ἑλλήνων.

Δυστυχῶς ὅμως οἱ βασιλεῖς καὶ αἱ Κυβερνήσεις τῶν περισσοτέρων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ἐδείκνυαν ἔχθρικὰς διαθέσεις ὅπο τὴν ἀρχὴν τῆς Ἐπαναστάσεως ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. ‘Η συμπάθεια ὅμως καὶ δὲν θουσιασμὸς τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἦνάγκασαν τὰς Κυβερνήσεις των νὰ μεταβάλουν τὴν φιλοτουρκικὴν πολιτικὴν των. Πρώτη ἡ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας ἔγινε πολὺ φιλελληνική, ὅπαν ἔγινεν ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας ὁ φιλέλλην Γεώργιος Κάνιγγ, δὲν ποτοῖς ἀνεγνώρισεν ἐπισήμως τὴν Ἑλληνικὴν πολιτείαν. Ἐπίσης τὴν ίδιαν ἐποχὴν καὶ δὲν πρόεδρος τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς Μόνρωα ἔκαμε πολὺ φιλελληνικάς δηλώσεις.

Μὲ τὴν ἡθικὴν ἐνίσχυσιν τοῦ φιλέλληνος Λόρδου Βύρωνος ἐδόθη τότε εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν καὶ δάνειον ὅπο 800.000 λίρας. Ὁ

Δόρδος Βύρων προσέφερε τάς μεγαλυτέρας θυσίας εις τὸν Ἀγῶνα καὶ ἔθυσίασε καὶ τὴν ζωήν του ὑπὲρ τῆς Ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος.

Ο Βύρων ἦτο εἰς ἀπὸ τοὺς σπουδαιοτέρους ποιητὰς τῆς ἐποχῆς του καὶ πολλὰ ἀπὸ τὰ ποιήματά του ἡσαν ἀφιερωμένα εἰς τὴν σκλαβωμένην Ἑλλάδα. Εἰς τὰς 24 Δεκεμβρίου 1823 ἔφθασεν ώς πληρεξούσιος τοῦ Ἀγγλικοῦ καὶ Φιλελληνικοῦ κομιτάτου εἰς Μεσολόγγιον, ὅπου οἱ Ἑλληνες τὸν ὑπεδέχθησαν μὲν μεγάλας τιμάς. Ο Βύρων παρέδωσεν ὅσα χρήματα εἶχε μαζί του εἰς τὴν Κυβέρνησιν καὶ ὥργάνωσε καὶ στρατιωτικὸν σῶμα ἀπὸ 500 Σουλιώτας, τὸ ὅποιον συνετήρει δι’ ἔξδων του. Ἐκοπίασε πολὺ διὰ τὸν Ἀγῶνα καὶ προσεπάθησε νὰ συμφιλιώσῃ τοὺς ὅπλαρχγοὺς καὶ νὰ συνθίσῃ τοὺς στρατιώτας εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν στρατιωτικὴν πειθαρχίαν.

Ο Λόρδος Βύρων.

Δυστυχῶς ὅμως αἱ κακουχίαι, τὸ ὑγρὸν κλίμα τοῦ Μεσολογγίου καὶ οἱ πυρετοὶ τὸν ἔφεραν εἰς τὸν τάφον (7 Ἀπριλίου 1824). Ἐτάφη εἰς τὸ Μεσολόγγιον μὲν μεγάλας τιμάς. Ο θάνατος τοῦ Βύρωνος ἔθεωρήθη ἔθνικὴ συμφορὰ καὶ δλόκληρος ἡ Ἑλλὰς ἔβυθίσθη εἰς πένθος. Η πατρὶς ἀπὸ εὐγνωμοσύνην ἔκτισε μαρμάρινον μνημεῖον^λ εἰς τὸν τάφον του καὶ ἔστησε τὸν ἀνδριάντα του εἰς τὸ Ζάππειον τῶν Ἀθηνῶν, δὲ ἔθνικός μας ποιητὴς τοῦ ἀφιέρωσε τοὺς παρακάτω στίχους:

Λευτεριά, γιὰ λίγο πάψε
νὰ κτυπᾶς μὲ τὸ σπαθί.
Τώρα σίμωσε καὶ κλάψε
εἰς τοῦ Μπάϊρον τὸ κορμί.

Ἀσκήσεις.—Τί προεκάλεσε τὸν Φιλελληνισμόν;—Γνωρίζετε ἄλλας περιπτώσεις ποὺ τὸ ἔθνος μας ἐκίνησε τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου;

11. Διχόνοιαι τῶν Ἑλλήνων.

Θάνατος τοῦ Ὁδυσσέας Ἀνδρούτσου

Η Κυβέρνησις, ἡ ὅποια ἐσχηματίσθη ἀπὸ τὴν πρώτην Ἐθνικὴν Συνέλευσιν τῆς Ἐπιδαύρου, ἔχασε τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ λαοῦ, διότι δὲν είργάσθη ὅπως ἔπρεπεν, οὕτε ἔδειξε τὸ ἀπαιτούμενον θάρρος,

ὅπως εἶδαμεν, ἀπέναντι τοῦ ἔχθροῦ. Δι' αὐτὸν νέοι ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ συνεκεντρώθησαν τὸν Μάρτιον τοῦ 1823 εἰς τὸ "Αστρος, ὃπου ἔγινεν ἡ **Δευτέρα Ἐθνικὴ Συνέλευσις**.

Οἱ ἀντιπρόσωποι ὅμως τῆς Συνελεύσεως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἔχωρίσθησαν εἰς δύο ἀντιμαχομένας μερίδας, τὴν μερίδα τῶν στρατιωτικῶν καὶ τὴν μερίδα τῶν πολιτικῶν. Εἰς αὐτὴν ὑπερίσχυσαν πάλιν οἱ πολιτικοί. Πρόεδρος τοῦ **Ἐκτελεστικοῦ** ἔγινεν ὁ Πετρόμπεης καὶ τοῦ **Βουλευτικοῦ** ὁ Μαυροκορδάτος. Τὸ ἀξίωμα τοῦ **Άρχιστρατήγου** κατηργήθη.

"Η ἀπόφασις αὐτὴ τῆς Συνελεύσεως ἔξωργισε τὸν Κολοκοτρώνην. "Η Συνέλευσις τότε διὰ νὰ τὸν καταπραῦνῃ τὸν διώρισε Πρόεδρον τοῦ Νομοεκτελεστικοῦ. Ταχέως ὅμως ἥλθεν εἰς σύγκρουσιν μὲ τὸν Μαυροκορδάτον καὶ ὁ Μαυροκορδάτος μὲ ὅλους τοὺς βουλευτὰς μετέβη εἰς τὸ Κρανίδι, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης μὲ τὰ μέλη τοῦ Νομοεκτελεστικοῦ ἔγκατεστάθη εἰς τὴν Τρίπολιν. "Η Βουλὴ ποὺ εύρισκετο εἰς τὸ Κρανίδι ἀπεκήρυξε τὴν Κυβέρνησιν ως παράνομον καὶ διώρισε νέαν μὲ Πρόεδρον τὸν Γεώργιον Κουντουριώτην, εἰς τὴν ὃποιαν ἔλαβε μέρος καὶ ὁ Ἰωάννης Κωλέττης.

Τοιουτορόπως ἔγιναν δύο Κυβερνήσεις, μία εἰς τὸ Κρανίδιον καὶ μία εἰς τὴν Τρίπολιν, καὶ ἡ μία κατηγόρει τὴν ἄλλην ως παράνομον. "Η μερὶς τοῦ Μαυροκορδάτου ὥβριζε τοὺς στρατιώτας «ώς κλέφτες καὶ ἀντάρτες» καὶ ἡ μερὶς τοῦ Κολοκοτρώνη ἀπεκάλει τοὺς πολιτικοὺς περιφρονητικῶς «καλαμάραδες». Ἐμέθυσαν αἱ δύο παρατάξεις ἀπὸ τὰς νίκας κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἐλησμόνησαν ὅτι ὁ ἔχθρος ἦτο ἀκόμη πολὺ ἰσχυρὸς καὶ ἐπικίνδυνος καὶ δι' αὐτὸν εἶχαν χρέος νὰ ἐνώσουν δλας τῶν τὰς δυνάμεις.

Τοιουτορόπως ἤρχισεν ὁ πρῶτος ἐμφύλιος πόλεμος, ὁ ὅποιος θὰ εἶχε καταστρεπτικὰ συνεπείας, ὅν ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἐδείκνυε σύνεσιν. Διὰ τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος ὑπεχώρησε καὶ ἔζήτησε ἀμνηστίαν. "Η Κυβέρνησις τὴν παρεχώρησε καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἐσταμάτησε. Τότε ἡ Κυβέρνησις ἔγκατεστάθη εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἀνεγυνώσθη ἀπὸ ὅλους ως νόμιμος Κυβέρνησις.

Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ ιδίου ἔτους συμφώνως μὲ τὸ Σύνταγμα ἔγιναν νέαι ἔκλογοι διὸ νέον **Ἐκτελεστικὸν** καὶ ἀνεδείχθη πρόεδρος πάλιν ὁ Κουντουριώτης. Ἐπειδὴ ὅμως τὰς περισσοτέρας θέσεις τῶν **Υπουργῶν** ἔλαφον Ρουμελιῶται καὶ Νησιῶται, οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου δυστρεστήθησαν καὶ ἀπεσύρθησαν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον καὶ ἡνώθησαν μὲ τὸν Κολοκοτρώνην. Τοιουτορόπως ἤρχισε δεύτερος ἐμφύλιος πόλεμος. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐνικήθη ἀπὸ τὸν Γκούραν, τὸν Καραϊσκάκην

καὶ ἄλλους ἀρχηγοὺς καὶ ἡναγκάσθη νὰ παραδοθῇ, ἀφοῦ ἔχασεν εἰς μίαν μάχην τὸν νίόν του Πᾶνον. Ἡ Κυβέρνησις τότε τὸν ἐφυλάκισε μὲ ἄλλους συνεργάτας του εἰς τὸ Μοναστήριον Προφήτην Ἡλίαν, εἰς τὴν Ὑδραν (2 Φεβρουαρίου 1825).

Κατόπιν ἡ Κυβέρνησις ἐστράφη ἐναντίον τῶν διπλαρχηγῶν τῆς Στερεᾶς, Μακρῆ καὶ Ἀνδρούτσου, ὁ ὅποιος ἦτο φίλος τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ διέταξε τὸν Γκούραν νὰ τὸν συλλάβῃ.

‘Ο Ἀνδρούτσος, πιστεύων ὅτι ὁ Γκούρας θὰ τὸν ἐπροστάτευεν, ἐπειδὴ ἦτο ἄλλοτε πρωτοπαλλήκαρόν του, παρεδόθη εἰς αὐτόν. Ὁ Γκούρας ὅμως παρέβη τὸν δρκὸν του καὶ τὸν μετέφερε δέσμιον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τὸν ἐφυλάκισεν εἰς ἕνα ἑνετικὸν πύργον τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου καὶ ὑπέστη φρικτὰ μαρτύρια. Ἐκεῖ τὴν πρωίαν τῆς 5 Ιουνίου εὑρέθη δολοφονημένος κάτω ἀπὸ τὰ τείχη τῆς Ἀκροπόλεως. Οἱ δολοφόνοι τοῦ διέδωσαν ὅτι κατεκρημνίσθη ἐνῷ προσεπάθει νὰ δραπετεύσῃ. Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ τέλος τοῦ πρωτεργάτου τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως Ἀνδρούτσου. Ἡ πατρὶς ἀπὸ εὐγνωμοσύνην της ἔκτισε μαρμάρινον μνημεῖον εἰς τὸν Ἀνδρούτσον ἐντὸς τοῦ νεκροταφείου τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἔστησε τὸν ἀνδριάντα του εἰς τὴν Γραβιάν.

Αύτὴ ἦτο δυστυχῶς ἡ ἐσωτερική κατάστασις τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Εἰς τὰς παραμονὰς τῆς κρισιμωτέρας φάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἥλθον εἰς σύγκρουσιν ὁ λαός μὲ τοὺς προκρίτους, διότι ἐκεῖνοι μὲν ἐζήτουν συνταγματικὴν διοίκησιν, αὐτοὶ δὲ ἀπολυταρχικήν.

Ἀσκήσεις.—Τί ἐπροκάλεσε τὰς διχονοίας μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Ἐπαναστάσεως; —Ἐπρεπε νὰ παρουσιασθοῦν αὐται; —Τί ἔκαμεν εἰς ὁμοίαν περίπτωσιν ὁ ἀθανάτος ἥρως Μάρκος Μπότσαρης; —Τί ἀποτέλεσμα φέρουν αἱ διχόνοιαι; —Ἐνθυμεῖσθε ἀπὸ τὴν περασμένην ιστορίαν πόσον ἀκριβά ἐπλήρωσε τὸ Ἑθνος τὴν διχόνιαν τῶν ἀρχηγῶν του;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ
ΚΑΙ ΑΙΓΥΠΤΙΩΝ ΑΠΟ ΤΟ 1824 - 1827

1. Νέον πολεμικὸν σχέδιον τῶν Τούρκων κατὰ τὸ 1824

‘Ο Σουλτάνος, ἀφοῦ δὲν κατώρθωσε μόνος του νὰ καταπνίξῃ τὴν Ἐλληνικὴν Ἐπανάστασιν, ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ Ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ ’Αλῆ πασᾶ, δ ὅποιος ἦτο ὑποτελῆς εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὸν δόποιον ὑπεσχέθη νὰ παραχωρήσῃ τὴν Κύπρον καὶ τὴν Κρήτην.

‘Ο Μεχμέτ ’Αλῆς ἦτο ἀλβανικῆς καταγωγῆς καὶ ἦτο πολὺ δραστήριος καὶ ἰκανὸς στρατηγός. Εἶχε διοργάνωσει τὸ κράτος του, τὸν στρατόν του καὶ τὸν στόλον του μὲ Εύρωπαίους ὄργανωτὰς κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν σύστημα. ‘Ο Μεχμέτ ἀπεδέχθη τὰς προτάσεις τοῦ Σουλτάνου καὶ ἀνέθεσε τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ πολέμου εἰς τὸν θετὸν υἱόν του ’Ιμβραήμ, δ ὅποιος καὶ διωρίσθη ἀμέσως διοικητῆς τῆς Πελοποννήσου. Συνεφώνησαν δὲ οἱ μὲν Αἰγύπτιοι νὰ ὑποτάξουν τὴν Κρήτην, τὴν Κάσον καὶ τὴν Πελοπόννησον, οἱ δὲ Τούρκοι τὰ Ψαρὰ καὶ τὴν Στερεάν Ἐλλάδα.

Εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τοῦ φοβερωτάτου διὰ τοὺς Ἐλληνας κινδύνου ἐκεῖνοι ἔξικολούθουν τὰς μετοξύ των φιλονικίας. ‘Ο Κολοκοτρώνης εὐρίσκετο εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἡ Κυβέρνησις καμμίαν στρατιωτικὴν προετοιμασίαν δὲν ἔκαμνεν; δὲν ἔλληνικὸς στόλος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κινηθῇ ἀπὸ Ἑλλειψιν ἐφοδίων. ‘Ο αἰγυπτιακὸς στόλος ἀπετελεῖτο ἀπὸ 54 μεγάλα πολεμικὰ καὶ 400 φορτηγά καὶ δ στρατὸς ἀπὸ 90.000 ἄνδρας. ‘Ο Σουλτάνος ἥτοιμασε ἄλλον στόλον μὲ ναύαρχον τὸν Χοσρέφ πασᾶν, διὰ νὰ καταστρέψῃ τὰ Ψαρὰ καὶ κατόπιν μαζὶ μὲ τὸν ’Ιμβραήμ τὴν Υδραν, τὰς Σπέτσας καὶ τὴν Σάμον.

2. Ὑποταγὴ τῆς Κρήτης. Καταστροφὴ τῆς Κάσου

‘Ο ’Ιμβραήμ ἀπεβίβασεν εἰς τὴν Κρήτην τὸν Μάρτιον τοῦ 1824 ἀρκετὸν στρατὸν μὲ ἀρχηγὸν τὸν ἄγριον Ἀλβανὸν Χουσεΐν μπέην, δ ὅποιος μὲ τὰ σκληρότερα μέσα ἔπνιξεν εἰς τὸ αἷμα τὴν ἐπανάστασιν, ἡ δόποια μόλις εἶχεν ἐκραγῆ ἐκεῖ. Μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Κρήτης, δ Χουσεΐν μπέης κατέστρεψεν ἐξ ὀλοκλήρου καὶ τὴν μικρὰν νῆσον Κάσον. Τοὺς μὲν ἄνδρας ἔσφαξεν ὄλους, τὰς δὲ γυναῖκας καὶ τὰ παιδία ἐπώλησεν ὡς δούλους εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν.

3. Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν

Συμφώνως μὲ τὸ πολεμικὸν σχέδιον τῶν Τούρκων, μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κάσου, θὰ ἐπηκολούθει ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν. Ὁ τουρκικὸς στόλος, ἀπὸ 235 πολεμικὰ πλοῖα, μὲ 14.000 ἀποβατικὸν στρατὸν καὶ μὲ ναύαρχον τὸν Χοσρέφ παρουσιάσθη ἐμπρὸς εἰς τὰ Ψαρά. Οἱ κάτοικοι ἔζήτησαν ἀμέσως βοήθειαν ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν καὶ ἀπὸ τὰς νήσους "Υδραν καὶ Σπέτσας, ἀλλὰ καμμία βοήθεια δὲν τοὺς ἔστάλη. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἦτο ἀπησχολημένη μὲ τὰς

Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν.

ἐσωτερικὰς διαμάχας καὶ δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ δώσῃ καμμίαν βοήθειαν. Ὁ δὲ ἑλληνικὸς στόλος δὲν ἤμποροῦσε νὰ κινηθῇ ἀπὸ ἔλλειψιν χρημάτων καὶ ἐφοδίων.

Οἱ Ψαριανοὶ τότε ἀπεφάσισαν νὰ ἀντισταθοῦν μόνοι των. Ἐκτὸς τῶν Ψαριανῶν εἶχαν ἔλθει εἰς τὴν νῆσον καὶ πολλοὶ πρόσφυγες ἀπὸ τὰς Κυδωνίας, τὴν Σμύρνην καὶ τὴν Χίον, ὥστε ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου ἦτο περισσότερος ἀπὸ 30.000. Ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς μόνον 3000 ἦσαν εἰς θέσιν νὰ πολεμήσουν. Οἱ Ψαριανοί, ἀντὶ νὰ χρησιμοποιήσουν τὰ

πλοϊα των καὶ τὰ πυρπολικά, ἀφίρεσαν ἀκόμη καὶ τὰ πηδάλια καὶ ἀπεφάσισαν νὰ πολεμήσουν εἰς τὰ ὁχυρώματα.

Εἰς τὰς 20^η Ιουνίου δὲ τουρκικός στόλος ἤρχισε τὸν βομβαρδισμὸν τῆς νήσου. Οἱ Ψαριανοὶ ἐκτύπων μὲ σφοδρότητα τὰ τουρκικὰ πλοῖα καὶ δὲν τὰ ἄφηναν νὰ πλησιάσουν. Τὴν ἀλλην ἡμέραν ὁ Χοσρέφ ἀπεβίβασεν εἰς μίαν ἀπόκρημον ἀκτὴν τῆς νήσου ἀρκετὸν στρατόν, ὃ ὅποιος ἐπετέθη κατὰ τῶν Ψαριανῶν, ποὺ εὐρέθησαν πλέον μεταξὺ δύο πυρῶν. Οἱ ἀτρόμητοι Ψαριανοὶ ἐπολέμησαν μὲ λύσσαν ἔναντίον τῶν Τούρκων, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν νὰ συγκρατήσουν τὰς ἐπιθέσεις των.

Μετ' ὀλίγον ἡ πόλις ἐκυριεύθη καὶ ἐπυρπολήθη καὶ οἱ κάτοικοι ἐσφάγησαν ὅλοι. Πολλαὶ γυναῖκες καὶ παιδία ἐρρίφησαν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπινίγησαν, διὰ νὰ μὴ πέσουν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Μόνον οἱ περασπισταὶ τοῦ φρουρίου, τοῦ Παλαιοκάστρου, ἀντεστάθησαν ἑκεὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ τὴν τρίτην ἡμέραν ἔθεσαν πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα ποθῆκην καὶ ἀνετινάχθησαν εἰς τὸν ἀέρα. Ἀπὸ τὰς 7000 κατοίκων τῆς νήσου μόνον 3000 ἐσώθησαν μὲ τὰ πλοῖα, οἱ ὑπόλοιποι ἐφονεύθησαν. Ἀπὸ τὰς 20.000 προσφύγων ἐσώθησαν περίπου 4000, οἱ ἄλλοι ἐφονεύθησαν ἢ ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι. Ἀπὸ τὰ πλοῖα ἐσώθησαν μόνον 16 καὶ 7 πυρπολικά. Ὁλος ὁ ἄλλος στόλος τῶν Ψαριανῶν ἐπεσεύει εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων.

Οσοι ἐσώθησαν κατέφυγαν εἰς τὴν Σύρον, τὴν Αἴγιναν, τὴν Υδραν, τὰς Σπέτσας καὶ τὴν Εὔβοιαν, ὅπου ἔκτισαν τὰ Νέα Ψαρά. Εἰς τὰ Ψαρά δὲν ἀπέμεινε τίποτα ἄλλο, παρὰ ἡ Δόξα, ὅπως λέγει καὶ ὁ Εθνικός μας ποιητής Σολωμός μὲ τὸ περίφημον ποίημά του :

Στῶν Ψαρῶν τὴν δλόμαυρη ράχη
περπατώντας ἡ δόξα μονόχη
μελετᾶ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ
γινωμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια
ποὺ εἶχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

Δοκήσεις.—Τί ἡνάγκασε τὸν Σουλτάνον νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τῆς Αγύπτου;—Διατί τώρα οἱ Τούρκοι εἶχαν ἐπιτυχίας, ἐνῷ τὰ 3 πρῶτα ἔτη παντοῦ ἐνικῶντο;—Ποιὸν σφάλμα ἔκαμψαν οἱ Ψαριανοί;

4. Ἡ μεγάλη ναυμαχία τοῦ Γέροντα

Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν ἐλύπησε ὅλους τοὺς Ἐλληνας. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν, δὲ τουρκικός στόλος ἐσχεδίαζε νὰ καταστρέψῃ τὴν Σάμον. Εύτυχῶς τὰς ἡμέρας ἑκείνας ἔφθασαν τὰ χρήματα τοῦ Ἀγγλικοῦ δανείου καὶ ἡ Ἐλληνικὴ Κυβέρνησις ἀπεφάσισεν ἐν μέ-

ρος τοῦ δανείου νὰ τὸ διαθέσῃ διὰ νὰ ἐφοδιάσῃ τὸν Ἑλληνικὸν στόλον.

Ο Ἑλληνικὸς στόλος τότε ἔπλευσεν ἀμέσως εἰς τὸ στενόν μεταξὺ Σάμου καὶ Μ. Ἀσίας καὶ ἡμπόδισε τὸν Χοσρέφ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν σκοπόν του. Εἰς τὸ στενόν ἐκεῖνο συνήθησαν πολλαὶ αἰματηραὶ ναυμαχίαι ἐπὶ πέντε ἡμέρας καὶ οἱ ἀτρόμητοι πυρποληταὶ Κανάρης, Βατικιώτης καὶ Ματρόζος κατώρθωσαν νὰ πυρπολήσουν τρία ἔχθρικά πλοῖα. Μετ' ὀλίγον ἔφθασε καὶ ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος καὶ ἦνώθη μὲν τὸν τουρκικὸν. Τοιουτοτρόπως ἀπετελέσθη μία μεγάλη ναυτικὴ δύναμις ἀπὸ 400 μεγάλα καὶ μικρὰ πλοῖα μὲ 2.500 κανόνια καὶ 50.000 ἄνδρας, πεζοὺς καὶ ναύτας. Ο Ἑλληνικὸς στόλος ἀπετελεῖτο ἀπὸ 80 μικρὰ πλοῖα, 850 κανόνια καὶ 5.000 ναύτας μὲν ναύαρχον τὸν **Ανδρέαν Μιαούλην**.

Εἰς τὰς 24 Αὐγούστου 1824 ἔξ πυρπολικὰ καὶ 20 πλοῖα ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἔχθρῶν καὶ ἐπροξένησαν ἀρκετάς ζημίας εἰς τὸν ἦνωμένον τουρκοαιγυπτιακὸν στόλον. Τὴν 29 Αὐγούστου συνηγήθησαν οἱ δύο στόλοι εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου τοῦ Γέροντα, πρὸς τὸ νοτιο-ανατολικὸν μέρος τῆς Σάμου καὶ ἀνατολικῶς τῆς Πάτμου. Ἐκεῖ συνήρθη ἡ μεγαλυτέρα ναυμαχία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, κατὰ τὴν ὅποιαν οἱ Ἑλληνες ἐπολέμησαν μὲ γενναιότητα καὶ ἐπροξένησαν μεγάλας ζημίας εἰς τὸν ἔχθρον. Δύο πυρπολικὰ ἀνετίναξαν τὴν τυνησιακὴν ναυαρχίδα καὶ ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος τρομοκρατηθεὶς κατέφυγε, διὰ νὰ σωθῇ, εἰς τὴν Κῷ καὶ τὴν Ἀλικαρνασσόν.

Ἄφοῦ ἐπὶ δύο μῆνας ὁ Χοσρέφ καὶ ὁ Ἰμβραήμ ἀπέτυχαν νὰ κυριεύσουν τὴν Σάμον ἀπεφάσισαν νὰ φύγουν. Καὶ ὁ μὲν τουρκικὸς στόλος ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ὁ δὲ αἰγυπτιακὸς ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Σούδαν τῆς Κρήτης διὰ νὰ διαχειμάσῃ. Ο Μιαούλης ὅμως παρηκολούθησε τὸν αἰγυπτιακὸν στόλον, καὶ πλησίον τοῦ Ἡρακλείου τοῦ ἐπετέθη καὶ τὸν διεσκόρπισε. Κατόπιν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Υδραν, διὰ νὰ ἐπιδιορθώσῃ τὰς ζημίας τῶν πλοίων του καὶ νὰ ἀναπαυθοῦν οἱ ναύται.

Ο ἐπίμονος Ἰμβραήμ κατώρθωσεν εἰς τὸ τέλος Νοεμβρίου νὰ συγκεντρώσῃ ἀρκετά πλοῖα καὶ νὰ ἀγκυροβολήσῃ εἰς τὴν Σούδαν.

Ἀσκήσεις.—Διατί οἱ Τουρκοαιγύπτιοι ἐστράφησαν ἐναντίον τῶν νήσων πρῶτον;—Ποιοὶ ναυτικοί μας ἀνεδείχθησαν κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Γέροντα;—Εὗρετε εἰς τὸν χάρτην τὸ μέρος ούτο.

5. **Απόβασις τοῦ Ἰμβραήμ εἰς τὴν Πελοπόννησον**

Ο Ἰμβραήμ, ἀφοῦ ἔλαβε νέαν βοήθειαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ συν-επλήρωσε τὸν ἐφοδιασμόν του, ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ τὴν

12 Φεβρουαρίου 1825 ἔπλευσεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀπεβιβάσθη ἀνενόχλητος εἰς τὴν Μεθώνην μὲ 6.000 πεζούς, 5.000 ἵππεῖς καὶ ἀρκετὸν πυροβολικόν. Ἀμέσως ἔστειλε πάλιν τὸν στόλον εἰς τὴν Κρήτην καὶ ἔφερεν ἄλλας 6.000 πεζούς καὶ 500 ἵππεῖς χωρὶς νὰ συναντήσῃ κανένεν ἐμπόδιον.

‘Ο Ἰμβραῆμ κατέλαβε τὴν Μεθώνην καὶ τὴν Κορώνην καὶ ἐποιοίρησε τὸ Ναυαρίνον ἀπὸ τὴν ξηρὰν μὲ 10.000 πεζούς, 1000 ἵππεῖς, ἀρκετὸν πυροβολικὸν καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν μὲ πολλὰ πλοῖα. Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς πολιορκίας ἔφονεύθη ὁ νεαρὸς υἱὸς τοῦ Πετρούμπετη Ἰωάννης Μαυρομιχάλης.

‘Ο Ἰμβραῆμ πασᾶς.

ἔφθασεν εἰς τὰς Καλάμας, ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἀνέθεσε τὴν στρατηγίαν εἰς τὸν πλοιάρχον Σκούρτην, ὁ ὅποιος κατέλαβε τὸ χωρίον Κρεμμύδι διὰ νὰ ἀποκόψῃ τὰς συγκοινωνίας τοῦ ἔχθροῦ μεταξὺ Μεθώνης καὶ Ναυαρίνου. ‘Ο Ἰμβραῆμ ἐπετέθη ἐναντίον τῶν καὶ τοὺς διεσκόρπισεν. Ἐπειτα ἐπανέλαβε τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυαρίνου.

‘Ο Ὑδραῖος Ἀναστάσιος Τσαμαδός μὲ ἄλλους ἀρχηγούς κατώρθωσε νὰ ἐφοδιάσῃ τὸ φρούριον τοῦ Νεοκάστρου μὲ ὅπλα καὶ μὲ πολεμεφόδια καὶ ἀπεβιβάσεν εἰς τὴν μικρὰν νῆσον Σφακτηρίαν, ἡ ὅποια φράσσει τὸν λιμένα τοῦ Ναυαρίνου, 800 ἄνδρας καὶ μὲ τὰ 5 πλοῖα του ἐπροστάτευε τὸν λιμένα τοῦ Ναυαρίνου.

Τὴν 26 Ἀπριλίου ὁ Ἰμβραῆμ διέταξε τὸν Χουσεῖν νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Σφακτηρίας καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ στόλου κατώρθωσε νὰ ἀποβιβάσῃ εἰς τὴν νῆσον 4000 ἄνδρας, οἱ ὅποιοι ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Ἐλλήνων καὶ τὴν ἐκυρίευσαν. Ἀπὸ τοὺς “Ἐλληνας 350 ἔφονεύθησαν, μεταξὺ τῶν ὅποιών ὁ Τσαμαδός, ὁ Σαχίνης καὶ ὁ Ἰταλὸς φιλέλλην Σανταρόζας, 250 συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι καὶ 200 κατώρθωσαν νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα. ‘Ο Σαχτούρης καὶ ὁ

Μαυροκορδάτος ἐσώθησαν μὲ τὸ πλοῖον τοῦ φονευθέντος Τσαμαδοῦ «Ἀρτη». Τὰ ἀλλα πλοῖα κατώρθωσαν νὰ σωθοῦν, πρὶν ὁ ἔχθρικὸς στόλος ἀποκλεῖσῃ τὸ Ναυαρίνον. ‘Ο Ἀρτη εἶχε περικυκλωθῆ μέσα εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ναυαρίνου ἀπὸ πολλὰ ἔχθρικὰ πλοῖα, τὰ ὅποια ἤρχισαν φοβερὸν κανονιοβολισμὸν ἐναντίον του. Τέλος ἀφοῦ ἐπολέμησαν ὡς ἥρωες ἐπὶ 5 ὥρας οἱ «Ἐλληνες ὁ Ἀρτη» κατώρθωσε νὰ περάσῃ ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ ἔχθρικὰ πλοῖα καὶ νὰ σωθῇ, ἀφοῦ ἐπροξένησε πολλὰς ζημίας εἰς πέντε ἔχθρικὰ πλοῖα καὶ ἐβύθισεν ἐν. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν αὐτὴν τὰ φρούρια τοῦ Ναυαρίνου καὶ τοῦ Νεοκάστρου παρεδόθησαν εἰς τὸν Ἰμβραήμ.

Οταν ὁ Μιαούλης ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ φίλου του Τσαμαδοῦ ἐλυτρήθη πολὺ καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐκδικηθῇ. Τὴν νύκτα τῆς 30 Ἀπριλίου εἰσέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Μεθώνης καὶ μὲ τὰ πυρπολικά του ἐπυρπόλησεν 7 πολεμικὰ καὶ 3 φορτηγά τοῦ ἔχθροῦ.

Τὴν ίδιαν ἐποχὴν μία μοῖρα τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου μὲ ναύαρχον τὸν Σαχτούρην ἐνίκησε τὸν τουρκικὸν στόλον τοῦ Χοσρέφ μεταξὺ Ανδρου καὶ Εύβοιας καὶ τὸν διεσκόρπισεν.

6. Μάχη τοῦ Μανιακίου. Θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα

Ἡ κατάληψις τῆς Μεθώνης καὶ τοῦ Ναυαρίνου ἔφερε τοὺς «Ἐλληνας εἰς ἀπελπισίαν. ‘Ο μόνος ὁ ὅποιος ἦτο δυνατὸν νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὸν ἔχθρὸν ἦτο ὁ Κολοκοτρώνης. ‘Ο λαὸς ἐζήτει μὲ ἐπιμονὴν ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν τὴν ἀποφυλάκισίν του, ἡ Κυβέρνησις ὅμως δὲν ἡθέλησε νὰ ὑποχωρήσῃ. ‘Ακόμη καὶ ὁ «Υπουργὸς τῶν Ἑσωτερικῶν Παπαφλέσσας ἐζήτησεν ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν τὴν ἀποφυλάκισιν τοῦ Κολοκοτρώνη, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐπέτυχε. Τότε ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ ἴδιος κατὰ τοῦ Ἰμβραήμ, διὰ νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς κατατρομαγμένους «Ἐλληνας.

Εἰς τὰς ἀρχὰς Μαΐου μὲ 1.000 ἄνδρας ὡχυρώθη εἰς τὸ χωρίον Μανιάκι τῆς Πυλίας. Εἰς τὰς 20 Μαΐου 1825 ἐφάνη ὁ Ἰμβραήμ πασᾶς μὲ 6.000 ἄνδρας. Οἱ περισσότεροι στρατιώται τοῦ Παπαφλέσσα ἔφοβήθησαν καὶ διελύθησαν. Μόνον 300 πιστοὶ ἔμειναν μαζί του,

‘Ο Παπαφλέσσας.

ἀποφασισμένοι νὰ ἀποθάνουν ὑπὲρ Πατρίδος παρὰ νὰ φύγουν. Οἱ λεοντόκαρδοι αὐτοὶ "Ἐλληνες ἐπολέμησαν μὲ ἀφάνταστον γενναιότητα καὶ ἐφονεύθησαν ὅλοι, ἀφοῦ ἐπροξένησαν εἰς τὸν ἔχθρὸν σοβαρὰς ἀπωλείας.

Μετὰ τὴν μάχην διέταξεν ὁ Ἰμβρατήμ νὰ εύρουν τὸν νεκρὸν τοῦ Παπαφλέσσα, νὰ τὸν πλύνουν ἀπὸ τὰ αἷματα καὶ νὰ τὸν στήσουν ὅρθιον εἰς τὸν κορμὸν ἐνὸς δένδρου. Ἀφοῦ τὸν παρετήρησε σιωπηλῶς καὶ ἀκίνητος πολλὴν ὕδραν, εἶπεν εἰς τοὺς ἀξιωματικούς του:

—«Πραγματικὰ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἦτο γενναῖος» καὶ ἐφίλησε τὸν νεκρόν.

Ἀσκήσεις.—Ποῖα μέρη τῆς Πελοποννήσου κατέλαβε κατὰ πρῶτον ὁ Ἰμβρατήμ;—Ποῖοι ἀρχηγοὶ ἐχάνησαν κατὰ τὰς μάχας τοῦ Ναυαρίνου καὶ τῆς Σφακτηρίας;—Διατί ὁ λαὸς ἐζήτει ἀποφυλάκισιν τοῦ Κολοκοτρώνη;—Ποίους ἄλλους ἥρωας ἐνθυμίζει ὁ γενναῖος Παπαφλέσσας;—Διατί τὸν ἐφίλησεν ὁ ἔχθρος;

7. Ἀποφυλάκισις τοῦ Κολοκοτρώνη.

Ύποταγὴ τῆς Πελοποννήσου

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Παπαφλέσσα ἡ Κυβέρνησις ἡναγκάσθη νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς ἄλλους προκρίτους ποὺ εἶχε φυλακίσει καὶ νὰ τὸν διορίσῃ ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου. Οἱ "Ἐλληνες τότε ἀνεθάρρησαν καὶ πολλοὶ ἔτρεξαν νὰ τεθοῦν ὑπὸ τὰς διαταγὰς του, διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὸν Ἰμβρατήμ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Πελοποννήσου.

"Ἔτοι δῆμος ἀργά. Τὸ ἔργον τοῦ Κολοκοτρώνη ἦτο πολὺ δύσκολον καὶ ἡ καταπολέμησις τοῦ Ἰμβρατήμ δύσκολος ἐπίσης. Ὁ Ἰμβρατήμ, ἀφοῦ ἐλεηλάτησε τὴν Μεσσηνίαν καὶ ἐπιυρπόλησε τὴν Πύλον καὶ τὰς Καλάμας, ἐπροχώρησε καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Τρίπολιν, τὴν ὅποιαν εἶχαν πυρπολήσει οἱ "Ἐλληνες κατὰ διαταγὴν τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ τὴν ἐκυρίευσεν. "Ἐπειτα εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἀργολίδα. Ὁ σκοπός του ἦτο νὰ καταλάβῃ τὸ Ναύπλιον, ὅπου εἶχε τὴν ἔδραν της ἡ Κυβέρνησις, διὰ νὰ γίνῃ κύριος τῆς Πελοποννήσου. Εἰς τοὺς Μύλους δῆμος συνήντησε σφοδροτάτην ἀντίστασιν ἀπὸ 350 "Ἐλληνας ὑπὸ τὸν Ὑψηλάντην, τὸν Μακρυγιάννην καὶ τὸν Κων. Μαυρομιχάλην καὶ ἡναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Τρίπολιν καὶ ἀπὸ ἑκεὶ ἐξηκολούθησε συστηματικῶς νὰ καταστρέψῃ τὴν Πελοπόννησον, διὰ νὰ ἔξαναγκάσῃ τοὺς κατοίκους νὰ ὑποταχθοῦν διὰ τῆς τρομοκρατίας.

"Ο Κολοκοτρώνης, μὲ τοὺς ὀλίγους ἀτάκτους ποὺ εἶχε, παρηκολούθει κατὰ πόδας τὸν ἔχθρὸν καὶ διαρκῶς ἔφθειρε τὸν στρατόν του μὲ κάθε τρόπον.

Δασκήσεις.—Μὲ ποιον σχέδιον ἔβαδιζεν δὲ Ἰμβρατήμ;—Διατί τὸ ἔργον τοῦ Κολοκοτρώνη ἦτο δύσκολον;—Ποίαν τακτικὴν ἡκολούθησεν δὲ Κολοκοτρώνης;—Ποῖα επιτυχίαι ἐνεθάρρυναν τοὺς Ἐλληνας;

8. Δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἄλωσις αὐτοῦ

α) Πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου ἀπὸ τὸν Κιουταχῆν

Κατὰ τὸ ἔτος 1825 ἡ ἑπανάστασις εἰς ὀλόκληρον τὴν Στερεάν Ἐλλάδα εἶχε σχεδὸν σθήσει καὶ μόνον ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὸ Μεσολόγγιον ἦσαν ἀκόμη ἔλευθερα. Ὁ Σουλτᾶνος, διὰ νὰ ὑποτάξῃ ὀλόκληρον τὴν Στερεάν Ἐλλάδα, διέταξε τὸν Κιουταχῆν νὰ καταλάβῃ τὸ Μεσολόγγιον μὲ κάθε θυσίαν.

Ο Κιουταχῆς ἔξεκίνησεν ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα μὲ 20.000 Ἀλβανοὺς κατὰ τὰ τέλη Μαρτίου καὶ ἔφθασεν ἀνενόχλητος πρὸ τοῦ Μεσολογγίου, τὸ ὅποιον καὶ ἐποιόρκησε τὴν 23 Ἀπριλίου 1825. Τὰ φρούρια τοῦ Μεσολογγίου ἔν τῷ μεταξὺ εἶχαν ἐπισκευασθῆ καὶ ἡ φρουρά του ἀπετελεῖτο ἀπὸ 4.000 ἀνδρας, μὲ ἀρχηγούς τοὺς ἴκανωτέρους καὶ γενναιοτέρους ὁπλαρχηγούς τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς Ἐλλάδος. Ἐντὸς τῆς πόλεως ὑπῆρχαν ἀκόμη καὶ 12.000 γυναικόπαιδα, τὰ ὅποια ἀπετέλουν ἐμπόδιον εἰς τὴν ἀμυναν αὐτῆς. Τὰ ὀχυρώματα τοῦ φρουρίου εἶχαν ἐπισκευασθῆ καὶ εύρισκοντο εἰς καλήν κατάστασιν. Ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ξηρᾶς ἐπὶ τοῦ τείχους ἐτέθησαν 50 περίπου κανόνια. Τὸ ὀχυρότερον μέρος ἦσαν οἱ προμαχῶνες (οἱ τάπιες ὅπως ἐλέγοντο) καὶ ἔμπροσθεν τοῦ τείχους εἶχαν ἀνοιχθῆ τάφρος βαθεῖα. Ἀπὸ τὸ μέρος τῆς θαλάσσης τὴν πόλιν ἐπροστάτευαν ἡ λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου καὶ αἱ δύο μικραὶ νῆσοι Κλείσοβα καὶ Βασιλάδι, τὰς ὅποιας οἱ Ἐλληνες εἶχαν ὀχυρώσει. Ἐν τῷ μεταξὺ ἥλθε καὶ ὁ τουρκικὸς στόλος μὲ τὸν Χοσρέφ καὶ ἔφερε τρόφιμα καὶ πολεμεφόδια εἰς τὸν Κιουταχῆν καὶ ἐποιόρκησε τὴν πόλιν ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Προτοῦ ἐπιχειρήσῃ ὁ Κιουταχῆς νὰ καταλάβῃ τὴν πόλιν, ἐπρότεινεν εἰς τοὺς πολιορκούμενους νὰ συνθηκολογήσουν καὶ νὰ παραδοθοῦν. Οἱ πολεμισταὶ τοῦ ἀπήντησαν ὅτι δὲν παραδίδονται καὶ ὅτι τὰ κλειδιά τοῦ φρουρίου εἰναι κρεμασμένα εἰς τὰ κανόνια τους. Ὁ Κιουταχῆς τότε διέταξε γενικὴν ἔφοδον. Ὁ ἔχθρος ἔβομβάρδισε τὴν πόλιν καὶ ἔκαμε πολλὰς ἔφόδους διὰ νὰ καταλάβῃ τὸ Μεσολόγγιον, ὅλαι ὅμως ἀπέτυχαν μὲ μεγάλας ζημιάς.

Ἡ θέσις τῶν πολιορκουμένων ἦτο πάντως πολὺ δύσκολος. Ὁ Κιουταχῆς ἐπανέλαβε τὰς ἐπιθέσεις του, οἱ πολιορκούμενοι ὅμως ὅχι μόνον ἀπέκρουσαν αὐτάς, ἀλλὰ πολλάκις ἐξήρχοντο ἀπὸ τὸ τείχος καὶ ἐπέφεραν μεγάλας καταστροφὰς εἰς τοὺς πολιορκητάς. Εύτυχῶς.

εις τὰς 23 Ιουλίου ὁ ἐλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Μιαούλην διεσκόρπισε τὰ τουρκικὰ πλοῖα καὶ ἔφερεν εἰς τὴν πόλιν τροφάς καὶ πολεμεφόδια. Οἱ πολιορκούμενοι ἔλαβαν τότε θάρρος καὶ 1000 ἀπ' αὐτοὺς ἐπεχείρησαν ἔξοδον καὶ ἔφθασαν εἰς τὰ χαρακώματα τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐπροξένησαν μεγάλας καταστροφάς εἰς τὸν τουρκικὸν στρατόν. Συγχρόνως ἤλθαν ἀπὸ τὸν Ζυγὸν 500 ἄλλοι μὲ τὸν Καραϊσκάκην καὶ τὸν Τζαβέλλαν καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἀπὸ τὰ νῶτα.

‘Ἡ θέσις τοῦ Κιουταχῆ τότε κατέστη δύσκολος. Ὁ στρατός του ὑπέφερεν ἀπὸ ἔλλειψιν τροφῶν καὶ πολεμεφοδίων καὶ ἀπὸ διαφόρους ἐπιδημίας καὶ ἀπέμειναν μόνον 3.500 στρατιῶται. Μὲ τὰ λείψανα αὐτὰ τοῦ στρατοῦ του ἐπροχώρησε πρὸς Βορρᾶν διὰ νὰ σωθῇ ἀπὸ τὴν τελείαν καταστροφὴν εἰς τὰ πλάγια τοῦ Ζυγοῦ.

β) Πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου ἀπὸ τὸν Κιουταχῆν καὶ τὸν Ἰμβραήμ

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Κιουταχῆ ὁ Σουλτάνος ἀνησύχησε πολὺ καὶ ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ Ἰμβραήμ. ‘Ο Ἰμβραήμ ἀφοῦ ἔλαβε νέας ἐπικουρίας ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ἀνεχώρησε διὰ τὸ Μεσολόγγιον (τὴν 25 Δεκεμβρίου 1825) μὲ 10.000 πεζούς καὶ ἰσχυρότατον πυροβολικὸν καὶ στόλον καὶ ἐστρατοπέδευσε πλησίον τοῦ Κιουταχῆ. ‘Υπερήφανος δὲ διὰ τὰς ἐπιτυχίας του εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἶπεν εἰς τὸν Κιουταχῆν μὲ ὑπερηφάνειαν καὶ εἰρωνείαν, ὅτι ἀπορεῖ πῶς μὲ τόσον στρατὸν ἐπὶ τόσους μῆνας δὲν κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ τὸν «φράχτην αὐτόν». ‘Ανέλαβε δὲ νὰ κυριεύσῃ αὐτὸς τὸν φράχτην ἐκεῖνον ἐντὸς 15 ἡμερῶν ἀνευ τῆς βοήθειας τοῦ Κιουταχῆ.

Πρίν ν' ἀρχίσῃ τὴν πολιορκίαν ἐπρότεινεν εἰς τοὺς πολιορκουμένους νὰ συνθηκολογήσουν. ‘Ολοι, στρατὸς καὶ λαός, ἐφώναξαν πάλιν : « Πόλεμος ».

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ Μιαούλης διέσπασε τὸν ἀποκλεισμὸν καὶ ἔφερε διὰ δευτέραν φορὰν τροφὰς εἰς τὴν πόλιν καὶ πολεμεφόδια. ‘Ο Ἰμβραήμ τότε διέταξε νὰ κατασκευάσουν νέα χαρακώματα καὶ ἀπέκλεισε στενῶς τὴν πόλιν ἀπὸ τὴν Ἑηράν καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν. ‘Ο ἐχθρὸς κατόπιν ἥρχισε φοβερὸν βομβαρδισμὸν ἐναντίον τῆς πόλεως ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Τὴν πρωίαν τῆς 16 Φεβρουαρίου διέταξε γενικὴν ἔφοδον ἀπὸ Ἑηρᾶς καὶ θαλάσσης. Οἱ ‘Ελληνες ἐπολέμησαν ώς λέοντες καὶ ἀπέκρουσαν ἐπανειλημμένως τὰς λυσσώδεις ἐπιθέσεις τῶν Αἰγυπτίων. Ταπεινωμένος τότε ὁ Ἰμβραήμ ἡναγκάσθη νὰ ζητήσῃ τὴν σύμπραξιν τοῦ Κιουταχῆ διὰ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως.

‘Ο Κιουταχῆς μὲ τὸν Ἰμβραήμ, ἦνωμένοι τώρα, ἐξηκολούθησαν στενώτερον τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως. ‘Αντελίφθησαν ὅμως ὅτι αἱ

ἀπὸ ξηρᾶς ἐπιθέσεις κανὲν ἀποτέλεσμα δὲν θὰ ἔφερον, ἐὰν δὲν ἔκαμναν ἐπίθεσιν ἀπὸ τὴν θάλασσαν.³ Απεφάσισαν λοιπὸν νὰ κυριεύσουν πρῶτον τὰς μικρὰς νήσους τῆς λιμνοθαλάσσης καὶ νὰ ἔξακολουθήσουν τὸν σφοδρὸν κανονιοβολισμὸν ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα.

Οἱ Ἰμβρατὴν μετ' ὅλιγας ἡμέρας μὲ 1.200 ἄνδρας καὶ 40 κανόνια εἰς μικρὰ πλοϊα ἐπετέθη κατὰ τῶν νήσων Βασιλαδίου καὶ Ντολμᾶ, τὰς ὃποιας ὑπερήσπιζαν 280 ἄνδρες μὲ 15 κανόνια. Μετὰ κρατερὰν ἄμυναν οἱ Ἑλληνες ἐπεσαν πλὴν ἐλαχίστων καὶ τὸ Βασιλάδι καὶ ὁ Ντολμᾶς περιῆλθαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἔχθρῶν κατόπιν μεγάλων ἀπωλειῶν.

Ἡρωϊκωτάτη ὅμως ἦτο ἡ ἄμυνα εἰς τὴν Κλείσοβαν, τὴν ὁποίαν ὑπερήσπιζαν 130 ἄνδρες ὑπὸ τὸν Κίτσον Τσαβέλλαν.⁴ Οἱ Ἰμβρατὴν καὶ ὁ Κιουταχῆς εἶχαν ἐπιτεθῆ καὶ οἱ δύο ὅμως ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ ἡ λιμνοθάλασσα ἐγέμισε μὲ 1500 πτώματα ἔχθρῶν. "Ολας τὰς ἐπιθέσεις ἀπέκρουσαν οἱ Ἑλληνες φονεύσαντες τὸν Χουσεῖν μπέην καὶ τραυματίσαντες τὸν Κιουταχῆν.

γ) Ἡρωϊκὴ ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου

Ἡ θέσις τῶν πολιορκουμένων ἥρχισε νὰ γίνεται τραγική. Αἱ τροφαὶ ἔλειψαν ἐντελῶς, εἰς μάτην δὲ ἀνεμένετο ὁ ἐλληνικὸς στόλος. Οἱ ἀδάμαστοι πολιορκούμενοι ἥρχισαν τότε νὰ τρέφωνται μὲ φύκη, σκώληκας, ποντικούς, γάτους καὶ δέρματα. Ἀπὸ τὴν πεῖναν καὶ τὰς κακουχίας εἶχαν γίνει ὡς σκελετοί καὶ ώμοιάζαν μὲ φαντάσματα ἀπὸ τὴν ἔξαντλησιν.

"Αν καὶ οἱ πολιορκούμενοι εὐρίσκοντο εἰς τοιαύτην οἰκτρὰν κατάστασιν, εἰς κανένα δὲν εἶχεν ἔλλει ἢ ἴδεα νὰ παραδοθοῦν. Καὶ δὲν παρεδόθησαν. "Οταν ἐπείσθησαν ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ λάβουν ἀπὸ ἔξω βοήθειαν, ἀπεφάσισαν νὰ διασχίσουν τὰς τάξεις τοῦ ἔχθροῦ μὲ τὰ ζίφη εἰς τὰς χεῖρας καὶ ὅσοι σωθοῦν νὰ καταφύγουν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν ὅπλαρχηγῶν τῆς Στερεάς. Εἰδοποίησαν ἀμέσως τοὺς ὅπλαρχηγούς Καραϊσκάκην καὶ τοὺς ἄλλους, ὅτι ἡ "Εξοδος ὠρίσθη διὰ τὴν νύκτα τῆς 10 πρὸς τὴν 11 Ἀπριλίου 1826 καὶ νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῶν ἔχθρῶν διά νὰ διευκολύνουν τὴν σωτηρίαν τῶν.

Δυστυχῶς ὅμως τὸ σχέδιον αύτὸν ἐπροδόθη εἰς τοὺς Τούρκους ἀπὸ ἔνα Βούλγαρον λιποτάκτην. "Εστειλαν λοιπὸν 2000 Ἀλβανούς εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ζυγοῦ, διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὸν Καραϊσκάκην καὶ τοὺς ἄλλους ἀρχηγούς, ποὺ θὰ ἥρχοντο εἰς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων, ὃ δὲ ἄλλος στρατὸς παρετάχθη εἰς τὸ μέρος ὅπου θὰ ἐγίνετο ἡ ἔξοδος.

Εἰς τὸ Μεσολόγγιον, οἱ ἐναπομείναντες τρεῖς χιλιάδες πολεμισταὶ καὶ 9000 γυναικόπαιδα καὶ ἀσθενεῖς ἔχωρίσθησαν εἰς τρία τμῆματα

ύπο τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Νότη Μπότσαρη, Κίτου Τζαβέλλα καὶ Μακρῆ καὶ κατὰ τὰ μεσάνυχτα ὥρμησαν ἔξω ἀπὸ τὰ ὄχυρώματα τῆς πόλεως. Ἐμπρὸς ἦσαν οἱ πολεμισταί, εἰς τὸ μέσον οἱ γέροντες, οἱ ἀσθενεῖς καὶ τὰ γυναικόπαιδα καὶ κατόπιν ἡκολούθουν ἄλλοι πολεμισταί. Αἱ νεαραὶ γυναῖκες ἐφόρεσαν ἐνδύματα ἀνδρῶν καὶ ὠπλίσθησαν καὶ αὐταὶ μὲ ὅπλα. Οἱ Ἑλληνες ὥρμησαν ἐμπρός, μὲ τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας, ὡς χείμαρρος κατὰ τῶν ἔχθρικῶν γραμμῶν. Οἱ πρῶτοι κατώρθωσαν νὰ διανοίξουν δρόμον διὰ μέσου τῶν ἔχθρῶν καὶ νὰ προχωρήσουν. Αἴφνης ὅμως ἐπεσαν εἰς τὴν ἐνέδραν τοῦ τουρκικοῦ ἵππικοῦ καὶ ὑπέστησαν μεγάλην καταστροφήν. Ἀλλὰ καὶ ὅσοι διέφυγαν ἀπεδεκτίσθησαν ἀπὸ τοὺς Ἀλβανούς, οἱ ὅποιοι τοὺς ἐπέριμεναν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ζυγοῦ.

Απὸ τοὺς ἀνδρας ἡδυνήθησαν νὰ σωθοῦν μόνον 1300, μεταξὺ τῶν ὅποιών καὶ 200 γυναικες, καὶ κατώρθωσαν νὰ φθάσουν εἰς τὴν Ἀμφισταν, ὅπου οἱ κάτοικοι τοὺς ὑπεδέχθησαν μὲ δάκρυα. Αἱ γυναικες, τὰ παιδιά καὶ οἱ γέροντες, ποὺ ἡκολούθησαν τοὺς πρώτους πολεμιστάς, δὲν κατώρθωσαν νὰ περάσουν τὰς ἔχθρικὰς γραμμὰς καὶ εἰς τὴν σύγχυσιν αὐτὴν οἱ Ἀλβανοὶ ἐφώναξαν εἰς Ἑλληνικήν γλῶσσαν «πίσω, πίσω εἰς τὰ ὄχυρώματα». Οἱ γέροντες τότε καὶ τὰ γυναικόπαιδα ὑπήκουσαν εἰς τὰς φωνὰς αὐτὰς καὶ ἥρχισαν νὰ ὑποχωροῦν εἰς τὴν πόλιν, ἐνῷ ἄλλα τμήματα ἐξηκολούθουν νὰ ἔξερχωνται.

Οἱ Τούρκοι τότε εἰσεχώρησαν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ ἀσπόλου αὐτοῦ πλήθους καὶ ἥρχισαν τὴν σφαγὴν καὶ τὴν λεηλασίαν. «Οσοι ἔμειναν εἰς τὴν πόλιν, ὅλοι σχεδὸν ἀπωλέσθησαν μὲ θαυμαστὰς θυσίας. Οἱ Μεσολογγῖται ἀνετίνασσον τὰ ὄχυρώματα καὶ ἐπτυπόλουν τὰς οἰκίας των καὶ πολλοὶ συνθροίσθησαν εἰς τὰς οἰκίας, ὅπου εἶχαν συσσωρεύσει πυρίτιδα, καὶ ἀνετινάσσοντο εἰς τὸν ἀέρα προτιμῶντες νὰ ταφοῦν ὑπὸ τὰ ἐρείπια μαζὶ μὲ τοὺς ἔχθροὺς παρὰ νὰ πέσουν ζωντανοὶ εἰς τὰς χεῖρας των.

Οἱ γέρων πρόκριτος Χρῆστος Καψάλης, ὁ ὅποιος εἶχε συναθροίσει τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς γέροντας εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην, μόλις εἰσώρμησαν οἱ ἔχθροι ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα καὶ ἀνετινάχθησαν ὅλοι εἰς τὸν ἀέρα. Εἰς ὀλίγον χρόνον τὸ ἡρωϊκὸν Μεσολόγγι ἦτο σωρὸς ἐρειπίων, ἀπὸ τὰ ὅποια ἐξήρχοντο φλόγες καὶ καπνοί. Τὸ Μεσολόγγι ἔπεσε, ἀλλ' ἡ ἀθάνατος πτῶσις αὐτοῦ ἦτο λαμπροτέρα καὶ τῆς ἐνδοξοτέρας νίκης. Ἡ ιστορία τῆς ἀνθρωπότητος δὲν ἀναφέρει ἄλλην καταστροφὴν τόσον τραγικὴν καὶ τόσον ἐνδοξον.

Ἡ καταστροφὴ τοῦ Μεσολογγίου συνεκίνησεν ὅλους τοὺς λαούς. Οἱ διάφοροι φιλελληνικοὶ σύλλογοι τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς

*Αμερικής ἐπολλαπλασίασαν τὰς προσπαθείας των πρὸς βοήθειαν τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων καὶ ἀπέστελλον πολλὰ χρήματα καὶ πολεμεφόδια.

*Ο ἐνθουσιασμὸς δὲ αὐτὸς τῶν λαῶν ἡνάγκασε τὰς Εύρωπαϊκὰς

*Η ἡρωϊκὴ θυσία τοῦ Καφάλη.

Κυβερνήσεις νὰ ἀναμιχθοῦν εἰς τὸν ἀγῶνα ύπερ τῆς Ἑλλάδος. *Η ἀθάνατος πτῶσις τοῦ Μεσολογγίου ἐστήριξε τὴν ἐπανάστασιν.

Ἀσκήσεις.—Τί ἀνέδειξε τοὺς ἡρῷούς προμάχους τοῦ Μεσολογγίου νικητὰς κατὰ τὰς πολιορκίας τοῦ Κιουταχῆ καὶ τοῦ Ἰμβρασῆ;—Ποῖος ἔχθρος ἔξηντλησ τοὺς πολιορκουμένους περισσότερον;—Διατί ὁ Ἰμβρασῆμ ὠνόμασε τὰ ὀχυρώματα τοῦ Μεσολογγίου «φράκτην»;—Διατί ἀπέτυχεν ἡ ἡρωϊκὴ ἔξοδος;—Διατί ἡ πόλις τοῦ Μεσολογγίου ὀνομάζεται *Ιερά;*—Τί ἀποτελέσματα εἶχεν ἡ πρωτάκουστος αὐτοθυσία τῶν ἡρώων ἑκείνων;—Νὰ εὑρετε ποιήματα καὶ τραγούδια, ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὸ ἀθάνατον Μεσολόγγι.

9. Πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως. Γεώργιος Καραϊσκάκης

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου ἡ ἐπανάστασις ἐκινδύνευσε νὰ σβήσῃ. *Η ἀντοχὴ ὅμως καὶ ἡ πεποιθησις τοῦ λαοῦ της εἰς τὴν νίκην *Ψηφιοποιίθηκε* από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ ἡ βοήθεια ποὺ ἥρχετο ἀπὸ τὴν Εύρώπην χάρις εἰς τὸ θερμὸν· ἐνδιαφέρον τῶν φιλελλήνων ἔσωσαν τὴν κατάστασιν.

‘Ο ’Ιμβραήμ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου ἐξηκολούθησε τὴν συστηματικὴν καταστροφὴν τῆς χώρας. Μόνον ἡ μικρὰ γωνία τῆς Μάνης ἔμενε ἐλευθέρα. ‘Ο ’Ιμβραήμ, ἀφοῦ ἐφθασεν εἰς τὰς Καλά-

μας, ἥθλησε νὰ ὑποδουλώσῃ καὶ τοὺς ἀνυποτάκτους Μανιάτας. Ἐξεστράτευσε τότε ἐναντίον τῆς Μάνης μὲ στρατὸν καὶ μὲ στόλον. Οἱ Μανιᾶται ὅμως τὸν ἐνίκησαν εἰς τὴν περίφημον μάχην τῆς Βέργας καὶ ἡναγκάσθη νὰ διοισθοχωρήσῃ.

‘Ο Κιουταχῆς ἔξεστράτευσε κατὰ τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς μὲ 10.000 πεζούς καὶ ἵππεις καὶ μὲ ἰσχυρὸν πυροβολικόν. Ὑπέταξε τὴν Φωκίδα, τὴν Λοκρίδα καὶ τὴν Βοιωτίαν χωρὶς νὰ συναντήσῃ καμμίαν ἀντίστασιν. Ἀπὸ τὴν Βοιωτίαν κατῆλθεν εἰς τὴν Ἀττικήν, ἐκυρίευσε τὰς Ἀθήνας καὶ ἐπειτα ἥρχισε τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως, τὴν δόποίαν ὑπερήσπιζεν ὁ Γκούρας μὲ 400 παλληκάρια.

‘Ο Ἀρχιστράτηγος τῆς Στερεᾶς
Γεώργιος Καραϊσκάκης.

Εἰς τὴν ἀπελπιστικὴν αὐτὴν κατάστασιν δὲ Μιαούλης κατεδίωξε τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ τὸν ἡνάγκασε νὰ κλεισθῇ εἰς τὸν Ἐλλήσποντον.

‘Η Κυβέρνησις Κουντουριώτου παρητήθη καὶ τὴν διεδέχθη νέα Κυβέρνησις μὲ Πρόεδρον τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην. ‘Η νέα Κυβέρνησις εἰδοποιήθη ἀπὸ τὴν Εύρώπην καὶ ίδιως ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν νὰ σώσῃ μὲ πᾶσαν θυσίαν τὴν Ἀκρόπολιν καὶ νὰ ἐπαναληφθῇ ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Στερέαν.

‘Η Κυβέρνησις διώρισεν ἀρχιστράτηγον τῆς Στερεᾶς τὸν Γεώργιον Καραϊσκάκην. ‘Ο Καραϊσκάκης ἦτο προσωπικὸς ἔχθρὸς τοῦ Ἀνδρέα Ζαΐμη ἀπὸ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους τοῦ 1824. Εἰς τὴν περίστασιν ὅμως αὐτὴν ἐφάνη ἡ ἀνωτερότης καὶ ἡ φιλοπατρία τοῦ Ζαΐμη. ‘Οταν ὑπέγραψε τὸν διορισμὸν τοῦ Καραϊσκάκη ὡς ἀρχιστρατήγου εἶπεν:

— « Ἐς σωθῆ ἡ πατρὶς καὶ ἀς δοξασθῆ ὁ ἔχθρός μου ».

Καὶ ὅταν ὁ Καραϊσκάκης παρουσιάσθη νὰ παραλάβῃ τὸν διορισμὸν τοῦ ἔδωσε τὸ χέρι καὶ τοῦ εἴπε:

— « Καραϊσκάκη, ἀς ἔχασσομεν τὴν ἔχθραν μας καὶ ἀς φροντίσωμεν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος ».

‘Ο Καραϊσκάκης ἀνεδείχθη εἰς ἀπὸ τοὺς ἔξοχωτέρους στρατηγοὺς τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἔγεννήθη εἰς τὸ χωρίον τῆς Καρδίτσης Μαυρομάτι. Ἡτο Ἰσχνὸς καὶ ἀσθενικὸς ἀλλὰ πολὺ γενναῖος. ‘Οταν ἤρχισεν ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ἔλαβε καὶ αὐτὸς μέρος εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα τῶν Ἀγράφων καὶ τῆς Θεσσαλίας. Ἐπολέμησε γενναίως εἰς τὸ Κομπότι καὶ εἰς τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου.

‘Οταν διωρίσθη ἀρχιστράτηγος ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον εἰς τὰς 19 Ἰουλίου 1826 καὶ ἤλθεν εἰς τὴν Ἐλευσίνα μὲ 600 ἄνδρας. Ἐκεῖ ἦνώθη μὲ τοὺς ὀπλαρχηγοὺς Βάσον, Κριεζώτην καὶ Πανουργιάν, οἱ ὅποιοι εἶχαν 2000 ἄνδρας, καὶ μὲ τὸν φιλέλληνα Γάλλον συνταγματάρχην Κάρολον-Φαβιέρον, δ ὅποιος εἶχε τακτικὸν στρατὸν ἀπὸ 800 ἄνδρας, τοὺς ὅποιούς εἶχε γυμνάσει ὁ Ἰδιος.

Σκοπός τοῦ Καραϊσκάκη ἦτο νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Ἀκρόπολιν, τὴν ὁποίαν ἐποιλιόρκει δ Κιουταχῆς μὲ πολυάριθμον στρατόν. Μὲ τὸν στρατὸν αὐτὸν ἐπροχώρησε πρὸς τὰς Ἀθήνας. Εἰς τὸ Χαιδάρι συνήντησε τὸν ἔχθρὸν καὶ συνήφθη κρατερὰ μάχη. Εἰς τὴν ἀρχὴν τὸ ἵππικὸν τῶν Τούρκων ἔπαθε πανωλεθρίαν, εἰς τὸ τέλος ὅμως δ Κιουταχῆς ἐνίκησε τοὺς Ἑλληνας.

‘Ο Καραϊσκάκης μὲ μεγάλην του λύπην παρετήρησεν ὅτι δ ἀντίπαλός του δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κτυπηθῇ κατὰ μέτωπον. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐφονεύθη δ Γκούρας καὶ ἀντικατεστάθη ἀπὸ τὸν Μακρυγιάννην καὶ ἡ πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως ἔγινε στενωτέρα. Ἡ θέσις τῶν πολιορκούμενων ἦτο δύσκολος. ‘Ο Καραϊσκάκης κατώρθωσε νὰ ἐνισχύσῃ τὴν φρουρὰν τῆς Ἀκροπόλεως μὲ τὸν Κριεζώτην, δ ὅποιος εὗρε τὴν εὔκαιρίαν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν μὲ 450 ἄνδρας.

α) Πολεμικὸν σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη.
Καταστροφὴ τῶν Τούρκων εἰς τὴν Ἀράχωβαν.

Τὸ σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη ἦτο νὰ ἀποκόψῃ τὰς συγκοινωνίας τοῦ Κιουταχῆ μὲ τὴν Θεσσαλίαν καὶ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως. ‘Ο Φαβιέρος δὲν συνεφώνησε μὲ τὴν γνώμην τοῦ Καραϊσκάκη καὶ ἀνεχώρησε διὰ τὴν Σαλαμίνα. ‘Ο Καραϊσκάκης ἔθεσεν εἰς ἐφαρμογὴν μόνος του τὸ σχέδιόν του. ‘Ο Ἰδιος ἐβάδισε νὰ καταλάβῃ τὴν Δόμβραιναν καὶ τὸν Κωλέττην ἔστειλε νὰ καταλάβῃ τὴν Ἀταλάν-

την. 'Ο Κιουταχῆς ἔστειλεν εἰς τὴν Ἀταλάντην ἀρκετὸν στρατὸν μὲν τὸν Μουστάμπεην, ὁ δόποιος κατώρθωσε νὰ διαλύσῃ τὸν στρατὸν τοῦ Κωλέττη καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Ἀμφισσαν. 'Ο Καραϊσκάκης, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Μουστάμπεην, κατέλαβε τὸ Δίστομον καὶ ἔστειλε τὸν Γεώργιον Βάγιαν καὶ τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν μὲ 500 ἄνδρας διὰ νὰ καταλάβουν τὴν Ἀράχωβαν. Μετ' ὅλιγον ἔφθασεν ὁ Μουστάμπεης μὲ 2500 Ἀλβανούς καὶ ἤρχισε φοβερὰ μάχη. 'Ο στρατὸς τοῦ Μουστάμπεη ὑπέφερε πολὺ ἀπὸ τὸ ψῦχος καὶ ἀπὸ τὰ κτυπήματα τῶν 'Ελλήνων.

Τὴν νύκτα τῆς 24 Νοεμβρίου ἔφθασε καὶ ὁ Καραϊσκάκης καὶ ἐπολιόρκησε τὸν Μουστάμπεην. Πυκνὴ χιῶν ἐσκέπαζε τὰ μέρη ἐκεῖνα. Οἱ Τούρκοι, ἐπειδὴ ὑπέφεραν πολὺ ἀπὸ τὸ ψῦχος καὶ τὴν πεῖναν, ἐπεχείρησαν νὰ διαφύγουν διὰ μέσου τῶν φαράγγων τοῦ Παρνασσοῦ. Οἱ Ἐλληνες τοὺς ἀντελήφθησαν, τοὺς κατεδίωξαν καὶ τοὺς ἀπεδεκάτισαν. Χίλιοι τριακόσιοι ἐφονεύθησαν, μεταξὺ τῶν ὅποιων καὶ ὁ Μουστάμπεης καὶ 400 ἡχμαλωτίσθησαν. Ἀπὸ τοὺς ὑπολοίπους, οἱ περισσότεροι ἀπέθαναν ἀπὸ τὴν πεῖναν καὶ τὸ ψῦχος καὶ ἐσώθησαν ἐλάχιστοι.

Μετὰ τρεῖς περίπου μῆνας (Φεβρουάριον 1827) ὁ Καραϊσκάκης ἐνίκησε πλησίον τοῦ Διστόμου τὸν Ὁμέρ πασᾶν τῆς Καρύστου καὶ ἐκυρίευσε τὰς ἀποσκευάς του καὶ τὰ κανόνια του. Αἱ λαμπραὶ αὐταὶ νίκαι τοῦ Καραϊσκάκη ἐνεθουσίασαν ὅλους τοὺς 'Ελληνας καὶ ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Στερεάν ἀνεζωγονήθη. Κατὰ διαταγὴν δὲ τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως ἐψάλησαν διοικογίαι εἰς ὅλους τοὺς ναούς. Αἱ λαμπραὶ αὐταὶ νίκαι τοῦ Καραϊσκάκη τῆς ἕμπιστοσύνην τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ λαοῦ πρὸς αὐτὸν καὶ ὁ Καραϊσκάκης ἀπέκτησε μεγάλην φήμην εἰς ὅλην τὴν 'Ελλάδα.

'Ἐνῷ ὁ Καραϊσκάκης ἐθριάμβευεν εἰς τὴν Στερεάν 'Ελλάδα, οἱ Ἐλληνες τῆς Ἀκροπόλεως εύρισκοντο εἰς στενόχωρον θέσιν, διότι ὑπέφεραν ἀπὸ ἔλλειψιν τροφίμων καὶ πολεμεφοδίων. Τότε ὁ ἐνθουσιώδης Γάλλος στρατηγὸς Φαβιέρος μὲ ἀξιοθαύμαστον τόλμην κατώρθωσε νὰ διασπάσῃ τὰς τάξεις τῶν ἔχθρῶν μὲ 600 ἄνδρας καὶ νὰ φέρῃ πολεμεφόδια εἰς τοὺς πολιορκημένους.

β) Πανωλεθρία τῶν 'Ελλήνων εἰς τὸ Φάληρον.
Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη

'Ο Καραϊσκάκης ἔλαβε διαταγὴν ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως. 'Εφθασε εἰς τὴν Ἐλευσῖνα καὶ ἐκεῖ ἥνωθε μὲ τὰ παλληκάρια τοῦ Βάσου

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ τοῦ Νοταρᾶ καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὸ Κερατσίνι, ὅπου κατέλαβε τὴν μονὴν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου. Ὁ Κιουταχῆς ὥρμησεν ἐναντίον του μὲ δρκετὸν στρατόν, ἵππικὸν καὶ πυροβολικόν, ἀλλ’ ἐνικήθη καὶ ἡναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ ἀφοῦ ἔχασε 800 ἄνδρας. Ἡ νίκη αὐτὴ ἔδωσε θάρρος εἰς τοὺς Ἐλληνας καὶ πολλοὶ διπλαρχηγοὶ ἤλθαν νὰ βοήθησουν τὸν Καραϊσκάκην, ὡστε εἰς τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου 1827 τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον εἶχε 10.000 ἄνδρας.

Αἱ νῖκαι τῶν Ἐλλήνων καὶ αἱ μεγάλαι βοήθειαι εἰς χρήματα καὶ πολεμεφόδια ἐκ μέρους τῶν φιλελλήνων τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς ἀνεκούφισαν τοὺς Ἐλληνας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1827.

Συγχρόνως ἔφθασαν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην καὶ δύο νέα πλοια, ἡ λαμπρὰ φρεγάδα «Ἐλλάς» καὶ τὸ πρῶτον ἀτμοκίνητον πλοῖον «Καρτέρια». Ἐν τῷ μεταξὺ τὸν Μάρτιον 1827 συνηλθεν εἰς τὴν Τροιζῆνα ἡ Δ' Ἐθνοσυνέλευσις, ἡ ὁποία ἐψήφισε τὸν Ἐλληνα πολιτικὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν Κυβερνήτην τῆς Ἐλλάδος καὶ διώρισεν ἀρχηγὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ τῆς Ἑρακλαῖαν τὸν Ἀγγελον στρατηγὸν Τζώρτζ, γνωστὸν τοῦ Κολοκοτρώνη ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν του εἰς τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν εἰς τὴν Ζάκυνθον, καὶ ναύαρχον τοῦ στόλου τὸν λόρδον Κόχραν, ναυτικὸν μὲν μεγάλην φήμην. Καὶ οἱ δύο τους ἥσαν ἀριστοὶ στρατιωτικοὶ ἀλλὰ δὲν ἔγνωριζαν οὔτε τὴν νοοτροπίαν τῶν Ἐλλήνων, οὔτε τὸν τρόπον πού ἐπολέμων, οὔτε καὶ τὰ μέρη ὅπου θὰ ἐπολέμων.

Οἱ μεγάλοι Ἐλληνες ἀρχηγοί, ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Καραϊσκάκης καὶ ὁ Μιαούλης, ἔδήλωσαν ὅτι χάριν τῆς πατρίδος εὐχαρίστως ὑπηρετοῦν ὑπὸ τὰς διαταγὰς ξένων.

Οἱ νέοι ἀρχηγοί, εἰς τὸ πολεμικὸν συμβούλιον πού ἔγινε μαζὶ μὲ τὸν Καραϊσκάκην, δὲν ἀπεδέχθησαν τὸ σχένιον του. Ἀπεφάσισαν νὰ ἔψεισον ἴδια τους σχέδια καὶ ἐπέμεναν νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον τοῦ Κιουταχῆ. Εἰς τὴν ἐπιμονήν των αὐτῶν ἡναγκάσθη εἰς τὸ τέλος ὁ Κοραϊσκάκης νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν γνώμην των.

Πρὶν γίνη ἡ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ Κιουταχῆ ἀπεφασίσθη νὰ κυριευθῇ τὸ μοναστήριον τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνος, εἰς τὸν Πειραιᾶ, διὰ νὰ μὴ ἀφῆσουν ὅπίσω τους ἐν σπουδαῖον ὄχυρόν, τὸ ὁποῖον ὑπεστήριζον οἱ ἀποφασιστικοὶ Γκέγκηδες. Ὁ Κόχραν ἀπεβίβασε στρατὸν ἀπὸ τὰ πλοια εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ οἱ Ἐλληνες ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ μοναστηρίου καὶ τὸ ἔκυριευσαν. Ἔσφαξαν ὅμως τὴν φρουρὰν τοῦ Μοναστηρίου, περίπου 500 ἄνδρας, παρὰ τὰς δόηγίας πού τοὺς εἶχαν δώσει ὁ Καραϊσκάκης καὶ οἱ ἄλλοι ὁπλαρχηγοί.

Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτήν, οἱ ξένοι ἀρχηγοὶ ἐπρότειναν νὰ ἐπι-
Ιστορία τῆς Νέας Ἐλλάδος

τεθοῦν ἀμέσως κατά τῶν Τούρκων, παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ Καραϊσκάκη. Ὡς ἡμέρα ἐπιθέσεως ὥρισθη ἡ 23 Ἀπριλίου. Τὰ ἐλληνικὰ στρατεύματα ἥρχισαν νὰ καταλαμβάνουν τὰς καταλλήλους θέσεις πέριξ τῶν Ἀθηνῶν διὰ τὴν ἐπίθεσιν κατά τῶν Τούρκων.

Τὴν 22αν ἁδόθη μάλιστα διαταγὴ εἰς τοὺς "Ἐλληνας νὰ μὴ πυροβολῆσῃ κανεὶς μέχρι τῆς ὥρας τῆς ἐπιθέσεως. Μερικοὶ δῆμοι στρατιώται Κρητικοὶ ἐπιπορθόλησαν ἐναντίον τοῦ πλησιεστέρου τουρκικοῦ ὄχυρωματος καὶ τὸ τουρκικὸν ἵππικὸν ἐπετέθη ἐναντίον τους καὶ τοὺς ἔτρεψεν εἰς φυγήν. Ἡ μικροσυμπλοκὴ αὐτὴ ἔξειλίχθη εἰς πραγματικὴν μάχην.

"Ο Καραϊσκάκης τὴν ὡραν ἑκείνην ἤτο ἀσθενής μὲν ὑψηλὸν πυρετόν. Μόλις ἤκουσε τοὺς πυροβολισμούς στικώνεται ἀμέσως ἀπὸ τὴν κλίνην του καὶ τρέχει ἔφιππος εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης καὶ ὅταν εἶδε τοὺς "Ἐλληνας νὰ φεύγουν, ἐπετέθη ἐναντίον τῶν Τούρκων μὲ τόσην δρμήν ὥστε τοὺς ἡνάγκασε νὰ ὑποχωρήσουν ἔντρομοι. Εἰς τὴν συμπλοκὴν αὐτὴν ὁ Καραϊσκάκης ἐπληγώθη θανασίμως εἰς τὴν κοιλίαν. Οἱ σύντροφοί του τὸν μετέφεραν τότε εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Τζώρτζ.

"Ο Καραϊσκάκης ὅταν ἦννόησεν ὅτι θὰ ἀποθάνῃ ἐκοινώνησε τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων καὶ παρεκάλεσε τοὺς συντρόφους του νὰ τὸν θάψουν εἰς τὴν Σαλαμίνα. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἔξεπνευσε (23 Ἀπριλίου 1827). "Ο νεκρός του μετεφέρθη εἰς τὴν Σαλαμίνα καὶ ἐτάφη μὲ μεγάλας τιμᾶς καὶ θρήνους εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἅγιου Δημητρίου. Ο θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη ἐβύθισεν εἰς μέγα πένθος τὸν ἐλληνικὸν στρατὸν καὶ ὅλην τὴν Ἑλλάδα. "Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἔκλαυσε καὶ ἐμοιρολόγησε τὸν ἔνδοξον νεκρόν.

"Η ἐπίθεσις κατά τῶν Τούρκων ἀνεβλήθη διὰ τὴν ἐπομένην ἡμέραν. Τὴν πρωῖαν τῆς 24 Ἀπριλίου οἱ "Ἐλληνες ἐπροχώρησαν χωρὶς καμμίσιν τάξιν καὶ συνοχήν ἐναντίον τῶν ἔχθρῶν. "Ο ἐμπειροπόλεμος Κιουταχῆς ἐπετέθη ἐναντίον των μὲ ὅλον τὸν στρατόν του. Οἱ "Ἐλληνες ἀπέκρουσαν γενναίως τὰς ἐφόδους τῶν ἔχθρῶν. Τὸ τουρκικὸν ἵππικὸν ἐπετέθη ἐκ τῶν πλαγίων ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἡ μάχη μετεβλήθη εἰς ἀνηλεῇ σφαγήν. Περισσότεροι ἀπὸ 1500 ἐφονεύθησαν ἡ ἐπινίγησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Μεταξὺ τῶν νεκρῶν ἦσαν καὶ οἱ ὅπλαρχηγοι Νοταρᾶς, Βέΐκος, Φωτομάρας καὶ Ἱγγλέστης. Τριακόσιοι δὲ περίπου συνελήφθησαν [αἰχμάλωτοι] καὶ ἀπεκεφαλίσθησαν.

Μετά τὴν μεγάλην αὐτὴν συμφορὰν ἡ θέσις τῶν πολιορκουμένων εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἔγινε πλέον πολὺ δύσκολος. "Ηναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν μὲ τοὺς Τούρκους καὶ μετεφέρθησαν εἰς τὴν Σαλαμίνα, τὸν Πόρον καὶ τὴν Αἴγιναν μὲ δλας τὰς ἀποσκευάς των καὶ τὰ ὅπλα.

Μετά τὴν παράδοσιν τῆς Ἀκροπόλεως τὸ μέγα ἔργον τοῦ Καραϊσκάκη, τὸ δόποιον εἶχε δημιουργήσει μὲ τόσους ἀγῶνας, διελύθη καὶ ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα ἔσβησεν.

Ἀσκήσεις.—Ποία ἄλλα πρόσωπα τῆς Ἰστορίας μᾶς ἐνθυμίζει ἡ συμφιλίωσις Ζαΐμη—Καραϊσκάκη;—Πῶς ὁ Καραϊσκάκης ἐδικαίωσε τὰς ἑλπίδας, τὰς δόποις ἐστήριξεν εἰς αὐτὸν ἡ Κυβέρνησις;—Διατί οἱ Ἑλληνες ἀρχηγοί ἐδέχθησαν ὡς ἀρχηγούς τοῦ ἀγῶνος τοὺς ξένους;—Ποῦ ὠφείλετο ἡ καταστροφὴ τοῦ Φαλήρου;—Ποῖος φιλέλλην διεκρίθη εἰς τὴν περίστασιν ἑκείνην;—Διατί ἐθρηνήθη ἀπὸ δλους τοὺς Ἑλληνας ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη;

ΕΠΕΜΒΑΣΙΣ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΑΓΩΝΑ

1. Αἱ δυνάμεις Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ρωσία ἀνακηρύσσουσαι
τὴν Ἑλλάδα αὐτόνομον

Μετὰ τὴν πανωλεθρίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν παράδοσιν τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ἡ θέσις τῶν Ἑλλήνων ἦτο κρισιμωτάτη. Μόνον ἡ Ὑδρα, αἱ Σπέτσαι καὶ ἡ Μάνη, ὡς καὶ ἡ βορειοανατολικὴ γωνία τῆς Πελοποννήσου, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο καὶ ἡ πρωτεύουσα, τὸ Ναύπλιον, ἔμεναν ἐλεύθεραι. Ἡ μεγάλη καρτερία τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ ἡρωϊκά των κατορθώματα συνεκίνησαν τέλος τὰς εὐρωπαϊκὰς κυβερνήσεις καὶ εἰς τὴν κρίσιμον ἔκεινην στιγμὴν ἔσωσαν τὴν Ἑλλάδα.

Μὲ τὰς ἐνεργείας τοῦ φιλέλληνος Πρωθυπουργοῦ τῆς Ἀγγλίας Κάνιγγος, αἱ τρεῖς Μεγάλαι Δυνάμεις τῆς ἐποχῆς ἔκεινης Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ρωσία ὑπέγραψαν εἰς Λονδίνον (6 Ιουλίου 1827) τὴν λεγομένην¹ Ιουλιανὴν Σύμβασιν, συμφώνως μὲ τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλλὰς ἀνεγνωρίζετο² ἐπισήμως αὐτόνομον κράτος καὶ φόρου ὑποτελής εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ ἀνελάμψαν την υποχρέωσιν νὰ ἐπιβάλουν εἰς ἀμφότερα τὰ διαμαχόμενα μέρη νὰ σταματήσουν τὸν μεταξύ των πόλεμον.

Συγχρόνως οἱ ναύαρχοι τῶν τριῶν Δυνάμεων, ὁ Κόδριγκτον τῆς Ἦλιας, ὁ Δεριγνὺν τῆς Γαλλίας καὶ ὁ Χέϋδεν τῆς Ρωσίας, ποὺ ευρισκοντο εἰς τὴν Μεσόγειον, διετάχθησαν νὰ ἐπιβάλουν τὴν ἀνακωχὴν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, τοὺς ἀφήνετο δὲ πρωτοβουλία καὶ ἐλευθερία εἰς τὰς ἐνεργείας των. Ἡ ἀπόφασις τῶν Δυνάμεων ἀμέσως ἀνεκοινώθη εἰς τὰ ἐνδιαφερόμενα κράτη. Καὶ ἡ μὲν Ἑλλὰς μὲ μεγάλην προθυμίαν ἀπεδέχθη τὴν ἀπόφασιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ὁ Σουλτάνος δῆμος ἀπέρριψε τὰς συμμαχικὰς προτάσεις δι'³ ἀνακωχὴν.

2. Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου

Ο Μεχμέτ⁴ Ἀλῆς ἔστειλεν εἰς τὸν Ἰμβραῆμ στόλον ἀπὸ ἐνευήντα πολεμικὰ πλοῖα καὶ πολλὰ μεταγωγικά καὶ ὁ στόλος αὐτὸς ἦνώθη μὲ τὸν⁵ τουρκικὸν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυαρίνου. Ο Ἰμβραῆμ, ἀφοῦ ἔλαβε νέας ἐπικουρίας, ἐπεδόθη εἰς τὴν διὰ παντὸς μέσου τελείαν καταστροφὴν τῆς Πελοποννήσου. Οἱ στόλοι τῶν τριῶν Δυνάμεων συνεκεντρώθησαν εἰς τὸ Ναυαρίνον καὶ ὁ Κόδριγκτον, ἐξ ὀνόματος καὶ

τῶν ἄλλων ναυάρχων, ἐγνωστοποίησεν εἰς τὸν Ἰμβραῆμ τὴν ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων καὶ ἔξήτησεν ἀπὸ αὐτὸν νὰ σταματήσῃ τὰς ἔχθροπραξίας. Ἐκεῖνος ὑπεσχέθη νὰ τὰς ἀναστείλῃ μέχοις δους λάβῃ διαταγὴν ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον.

Μετ' ὀλίγας ὅμως ἡμέρας ἔλαβε διαταγὴν νὰ ὑποτάξῃ μὲ κάθε τρόπον τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ καταστρέψῃ τὸν Ἑλληνικὸν στόλον. Οἱ Ἰμβραῆμ ἦρχισε νὰ λεηλατῇ πάλιν τὴν Μεσσηνίαν καὶ τὴν Ἀρκαδίαν. Οἱ ναύαρχοι, ὅταν ἔμαθαν ὅτι ὁ Ἰμβραῆμ συνεχίζει τὴν ἔρήμωσιν τῆς Πελοποννήσου, εἰσῆλθαν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυαρίνου καὶ παρέταξαν τὸν στόλον των ἀπέναντι τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ ἔτοιμον εἰς τάξιν μάχης (8 Οκτωβρίου 1827) καὶ ἤξιώσαν ἀπὸ τὸν Ἰμβραῆμ νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ ἀναχωρήσῃ μὲ τὸν στόλον του. Τὴν στιγμὴν ποὺ εἰσήρχοντο εἰς τὸν λιμένα, ὁ Αἴγυπτιος ναύαρχος εἰδοποίησε τὸν Κόδριγκτον νὰ μὴ προχωρήσῃ. Οἱ Ἀγγλοί ὅμως ναύαρχος τοῦ ἀπήντησε μὲ ὑπερφάνειαν :

—«Ἡλθα νὰ δώσω διαταγάς, καὶ ὅχι νὰ λάβω».

Οἱ Κόδριγκτον ἔστειλε μίαν λέμβον μὲ Ἀγγλον ἀξιωματικὸν διὰ νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὸν Αἴγυπτιον ναύαρχον. Οἱ Τούρκοι τότε ἐπιυριφόλησαν καὶ ἐφόνευσαν τὸν ἀξιωματικόν. Οἱ Κόδριγκτον ἀμέσως ἔδωσε τὴν διαταγὴν τῆς ἐπιθέσεως καὶ ἐντὸς 4 ὥρῶν ἀπὸ τὸν τουρκοαιγυπτιακὸν στόλον δὲν ἔμεινε τίποτε ἄλλο ἀπὸ συντρίμματα καὶ νεκρούς. Οἱ στόλος τῶν Δυνάμεων ἀπετελεῖτο ἀπὸ 26 πλοῖα μὲ 1270 κανόνια καὶ ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς ἀπὸ 120 πλοῖα μὲ 2000 κανόνια. Ἀπὸ τὸν τεράστιον αὐτὸν στόλον μόνον 27 μικρὰ πλοῖα κατώρθωσαν νὰ σωθοῦν διὰ τῆς φυγῆς.

3. Ἀναχώρησις τοῦ Ἰμβραῆμ

Οἱ συμμαχικὸς στόλος ἔξηκολούθησε νὰ περιπλέῃ τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ παρεμποδίζῃ κάθε ἐπικοινωνίαν τοῦ Ἰμβραῆμ μὲ τὴν Αἴγυπτον. Συγχρόνως οἱ πρέσβεις τῶν τριῶν Δυνάμεων ἀνεῳρηρησαν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἡ Ρωσία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν. Οἱ Ρώσοι ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους καὶ ἐπροχώρησαν μέχρι τῆς Ἀδριανούπολεως. Ταυτοχρόνως καὶ 14.000 γαλλικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μαιζώνα ἤλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἤναγκασε τὸν Ἰμβραῆμ νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ ταπεινωμένος εἰς τὴν Αἴγυπτον τὴν 16ην Σεπτεμβρίου 1828.

‘Η Τουρκία μετά τήν λῆξιν τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου ἡναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἐλλάδος (Συνθήκη Ἀδριανούπολεως 14 Σεπτεμβρίου 1829).

4. Ἡ μάχη τῆς Πέτρας

‘Η ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου ἦτο θρίαμβος τῆς ἐλευθερίας κατά τῆς τυραννίας. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἑκείνης ἡ ἐλευθερία τῆς Ἐλλάδος ἦτο πλέον πραγματικότης. Οἱ Ἐλληνες ἀντελήφθησαν ὅτι δλαι αἱ θυσίαι καὶ οἱ ὄγγωνες τῶν δὲν ἐπῆγαν εἰς μάτην. “Οταν δὲ τὸν Ἰανουάριον 1828 ἔφθασεν εἰς τὴν Ἐλλάδα ὁ Κυβερνήτης Καποδίστριας, τὸν ὑπεδέχθησαν ὅλοι μὲν μεγάλοι ἐνθουσιασμὸν καὶ ως ἄγγελον τῆς ἐλευθερίας.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Πελοποννήσου, ὁ στρατηγὸς Τζώρτζ ἡλευθέρωσεν ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὴν Δυτ. Στερεάν Ἐλλάδα. Ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐλλάδα μόνον ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν εύρισκετο ἀκόμη εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, διότι τὰ ἄλλα μέρη τὰ εἶχεν ἀπελευθερώσει ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης. Ἀκόμη εἰς τὴν Εύβοιαν ὑπῆρχαν ἀρκετοὶ Τούρκοι ὑπὸ τὸν Ὁμέρ πασᾶν τῆς Καρύστου.

‘Ο Ὁμέρ συγεννοήθη μὲ τὸν πασᾶν τῆς Λαμίας Μαχιμούτ καὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον τῶν Ἐλλήνων. ‘Ο Ὑψηλάντης τότε κατέλαβε τὰ στενὰ τῆς Πέτρας, εἰς τοὺς βορείους πρόποδας τοῦ Ἐλικῶνος, ἀπὸ ὅπου θὰ διήρχοντο οἱ Τούρκοι. Ἐκεὶ συνήφθη εἰς τὰς 12 Σεπτεμβρίου 1829 ἡ τελευταία μάχη τῆς Ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ οἱ Ἐλληνες ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους. Μετὰ τὴν μάχην αὐτὴν οἱ Τούρκοι ἐσυνθηκολόγησαν μὲ τοὺς Ἐλληνας καὶ ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὴν χώραν μὲ τὰ ὅπλα των.

Τοιουτοτρόπως ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἐτέλειώσεν ἐπιτυχῶς τὸν ἄγωνα, τὸν ὅποιον ὁ ἀδελφός του πρὸ ὅκτὼ ἐτῶν εἶχεν ἀρχίσει εἰς τὴν Μολδαύιαν.

5. Ἀνακήρυξις τῆς Ἐλλάδος εἰς ἀνεξάρτητον Βασίλειον

Αἱ τρεῖς Μεγάλαι Δυνάμεις, αἱ ὅποιαι ἔπαιξαν ἐνεργὸν ρόλον διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν μας, συνῆλθαν εἰς τὸ Λονδίνον εἰς τὰς 10 Μαρτίου 1829 καὶ ὑπέγραψαν μίαν συμφωνίαν, Πρωτόκολλον ὅπως ἐλέγετο. Εἰς αὐτὸν ὕρισαν τὴν ἴδρυσιν κράτους Ἐλληνικοῦ, ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου καὶ μὲ πληρωμὴν φόρου ὑποτελείας, ποὺ θὰ εἶχε κληρονομικὸν βασιλέα, ὁ ὅποιος δὲν θὰ ἀνῆκεν εἰς καμίαν βασιλικὴν οἰκογένειαν τῶν τριῶν Προστατίδων Δυνάμεων. Τὸ νέον

κράτος θὰ ἀπετελείτο ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, τὴν Στερεάν· Ἐλλάδα, τὰς Κυκλαδας καὶ τὴν Εὔβοιαν, μὲ βορειότερα σύνορα τὴν γραμμήν τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ Παγασητικοῦ κόλπου.

Ἐναυτίον ὅμως αὐτῆς τῆς συμφωνίας ἀντεῖχθη ἡ Δ' Ἐθνικὴ Συνέλευσις καὶ ἡ Κυβέρνησις τοῦ Καποδίστρια, διότι ἔθεώρησαν τὰ σύνορα πολὺ περιωρισμένα καὶ τὸ νέον κράτος δὲν ἦτο ἐντελῶς ἀνεξάρτητον. Ἀλλ' οὔτε καὶ ἡ Τουρκία ἀνεγνώρισεν αὐτὴν τὴν ἀπόφασιν καὶ μόνον ὅταν ἐνικήθη εἰς τὸν Ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον (1828–1829) ἡ ναγκάσθη νὰ τὴν δεχθῇ.

Τὸν Ἱανουάριον 1830 αἱ τρεῖς Προστάτιδες Δυνάμεις, μὲ νέαν σύμβασιν, ἀνεγνώρισαν τὴν Ἐλλάδα ὡς ἀνεξάρτητον Ἐλληνικὸν Κράτος καὶ προσέφεραν τὸ στέμμα του εἰς τὸν Πρίγκιπα τοῦ Βελγίου Λεόπολδον. Τὰ ὄρια ὅμως ἥσαν περισσότερον περιωρισμένα ἀπὸ πρίν, ἔφθαναν δηλ. ἔως τὸν Σπερχειὸν καὶ τὸν Ἀχελῷον. Δι' αὐτὸν καὶ διεσπερασμένης βασιλεὺς Λεόπολδος πρίγκιψ τοῦ Κοβούργου δὲν ἀπεδέχθη τὸ στέμμα. Μετὰ τὴν δολοφονίαν ὅμως τοῦ Καποδίστρια, διὰ νὰ θέσουν τέρμα εἰς τὸν ἐμφύλιον σπαραγμόν, αἱ τρεῖς Δυνάμεις μὲ νέαν σύμβασιν (25 Ἀπριλίου 1832) ἀνεγνώρισαν τὴν Ἐλλάδα κράτος τελείως ἀνεξάρτητον καὶ ὥρισαν ὡς βασιλέα τὸν πρίγκιπα τῆς Βαυαρίας Ὀθωνα. Συγχρόνως ἔξετειναν τὰ πρὸς βορρᾶν σύνορα τῆς Ἐλλάδος μέχρι τῶν κόλπων Ἀμβρακικοῦ καὶ Παγασητικοῦ. Ἀτυχῶς καὶ πάλιν ἀπέκλεισαν τὴν Κρήτην καὶ τὴν Σάμον. Τότε συνεκλήθη εἰς τὸ προάστειον τοῦ Ναυπλίου *Πρόνοιαν* ἡ *Ἐθνικὴ Συνέλευσις* τῶν Ἑλλήνων, ἡ δποία καὶ ἐπεκύρωσε τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ὀθωνος.

Ἀσκήσεις.—Ποῦ ὁφείλεται ἡ ἐπέμβασις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων εἰς τὴν Ἐλληνικήν ἐπανάστασιν; —Τί διὰ τὴν Ἐλευθερίαν μας ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου; —Ποῖοι ναύαρχοι ἔλαβαν μέρος; —Τί καθώριζαν τὰ πρωτόκολλα τοῦ Λοιδίνου; —Ποίας χώρας περιελάμβανε τὸ νεοϊδρυθὲν κράτος μας; —Τί ίκανοποιητική ἡ ἀπόφασις διὰ τοὺς ἔθνικούς μας πόθους;

ΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

1. 'Ο Κυβερνήτης 'Ιωάννης Καποδίστριας.

Εἶδαμεν ἀνωτέρω ὅτι ἡ Δ' 'Εθνικὴ Συνέλευσις τῶν 'Ελλήνων εἰς τὴν Τροιζῆνα ἔξελεξεν ὡς Κυβερνήτην τῆς 'Ελλάδος τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν. 'Ο Καποδίστριας ἐγενήθη εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ κατήγετο ἀπὸ ἀρχοντικήν οἰκογένειαν. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Παδούης (εἰς τὴν Ἰταλίαν) τὴν ἰατρικὴν καὶ ἔξισκει εἰς τὴν πατρίδα του τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ καὶ συγχρόνως κατεγίνετο καὶ εἰς τὴν πολιτικήν. Ὅταν ἡ 'Ἐπτάνησος κατελήφθη ἀπὸ τοὺς Ρώσους, ἔξετιμήθη πολὺ ὑπὸ τοῦ Ρώσου ἀρμοστοῦ καὶ κατέλαβεν ἀνωτάτην διοικητικὴν θέσιν. Εἰς τὴν 'Ἐπτάνησον ἔγνωρίσθη μὲ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ μὲ πολλοὺς ὄλλοις ὀπλαρχηγούς, ποὺ εἶχαν καταφύγει ἐκεῖ. Τὸ 1807, ὅτε ἡ 'Ἐπτάνησος κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Κέρκυραν καὶ μετέβη εἰς τὴν Πετρούπολιν.

Εἰς τὴν Πετρούπολιν ὁ Καποδίστριας ἡκολούθησε τὸ διπλωματικὸν στάδιον. Διεκρίθη ὡς πρεσβευτής εἰς τὴν Γενεύην καὶ ὡς σύμβουλος τοῦ Τσάρου εἰς τὸ Συνέδριον τῆς Βιέννης, ὅτε καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ 'Υπουργοῦ τῶν 'Εξωτερικῶν. Ως 'Υπουργὸς τῶν 'Εξωτερικῶν προσεπάθησε μὲ κάθε τρόπον νὰ πείσῃ τὸν Τσάρον νὰ ἔνδιαφερθῇ διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς τύχης τοῦ 'Ελληνικοῦ Γένους.

"Οταν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς 'Ἐπαναστάσεως, ὁ ἐκ τῶν ἴδρυτῶν τῆς Φιλικῆς 'Εταιρίας Ζάνθος τοῦ προσέφερε τὴν ἀνωτάτην ἀρχήν, δ' Καποδίστριας, ὡς γνωρίζομεν, δὲν τὴν ἀπεδέχθη, διότι ἥτο τῆς γνώμης ὅτι ἡ ἐπανάστασις δὲν ἔπρεπε νὰ ἀρχίσῃ ἀκόμη. Μετὰ τὴν ἀποκήρυξιν τοῦ 'Υψηλάντου ἀπὸ τὸν Τσάρον παρέμεινεν ὡς 'Υπουργὸς τῶν 'Εξωτερικῶν μέχρι τοῦ 1822 καὶ κατόπιν παρητήθη, ὅταν ἐπείσθη ὅτι κάθε προσπάθειά του νὰ πείσῃ τὸν Τσάρον νὰ ἀλλάξῃ στάσιν ἀπέναντι τῶν 'Ελλήνων ἥτο ματαία καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὴν Γενεύην τῆς 'Ελβετίας ὡς ἴδιώτης. 'Εκεī εἰργάσθη μὲ μεγάλον ζῆλον ὑπὲρ τῆς ἀγωνιζομένης πατρίδος.

Εἰς τὴν 'Ελβετίαν τοῦ ἀνηγγέλθη ἡ ἐκλογή του ὡς Κυβερνήτου τῆς 'Ελλάδος καὶ ἐδέχθη προθύμως νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὴν Πατρίδα. Προτοῦ κατέληθη εἰς τὴν 'Ελλάδα ἐπεσκέφθη τοὺς Παρισίους, τὴν Πετρούπολιν, τὸ Βερολίνον καὶ τὸ Λονδίνον, διὰ νὰ

ζητήσῃ τὴν ὑποστήριξιν τῶν Εύρωπαϊκῶν Δυνάμεων καὶ κατόπιν μὲ ἀγγλικὸν πολεμικὸν πλοῖον τὴν 8 Ἱανουαρίου 1828 ἀπεβιβάσθη εἰς τὸ Ναύπλιον. Τὴν 12 Ἱανουαρίου μετέβη εἰς τὴν Αἴγιναν, ὅπου ἦτο ἡ ἔδρα τῆς Κυβερνήσεως.

Ο λαὸς ὑπεδέχθη μὲ ἐνθουσιασμὸν καὶ μὲ δάκρυα χαρᾶς τὸν Κυβερνήτην. Διὰ πρώτην φορὰν τὰ ἀγγλικὰ καὶ γαλλικὰ πλοῖα, τὰ δόποια ἡσαν εἰς τὴν Αἴγιναν, ὑψωσαν τὴν κυανόλευκον Ἑλληνικὴν σημαίαν καὶ ἔχαιρέτησαν αὐτὴν μὲ κανονιοβολισμούς. Ο Καποδίστριας, ἀφοῦ ἔδωσε τὸν νενομισμένον δρκον, ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του.

Τὸ ἔργον του ὅμως ἦτο δυσκολώτατον. Τὸ χείριστον δὲ δλῶν ἦτο ὅτι ἔξηκολούθουν αἱ μεταξὺ τῶν παλαιῶν κομμάτων διχόνοιαι. "Ηρχισεν ἐν τούτοις τὸ ἔργον του μὲ θάρρος καὶ μὲ φρόνησιν καὶ κατώρθωσεν δλίγον κατ' ὀλίγον νὰ δημιουργήσῃ κράτος μὲ ὄργανωσιν καὶ τάξιν καὶ νὰ θέσῃ τὰ θεμέλια τῆς εὐνομίας του καὶ τοῦ πολιτισμοῦ του.

Κατὰ πρῶτον ἐτακτοποίησε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους, διωργάνωσε τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον καὶ κατώρθωσε νὰ πάρῃ δάνειον ἀπὸ τὴν Εύρωπην. "Ιδρυσε τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν, ἔκοψε νομίσματα τὰ λεγόμενα φοινίκια καὶ ἐφρόντισε διὰ τὴν εἰσπραξιν τῶν φόρων χωρὶς νὰ καταπιέζεται ὁ λαός.

"Ιδιαιτέρως ἐφρόντισε διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ. "Ιδρυσε πολλὰ δημοτικὰ σχολεῖα, διδασκαλεῖον διὰ τὴν μόρφωσιν διδασκάλων, γεωργικὴν σχολὴν εἰς τὴν Τίρυνθα, τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τῶν Εὐελπίδων εἰς τὸ Ναύπλιον, τὴν ναυτικὴν σχολὴν εἰς τὴν Υδραν καὶ δρφανοτροφεῖον εἰς τὴν Αἴγιναν. Εἰς τὴν ἐποχήν του ἔγινε γνωστὴ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ καλλιέργεια τῆς πατάτας. Καὶ ὡς ἀνθρωπος ὁ Καποδίστριας ἦτο εὐγενής, φιλάνθρωπος, ἐργατικὸς καὶ πολὺ εὐσεβής.

Ο λαὸς ἦτο πολὺ εὐχαριστημένος καὶ τὸν ἡγάπα πολύ. Δὲν κατώρθωσεν ὅμως νὰ εὐχαριστήσῃ δλους τοὺς "Ελληνας καὶ πρὸ-

'Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας.

πάντων τούς προκρίτους καὶ τοὺς παλαιούς ὄπλαρχηγούς, οἱ ὅποιοι ἦθελαν νὰ ἔχουν ἔξαιρετικὴν θέσιν καὶ ἴδιαίτερα προνόμια, ἐνῷ ὁ Κυβερνήτης ἥθελεν ὅλοι οἱ πολῖται νὰ εἰναι ἵσοι ἀπέναντι τῶν νόμων. Ἡ διακυβέρνησις τῆς χώρας εἰς τὴν περίοδον αὐτὴν ἦτο πολὺ δύσκολος καὶ ἔχρειάζετο αὐστηρότης καὶ ἐπιβολής, δι’ αὐτὸν ἀπέκτησε πολλοὺς ἔχθρούς. Πολλοὶ ὄπλαρχηγοι ἤρχισαν νὰ ἀντιδροῦν ἐναντίον τοῦ Καποδίστρια καὶ εἰς μερικὰς περιοχὰς ἔειρράγησαν καὶ τοπικὰ κινήματα, ὡς εἰς τὴν "Υδραν καὶ τὴν Μάνην, καὶ ἀπεκάλουν τὸν Καποδίστριαν τύραννον.

Διὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν τάξιν ὁ Καποδίστριας διέταξε νὰ συλληφθῇ καὶ νὰ φυλακισθῇ ὁ γέρων ἀγωνιστὴς Πετρόμπετης Μαυρομιχάλης. Αὐτὸν οἱ Μαυρομιχαλᾶιοι τὸ ἔθεωρήσαν ὡς μεγάλην προσβολὴν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ δολοφονήσουν τὸν Καποδίστριαν. Τὴν πρωΐαν τῆς 27 Σεπτεμβρίου 1831 ὁ ἀδελφὸς τοῦ Πετρόμπετη Κωνσταντίνος καὶ ὁ υἱός του Γεώργιος, ἐνῷ ὁ Καποδίστριας ἐπήγαινεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνος τοῦ Ναυπλίου, παρεφύλαξαν καὶ τὸν ἀδελφόνησαν.

Ο λαὸς ἔξηγριώθη πρὸ τοῦ ἐγκλήματος ἐκείνου καὶ ὀρμησεν ἐναντίον τῶν δολοφόνων. Ο Κωνσταντίνος Μαυρομιχάλης ἐφονεύθη ἀπὸ τὸν λαὸν ἐπὶ τόπου, δὲ δὲ Γεώργιος συνελήφθη καὶ κατεδικάσθη ἀπὸ τὸ Στρατοδικεῖον εἰς θάνατον. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδίστρια συνέβησαν πολλὰ ἔκτροπα καὶ ἡ Γερουσία, διὰ νὰ προλάβῃ τὴν ἐπέκτασιν νέου ἐμφυλίου πολέμου, ἔξειδωσε Προκήρυξιν πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, διὰ τῆς ὅποιας ἐκάλει δόλους τοὺς πολίτας νὰ δείξουν «πατριωτισμὸν καὶ φρόνησιν διὰ τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος καὶ τὴν κοινὴν ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν».

Αἱ τρεῖς Δυνάμεις διὰ νὰ προλάβουν τὴν καταστροφὴν τῆς Ἐλάδος ἔξέλεξαν, ὅπως εἴδαμεν, ὡς βασιλέα τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας *Λουδοβίκον Οθωνα*.

Ασκήσεις.—Πῶς εἰργάσθη ὁ Καποδίστριας διὰ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ νεοσυστάτου Κράτους;—Τί δυσχερείας συνήντησε;—Τί κακὸν ἐπέφερεν ἡ δολοφονία του;

2. Ἡ βασιλεία τοῦ Οθωνος (1833—1862)

Ο Οθων θὰ ἦτο ἀνεξάρτητος κληρονομικὸς μονάρχης. Ἡτο ὅμως 17 ἔτῶν, ἀνήλικος ἀκόμη. Διὰ τοῦτο ὁ πατέρης του Λουδοβίκος διώρισε τρεῖς Βαυαρούς, οἱ ὅποιοι θὰ ἀπετέλουν τὴν Κυβέρνησιν μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως τοῦ Οθωνος, ποὺ ὠνομάσθη *Αντιβασιλεία*. Εἰς τὰς 25 Ιανουαρίου 1833 ὁ Οθων μὲ τὰ μέλη τῆς Αντιβασιλείας, συνοδεύμενος ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν ἀντιπροσωπείαν, ἀποτελουμένην

ἀπό τὸν Νότην Μπότσαρην, Ἀνδρ. Μιαούλην καὶ Δημ. Πλαπούταν, καὶ μὲ βαυαρικὸν στρατὸν ἐκ 5000 στρατιωτῶν ἔφθασεν εἰς τὸ Ναύπλιον.

Οὐέληνικός λαὸς ὑπεδέχθη τὸν νέον βασιλέα μὲ ἐνθουσιασμὸν καὶ μὲ δάκρυα χαρᾶς καὶ ἐπίστευαν ὅλοι ὅτι θὰ τεθῇ τέρμα εἰς τὴν ἀναρχίαν.

Ἡ Ἀντιβασιλεία, ἀποτελουμένη ἀπό τοὺς Βαυαροὺς *"Αρμαν-σπεργή*, οἰκονομολόγον, τὸν νομομαθῆ *Μάουρερ* καὶ τὸν στρατηγὸν *"Εϋδεκ*, ἥρχισε νὰ δργανώνῃ τὸ κράτος. Εἰργάσθη μὲ προθυμίαν καὶ μὲ ζῆλον διὰ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ ἔργον, τὸ δόπιον ἀνέλαβε. Διήρεσε τὸ κράτος εἰς νομούς, ἐπαρχίας καὶ δήμους. Ἰδρυσε δικαστήρια διὰ νὰ προστατεύωνται ἡ ζωή, ἡ τιμὴ καὶ ἡ περιουσία τῶν πολιτῶν. Ὅργανωσε τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀνέθεσε τὴν διοίκησιν εἰς τὴν Ἱεράνη Σύνοδον. Ἐφρόντισε διὰ τὴν λαϊκήν καὶ μέσην ἑκπαίδευσιν καὶ συνέταξε τὸν καινοισμὸν τοῦ μέλλοντος νὰ ίδρυθῇ Πανεπιστημίου. Ἀκόμη ἐφρόντισε διὰ τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν συγκοινωνίαν καὶ προσεπάθησε νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν γαλήνην εἰς τὴν χώραν.

Τὰ μέλη τῆς Ἀντιβασιλείας, ἀν καὶ εἶχαν ὅλην τὴν καλὴν διάθεσιν νὰ ἔργασθοῦν διὰ τὸν λαόν, περιέπεσαν εἰς πολλὰ σφάλματα καὶ συνήντησαν μεγάλας δυσκολίας εἰς τὰς προσπαθείας των. Τέλος τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1835 ἡ πρωτεύουσα τοῦ Κράτους μετεφέρθη εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Μάιον τοῦ 1835 ἐντηλικιώθη ὁ "Οθων καὶ ἀνέλαβε μόνος του τὴν διακυβέρνησιν τῆς χώρας.

Οὐέληνικός λαὸς τὸ ἔτος 1836 ἐνυμφεύθη τὴν Γερμανίδα πριγκίπισσαν *"Αμαλίαν*. Οἱ βασιλεῖς ἡγάπησαν τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰργάσθησαν μὲ ὅλην των τὴν ψυχὴν διὰ τὴν πρόοδον καὶ τὴν εὔτυχίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἰδρυσαν τὸ Πανεπιστήμιον (1837) καὶ ἐπροστάτευσαν τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ ἐστόλισαν τὴν πόλιν μὲ ωραίον ἀνέκτορον.

Οἱ βασιλεῖς εἶχαν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ μεγαλώσουν τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς ὑποδούλους *"Ελληνας* ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Διὰ τοῦτο ὁ Σουλτάνος καὶ πολλοὶ βασιλεῖς καὶ διπλωμάται τῆς Εύρωπης, οἱ δόπιοι εἶχαν συμφέρον νὰ διατηρῆται ἡ Τουρκικὴ Αύτοκρατορία, ἐμίσουν τὸν "Οθωνα. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐδημιούργησε πολλοὺς ἔχθρούς, διότι ἐκυβέρνα ἀπολυταρχικῶς, χωρὶς Βουλήν.

Διὰ τοῦτο ὁ λαὸς δυστρεστήθη καὶ ἐπανεστάτησε τὴν 3ην Σεπτεμβρίου 1843 μαζὶ μὲ τὸν στρατόν, μὲ ἀρχηγούς τὸν συνταγμα-

τάρχην Καλλέργην καὶ τὸν Μακρυγιάννην. Οἱ ἐπαναστάται ἡξίωσαν ἀπὸ τὸν βασιλέα νὰ ἔκδιώξῃ τοὺς ξένους καὶ νὰ παραχωρήσῃ **Σύνταγμα**.

Συνεκεντρώθησαν τότε λαὸς καὶ στρατὸς εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος, ἀπέκλεισαν τὸν βασιλέα εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ τὸν ὑπεχρέωσαν νὰ δεχθῇ τὴν σύγκλησιν Ἐθνοσυνελεύσεως, ὡρκίσθησαν πίστιν εἰς τὸ μέλλον νὰ ψηφισθῇ Σύνταγμα καὶ εἰς τὸν συνταγματικὸν βασιλέα. Ἔγιναν τότε ἐκλογαὶ Ἐθνοσυνελεύσεως καὶ ὁ Ὁθων ὡρκίσθη ἐνώπιον τῆς Βουλῆς πίστιν εἰς τὸ νέον Σύνταγμα. Συμφώνως πρὸς τὸ Σύνταγμα, τὸ πολίτευμα ἐλέγετο **συνταγματικὴ μοναρχία** καὶ εἶχε δύο σώματα, τὴν **Βουλήν**, ποὺ ἔξελεγεν ὁ λαὸς κάθε τρία ἔτη, καὶ τὴν **Γερουσίαν**, ποὺ διώριζεν ὁ βασιλεύς.

Ἡ ψήφισις τοῦ Συντάγματος δὲν ἤλλαξε τὴν κατάστασιν. Ὁ Ὁθων ἔξηκολούθει τὰ κυβερνᾶ ἀπολυταρχικῶς καὶ ὑπεστήριζε τοὺς πολιτικοὺς τῆς προτιμήσεώς του. Αἱ ἐκλογαὶ ἐγίνοντο μὲ τὴν βίαν καὶ μὲ νοθείας, διὰ νὰ ἔχῃ τὴν πλειοψηφίαν τῆς Βουλῆς. Δι’ αὐτὸν δυσαρέσκεια τοῦ λαοῦ ἐμεγάλωσε.

3. Ἡ Ἐξωσις τοῦ Ὁθωνος

Ο Ὁθων, ἐπειδὴ ἡ ἀντιπολίτευσις ἐναντίον του ἐμεγάλωνεν, ἀπεφάσισε νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν Πρωθυπουργὸν Μιαούλην μὲ τὸν Κωνσταντίνον Κανάρην. Ο Κανάρης ὅμως ἡξίωσεν ἀπὸ τὸν Ὁθωναν νὰ σέβεται τὸ Σύνταγμα, νὰ προκηρύξῃ νέας ἐκλογὰς καὶ νὰ ἔκδιώξῃ ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τοὺς ἰδιαιτέρους συμβούλους του. Ο Ὁθων ἥρνθη καὶ τὴν 1 Φεβρουαρίου 1862 ἔξερράγη στρατιωτικὴ ἐπανάστασις, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβε μέρος καὶ ὁ λαός.

Αρχηγοὶ τῆς Ἐπαναστάσεως ἦσαν ὁ Συνταγματάρχης Παπαδιαμαντόπουλος, ὁ Δ. Βούλγαρης καὶ ὁ Ἐπ. Δεληγιώργης. Ἡ ἐπανάστασις κατέλυσε τὴν βασιλείαν τοῦ Ὁθωνος καὶ ὥρισε προσωρινὴν ἐπιτροπὴν ἀπὸ τὸν Βούλγαρην, τὸν Κανάρην καὶ τὸν Ροῦφον νὰ κυβερνήσῃ τὴν χώραν μέχρις ὅτου ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ἐκλέξῃ νέον βασιλέα.

Ο βασιλεὺς ἤναγκάσθη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ Μόναχον. Ο Ὁθων καὶ ἡ Ἀμαλία μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὁφθαλμοὺς ἀνεχώρησαν μὲ τὸ ἀγγλικὸν πολεμικὸν «Σκύλλα» διὰ τὴν Βαυαρίαν. Ο Ὁθων πραγματικῶς εἶχεν ἀγαπῆσει τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἀλληλογραφία του δεικνύει τὴν θερμήν του ἀγάπην πρὸς αὐτήν. Ἀπέθανε μετὰ 5 ἔτη καὶ παρήγγειλε νὰ τὸν θάψουν μὲ τὴν ἔλληνικήν φουστανέλλαν του, ἡ δὲ τελευταία του λέξις ἦτο «Ἐλλάς».

Ασκήσεις. — Ἀπὸ ποὺ ἀποδεικνύεται ἡ ἀγάπη τῶν πρώτων βασιλέων πρὸς τὴν Ἑλλάδα; — Τί ἐπροκάλει τάς ἔξεγέρσεις τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ στρατοῦ;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'
Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ Α'
'Ο Γεώργιος εἰς τὴν Ἑλλάδα

Μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὀθωνος, ἔγιναν ἐκλογαὶ καὶ ἡ νέα Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἔξελεξεν ὡς βασιλέα τῶν Ἐλλήνων τὸν δευτέροτον υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας Χριστιανοῦ, Γεώργιον, ἡλικίας 17 ἔτῶν. Τὸν Ὁκτώβριον τοῦ 1863 ὁ Γεώργιος ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὁ Λαός τὸν ὑπεδέχθη μὲν μεγάλον ἐνθουσιασμόν. Συγχρόνως παρεχώρησεν ἡ Ἀγγλία εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Ἐπτάνησον, τὴν ὅποιαν κατεῖχεν ἕως τότε. Ἡ χειρονομία ἐκείνη τῆς Ἀγγλίας ἐνθουσίασε τὸν λαὸν καὶ ηὗξησε τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸν νέον βασιλέα. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Ἐθνο- συνέλευσις ἐψήφισε τὸ νέον Σύνταγμα καὶ ὁ βασιλεὺς ὠρκίσθη ἐνώπιον τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τὸν νεομισμένον ὄρκον, ὅτι θὰ τηρῇ πιστῶς τὸ Σύνταγμα.

Μετὰ δύο ἔτη ὁ Γεώργιος ἐνυμφεύθη τὴν Ρωσίδα πριγκί- πισσαν Ὀλγαν, ἡ ὅποια ἦτο ο βασιλεὺς τῶν Ἐλλήνων Γεώργιος Α'. πολὺ δημοφιλής βασίλισσα καὶ διὰ τὴν φιλανθρωπικὴν δρᾶσιν της ἀφῆκε μνήμην ἀγαθὴν εἰς τὸν ἔλληνικὸν λαόν.

Ο Γεώργιος ἐβασίλευσε 50 ἔτη καὶ ἦτο ἔξαιρετικὸς βασιλεύς. Ἦτο δημοκρατικὸς καὶ φιλοπρόδος καὶ ἐτήρησε πιστότατα τὸ Σύνταγμα. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς βασιλείας του τὸ κράτος προώδευσε, ἐμεγάλωσε καὶ ἐδοξάσθη.

Ἐκτὸς τῶν Ιονίων νήσων αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ἤναγκασαν τὴν Τουρκίαν, μετὰ τὸ Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον 1877–1878, κατὰ τὸν ὅποιον ἡ Τουρκία ἐνικήθη, νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἐν τμῆμα τῆς Ἡπείρου, τὸ ὅποιον σήμερον ἀποτελεῖ τὸν Νομὸν Ἀρτης. Παρὰ τὴν δεξιότητα ὅμως τοῦ Γεωργίου ἡ πο-

λιτική ζωή τῆς χώρας καὶ εἰς τὴν ἐποχήν του ἦτο πολὺ ταραγμένη—Τὰ πολιτικά κόμματα ἐφίλονίκουν μεταξύ των καὶ αἱ Κυβερνήσεις διεδέχοντο πολὺ συχνὰ ἡ μία τὴν ἄλλην, ὥστε ὁ λαὸς ἡρχισε νὰ δυσανασχετῇ. Τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους εύρισκοντο εἰς ἀδηλίαν κατάστασιν καὶ ἡ κρατικὴ μηχανὴ δὲν ἡμποροῦσε νὰ λειτουργῇ κανονικῶς. 'Ο βασιλεὺς ὅμως κατώρθωσε νὰ ἀσκήσῃ τὰ βασιλικά του καθήκοντα χωρὶς νὰ παρασυρθῇ εἰς πράξεις, αἱ δποῖαι θὰ συνετέλουν ὥστε νὰ τὸν ἀντιπαθήσῃ ὁ λαός.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας του ὁ Γεώργιος ηύτυχησε νὰ ἰδῇ τοὺς θριάμβους τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὴν ἡγεοίαν τοῦ διαδόχου Κωνσταντίνου καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν πολλῶν ὑποδούλων ἑλληνικῶν χωρῶν. 'Απέθανεν ὡς πιστὸς στρατιώτης εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ πυρὸς τὴν 5ην Μαρτίου 1913 εἰς Θεσσαλονίκην μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, δολοφονηθεὶς ἀπὸ κάποιον Ἑλληνα ἀνισόρροπον ἢ ὅργανον ξένης προπαγάνδας. 'Ο θάνατός του ἐλύπησε πολὺ ὅλους καὶ συνεκίνησε βαθύτατα τὸν ἑλληνικὸν λαόν.

ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΒΑΣΙΛΕΙΑΝ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ Α'

1. 'Η Κρητικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1866

Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 οἱ Κρητικοὶ ἐπανεστάτησαν τὸ 1841 καὶ τὸ 1858. 'Ο Σουλτᾶνος ἔδωσε μερικὰ προνόμια εἰς τοὺς Κρῆτας, τὰ ὅποια ὅμως οἱ Τούρκοι δὲν ἐσεβάσθησαν. Οἱ Κρητικοὶ ἐπειδὴ δὲν ἡδύναντο νὰ ὑποφέρουν τὰς καταπιέσεις, τοὺς βαρεῖς φόρους καὶ τὰς αὐθαιρεσίας τῶν Τούρκων, συνεκρότησαν Γενικὴν Συνέλευσιν εἰς τὰ Σφακιά κατὰ τὰ τέλη Αύγουστου 1866 καὶ ἐκήρυξαν τὴν Ἔνωσιν τῆς Κρήτης μὲ τὸ ἐλεύθερον βασίλειον τῆς Ἐλλάδος.

'Ακράτητος ἐνθουσιασμὸς κατέλαβε τότε τοὺς "Ἑλληνας καὶ ἡ Ἐλληνικὴ Κυβέρνησης ἔστειλεν ἐθελοντικὰ σώματα εἰς τὴν Κρήτην διὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς ἐπαναστάτας. Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἐθελοντῶν ἦσαν καὶ οἱ Συνταγματάρχαι Πάνος Κορωναῖος καὶ Χαρ. Ζυμβρακάκης καὶ πολλοὶ ὁξιωματικοὶ του ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Συγχρόνως κατηρτίσθησαν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Σύρον πολλοὶ σύλλογοι καὶ συνέλεγαν ἔρανους εἰς ὅλην τὴν Ἐλλάδα καὶ ἔστελλαν εἰς τὴν Κρήτην χρήματα, τροφάς καὶ πολεμεφόδια.

'Ο τουρκικὸς στόλος ἀπέκλεισε τὴν Κρήτην, τὰ μικρὰ ὅμως

πλοια «Πανελλήνιον» καὶ «Ὑδρα» κατώρθωναν νὰ ἐφοδιάζουν τοὺς ἐπαναστάτας. Ἡ ἐπανάστασις διήρκεσε τρία ἔτη. Ἡ Τουρκία ἔστειλε πολυάριθμον στρατὸν ἐναντίον τῶν Κρητῶν, ἀλλ' οἱ Κρῆτες, μὲ ὅλας τὰς στερήσεις των, ἐπολέμησαν γενναιότατα καὶ ἐξηκολούθησαν τὸν ἄγωνα.

Τὸ δλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου

Πολλὰ γυναικόπαιδα καὶ πολλοὶ ἐπαναστάται, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Κορωναῖον καὶ τὸν ἡρωϊκὸν φρούρωφρον Ἰωάννην Δημακόπουλον ἀπὸ τὴν Βυτίναν τῆς Γορτυνίας, εἶχαν καταφύγει εἰς τὸ πλησίον τοῦ Ρεθύμνου Μοναστήριον τοῦ Ἀρκαδίου. Οἱ Τούρκοι μὲ 15.000 στρατὸν καὶ 2 πυροβολαρχίας ὑπὸ τὸν Μουσταφᾶ πασᾶν ἐπολιόρκησαν τὸ Μοναστήριον καὶ ἔζήτησαν ἀπὸ τοὺς πολιορκουμένους νὰ παραδοθοῦν. Οἱ ἐπαναστάται ἡρνήθησαν καὶ οἱ Τούρκοι ἐπετέθησαν ἐναντίον τοῦ Μοναστηρίου. Οἱ Κρῆτες ἀντεστάθησαν μὲ γενναιότητα, οἱ Τούρκοι δῆμος κατώρθωσαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Μοναστηρίου.

Τότε ὁ ἥγονος τῆς Μονῆς Γαβριὴλ ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ ἀνετινάχθησαν δλοι εἰς τὸν ἀέρα μὲ πολλοὺς Τούρκους. Ἡ ἡρωϊκὴ αὔτὴ θυσία τοῦ Ἀρκαδίου ἐπροκόλεσε τὸν θαυμασμὸν ὅλων τῶν πολιτισμένων ἀνθρώπων εἰς τὴν Εύρωπην καὶ τὴν Ἀμερικήν. Πρώτη φωνὴ ποὺ ὑψώθη ὑπὲρ τῆς Κρήτης ἦτο εἰς τὴν Ἀμερικήν. «Ο Ἀμερικανὸς φιλέλλην στρατηγὸς Σάξ ἐπρότεινε ν' ἀναγνωρίσῃ ἡ Ἀμερικὴ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Κρήτης καὶ νὰ παραχωρήσῃ δύο πολεμικὰ εἰς τὴν Ἐλλάδα. Ἐπίστης εἰς τὴν Ἀμερικανικὴν Γερουσίαν ἐψηφίσθη πρότασις ὑπὲρ τῆς αὐτονομίας τῆς Κρήτης. Ἀλλὰ καὶ αἱ Εύρωπαικαὶ Κυβερνήσεις ἡρχισαν νὰ ἀνησυχοῦν διὰ τὸ χρονίζον Κρητικὸν ζήτημα καὶ ἡνάγκασαν τὴν Τουρκικὴν Κυβέρνησιν νὰ παραχωρήσῃ περισσότερα προνόμια εἰς τοὺς Κρητικούς.

Ἡ κατάστασις δῆμος εἰς τὴν Κρήτην δὲν μετεβλήθη. Δι' αὐτὸ τὸ 1878, μετὰ τὸ Βερολίνιον Συνέδριον, ἀντιπροσωπεία τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Κρήτης, συνήλθεν εἰς τὸ προάστειον Χαλέπιαν τῶν Χανίων καὶ ἀνεγνώρισε τὰ ἔξῆς προνόμια εἰς τοὺς «Ἐλληνας: 1) Νὰ ἔχουν χωροφυλακὴν ἀπὸ Κρήτας. 2) Νὰ ἔχουν βουλήν. 3) Ὁ Διοικητὴς τῆς νήσου νὰ εἴναι χριστιανὸς καὶ 4) Ἐπίσημος γλῶσσα νὰ εἴναι ἡ Ἑλληνική. Αὐτὸς εἴναι ὁ Χάρτης τῆς Χαλέπας. Τοιουτορόπως ἐσταμάτησεν ἡ ἐπανάστασις, ἡ δόποια διήρκεσε τρία περίπου ἔτη καὶ ἦτο ἡ σοβαρωτέρα Κρητικὴ ἐπανάστασις.

2. Ὁ Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897

Κατὰ τὸ ἔτος 1897 ἔξερράγη εἰς τὴν Κρήτην νέα ἐπανάστασις μετὰ τὰς σφαγὰς τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ Χανιά. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις μὲ Πρωθυπουργὸν τὸν Θεόδ. Δεληγιάννην ἀπέστειλε στρατὸν καὶ στόλον εἰς τὴν Κρήτην πρὸς βοήθειαν τῶν Κρητῶν. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἀπέπλευσεν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀποστολὴν τουρκιῶν δυνάμεων εἰς τὴν Κρήτην, καὶ ὁ Συνταγματάρχης Βάσος, ἐπὶ κεφαλῆς ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Κρήτην, τὴν δποίαν κατέλαβεν ἐν δύναματι τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων.

Ο Σουλτάνος, ὁ δποῖος εἶχε τὴν ὑποστήριξιν τῶν δύο Μεγάλων Δυνάμεων, τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Αύστριας, ἐθεώρησε τὴν πρᾶξιν αὐτὴν ἔχθρικὴν καὶ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ἑλλάς δὲν ἦτο τότε προητοιμασμένη διὰ πόλεμον καὶ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐνικήθη εἰς τὴν Θεσσαλίαν.

Ἡ Ἑλλάς τότε ἡναγκάσθη νὰ ἀνακαλέσῃ τὸν στρατὸν της ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ αἱ Δυνάμεις ἡνάγκασαν τὴν Τουρκίαν νὰ ἀποσύρῃ τὸν στρατὸν της ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ ἔδαφη. Ἡ Ἑλλάς ὑπεχρεώθη νὰ πληρώσῃ εἰς τὴν Τουρκίαν πολεμικὴν ἀποζημίωσιν 100 ἑκατομμυρίων χρυσῶν δραχμῶν. Αἱ Δυνάμεις, διὰ νὰ προλάβουν νέαν ἔξενερσιν τῆν Κρητῶν, ἐκήρυξαν τὴν Κρήτην αὐτόνομον καὶ διώρισαν ἀρμοστὴν τὸν πρίγκιπα τῆς Ἑλλάδος Γεώργιον, δευτερότοκον σὺὸν τοῦ βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α'. Τὸ 1906 παρητήθη οὗτος καὶ διωρίσθη ἀρμοστὴς ὁ Ἀλέξανδρος Ζαΐμης.

Ἀσκήσεις.—Πῶς ἔξεδήλωσαν οἱ γενναῖοι Κρῆτες τὴν ἀγάπην τῶν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν; —Μὲ τί δμ. ιάζει τὸ δόλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου; —Ποῖον ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἀγώνων καὶ τῶν θυσιῶν τῆς Κρήτης ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας; —Νὰ εὑρετε ποιήματα ποὺ ἀναφέρονται εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς μεγαλονήσου.

3. Ὁ Μακεδονικὸς ἀγών

Ἡ ἥττα τῆς Ἑλλάδος ἐπίκρανε πολὺ ὄλους τοὺς Ἑλληνας καὶ περισσότερον τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν διὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν ταπείνωσιν.

Μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 οἱ Βουλγαροὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῆς Ρωσίας ἥρχισαν νὰ ἐργάζωνται διὰ νὰ δημιουργήσουν εἰς τὴν Βαλκανικὴν ἐν μέγα Βουλγαρικὸν κράτος, εἰς τὸ δποῖον νὰ περιλάβουν δλόκληρον τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην, αἱ ὅποιαι ἦσαν καθαρῶς χῶραι ἑλληνικαί. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τῶν αὐτοῦ,

ἡ Βουλγαρικὴ Ἐκκλησία ἀπεσπάσθη ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἴδρυθη ἐκεὶ Ἐξαρχία, δηλαδὴ εἶδος Πατριαρχείου. Παραλλήλως μὲ τὴν Ἐξαρχίαν ἴδρυσαν εἰς τὴν Σόφιαν τὸ Μακεδονικὸν Κομιτᾶτον.

Τὸ Κομιτᾶτον ὡργάνωσε διαφόρους ἀνταρτικὰς συμμορίας κομιταζήδων, αἱ ὅποιαι εἰσέβαλαν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἐκεῖ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν συστηματικὴν ἔξοντωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ διὰ τῆς τρομοκρατίας, τῶν δολοφονιῶν καὶ τῆς προπαγάνδας, ώστε νὰ ἔξαναγκάσουν τοὺς Ἑλληνας νὰ γίνουν Βούλγαροι.

Ιερεῖς, διδάσκαλοι, ἵστροι, προεστοί, μητροπολῖται καὶ πλῆθος Ἑλλήνων ἔξωντάθησαν ἀπὸ τοὺς ἀγρίους Κομιταζῆδες. Φόβος καὶ τρόμος ἔβασιλευεν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἐπίσης οἱ Βούλγαροι ἔκτισαν βουλγαρικὰ σχολεῖα καὶ ἔκκλησίας καὶ ἔστελλον ἐκεῖ τοὺς καλυτέρους διδασκάλους καὶ ιερεῖς. Διὰ νὰ ἀντιδράσουν εἰς τὰ σχέδια αὐτὰ τῶν Βουλγάρων πολλοὶ Ἑλληνες ἀξιωματικοὶ καὶ ἄλλοι φιλοπάτριδες νέοι ἔσχημάτισαν ἀνταρτικὰ σώματα καὶ ἔκήρυξαν ἀμείλικτον πόλεμον κατὰ τῶν Βουλγάρων Κομιταζήδων.

Πολλοὶ Ἑλληνες ἔθυσιάσθησαν διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς ιερᾶς γῆς τῆς Μακεδονίας καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων ἔγιναν δόνομαστοι διὰ τὴν ἀνδρείαν τους. Ὄνομαστότερος ἦτο ὁ **Παῦλος Μελας**, ἀξιωματικὸς τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ καὶ γόνος τῆς ὀριστοκρατικωτέρας οἰκογενείας τῶν Αθηνῶν. Ἐφονεύθη πλησίον τῆς Σιατίστης τῆς Καστορίας τὴν 15ην Ὁκτωβρίου 1904.

Ἐπειδὴ ἡ σταθερὰ ἀντίστασις τῶν Ἑλλήνων ἔμασταίωνε τὰ σχέδια τῶν Βουλγάρων διὰ τὴν Μακεδονίαν, αὐτοὶ ἔκδικούμενοι προέβησαν εἰς γενικὴν σφαγὴν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Βάρναν, τὴν Ἀγχίαλον, τὴν Φιλιππούπολιν καὶ τὴν Στενήμαχον τὸ 1906.

Οἱ Μακεδονικοὶ ἀγῶνες ἔσταμάτησαν τὸ ἔτος 1908, ὅταν εἰς τὴν Τουρκίαν ἐπεκράτησαν οἱ Νεότουρκοι.

4. Τὸ Τουρκικὸν Σύνταγμα καὶ οἱ Νεότουρκοι

Τὸ πολίτευμα τῆς Τουρκίας ἦτο ἀνέκαθεν ἀπολυταρχικόν. Μὲ τὴν κακὴν ὅμως διοίκησιν διαφῆδης ἔχησθένει. Διὰ νὰ προλάβουν τὴν καταστροφὴν διάφοροι Τούρκοι ἀξιωματικοί, οἱ ὅποιοι ἔσπούδασαν εἰς τὴν Εύρωπην καὶ ἐγνώρισαν τὸν εύρωπαϊκὸν πολιτισμόν, ἴδρυσαν μιοτικὸν Κομιτᾶτον μὲ τὸν σκοπὸν νὰ μεταβάλουν τὸ πολιτικὸν καὶ διοικητικὸν σύστημα τῆς Τουρκίας. Οἱ ὅπαδοὶ τοῦ Κομιτάτου ἐλέγοντο **Νεότουρκοι**.

⁴Ιστορία τῆς Νέας Ἑλλάδος

Κατά τὸ 1908 οἱ ἀξιωματικοὶ αὐτοὶ ἐπανεστάτησαν καὶ ἡνάγκασσαν τὸν σουλτᾶν Χαμίτ νὰ παραχωρήσῃ Σύνταγμα. Διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν Τουρκικὴν Βουλὴν ἔξελέγησαν καὶ ἀντιπρόσωποι τῶν χριστιανικῶν λαῶν ποὺ κατώκουν εἰς τὸ Τουρκικὸν κράτος. Τὸ ἐπόμενον ὅμως ἔτος οἱ Παλαιότουρκοι ἔκαμαν ἀντεπανάστασιν καὶ κατήργησαν τὸ Σύνταγμα. Τὰ στρατεύματα τῶν Νεοτούρκων ἔξεθρόνισαν τότε τὸν Χαμίτ καὶ ἀνέβασαν εἰς τὸν θρόνον τὸν ἀδελφόν του Μωάμεθ Ε'.

Οἱ ὑπόδυσι οἱ χριστιανικοὶ λαοὶ ἔχάρησαν ἀπὸ τὴν μεταβολὴν αὐτῆν, ἐπειδὴ ἐνόμισαν ὅτι θὰ ἔβελτιώνετο ἡ κατάστασίς των. Ταχέως ὅμως ἀντελήφθησαν ὅτι οἱ Νεότουρκοι ἥσαν χειρότεροι ἀπὸ τοὺς Παλαιοτούρκους. Εἰς τὴν ἀνώμαλον αὐτὴν περίοδον, ἡ μὲν Βουλγαρία ἔγινεν ἀνεξάρτητον βασίλειον, ἡ δὲ Αὔστρια κατέλαβε τὴν Βοσνίαν καὶ τὴν Ἐρζεγοβίνην. Ἐπίσης ἡ Ἰταλία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον καὶ κατέλαβε τὴν Τριπολίτιδα, τὴν Κυρηναϊκὴν καὶ τὴν Δωδεκάνησον.

Τὰς τελευταίας αὐτὰς χώρας ἡ Ἰταλία ἐκράτησε καὶ μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ειρήνης μὲ τὴν Τουρκίαν, ποὺ ὑπεχρεώνετο νὰ τὰς ἔκκενωσῃ. Τοιουτορόπτως ἡ Δωδεκάνησος δὲν ἦδυνήθη νὰ ἐλευθερωθῇ μὲ τὰς ἄλλας νήσους τοῦ Αἰγαίου μετὰ τοὺς νικηφόρους πολέμους 1912–1913. Ἡ καταστροφὴ τοῦ 1897, ἡ ἀναβολὴ τῆς λύσεως τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, ὁ συνεχής ἐξευτελισμὸς τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοὺς Νεοτούρκους, ἔκαμαν τὸν ἐλληνικὸν λαὸν νὰ ἀγανακτήσῃ κυρίως κατὰ τῶν ἐλληνικῶν κομμάτων, τὰ δποῖα μὲ τὸν ἀνταγωνισμὸν των ἔφεραν τὸ κράτος εἰς τοιαύτην ἐλεεινὴν κατάστασιν.

5. Ἐπανάστασις τοῦ Γουδῆ (1909)

Περισσότερον ὅμως ἐπληγώθη ἡ φιλοτιμία τῶν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν. Αὐτοὶ μὲ ἀρχηγὸν τὸν συνταγματάρχην Νικόλαον Ζορμπᾶν Ἰδρυσαν τὸν **Στρατιωτικὸν Σύνδεσμον** εἰς τὰς 15 Αὔγουστου 1909, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν ριζικὰς μεταρρυθμίσεις καὶ κυρίως τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου. Ὁ τότε πρωθυπουργὸς Ράλλης ἀπέρριψε τὰς προτάσεις τοῦ Συνδέσμου. Ὁ λαὸς τότε μαζὶ μὲ τὸν στρατὸν ἐπανεστάτησαν εἰς τὸ Γουδῆ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐσχηματίσθη νέα Κυβέρνησις μὲ πρωθυπουργὸν τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην.

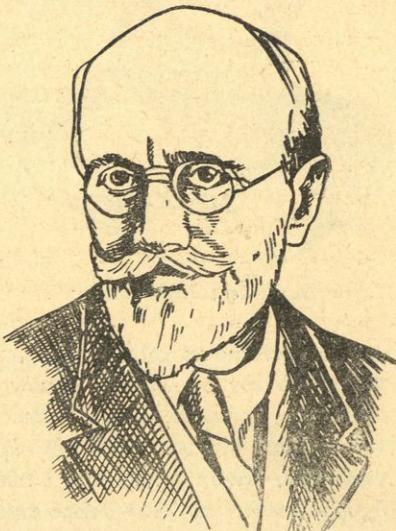
Ἡ νέα κυβέρνησις ἀναδιοργάνωσε τὸ κράτος καὶ ἴδιως τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον. Παρήγγειλε πολεμικὰ πλοῖα καὶ προσεπάθησε μὲ σειρὰν μέτρων τὰ δποῖα ἐλαβε νὰ ἀλλάξῃ τὸν τρόπον

διοικήσεως τοῦ Κράτους. Τέλος ἐκάλεσε ἀπὸ τὴν Κρήτην τὸν Ἐλευθέριον Βενιζέλον, τὸν δποῖον δ λαὸς ἔξελεξε πρωθυπουργόν. Ὁ Βενιζέλος προσεπάθησε νὰ ἀναδιοργανώσῃ τὸ κράτος καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἰσχυρὰς δυνάμεις. Ἡ γοράσθησαν νέα ὅπλα καὶ νέα πλοῖα καὶ τὸ δοξασμένον θωρηκτόν μας « Ἀβέρωφ ». Ἡ ἀνασυγκρότησις ἐπροχώρησε μὲ ταχύτερον ρυθμόν. Πρώτην φορὰν ἡ χώρα μας ἐδοκίμασε τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔφερεν ἡ χρηστὴ ἐκείνη διοίκησις. Ἔγινε συντόμως ἰσχυρὰ καὶ ἡδυνήθη νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς σκλαβωμένους ἀδελφούς μας.

6. Ὁ Βαλκανιστούρκικος πόλεμος

Οταν οἱ Νεότουρκοι ἀνέλαβαν τὴν διοίκησιν τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, οἱ χριστιανοί λαοὶ τῆς Βαλκανικῆς ὑπέφεραν περισσότερον. Οἱ Νεότουρκοι κατεπίεζαν τοὺς χριστιανούς καὶ προσεπάθουν νὰ τοὺς ἀφομοιώσουν. Τὰ προνόμια τοῦ Πατριαρχείου, τὰ δποῖα ἔως τότε ἥσαν σεβαστά, τὰ κατήργησαν. Ἀνεμιγνύοντο ἐπίσης εἰς τὴν διοίκησιν τῶν σχολείων, κανονίζοντες αὐτοὶ τὰ τῆς λειτουργίας των. Ἡ τυραννικὴ αὐτὴ διοίκησις τῶν Νεοτούρκων ἔξηνάγκασε τὰ τέσσαρα Βαλκανικὰ κράτη, Ἑλλάδα, Βουλγαρίαν, Σερβίαν καὶ Μαυροβούνιον, νὰ κάμουν μυστικὴν συμμαχίαν κατὰ τῆς Τουρκίας, διὰ νὰ προστατεύσουν τοὺς δόμοφύλους των, οἱ δποῖοι ὑπέφεραν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Νεοτούρκων. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἔζητησαν ἀπὸ τὴν Τουρκίαν νὰ βελτιώσῃ τὴν ζωὴν τῶν ὑποδούλων χριστιανῶν. Ἐπειδὴ ἡ Τουρκία ἡρονήθη, ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς τὴν 2 Ὁκτωβρίου 1912.

Ο Ἑλληνικὸς στρατὸς, μὲ ἀρχηγὸν τὸν διάδοχον Κωνσταντίνον, ἀφοῦ ἐνίκησε τὸν τουρκικὸν στρατὸν εἰς τὸ Σαραντάπορον καὶ τὰ Γιαννιτσά, εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς, ὡς ἀπελευθερωτής, εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας Θεσσαλονίκην τὴν 26 Ὁκτωβρίου 1912, ἐορτὴν τοῦ πολιούχου Ἀγίου Δημητρίου. Ἐκεῖ ἐγ-

‘Ο Ἐλευθέριος Βενιζέλος.

κατεστάθη τότε καὶ ὁ βασιλεὺς Γεώργιος. Μόλις παρεδόθη ἡ Θεοσταλονίκη, ἔφθασε καὶ βουλγαρικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Θεοδωρῶφ. Αὐτὸς παρεκάλεσε νὰ εἰσέλθῃ ὁ στρατὸς εἰς τὴν πόλιν, δῆθεν διὰ νὰ ξεκουρασθῇ. Οἱ Ἑλληνες ἐδέχθησαν. Κατόπιν ὅμως οἱ

Ο βασιλεὺς Κωνσταντῖνος.

Βούλγαροι δὲν ἥθελαν νὰ φύγουν καὶ αὐτὸς ἔγινε μία αἰτία τοῦ Ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου.

Σημαντικαὶ ἥσαν καὶ αἱ ἐπιτυχίαι τῶν συμάχων εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτόν. Οἱ Σέρβοι κατέλαβον τὰ Σκόπια καὶ τὸ Μοναστήριον. Οἱ Βούλγαροι ἐπολιόρκησαν τὴν Ἀδριανούπολιν, ἐνίκησαν τὸν τουρκικὸν στρατὸν εἰς τὸ Δουλέ Μπουντγάδας καὶ ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Τσατάλτζαν. Τμῆμα ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ ἐπολιόρκησε τὰ Ἰωάννινα.

Ἡ πόλις ἐπροστατεύετο ἀπὸ τὸ όχυρὸν φρούριον **Μπιζάνι**, τὸ ὄποιον εἶχαν όχυρώσει Γερμανοὶ ἀξιωματικοί. Ἐκεῖ τὰ ἑλλη-

νικὰ στρατεύματα συνήντησαν σφοδράν ἀντίστασιν καὶ ὑπέφεραν πολὺ ἀπὸ τὸν βαρύτατον χειμῶνα. Μετὰ τὴν λῆξιν τῶν Μακεδονικῶν ἐπιχειρήσεων, μετεφέρθησαν νέας δυνάμεις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Ἡπειρον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου καὶ, κατόπιν ἡρωϊκῶν ἐπιθέσεων τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, τὸ όχυρὸν ἔπεσε. Τὴν 21ην Φεβρουαρίου 1913 ὁ ἀρχιστράτηγος εἰσῆλθε θριαμβευτής εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἡλευθέρωσε τὴν πόλιν.

Μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν Ἰωαννίνων ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἤλευθέρωσε τὴν Βόρειον Ἡπειρον. Οἱ Μαυροβούνιοι εἰσῆλθαν εἰς τὰ Σκόπια. Ἀπὸ τὴν Θεοσταλονίκην τμῆμα ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐκυρίευσε τὴν Φλώριναν, τὴν Καστοριάν καὶ τὴν Κορυτσάν καὶ κατέστρεψε τὸν τουρκικὸν στρατόν.

Μετὰ τὰς λαμπρὰς αὕτὰς νίκας τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ὀλόκληρος ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἔξαλλος ἀπὸ χαρὰν καὶ ἐνθουσιασμόν. Καθ' ὅν χρόνον ἡ Ἑλλὰς ἐπανηγύριζε τὰς νίκας της ἐδολοφονήθη τὴν

5ην Μαρτίου ό βασιλεύς Γεώργιος καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Διάδοχος **Κωνσταντῖνος**.

Εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀγῶνος τῶν συμμάχων ἐναντίον τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ πολὺ συνετέλεσε καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος. Ὅπο τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ναυάρχου **Παύλου Κουντουριώτου** κατέλαβε τὴν Λήμνον, ἀπέκλεισε τὸν τουρκικὸν στόλον εἰς τὰ Δαρδανέλλια καὶ δὲν ἡδυνήθησαν οἱ Τούρκοι νὰ μεταφέρουν μεγάλας στρατιωτικάς δυνάμεις εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ὁ ναύαρχος Κουντουριώτης ἀνεδείχθη νέος Μισαύλης. Ὁ υποπλοίαρχος **Βότσης** μὲν ἐν τορπιλικὸν εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Θεσσαλονίκης καὶ κατέστρεψε τὸ τουρκικὸν πτολεμικὸν «Φέτχ-Ϊ-Μπουλέντ».

Ο τουρκικὸς στόλος εἰς τὰς 3 Δεκεμβρίου τοῦ 1912 καὶ βραδύτερον εἰς τὰς 5 Ιανουαρίου 1913 ἐπεχείρησε νὰ ἔξελθῃ ἀπὸ τὰ Δαρδανέλλια, διὰ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου καὶ νὰ διασπάσῃ τὸν ἀποκλεισμόν, ἀλλ’ ἡ ναυγκάσθη μὲ μεγάλας ζημίας νὰ τραπῆι εἰς φυγὴν καὶ νὰ κρυβῇ πάλιν εἰς τὰ Δαρδανέλλια. Κατόπιν ὁ Ἑλληνικὸς στόλος κατέλαβε καὶ ἥλευθέρωσε τὰς νήσους Θάσον, Σαμοθράκην, Χίον, Λέσβον, Ψαρά, Σάμον καὶ ἄλλας μικροτέρας.

Τέλος κατὰ τὸν Μάιον 1913 ὑπεγράφῃ εἰς τὸ Λονδίνον ἡ συνθήκη τῆς εἰρήνης μεταξὺ τῶν συμμάχων καὶ τῆς Τουρκίας. Συμφώνως μὲ αὐτὴν ἡ Τουρκία ἔδειχθη τὴν ἔνωσιν τῆς Κρήτης μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ παρεχωρησεν εἰς τοὺς νικητὰς ὅλην τὴν Εύρωπαϊκὴν Τουρκίαν μέχρι τῆς γραμμῆς Αἴνου - Μηδείας.

7. Ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου

α) Ὁ Συμμαχικὸς πόλεμος (1913)

Αἱ χῶραι αἱ ὅποιαι παρεχωρήθησαν ὑπὸ τῆς Τουρκίας ἔπειτε νὰ μοιρασθοῦν μεταξὺ τῶν νικητῶν συμμάχων. Ἡ πλεονεξία ὅμως τῶν Βουλγάρων ἐπροκάλεσε δεύτερον Βαλκανικὸν πόλεμον. Ἡ Ἑλλὰς μὲ τὴν Σερβίαν συνεννοήθησαν τότε νὰ ὑπερασπίσουν τὰ ἔθνικά τους δίκαια. Τὸν Ἱούνιον 1913 οἱ Βούλγαροι ἐπετέθησαν αἰφνιδιαστικῶς ἐναντίον τῶν Σέρβων εἰς τὴν Γευγελήν καὶ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Νιγρίταν.

Ο ἀρχιστράτηγος Κωνσταντίνος, ἀφοῦ ἔξεκαθάρισε τὴν Θεσσαλονίκην ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, τοὺς ὅποιους ἡνάγκασε νὰ παραδοθοῦν, διέταξε τὴν προέλασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐναντίον τῶν.

Εἰς τὰ ὑψώματα τοῦ Κιλκίς οἱ Βούλγαροι εἶχαν κατασκευάσει ὀχυρώτατα χαρακώματα καὶ ἐκεῖ συνήφθη πεισματώδης μάχη μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βουλγάρων ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας. Τέλος

οι "Ελληνες διὰ τῆς λόγχης ἔξεδίωξαν τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ τὰς θέσεις των (21 - 23 Ιουνίου 1913).

Οι Βούλγαροι καταδιωκόμενοι ἀπὸ τὸν ἐλληνικὸν στρατὸν ἔφθασαν εἰς τὰ στενὰ τῆς Κρέσνας. Ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς ἐνίκησε τοὺς Βουλγάρους εἰς τὸν Λαχανᾶν, τὴν Δοϊράνην, τὴν Στρώμνιτσαν, τὸ Δεμίρ 'Ισσάρ καὶ τὸ Πετρίτσι. Τὴν 10 Ιουλίου κατέλαβε κατόπιν πεισματώδους μάχης τὰ στενὰ τῆς Κρέσνας καὶ τὴν 13 τὴν Τσουμαγιάν.

'Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἐλληνικὸς στόλος κατέλαβε τὴν Καβάλαν, τὴν Ἀλεξανδρούπολιν, τὸ Πόρτο Λάγο καὶ τὴν Μάκρην. Οἱ Σέρβοι ἐνίκησαν τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς κατεδίωξαν ἔως τὰ παλαιὰ σύνορά των. Ἡ Τουρκία εἰσῆλθεν εἰς τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος καὶ κατέλαβε τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ τὰς Σαράντα 'Εκκλησίας. Ταυτοχρόνως καὶ ἡ Ρουμανία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ ἐπροχώρησεν ἔως τὴν Σόφιαν.

Οι Βούλγαροι τότε ἡναγκάσθησαν νὰ ζητήσουν εἰρήνην. Εἰς τὰς 18 Ιουλίου ἔγινεν ἀνακωχὴ καὶ ὑπεγράφη μετ' ὀλίγον εἰς τὸ Βουκουρέστιον ἡ συνθήκη εἰρήνης. Οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Ρουμάνοι ἔλαβαν νέας χώρας. Ἡ 'Ελλὰς ἔλαβε τὴν Ἀνατολικὴν καὶ σχεδὸν ὅλην τὴν Νότιον Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρον, τὴν Κρήτην καὶ τὰς νήσους τοῦ Αιγαίου. Τὰ ἐλληνικὰ σύνορα πρὸς βορρᾶν ἔφθασαν ἔως τὸ Μπέλες καὶ πρὸς ἀνατολὰς ἔως τὸν Νέστον ποταμόν.

Ασκήσεις.—Τὶ προεκάλεσε τὸν πρῶτον καὶ τὸν δεύτερον Βαλκανικὸν πόλεμον;—Ποῖαι ἡσαν αἱ λαμπτραὶ νίκαι τοῦ στρατοῦ μας καὶ τοῦ στόλου;—Δεῖξατε εἰς τὸν χάρτην πόσον ἡ πατρίς μας ἐμεγάλωσε κατὰ τοὺς ἐνδόξους πολέμους τοῦ 1912 καὶ 1913.—Χαρακτηρίσατε τὸν ἔθνομάρτυρα βασιλέα Γεώργιον Α'.

β) Ο Πρῶτος Παγκόσμιος πόλεμος (1914-1918)

Ἡ 'Ελλὰς μετὰ τοὺς θριάμβους τῶν τέκνων της ἐπεδόθη μὲ ζῆλον εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ κράτους, διὰ νὰ ἀπολαύσῃ ὁ λαὸς τοὺς καρποὺς τῶν μεγάλων θυσιῶν του καὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης. Κατὰ τὰ ἔτη ὅμως αὐτά, ὁ φοβερὸς οἰκονομικὸς ἀνταγωνισμὸς τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τῆς Εύρωπης καὶ τὰ ἀντίθετα οἰκονομικά των συμφέροντα εἰς τὰς ἀποικίας καὶ εἰς τὴν Βαλκανικὴν συνετέλεσαν, ώστε νὰ ἐκραγῇ τὸν Ιούλιον 1914 νέος φοβερὸς καὶ καταστρεπτικὸς πόλεμος μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς Εύρωπης, ὁ διόποιος διήρκεσε περισσότερον ἀπὸ τέσσαρα ἔτη. Εἰς τὸν πόλεμον αὐτόν, ὁ διόποιος ὀνομάσθη **Α' Παγκόσμιος πόλεμος**, ἔλαβαν μέρος τὰ περισσότερα κράτη τῆς γῆς.

'Αφορμὴν νὰ ἐκραγῇ ὁ τρομερὸς αὐτὸς πόλεμος ἔδωσεν ἡ δολο-

φονία τοῦ διαδόχου τῆς Αύστριας Φραγκίσκου καὶ τῆς συζύγου του τὸν 'Ιούνιον 1914 εἰς τὴν πόλιν Σεράγεβον τῆς Βοσνίας ἀπὸ Σέρβον πατριώτην. Ἡ Αύστρια τότε ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σερβίας. Εἰς βοήθειαν τῆς Σερβίας ἐσπευσεν ἡ Ρωσία καὶ εἰς βοήθειαν τῆς Αύστριας ἡ Γερμανία. "Οταν ἀνεμίχθη εἰς τὸν πόλεμον ἡ Γερμανία, τότε ἔλαβαν μέρος ἐναντίον της ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία.

Τοιουτοτρόπως ἤρχισεν ἡ σύγκρουσις μεταξὺ Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας ἀφ' ἐνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου Γερμανίας καὶ Αύστρου-ουγγαρίας. Ἀργότερα μὲ τὴν πρώτην παράταξιν συνεμάχησαν ἡ Ἰταλία, ἡ Ἑλλάς, αἱ Ἡν. Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς καὶ πολλὰ ἄλλα κράτη. Μὲ τὴν δευτέραν συνεμάχησαν ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Τουρκία.

Εἰς τὸν πόλεμον αὐτὸν ἔλαβαν μέρος πολλὰ ἑκατομμύρια στρατιωτῶν καὶ ἔχρησιμοποιήθησαν νέα καταστρεπτικά πολεμικά μέσα, ἀγνωστα ἥσω τὴν ἐποχὴν ἐκείνην : ἀεροπλάνα, τάγκες, ύποβρύχια, μεγάλα τηλεβόλα καὶ ἄλλα ὅπλα, δηλητηριώδη ὁρία κλπ. Αἱ ἀπώλειαι καὶ αἱ καταστροφαὶ ἡσαν τρομακτικαί. Ἀρχικῶς ἐνίκων οἱ Γερμανοσαυστριακοί, κατόπιν ὅμως ἡ νίκη ἐστράφη πρὸς τὸ μέρος τῶν Δυτικῶν συμμάχων. Οἱ Γερμανοί ἐζήτησαν εἰρήνην, ἡ ὅποια ὑπεγράφη εἰς τὸ προάστειον τῶν Παρισίων Βερσαλλίας τὸ ἔτος 1919.

Ἡ Γερμανία περιωρίσθη. Ἡ Αύστρια καὶ ἡ Ούγγαρια ἔχωρίσθησαν καὶ ἔγιναν δημοκρατίαι. Ἡ Πολωνία ἀπέκτησε τὴν ἀνεξαρτησίαν της καὶ ἰδρύθη τὸ κράτος τῆς Τσεχοσλοβακίας. Ἐπίστης ἔγιναν καὶ ἄλλαι μεταβολαί, ποὺ ἤλλαξαν τὴν προτέραν ὅψιν τῆς Εὐρώπης.

Εἰς τὸν πόλεμον αὐτὸν ὁ πρωθυπουργός Βενιζέλος ἐφρόντισε νὰ τάξῃ τὴν Ἑλλάδα μὲ τὸ μέρος τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων. Ὁ βασιλεὺς ὅμως Κωνσταντίνος δὲν συνεφώνησε. Ἡθελε νὰ μείνωμεν οὐδέτεροι. "Οταν οἱ Βούλγαροι εἰσῆλθαν εἰς τὴν Ἀνατολικήν Μακεδονίαν, τότε ὁ Κωνσταντίνος παρητήθη καὶ τὸν διεδέχθη ὁ δευτερότοκος γιός του Ἀλέξανδρος (1917).

"Ο πόλεμος αὐτὸς ἐτελείωσε τὸν Νοέμβριον τοῦ 1918 μὲ τὴν νίκην τῶν Ἀγγλογάλλων καὶ τῶν συμμάχων των. Ὁ ἔλληνικὸς στρατὸς ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας καὶ ἐνίκησε τοὺς ἔχθρούς καὶ μὲ τὸν ἡρωϊσμὸν του ἐκίνησε τὸν θαυμασμὸν τῶν Συμμάχων. Εἰς τὸ Σκρᾶ τῆς Μακεδονίας ἐκέρδισε λαμπρὰν νίκην κατὰ τῶν Βουλγάρων. Διὰ τοῦτο οἱ Σύμμαχοι ἐμεγάλωσαν τὴν Ἑλλάδα καὶ μᾶς παρεχώρησαν δλόκλητρον τὴν Θράκην (πλὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως) καὶ τὴν περιοχὴν τῆς Σμύρνης εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν (Συνθήκη τῶν Σεβρῶν 1920).

Οἱ Βούλγαροι μετὰ τὴν συντριβὴν τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατο-

ριῶν ἡναγκάσθησαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὰ ἐλληνικὰ ἐδάφη, τὰ ὅποια εἶχαν καταλάβει καὶ ὅπου εἶχαν προξενήσει πολλὰς καταστροφάς.

γ) Ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ

‘Ο ἐλληνικὸς στρατὸς κατέλαβε τὰ ἐδάφη ποὺ ἐδόθησαν εἰς τὴν Ἐλλάδα μὲ τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν.

‘Ο Βενιζέλος, ὁ ὅποιος ἔλαβε μέρος εἰς τὴν συνθήκην, ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὴν Εύρωπην ὑπερήφανος διὰ τὰς μεγάλας ἐπιτυχίας του καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐνεργήσῃ ἐκλογάς. ‘Ἐν τῷ μεταξὺ ἀπέθανεν ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος ἀπὸ τυχαῖον δυστύχημα. Εἰς τὰς ἐκλογὰς ὑπερίσχυσαν οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Βενιζέλου καὶ ἡ νέα Κυβέρνησις ἐπανέφερεν εἰς τὸν θρόνον του τὸν Κωνσταντίνον.

Τὴν πρᾶξιν ταύτην τῆς Ἐλληνικῆς Κυβερνήσεως αἱ Δυνάμεις ἐθεώρησαν ὡς ἔχθρικήν καὶ ἔπαισαν νὰ ἐνισχύουν οἰκονομικῶς τὴν Ἐλλάδα. ‘Η θέσις τῆς Ἐλλάδος ήτο πολὺ δύσκολος. ‘Ο Τούρκος ἀξιωματικὸς **Μουσταφᾶς Κεμάλ** ἔκαμε στρατιωτικήν ἐπανάστασιν καὶ ἡρνήθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν παραχώρησιν τῆς Θράκης καὶ τῆς περιοχῆς τῆς Σμύρνης εἰς τὴν Ἐλλάδα. Μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἀγκυραν ἀπεφάσισε νὰ ἔξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Ἐλλάδος. ‘Ο ἐλληνικὸς στρατὸς ἐπολέμησε μὲ ἡρωϊσμὸν καὶ ἐπροχώρησεν ἔως τὴν Ἀγκυραν, ποὺ ήτο τὸ ὄρμητήριον τοῦ Κεμάλ. Δὲν ἥδυνήθη ὅμως νὰ συντρίψῃ τὸν στρατὸν τῶν Τούρκων.

‘Ο Κεμάλ, μὲ τὴν βοήθειαν τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας, αἱ ὅποιαι ἐφωδίασαν τὸν στρατὸν του μὲ ὅπλα καὶ πολεμεφόδια, διότι εἶχαν συμφέροντα εἰς τὴν Τουρκίαν, ἔκαμε μεγάλην ἐπίθεσιν ἐναντίον τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ, ὁ ὅποιος ἡναγκάσθη μὲ μεγάλην σύγχυσιν καὶ ταραχὴν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. ‘Η καταστροφὴ ἦτο τρομακτική. Πολλοὶ χιλιάδες ἐφονεύθησαν καὶ πολλοὶ συνελήφθησαν αἷχμαλωτοί. ‘Οσοι ἐσώθησαν, ἀφοῦ ἐγκατέλειψαν ὀλόκληρον τὸ πολεμικὸν ύλικὸν, ἀνεχώρησαν μὲ πλοϊα εἰς τὴν Ἐλλάδα.

Φοβερώτέρα ὅμως ήτο ἡ συμφορὰ τῶν Ἐλλήνων τῆς Μ. Ἀσίας. Οἱ δυστυχίσμενοι αὐτοὶ Ἐλληνες ἄλλοι ἐσφάγησαν, ἄλλοι ἡχμαλωτίσθησαν καὶ πολλοὶ διὰ νὰ σωθοῦν κατέφυγαν μὲ πλοϊα εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Ἐλλάδος, ὡς πρόσφυγες.

Μετὰ τὴν φοβερὰν αὔτὴν καταστροφήν, ἡ Ἐλλὰς ὑπεχρεώθη μὲ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάνης νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Τουρκίαν τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ νὰ ἀνταλλάξῃ τοὺς ἐλληνικοὺς πληθυσμούς, ποὺ κατώκουν εἰς τὰς περιοχὰς αὐτάς, μὲ τοὺς Τούρκους τῶν διαφόρων μερῶν τῆς Ἐλλάδος.

δ) Η Ἐπανάστασις τοῦ 1922

Ἡ ἡττα τοῦ στρατοῦ μας εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἐθεωρήθη ὡς ἀφορμὴ ἀπὸ μερικοὺς ἀξιωματικούς, οἱ δποῖοι ἐπανεστάτησαν καὶ ἔξηναγκασαν τὸν βασιλέα Κωνσταντίνον νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ φύγῃ εἰς τὸ ἔξωτερικόν, ὅπου μετ' ὀλίγον ἀπέθανε. Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ βασιλέως ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱός του Γεώργιος Β'. Εἰς τὸ τέλος τοῦ 1923 ἔγιναν ἐκλογαὶ καὶ ἡ Ἐθνοσυνέλευσις κατήργησε τὴν βασιλείαν καὶ ἀνεκήρυξε τὴν Δημοκρατίαν. Ο βασιλεὺς Γεώργιος Β' ἔξηναγκάσθη νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἀπὸ τὸ 1924 ἕως τὸ 1935 τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος ἦτο δημοκρατικόν.

Κατὰ τὸ διάστημα τῶν χρόνων τῆς Δημοκρατίας ἔγιναν πολλὰ κινήματα. Τὴν 1 Μαρτίου 1935 ἔγινε νέα ἐπανάστασις εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὅταν ἡ ἐπανάστασις αὐτὴ κατεστάλη, ἔγιναν νέαι ἐκλογαὶ καὶ ἡ νέα Ἐθνικὴ Συνέλευσις κατήργησε τὴν Δημοκρατίαν καὶ μὲ Δημοψήφισμα ἐπανῆλθεν εἰς τὸν θρόνον του ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Β'.

Ἀσκήσεις.—Τί ὠφέλειαν ἔφερεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Α' Παγκόσμιος πόλεμος; Διατί δύντι νὰ ὠφεληθῶμεν κατελήξαμεν εἰς τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφήν;

8. Η Βασιλεία τοῦ Γεωργίου Β'

α) Ο Δεύτερος Παγκόσμιος πόλεμος

Ἡ Γερμανία, παρὰ τὴν καταστροφὴν ποὺ ἔπαθε κατὰ τὸν πρῶτον Παγκόσμιον πόλεμον, δὲν ἔβράδυνε νὰ ὀργανωθῇ εἰς ἐπικίνδυνον στρατιωτικὴν δύναμιν. Τὴν Γερμανίαν τότε ἐκυβέρνα ὁ **Χίτλερ**, ὁ δποῖος ὥνειρεύθη νὰ κατατήσῃ ὅλον τὸν κόσμον. Εἰς τὴν Ἰταλίαν τὴν ἔξουσίαν κατέλαβεν ὁ ἀρχηγὸς τῶν φασιστῶν **Μπενίτο Μουσολίνι**. Αὐτὸς ἐκυβέρνα μόνος του μὲ τοὺς ὀπαδούς του. Ἐσκέπτετο νὰ ἐπανιδρύσῃ τὴν παλαιὰν Ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν.

Διὰ τοῦτο κατέστη ἐπικίνδυνος ἰδιαιτέρως εἰς ἡμᾶς τοὺς γείτονάς του καὶ ἡτοιμάζετο διὰ πόλεμον. Εἰς τὴν Ἀπωλήσην οἱ Ἰάπωνες ἥρχισαν νὰ προπαρασκευάζωνται, διὰ νὰ γίνουν κύριοι τῆς Ἀνατολικῆς Ἀσίας καὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὡκεανοῦ. Αἱ τρεῖς αὐταὶ Δυνάμεις, Γερμανία, Ἰταλία καὶ ἡ Ἰαπωνία συνεμάχησαν καὶ ἀπετέλεσαν τὸν λεγόμενον **Ἄξονα Βερολίνου – Ρώμης – Τόκιο**. Τὴν πρώτην Σεπτεμβρίου 1939 ὁ Χίτλερ ἐπετέθη κατὰ τῆς Πολωνίας καὶ ἡ Ἀγγλία μὲ τὴν Γαλλίαν τοῦ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον. Τοιουτρόπως ἥρχισεν ὁ δεύτερος Παγκόσμιος πόλεμος, πολὺ καταστρεπτικώτερος ἀπὸ τὸν πρῶτον.

Μὲ τὴν Γερμανικὴν παράταξιν ἔλαβαν μέρος ὡς σύμμαχοι ἡ Ἰτα-

λία, ή Ἰαπωνία, ή Βουλγαρία καὶ ή Ρουμανία. Μὲ τὴν παράταξιν τῶν Ἀγγλῶν, ή Γαλλία, ή Ἀμερικὴ καὶ πολλὰ ἄλλα κράτη. Ἡ Ρωσία εἰς τὴν ἀρχὴν παρέμεινεν οὐδετέρα καὶ ἐτήρησε στάσιν φιλικὴν πρὸς τὴν Γερμανίαν. Ο γερμανικὸς στρατός, ἔξωπλισμένος μὲ νεώτατα ὅπλα καὶ μηχανήματα, κατώρθωσε μέσα εἰς ἐλάχιστον χρονικὸν διάστημα νὰ καταλάβῃ δόλοκληρον τὴν Εύρωπην. Κανὲν εὐρωπαϊκὸν κράτος δὲν ἤδυνήθη νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὴν κεραυνοβόλον ἐπίθεσιν τῶν Γερμανῶν. Μόνον ή Ἀγγλία ἐκράτει τὸ βάρος τοῦ πολέμου.

β) Ἡ Ἑλλὰς εἰς τὸν Β' Παγκόσμιον πόλεμον. Ἐλληνοϊταλικὸς πόλεμος

Ἡ Ἑλλὰς εἰς τὴν ἀρχὴν ἤθέλησε νὰ μείνῃ οὐδετέρα. Ο δικτάτωρ ὅμως Μουσολίνι ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1940 ἐζήτει νὰ εῦρῃ ὁφορμὴν διὰ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Τὴν 15ην Αύγουστου 1940, ἥμέραν τῆς ἑορτῆς τῆς Παναγίας, ἵταλικὸν ὑποβρύχιον ἐτορπίλισε τὸ εύρισκόμενον εἰς τὸν λιμένα τῆς Τήνου, λόγῳ τῆς ἑορτῆς, πιολεμικὸν πλοῖον μας «ΕΛΛΗ». Ἡ βέβηλος αὐτὴ πρᾶξις τοῦ Ἰταλοῦ δικτάτορος κατεθορύβησε τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν καὶ ὅλοι οἱ πατριῶται Ἑλληνες ἥσθάνθησαν εἰς τὴν ψυχήν των βαθὺν πόνων καὶ ἐζήτουν ἐκδίκησιν.

Ἡ Ἰταλία εἶχε καταλάβει καὶ προσαρτήσει τὴν Ἀλβανίαν ἀπὸ τὸ 1939 καὶ συχνὰ εἰς τὰ ἑλληνοαλβανικὰ σύνορα οἱ Ἰταλοὶ καὶ οἱ Ἀλβανοὶ ἐδημιούργουν ἐπεισόδια εἰς βάρος τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων, τὰ ὅποια ἐφρούρουν τὰ σύνορα. Ἡ Κυβέρνησις ὅμως καὶ διαστιλεύς προσεπτάθησαν νὰ κρατήσουν τὴν Πατρίδα μακράν ἀπὸ τὴν θύελλαν τοῦ πολέμου.

Τὴν νύκτα τῆς 27–28 Ὁκτωβρίου 1940 οἱ Ἰταλοὶ ἐζήτησαν μὲ τελεσίγραφον ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα νὰ εἰσέλθῃ διὰ ταρακούνια στρατός καὶ νὰ καταλάβῃ ὡρισμένα στρατηγικὰ σημεῖα. Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν διαστιλεύεις καὶ διεθετεῖς πρωθυπουργὸς **Ιωάννης Μεταξάς** ἥρνηθησαν καὶ ἔδωσαν τὴν ἀπάντησιν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἡ ὅποια ἔμεινεν ἱστορική: **«ΟΧΙ»**. Τὴν πρωίαν τῆς 28ης τὰ ἵταλικὰ στρατεύματα διετάχθησαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ο ἑλληνικὸς λαὸς ἡνωμένος ἀπεφάσισε νὰ ἀντιταχθῇ διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν του. Ο ἑλληνικὸς στρατός, δὲν καὶ ἦτο διλιγώτερος καὶ δὲν διέθετε καὶ σύγχρονα πολεμικὰ μέσα τὰ ὅποια διέθετεν διέθρος, δὲν ἐδίστασε νὰ ριφθῇ εἰς τὸν ἄνισον αὐτὸν ἀγῶνα μὲ ὀφάνταστον ἥρωϊσμὸν καὶ νὰ καταγάγῃ λαμπράς καὶ ἐνδόξους νίκας.

Συνέτριψε τούς Ἰταλούς εἰς τὴν μεγάλην μάχην τῆς Πίνδου, εἰς τὸν Καλαμᾶν καὶ τὸν Μοράβαν καὶ ἡλευθέρωσε τοὺς ἐπὶ τόσα ἔτη καταδυναστευομένους ἀδελφούς μας τῆς Βορείου Ἡπείρου.

Οἱ λεοντόκαρδοι Ἐλληνες στρατιῶται, μὲ τὸν ἡρωϊσμόν των καὶ μὲ τὴν ἀκλόνητον πίστιν πρὸς τὰ ἴδεώδη τῆς φυλῆς μας, ἔγραψαν μὲ τὸ αἷμα των καὶ νέας σελίδας δόξης. Ἔγραψαν τὸ Ἀλβανικὸν ἔπος. Ὁ στόλος μας ἔκαμε θαύματα. Τὰ τρόπαια τῶν προγόνων μας ἐπανελήφθησαν. Ὁλόκληρος ὁ κόσμος ἔθαύμασε τὸν ἡρωϊσμὸν καὶ τὰ λαμπρὰ κατορθώματα τοῦ μικροῦ Ἐλληνικοῦ Ἐθνους, τὸ ὅποιον ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς καὶ τώρα ἀκόμη ἐπολέμησε διὰ τὴν ἑλευθερίαν καὶ τὸν πολιτισμόν.

Πέντε ὀλοκλήρους μῆνας ἡ μικρὰ Ἐλλὰς ἔξηυτέλιζε τὴν μεγάλην δύναμιν τοῦ Μουσολίνι καὶ λαμπροτάτη δόξα ἐστεφάνωσε τὴν πατρίδα μας. Τὸν ἡρωϊκὸν στρατόν μας ἐβοήθησε πολὺ τὸ θάρρος καὶ ἡ ἀποφασιστικότης τοῦ λαοῦ. Εἰς τὰ μετόπισθεν ὅλοι εἰργάζοντο διὰ τὴν Νίκην.

γ) Ὁ Ἐλληνογερμανικὸς πόλεμος καὶ ἡ Κατοχὴ

‘Ο Χίτλερ, ὅταν εἶδεν ὅτι ἡ ὁρμὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἦτο τοιαύτη καὶ ἀσφαλῶς θὰ ἔρριπτεν εἰς τὴν θάλασσαν τοὺς Ἰταλούς, ἔτρεξε πρὸς βοήθειαν τοῦ συμμάχου του Μουσολίνι. Εἰς τὰς 6 Ἀπριλίου 1941 ἐκήρυξε καὶ αὐτὸς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς μικρᾶς Ἐλλάδος. Οὕτω ἡ Ἐλλὰς εύρεθη ἀντιμέτωπος δύο μεγάλων αὐτοκρατοριῶν. Οἱ Ἐλληνες ἐκτύπησαν τὸν εἰσβολέα εἰς τὸ Μπέλες καὶ εἰς τὰς ἄλλας γραμμὰς καὶ ἐπέφεραν μεγάλην φθοράν εἰς τὸν γερμανικὸν στρατόν.

‘Ο γερμανικὸς στρατὸς διὰ τῆς Δοϊράνης εἰσῆλθεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος καὶ κατέλαβεν ὀλόκληρον τὴν Ἐλλάδα. Τοὺς Γερμανούς ἤκολούθησαν καὶ οἱ Βούλγαροι. Εἰσῆλθαν εἰς τὴν Δυτικὴν Θράκην καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ προέβησαν εἰς σφαγὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ καὶ εἰς λεηλασίας. Ἡ ἀντίστασις τῆς Ἐλλάδος ἐναντίον τῶν Γερμανῶν τοὺς καθυστέρησε καὶ ὀνέτρεψε τὰ σχέδιά τους διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ρωσίας. Οὕτω ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ κερδίσουν οἱ λαοὶ τῆς ἑλευθερίας τὸν Β' Παγκόσμιον πόλεμον.

‘Ο Ἑλληνικὸς στρατός, πρὸ τοῦ ὑπερτέρου ἀριθμητικῶς γερμανικοῦ στρατοῦ, ἔωαπλισμένου ἡμέρας μάχης, ἀφθονον πυροβολικόν, ἰσχυροτάτην ἀεροπορίαν, ἐκάμφη καὶ ὀλόκληρος ἡ πατρίς μας κατελήφθη ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς. Ἐλευθέρα ἔμενε μόνον ἡ

ήρωϊκή Κρήτη, εις τὴν ὁποίαν κατέφυγαν ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις μὲ δλίγον ἀγγλικὸν καὶ ἐλληνικὸν στρατόν.

Εἰς τὰς 21 Μαΐου 1941 οἱ Γερμανοί μὲ Ἰσχυρὸν στρατὸν προσέβαλαν καὶ τὴν Κρήτην. Οἱ Ἑλληνες καὶ οἱ Ἀγγλοι, μὲ τοὺς ἡρωῖκους Κρῆτας, ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ἀντεστάθησαν ἐναντίον τῶν Γερμανῶν μὲ πεῖσμα καὶ μὲ ἀφάνταστον ἡρωϊσμὸν καὶ ἔγραψαν μίαν σελίδα δόξης εἰς τὴν ἱστορίαν μας. Εἰς τὸ τέλος ὑπέκυψε καὶ ἡ Κρήτη καὶ ὁ βασιλεὺς μὲ τὴν Κυβέρνησιν κατέφυγαν εἰς τὴν Μέσην Ἀνατολήν, μὲ τὸν δλίγον ἀγγλικὸν καὶ ἐλληνικὸν στρατόν, ὁ ὅποιος εἶχεν ἀπομείνει.

Ἡ πατρίς μας ἐστέναξε περίπου τρία καὶ ἥμισυ ἔτη ὑπὸ τὴν ἔχθρικήν κατοχήν καὶ τὰ δεινὰ ποὺ ὑπέφεραν οἱ Ἑλληνες δὲν περιγράφονται. Οἱ ἔχθροι ἔγύμνωσαν τὰ πάντα. Ἡ πείνα καὶ ἡ δυστυχία ἐπρόβαλλε ἀπειλητική καὶ ἐπικίνδυνος εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Οἱ ἄνθρωποι κατὰ ἑκατοντάδας ἀπέθνησκαν εἰς τοὺς δρόμους. Οἱ Γερμανοί διὰ νὰ τρομοκρατήσουν τὸν λαὸν ἔπαιρναν ὁμήρους, ἐφυλάκιζαν, ἐφόνευαν, ἔκαμναν ὅμαδικάς ἐκτελέσεις, ὅπως εἰς τὰ Καλάβρυτα, τὸ Δίστομον καὶ εἰς ἄλλα μέρη, καὶ ἔκαιαν ὀλόκληρα χωρία.

Μὲ ὅλας ὅμως τὰς καταστροφὰς αὐτὰς καὶ τὰς πιέσεις, ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ὑπέκυψε καὶ συνέχισε τὸν ἀγώνα κατὰ τῶν κατακτητῶν. Τοῦ ἔκαμνε σαμποτάζ, τὸν ἐπολέμει εἰς τὰ ὅρεινα μέρη καὶ τοῦ κατέστρεφε τὰς συγκοινωνίες. Καθὸς ὅλον τὸ διάστημα τῆς κατοχῆς δὲν τὸν ἀφῆσεν ἥσυχον. Εἰς τὴν Αἴγυπτον ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ Κυβέρνησις ὠργάνωσαν νέον στρατὸν ἀπὸ Ἑλληνας ἀξιωματικούς καὶ στρατιώτας, οἱ ὅποιοι μὲ ἀφαντάστους κινδύνους κατέφυγαν ἔκει.

Οἱ ἐλληνικὸς αὐτὸς στρατὸς ἐπολέμησεν εἰς τὸ πλευρὸν τῶν συμάχων εἰς τὸ Ἐλ - Ἄλαμείν τῆς Ἀφρικῆς καὶ εἰς τὸ Ρίμινι τῆς Ἰταλίας καὶ ἐδόξασε τὰ ἐλληνικὰ ὅπλα. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐλληνικὸς στόλος, ποὺ ἔφυγεν εἰς τὸ ἔξωτερικόν, ἐπολέμησεν εἰς ὅλους τοὺς ὕκεανούς ἐναντίον τῶν ἔχθρῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ ἔκινησε τὸν θαυμασμὸν ὅλου τοῦ κόσμου. Ἡ ἀντίστασις τῆς Ἑλλάδος ὅχι μόνον ἡμιπόδισε τὸν Χίτλερ νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐνωρὶς κατὰ τῆς Ρωσίας, ὀλλὰ καὶ ἐπροξένησεν εἰς αὐτὸν ἀνεπανορθώτους φθοράς.

Σημαντικῷτερα ὅμως ἦσαν τὰ ἀποτελέσματα ποὺ ἔφερεν ἡ ἀντίστασις εἰς τὸ ἔξωτερικόν. Ἀπηρχόλησε μεγάλας δυνάμεις τῶν ἔχθρῶν ἀρκετὸν χρόνον καὶ οἱ Σύμμαχοι ἥδυνήθησαν νὰ ἐτοιμασθοῦν. Αὐτὸς ἦτο σοβαρὰ αἰτία νὰ ἐπιταχυνθῇ ἡ νίκη τῶν Συμμάχων.

Ο φοβερὸς αὐτὸς πόλεμος, εἰς τὸν ὅποιον ἔλαβαν μέρος ὑπὲρ-

τῶν Συμμάχων καὶ ἡ Ρωσία ἀπὸ τὸ 1941 καὶ αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, ἐτελείωσε τὸ 1945 μὲ τὴν τελειωτικὴν σύντριβὴν[¶] τῆς Γερμανίας καὶ τῶν συμμάχων της. Εἰς τὰς 12 Ὁκτωβρίου 1944 ἐκυμάτιζε πάλιν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἡ Ἑλληνικὴ σημαία καὶ εἰς τὰς 18 Ὁκτωβρίου ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις. Ἡ Ἑλλὰς δλόκληρος ἡλευθερώθη ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς, ἔνδοξος ἀλλὰ τελείως κατεστραμμένη, καὶ οἱ Ἑλληνες μὲν ἐνθουσιασμὸν ἔώρτασαν τὴν ἀπελευθέρωσίν των.

Οἱ βασιλεὺς Γεώργιος ἔμεινε εἰς τὸ ἔξωτερικόν, ἔνεκα τῶν ἐσωτερικῶν διαφωνιῶν μὲ τοὺς Κομμουνιστάς. Εἰς τὰς 31 Μαρτίου 1946 ἔγιναν ἐκλογαί. Ἡ νέα Κυβέρνησις προεκήρυξε δημοψήφισμα διὰ τὸ πολίτευμα τῆς χώρας καὶ τὸν Σεπτέμβριον ὁ λαὸς ἐζήτησε νὰ ἐπανέλθῃ ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Β' εἰς τὸν θρόνον του. Τὴν ἐπαναφορὰν [τοῦ βασιλέως ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἔώρτασε μὲ μεγάλον ἐνθουσιασμόν. Τὴν 1ην Ἀπριλίου 1947 ὁ Γεώργιος ἀπέθανε. Ηὔτηχησε μόνον νὰ ἴδῃ τὴν Πατρίδα του ἐλευθέραν καὶ τὴν ἔνωσιν τῆς Δωδεκανήσου μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα.

9. Ὁ σλαβικὸς κομμουνισμὸς

Καθ' ὃν χρόνον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἤγωνιζετο σκληρῶς διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του, οἱ προαιώνιοι ἔχθροι τῆς φυλῆς μας, οἱ Βούλγαροι, προσεπάθησαν μὲ τὰς Κομμουνιστικὰς δυνάμεις νὰ ἔξοντώσουν εἰς τὴν κατεχομένην ἀκόμη Ἑλλάδα τὰς διμάδας τῆς Ἐθνικῆς Ἀντιστάσεως. Ἡ Ἐθνικὴ ὅμως συνείδησις τῶν πατριωτῶν Ἑλλήνων ὑπερίσχυσε καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις συνετελέσθη χωρὶς νὰ ἐπιτύχουν οἱ σκοποί τῶν Σλαβοκομμουνιστῶν. Εἰς τὴν σχηματισθεῖσαν Κυβέρνησιν τῆς Ἀπελευθερώσεως ἔλαβον μέρος καὶ Κομμουνισταί. Οἱ ἔχθροι τῆς Ἑλλάδος ἐπεδίωξαν νὰ ἀποτελεσθῇ Κυβέρνησις καθαρῶς Κομμουνιστική, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐπέτυχαν.

Ἡ ἀποτυχία των αὐτὴν συνετέλεσεν ὥστε οἱ ἔχθροι τῆς Ἑλλάδος νὰ ὠθήσουν τοὺς ὡργανωμένους Σλαβοκομμουνιστάς, που ἦσαν διεσπαρμένοι εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, νὰ ἐπαναστατήσουν κατὰ τοῦ ἐπισήμου κράτους, διὰ νὰ κυβερνήσουν τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς βίας καὶ νὰ ἐφαρμόσουν τὸ πρόγραμμά τους. Εἰς τὸν σκληρὸν αὐτὸν ὄγκωνα οἱ σύμμαχοι Ἀγγλοι ἐνίσχυσαν τοὺς Ἑλληνας καὶ κατώρθωσαν νὰ συντρίψουν τοὺς Σλαβοκομμουνιστὰς καὶ νὰ σώσουν τὴν Ἐλληνικὴν φυλὴν ἀπὸ τὸν κίνδυνον τοῦ ἐκσλαβισμοῦ.

Συντετριμμένοι τότε οἱ Κομμουνισταὶ ἐζήτησαν συνδιαλογήν

καὶ τὸ Ἐθνος μὲ τὴν συμφωνίαν τῆς Βάρης εἶδεις εἰς αὐτοὺς ὅλην του τὴν ἐπιείκειαν καὶ γενναιοφροσύνην, διὰ νὰ σωφρονισθοῦν καὶ ἐπανέλθουν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Πατρίδος μας.

Δυστυχῶς ὅμως οἱ Κομμουνισταὶ δὲν ἡσύχασαν. Παρακινούμενοι ἀπὸ τοὺς βορείους ἔχθρους τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ὅπλιζόμενοι ἀπὸ αὐτούς, ἐπεχείρησαν καὶ πάλιν διὰ τῆς βίας νὰ διαλύσουν τὸ νόμιμον καθεστώς καὶ νὰ καταλάβουν τὴν ἀρχήν.

Εἰς τὰς κρισίμους ἐκείνας στιγμάς, τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἀπεφάσισε νὰ ἀντιταχθῇ μόνον του μὲ ἀπλοῦν συμπαραστάτην τὴν Ἀγγλίαν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ Ἑλλὰς προσέφερε τόσας θυσίας εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν συμμάχων, διὸ Πρόεδρος τῶν Ἡν. Πολιτειῶν Τρούμαν ἀπεφάσισε νὰ ἐνισχύσῃ τὸν ἀγῶνα τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ προστατεύσῃ τὴν ἀκεραιότητά της. Ἔστειλε τότε κάθε εἰδους βοήθειαν εἰς τὸ ἀγωνιζόμενον ἔθνος μας.

Οἱ ἐμφύλιοι αὐτὸς πόλεμος ἐπροξένησεν ἀνυπολογίστους καταστροφὰς εἰς τὴν πατρίδα. Οἱ Ἑλληνικὸς λαὸς μὲ τὴν καρτερίαν του καὶ μὲ τὴν γενναιότητα τῶν τέκνων του, κατώρθωσε μετὰ τετραετῆ περίπου σκληρὸν ἀγῶνα νὰ συντρίψῃ τοὺς ἔχθρους καὶ νὰ ματαιώσῃ τὰ σχέδιά των καὶ τοὺς σκοπούς των.

10. Η Βασιλεία τοῦ Παύλου Α'

Τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ νέος βασιλεὺς Παῦλος Α', οἱ καιροὶ ἥσαν πολὺ δυσχερεῖς καὶ οἱ ἔχθροι τῆς πατρίδος εἶχαν κυκλώσει ἀπὸ παντοῦ τὸ ἔθνος. Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ Κυβέρνησις συνεκέντρωσαν τὰς Ἐθνικὸς δυνάμεις καὶ δ Ἑλληνικὸς στρατὸς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ νικητοῦ τοῦ 1940—41 ἀρχιστρατήγου Ἀλεξάνδρου Παπάγου ἐπετέθη κατὰ τῶν ἔχθρῶν τῆς πατρίδος καὶ εἰς τὸν Γράμμον, εἰς τὸ Βίτσι, τὸ Καϊμακτσαλάν καὶ τὰ Πιέρια ἔδωσε τὸ τελειωτικὸν κτύπημα καὶ συνέτριψε αὐτούς. Οἱ ἐναπομείναντες διὰ νὰ σωθοῦν κατέφυγαν εἰς τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν.

Ασκήσεις. —Συγκεντρώσατε διηγήματα, ποιήματα καὶ τραγούδια ποὺ ἀναφέρονται εἰς τοὺς ἐπικούς ἀγῶνας τῆς φυλῆς μας κατὰ τὸν πόλεμον 1940—41 καὶ τὴν Ἐθνικὴν Ἀντίστασιν τῆς Κατοχῆς. —Γράψατε εἰς ἔκθεσιν τί αἰσθάνεσθε εἰς τὴν ψυχήν σας ως Ἑλληνόπουλα, ἀπὸ τὴν μελέτην τῆς ιστορίας τοῦ Ἐθνους μας.

ΓΕΝΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

‘Η μικρὸς ἀλλὰ ἔνδοξος πατρίς μας ‘Ελλὰς κατοικεῖται ἀπὸ τὸ 1500 π.Χ. ἔως σήμερον ἀπὸ τὸν ἐλληνικὸν λαόν. Οἱ ‘Ελληνες ποὺ κατοικοῦν εἰς τὴν χώραν αὐτὴν ἐπὶ 3500 περίπου ἔτη, ἀποτελοῦν μίαν φυλήν, ἐν ἔθνος. ‘Ο ἐλληνικὸς λαὸς ἔχει συνεχῆ ιστορικὴν ἐνότητα ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς χρόνους. ‘Η ἐνότης αὐτὴ διφείλεται εἰς τὸ ὅτι εἶχε τὴν ίδιαν θρησκείαν, τὴν ίδιαν γλῶσσαν καὶ τὰ ίδανικὰ τῆς ἐλευθερίας, τῆς προόδου καὶ τοῦ Πολιτισμοῦ. Πολλοὶ ξένοι βάρ-βαροι λαοί, οἱ ὁποῖοι ἡ πείλησαν τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἐλληνισμοῦ, ἔξη-φανίσθησαν καὶ τὸ ‘Ελληνικὸν ἔθνος ἔξακολουθεῖ μέχρι σήμερον νὰ ἀγωνίζεται διὰ τὰ ὄγαθά τῆς ἀνθρωπότητος.

‘Η ιστορία τῆς ‘Ελλάδος χωρίζεται εἰς τρία μέρη :

1. ‘Ιστορία τῆς ‘Αρχαίας ‘Ελλάδος

Εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν οἱ ‘Ελληνες δὲν ἀπετέλουν ἐν κράτος. ‘Ησαν χωρισμένοι εἰς πολλὰ μικρὰ ἐλληνικὰ κράτη. ‘Οταν δύνα-
ς ἔξωτερικοί κίνδυνοι ἡ πείλησαν τὴν ἐλευθερίαν των τὰ ἐλληνικὰ κράτη τὴν ὥθησαν καὶ ἐπολέμησαν μὲ αὐτοθυσίαν καὶ ἐνθουσιασμόν.
‘Ητο ἡ ἐποχὴ τῶν Περσικῶν πολέμων.

Τοιουτορόπως, πρῶτοι οἱ ‘Ελληνες ἔδιδαξαν εἰς τὸν κόσμον πόσον μέγα καὶ πολύτιμον ὄγαθὸν εἴναι ἡ ἐλευθερία.

Μετὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους ἀνέπτυξαν σπουδαῖον πολιτι-
σμόν. ‘Εκαμπαν μεγάλην πρόοδον εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Σοφοὶ ἄνδρες ἔγραψαν διάφορα βιβλία καὶ σπουδαῖοι καλλιτέχναι κατεσκεύασσαν ἔργα θαυμαστά, τὰ ὅποια, διὰ τὴν τελειότητά των,
θαυμάζονται ἀκόμη καὶ σήμερον. ‘Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Ἀλεξάν-
δρου, δὲ ‘Ελληνικὸς πολιτισμὸς διεδόθη εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἡ ‘Ελλὰς ὑπεδουλώθη εἰς τοὺς Ρωμαίους τῷ 146 π.Χ. ‘Ἐπὶ τῆς Ρωμαϊκῆς κυριαρχίας, ποὺ οἱ Ρωμαῖοι ἤσαν κοσμοκράτορες, δὲ ‘Ελληνικὸς πολιτισμὸς διεδόθη εἰς δύο τὸν γνωστὸν τότε κόσμον.

2. ‘Η Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία

‘Ἐπὶ τῆς Ρωμαϊκῆς κυριαρχίας ἐγεννήθη δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, δὲ ὁ ποιοῖς ἴδρυσε τὴν νέαν θρησκείαν τῆς ὄγάπης, τὸν Χρι-
στιανισμόν. ‘Οταν ἔγινεν αὐτοκράτωρ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους δὲ

Μ. Κωνσταντίνος, ἡ νέα θρησκεία ἐπεκράτησε καὶ ἀνεκηρύχθη θρησκεία ἐπίσημος. Κατὰ τὸ 325 μ.Χ. ὁ Μ. Κωνσταντίνος ἴδρυσε νέαν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του, τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τότε ἐδημιουργήθη εἰς τὴν Ἀνατολὴν μία μεγάλη Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, ἡ ὅποια λέγεται **Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία**.

Βραδύτερον τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος ἔχωρίσθη εἰς δύο. Τὸ Ἀνατολικὸν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸ Δυτικὸν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ρώμην. Τὸ Δυτικὸν διετηρήθη μόνον 100 ἔτη. Κατεστράφη ἀπὸ ἄλλους βαρβάρους λαούς.

Τὸ μόνον πολιτισμένον μέρος τοῦ κόσμου ἦτο ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, ἡ ὅποια διετηρήθη 1100 περίπου ἔτη. Αὕτη μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν μετέδωσε τὰ φῶτα τῶν γραμμάτων καὶ ἐπιστημῶν καὶ γενικῶς τοῦ πολιτισμοῦ εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Οἱ Βυζαντινοὶ ἐπολέμησαν ἐναντίον πολλῶν ἔξωτερικῶν ἔχθρῶν καὶ διετήρησαν τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος κατὰ τὸν Μεσαίωνα.

Κατὰ τὸ ἔτος 1453 οἱ Ὁθωμανοὶ Τούρκοι ἐκυρίευσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ κατέστρεψαν τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Δὲν ἡδυνήθησαν ὅμως νὰ καταστρέψουν τὸν πολιτισμόν της.

Ἐλληνες σοφοὶ καὶ καλλιτέχναι ἔδωσαν τὴν μεγαλυτέραν ὥθησιν διὰ τὴν Ἀναγέννησιν τῆς Εὐρώπης.

3. Ἡ Ἰστορία τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος

Οἱ Ἐλληνες, ἃν καὶ ἔμειναν ὑπόδουλοι εἰς τοὺς Τούρκους 400 περίπου ἔτη, ποτὲ δὲν ἐλησμόνησαν τὴν ἔνδοξον Αὐτοκρατορίαν τοὺς καὶ ἔζησαν μὲ τὴν ἐλπίδα πάντοτε, ὅτι μὲ τὸν καιρὸν θὰ ἀνέκτων πάλιν τὴν ἐλευθερίαν των.

Καὶ πράγματι ἤλθεν ὁ καιρὸς καὶ κατὰ τὸ 1821 ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν Τούρκων. Ἡτο δὲ πόλεμος ἐκεῖνος ἱερὸς διὰ τὴν Πίστιν καὶ τὴν Πατρίδα. Ἐννέα ἔτη ἐπολέμησαν οἱ Ἐλληνες ὡς λέοντες καὶ εἰς τὸ τέλος ἡλευθερώθη ἐν μικρὸν τμῆμα τῆς πατρίδος μας μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν Προστατίδων Δυνάμεων.

Τὸ μικρὸν αὐτὸν κράτος κατώρθωσεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ ἀπελευθερώσῃ καὶ τοὺς περισσοτέρους ὑποδούλους ἀδελφούς μας.

Ὑπόδουλοι μένουν ἀκόμη αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου Τένεδος καὶ ᾿Ιμβρος, ἡ μεγάλη νῆσος Κύπρος καὶ ἡ Βόρειος Ἡπειρος.

Η ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΣΟΥ:
Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ - Η ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ - Ο ΔΙΑΔΟΧΟΣ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΖ

τῶν κυριωτέρων γεγονότων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος

- 1453 "Αλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων
 1461 Κατάλυσις τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος
 1571 Ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου
 1669 Κατάληψις τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων
 1683 "Ηττα τῶν Τούρκων εἰς τὴν Βιέννην
 1687 Καταστροφὴ τοῦ Παρθενῶνος ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν
 1711 Πόλεμος τοῦ Μ. Πέτρου τῆς Ρωσίας κατὰ τῶν Τούρκων
 1770 "Επανάστασις τῶν Ἑλλήνων. Αἰκατερίνη Β'
 1774 Συνθήκη Ειρήνης μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας
 1789 Γαλλική 'Επανάστασις
 1788 - 1790 'Αγῶνες Λάμπρου Κατσώνη
 1798 Θάνατος Ρήγα Φεραίου
 1803 'Υποταγὴ τοῦ Σουλίου ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ
 1814 "Ιδρυσις τῆς Φιλικῆς 'Εταιρείας
 1821 Φεβρουάριος. 'Επανάστασις εἰς Μολδοβλαχίαν
 1821 25 Μαρτίου. Κατάληψις Καλαμῶν. 'Ο Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς
 ύψωνει τὴν σημαίαν τῆς 'Επαναστάσεως εἰς Πάτρας
 1821 10 'Απριλίου. 'Απαγχονισμὸς Πατριάρχου Γρηγορίου Ε'
 1821 23 'Απριλίου. Μάχη εἰς τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας.
 1821 8 Μαΐου. Μάχη εἰς τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς
 1821 15 Μαΐου. 'Η 'Επανάστασις εἰς τὴν Μακεδονίαν
 1821 6 'Ιουνίου. Καταστροφὴ 'Ιεροῦ λόχου εἰς τὸ Δραγατσάνι
 1821 23 Σεπτεμβρίου. "Αλωσις τῆς Τριπόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων
 1821 20 Δεκεμβρίου. 'Η Α' 'Εθνική Συνέλευσις τῶν 'Ελλήνων
 1822 1 'Ιανουρίου. Το Σύνταγμα τῆς 'Επιδαύρου
 1822 'Απρίλιος. Καταστροφὴ τῆς Χίου
 1822 'Ιούνιος. Πυρπόλησις τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος ὑπὸ τοῦ Κανάρη
 1822 26 'Ιουλίου. Καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη
 1823 Αύγουστος. Θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη
 1823 Νοέμβριος. Α' Πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου
 1823 24 Δεκεμβρίου. "Αφίξις Βύρωνος εἰς τὸ Μεσολόγγιον
 1824 20 'Ιουνίου. Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν
 1824 28 Αύγουστου. Ναυμαχία τοῦ Γέροντος
 1825 'Ιανουάριος. Φυλάκισις τοῦ Κολοκοτρώνη
 1825 12 Φεβρουαρίου. 'Απόβασις τοῦ Ἰμβρατῆμ εἰς τὴν Πελοπόννησον
 1825 15 'Απριλίου. Β' Πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου
 1825 20 Μαΐου. 'Ηρωϊκὸς θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα εἰς τὸ Μανιάκι
 1825 4 'Ιουλίου. Θάνατος Ὁδυσσέως 'Ανδρούτσου
 1826 'Ιανουάριος. Γ' 'Εθνική Συνέλευσις εἰς τὴν 'Επίδαυρον
 1826 10 'Απριλίου. 'Ηρωϊκὴ 'Εξοδος τοῦ Μεσολογγίου
 1826 13 Αύγουστου. 'Ο Κιουταχῆς κυριεύει τὰς Ἀθήνας
 1827 Μάρτιος. 'Εκλογὴ τοῦ Καποδιστρίου ὡς Κυβερνήτου τῆς 'Ελλάδος

***Ιστορία τῆς Νέας Ἑλλάδος**

10

- 1827 22 'Απρίλιου. Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη
 1828 6 'Ιανουαρίου. "Αφίξις τοῦ Καποδιστρίου εἰς τὴν 'Ελλάδα
 1829 12 Σεπτεμβρίου. Μάχη τῆς Πέτρας
 1831 27 Σεπτεμβρίου. Δολοφονία τοῦ Καποδιστρίου
 1832 'Απρίλιος. 'Εκλογή βασιλέως "Οθωνος
 1833 25 'Ιανουαρίου. "Αφίξις "Οθωνος εἰς τὴν 'Ελλάδα
 1862 'Εκθρόνιση τοῦ "Οθωνος
 1863 - 1913 Βασιλεία Γεωργίου τοῦ Α'
 1866 'Επανάσταση Κρήτης. 'Ολοκαύτωμα τοῦ 'Αρκαδίου
 1897 'Ελληνοτουρκικός πόλεμος
 1902 - 1908 Μακεδονικός ἀγών
 1909 15 Αὔγουστου. 'Επανάσταση εἰς τὸ Γουδή
 1912 5 'Οκτωβρίου. 'Ο Βαλκανοτουρκικός πόλεμος
 1912 26 'Οκτωβρίου. Κατάληψις τῆς Θεσσαλονίκης
 1913 21 Φεβρουαρίου. Κατάληψις 'Ιωαννίνων
 1913 5 Μαρτίου. Δολοφονία Γεωργίου τοῦ Α'. Κωνσταντίνος
 1913 16 'Ιουνίου. 'Ελληνοβουλγαρικός πόλεμος
 1914 - 1918 Α' Παγκόσμιος πόλεμος
 1922 'Η Μικρασιατική καταστροφή
 1939 - 1944 Β' Παγκόσμιος πόλεμος
 1940 28 'Οκτωβρίου. 'Ο 'Ελληνοϊταλικός πόλεμος. Τὸ Ιστορικὸν «Οχι».
 1945 Τέλος τοῦ Β' Παγκοσμίου πολέμου
 1947 Θάνατος τοῦ βασιλέως Γεωργίου Β' καὶ ἄνοδος βασιλέως Παύλου Α'
 1945 - 1949 'Αγῶνες τοῦ "Εθνους διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς 'Ελληνικῆς Φυλῆς

Π Ι Ν Α Ξ

‘Ιστορικῶν ἀναγνωσμάτων πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ιστορικῶν γνώσεων τῶν μαθητῶν

1. 'Αρματολοί καὶ κλέφτες
2. Διάφορα κλέφτικα τραγούδια
3. Τὸ κρυφὸ σχολεῖο. Ποίημα 'Ιωάνν. Πολέμη
4. 'Ο Ρήγας Φεραίος
5. Ποίημα 'Αριστ. Βαλαωρίτου : «Η Φυγή»
6. Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης
7. 'Ανδρέου Καρκαβίτσα διήγημα : «Η Φυγή»
8. Μιχαήλ Μητσάκη : «Τὸ Μανιάκι»
9. Διονυσίου Σολομοῦ ποίημα : Τὸ Μεσολόγγι «'Ελεύθεροι Πολιορκημένοι»
10. Βιβλία Πηνελόπης Δέλτα : «Ο Μάγκας καὶ τὰ μυστικά τοῦ Βάλτου»
11. Οἱ Βασιλεῖς τῆς 'Ελλάδος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦ. Α'.—ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩ- ΣΙΝ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

	Σελ.
1. 'Υποταγή τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν	3
2. 'Αναγέννησις τῆς Εύρώπης	4
3. Τὰ κράτη τῆς Εύρώπης	5
4. Πόλεμος τῶν Τούρκων πρὸς τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη	10

ΚΕΦ. Β'.—Η ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

1. Τὰ δεινοπαθήματα τῶν 'Ἑλλήνων	12
2. Τὰ Προνόμια καὶ ἡ ὁργάνωσις τοῦ ὑποδούλου 'Ἑλληνισμοῦ	15
3. Οἱ Φαναριώται	20
4. "Ἐνοπλοί δυνάμεις τοῦ ὑποδούλου 'Ἑλληνισμοῦ	22
5. 'Οργάνωσις τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τῶν 'Ἑλλήνων	28
6. 'Ἡ παιδεία ἐπὶ τουρκοκρατίας. Κρυφὰ Σχολεῖα	29

ΚΕΦ. Γ'.—ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

1. Τοπικαὶ ἔξεγέρσεις	34
2. 'Ο Μέγας Πέτρος τῆς Ρωσίας ὑποκινεῖ τοὺς 'Ἑλληνας εἰς 'Ἐπα- νάστασιν	35
3. 'Ἡ αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας Αἰκατερίνη καὶ ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1770	35
4. Νέος Ρωσοτουρκικός. Λάμπρος Κατσώνης καὶ Γεώρ. Ἀνδροῦτσος	37
5. 'Ἡ Γαλλικὴ 'Ἐπανάστασις καὶ οἱ 'Ἑλληνες	40
6. Ρήγας Φεραΐδης	42
7. 'Αγῶνες τῶν Σουλιωτῶν κατὰ τοῦ 'Αλῆ Πασᾶ	44
8. Φιλικὴ 'Εταιρεία	52

ΚΕΦ. Δ'.—Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

1. 'Ἡ 'Ἐπανάστασις εἰς τὴν Μολδοβλασχίαν	55
2. 'Ἡ 'Ἐπανάστασις εἰς τὴν κυρίως 'Ἑλλάδα	57
3. 'Αγῶνες εἰς τὴν Πελοπόννησον. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης	61
4. 'Ἡ 'Ἐπανάστασις εἰς τὴν Στερεάν 'Ἑλλάδα	
5. 'Ἡ 'Ἐπανάστασις εἰς τὴν Δυτ. Στερεάν 'Ἑλλάδα, Θεσσαλίαν, Κρήτην	73
6. 'Ἡ 'Ἐπανάστασις εἰς τὴν Μακεδονίαν	74
7. 'Ἡ 'Ἐπανάστασις τῶν Νήσων	77
8. 'Ἡ Α' 'Ἐθνική Συνέλευσις τῶν 'Ἑλλήνων εἰς 'Ἐπιδαυρον	79

ΚΕΦ. Ε'.—Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1822-1824

1. 'Υποταγὴ τοῦ Σουλίου. Καταστροφὴ τῶν 'Ἑλλήνων εἰς τὸ Πέτα	82
2. Πρώτη 'πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου	83
3. 'Ἐκστρατεία καὶ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη	85
4. 'Ἡ 'Ἐπανάστασις εἰς τὴν Μακεδονίαν (1822)	87
5. 'Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου	89
6. Πυρπόλησις τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος καὶ θρίαμβος τοῦ Κανάρη	90
7. 'Ο Κωνσταντίνος Κανάρης	91
8. 'Ἐκστρατεία τῶν Τούρκων τὸ 1823	92
9. Μάρκος Μπότσαρης	92
10. 'Ο Φιλελληνισμὸς εἰς τὴν Εύρώπην. Λόρδος Βύρων	94
11. Διχόνιοι τῶν 'Ἑλλήνων. Θάνατος τοῦ 'Οδυσσέως 'Ανδρούτσου	95

ΚΕΦ. ΣΤ'.—ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΚΑΙ ΑΙΓΑΙΟΝ ΑΠΟ ΤΟ 1824-1827

Σελ.

1. Νέον πολεμικόν σχέδιον τῶν Τούρκων κατά τὸ 1824	98
2. 'Υποταγὴ τῆς Κρήτης. Καταστροφὴ τῆς Κάσου	98
3. Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν	99
4. 'Η μεγάλη ναυμαχία τοῦ Γέροντα	100
5. 'Απόβασις τοῦ Ἰμβραῆμ εἰς τὴν Πελοπόννησον	101
6. Μάχη τοῦ Μανιακίου. Θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα	103
7. 'Αποφυλάκισις τοῦ Κολοκοτρώνη. 'Υποταγὴ τῆς Πελοποννήσου	104
8. Δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἀλωσις αὐτοῦ	105
9. Πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως. Γεωργιος Καραϊσκάκης	109

ΚΕΦ. Ζ'.—ΕΠΕΜΒΑΣΙΣ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΑΓΩΝΑΝ

1. Αἱ δυνάμεις Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ρωσία ἀνακηρύσσουν τὴν 'Ελλάδαν αὐτόνομον	116
2. 'Η ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου	116
3. 'Ανασχώρησις τοῦ Ἰμβραῆμ	117
4. 'Η μάχη τῆς Πέτρας	118
5. 'Ανακήρυξις τῆς 'Ελλάδος εἰς ἀνεξάρτητον Βασίλειον	118

ΚΕΦ. Η'.—ΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

1. 'Ο Κυβερνήτης Ἰωάννης Καποδίστριας	120
2. 'Η βασιλεία τοῦ Ὀθωνος (1833-1862)	122
3. 'Η Ἐξωσις τοῦ Ὀθωνος	124

ΚΕΦ. Θ'.—Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ Α'.

'Ο Γεωργιος εἰς τὴν 'Ελλάδα	125

Σπουδαιότερα Ιστορικά γεγονότα κατὰ τὴν Βασιλείαν τοῦ Γεωργίου τοῦ Α'

1. 'Η Κρητικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1866
Τὸ δλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου	126
127
2. 'Ελληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897	128
3. 'Ο Μακεδονικὸς ἄγων	128
4. Τὸ Τουρκικὸν Σύνταγμα καὶ οἱ Νεότουρκοι	129
5. 'Ἐπανάστασις τοῦ Γουδῆ (1909)	130
6. 'Ο Βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος	131
7. 'Η βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου	133
8. 'Η βασιλεία τοῦ Γεωργίου Β'	137
9. 'Ο σλαβικὸς κομμουνισμὸς	141
10. 'Η βασιλεία τοῦ Παύλου Α'	142

ΓΕΝΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

1. 'Ιστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος	143
2. 'Η Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία	143
3. 'Η Ιστορία τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος	144

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

145

024000027969

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΔΙΣΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

*Αριθ. Πρωτ. 68744

*Ἐν Ἀθήναις τῇ 20-6-56

Π. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΝ—Β. ΔΟΥΚΛΙΑΝ

α σ 0 α

*Ανακοινοῦμεν όμην ότι διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 6700 9/6/56 πράξεως τοῦ *Υπουργείου μετὰ σύμφωνον γνωμοδότην τοῦ Κ.Ε.Δ. Σ.Ε. ἐνεκρόθη διὰ μίαν διετίαν, ἀρχομένην ἀπὸ τῆς ἐνάξεως τοῦ προσεχοῦς σχολικοῦ ἔτους 1956—1957, τὸ ὑποβληθὲν εἰς τὸν διενεργηθέντα σχετικὸν διαγωνισμὸν βιβλίον σας ΙΣΤΟΡΙΑΣ ὡς βοηθητικὸν τοῦ μαθήματος τῆς ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΤ' ΤΑΞΙΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ.

Παρακαλοῦμεν δοειν δπως προβῆτε εἰς τὴν διόρθωσιν τοῦ βιβλίου σας κατὰ τὰς ὑποδείξεις τῶν οἰκείων *Ἐπιτροπῶν καὶ μετὰ τὴν θεώρησιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου *Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβούλου ἐκτυπώσητε τοῦτο, ἔχοντες ὑπ' ὅψιν ότι ή γέγκρισις αὕτη παρέχεται ἐπὸ τὸν δρον τῆς διορθώσεως τῶν σφαλμάτων καὶ δύναται νὰ ἀνακληθῇ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν.

Πᾶν βιβλίον μὴ φέρον αὐτολεξεῖ τὴν παροῦσαν δὲν εἶναι ἐγκεκριμένον.

*Ἐντολὴ *Υπουργοῦ

*Ο Διευθυντὴς

X. ΜΟΥΣΤΡΗΣ